

Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa

Nina Kauppinen

**Lapsi- ja nuorisososiaalityön
ammattillinen lisensiaattitutkinto/
erikoistumiskoulutus**

SOSNET/Turun yliopisto

Lisensiaatintutkimus

Lokakuu 2013

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos

KAUPPINEN, NINA: Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa
Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen liittyvä lisensiaatintutkimus

Lapsi- ja nuorisososiaalityö

Lokakuu 2013

Tutkimukseni tavoitteena on kuvata onnistuneita eroja eli vanhempien erosta selviytymistä ja erilaisia tapoja tehdä hyvää eronjälkeistä yhteistyötä lapsen asioissa. Hyvällä, onnistuneella yhteistyöllä tarkoitetaan tutkimuksessa sitä, että eronneet vanhemmat kykenevät toimimaan lasten asioissa lapsen etu ensisijaisesti huomioiden. Tutkimuskysymyksiä on kolme: (1) Millaisia tarinoita vanhemmat kertovat erosta selviytymisestään ja toimivasta yhteistyöstään lasten asioissa?, (2) mitkä tekijät mahdollistavat eron jälkeisen vanhempien välisen hyvän yhteistyön lapsen näkökulmasta? sekä (3) millaisia positiivisia vaikutuksia erolla on vanhempien ja lasten elämään?

Kyseessä on narratiivinen tutkimus, jossa tutkimuskohteena ovat haastateltavien eroperheiden kokemukset ja niille annetut merkitykset tarinoiden ja kertomusten muodossa. Tutkimusaineisto koostuu seitsemän eroperheen, 11 vanhemman ja viiden lapsen, avoimesta haastattelusta. Perheet on löydetty eri eroasioissa toimivien järjestöjen kautta Etelä-Suomen alueelta. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostettiin Donald Polkinghornen (1995) narratiivisen analyysin avulla seitsemän eroperheen selviytymiskertomukset. Kertomuksia analysoidaan Polkinghornen narratiivien analyysin avulla luokittelemalla kertomukset kolmeksi erilaiseksi malliksi tehdä hyvää yhteistyötä lapsen asioissa. Analyysissä käytetään apuna Vilma Hännisen (2002) tarinallisen kiertokulun teoriaa sovellettuna erokontekstiin. Analyysin toisessa osassa haastateltavien kertomaa tarkastellaan yksityiskohteisemmin yhä narratiivien analyysin eli käytännössä sisällönanalyysin keinoin.

Vanhempien välisen hyvän yhteistyön tarinoille yhteistä on se, että vanhemmat ovat tehneet tietoisien päätöksen hoitaa yhteistyö lapsen asioissa hyvin eron jälkeen. Toiseksi he ovat oppineet erottamaan menneeseen parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta, jolla tarkoitetaan lapsen asioiden hoitoa yhdessä. Kolmas yhteinen tekijä hyvän yhteistyön onnistumiselle on joustavuus lasta koskevissa asioissa. Keskeisin arvo ja tavoite, joka kaikessa ohjaa vanhempien toimintaa on lapsen parhaan mukaan toimiminen. Vanhemmat ovat yhteistyössään psykologisesti joustavia (Pietikäinen 2009). He ovat sekä dialogisessa suhteessa että prosessissa keskenään (Haarakangas 2008). Seitsemän eroperheen kertomuksen pohjalta muodostui kolme erilaista hyvän yhteistyön tapaa: *Asiallisen yhteistyön malli*, *tiivin yhteistyön malli* ja *saumattoman yhteistyön malli*. Vanhempien hyvän yhteistyön mahdollistamiseen vaikuttavat yhteistyökäytäntöihin, vanhempien suhteen laatuun ja vanhemman elämäntilanteeseen liittyvät tekijät. Erolla on ollut positiivisia merkityksiä lasten ja vanhempien elämään. Toimivan yhteistyön lisäksi myönteisiä vaikutuksia olivat muun muassa tyytyväiset perheenjäsenet, rauhallinen ilmapiiri kotona, vanhemman voimien palautuminen ja henkinen kasvu sekä erityinen huomio lapselle. Kaiken kaikkiaan ero on ollut haastateltaville uuden elämän alku pysyvän katastrofin sijaan.

Tutkimuksen antamaa tietoa toimivista yhteistyötavoista lapsen asioissa ja eron myönteisistä vaikutuksista voidaan käyttää hyväksi kaikessa eroihin liittyvässä asiakas- ja kehittämistyössä. Tarinoiden ja kertomusten avulla myös eroa harkitsevat ja/tai eronneet vanhemmat voivat löytää itselleen sopivia tapoja olla suhteessa ex-puolisoon ja toimia yhteistyössä lapsen parhaaksi.

Asiasanat: eroaminen, avioerolapset, vanhemmuus, narratiivisuus

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 AVIO- JA AVOEROT TILASTOJEN, TUTKIMUSTEN JA PSYKOLOGISEN KIRJALLISUUDEN VALOSSA	7
2.1 Erotilastot, erilaiset perheet ja vanhemmuuden muodot	7
2.2 Erot yhteiskunnallisena ja moraalisisena ongelmana	12
2.3 Eron vaikutukset	15
2.3.1 Ero kriisinä ja stressiä aiheuttavana muutostilanteena	15
2.3.2 Eron kielteiset vaikutukset lapseen	18
2.3.4 Eron myönteiset vaikutukset	25
2.4 Erosta selviytyminen ja erovanhemmuuden haasteet	27
2.4.1 Erosta selviytyminen	27
2.4.2 Lapsen tukeminen erossa	32
2.4.3 Toimivan yhteistyön haasteet	34
3 NARRATIIVINEN TUTKIMUSOTE, TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA –AINEISTO	36
3.1 Narratiivinen lähestymistapa tutkimuksessa	36
3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimusaineisto	41
3.3 Avoin, ”narratiivis-dialoginen” haastattelu aineistonkeruumetodina	44
3.4 Tutkimuksen eettiset periaatteet	47
3.4.1 Lasten haastatteluihin erityispiirteiden huomioiminen	50
3.5 Narratiiviset analyysitavat tutkimuksessa	55
3.5.1 Narratiivinen analyysi: eroperheiden kertomusten muodostaminen	56
3.5.2 Narratiivien analyysi sisällönanalyysin keinoin	58
4 NARRATIIVINEN ANALYYSI: SEITSEMÄN EROPERHEEN KERTOMUKSET	61
4.1 Kertomusten muodostaminen	61
4.2 Reetta-äidin kertomus	62
4.3 Sonja-äidin, Erik-isän, Elmerin ja Ainon kertomus	65
4.4 Meri-äidin ja Valtterin kertomus	69
4.5 Ulla-äidin kertomus	72
4.6 Marja-äidin ja Pekka-isän kertomus	74
4.7 Heidi-äidin, Jouko-isän ja Roosin kertomus	77
4.8 Mari-äidin, Pauli-isän ja Jessen kertomus	81
5 NARRATIIVIEN ANALYYSI EROPERHEIDEN KERTOMUSTEN POHJALTA	86
5.1 Tarinallinen kiertokulku erokontekstissa	86
5.2 Erosta selviytymisen ja hyvän yhteistyön yhteiset tarinat kaikissa kertomuksissa	87
5.3 Kolme hyvän yhteistyön mallia	89

6 EROPERHEIDEN KERTOMUSTEN SISÄLTÄMIEN NARRATIIVIEN ANALYYSI SISÄLLÖNANALYYSIN KEINAIN	94
6.2 Tarinat eron syistä	94
6.3 Selviytymistarinat ja ulkopuolinen tuki	104
6.3.1 Tarinat miesten avun hakemisen vaikeudesta	110
6.3.2 Lasten tarinat eroon saadusta tuesta	113
6.4 Eron myönteiset vaikutukset	115
6.5 Tarinat vanhempien hyvästä yhteistyöstä	121
6.5.1 Lasten tarinat vanhempien välisestä yhteistyöstä	130
6.5.2 Tarinat oivalluksista, jotka mahdollistavat hyvän yhteistyön	131
6.5.3 Ohjeita ja neuvoja muille eroaville/eronneille	135
7 TUTKIMUKSEN YHTEENVETO, USKOTTAVUUDEN ARVIOINTI JA POHDINTA	143
7.1 Tutkimustulosten yhteenvetoa ja pohdintaa	144
7.2 Tutkimustulosten uskottavuuden arviointia	151
7.3 Pohdintaa eropalvelujen kehittämisestä ja jatkotutkimuksen tarpeesta	154
LÄHTEET	159
LIITTEET	169
Liite 1: Tutkimusesite ja suostumus tutkimukseen	
Liite 2: Huoltajien suostumus lapsen/lasten haastatteluun	

1 JOHDANTO

Korkeiden avioerolukujen lisäksi suomalaisessa mediassa on viime aikoina kauhisteltu treffipalveluja parisuhteessa eläville. Lehtien erolööpit ovat aina kiinnostaneet ihmisiä samoin kuin elokuvien ja naistenlehtien surulliset erotarinat tai erosta selviytymistarinat. Ammattiauttajat perheneuvoloissa, seurakuntien perheasiain neuvottelukeskuksissa, sosiaalikeskuksissa, lasten-, nuorten- ja aikuisten psykiatrisilla poliklinikoilla ja eri järjestöjen palvelupisteissä kohtaavat eroista kärsiviä ihmisiä joka päivä. Nykyään joka kolmas avioliitto päättyy Suomessa eroon (Poijula 2007, 235), ei joka toinen, kuten yleisesti kuulee puhuttavan mediassa ja ihmisten välisissä keskusteluissa. Yleisesti myös luullaan, että avioerojen määrät olisivat jatkuvassa nousussa. Vuosittaisten avioerojen määrä on vuoden 1988 avio vuodelta 2012 liittolain muutoksen jälkeen kuitenkin pysynyt lähes samana noin 13 000 - 14 000 erona vuodessa. Vuoden 2012 avioerotilaston mukaan erot olivat jopa vähentyneet 429 tapauksella (Tilastokeskuksen julkistus 19.4.2013).

Usein pidetään itsestään selvänä, että avioero aiheuttaa lapsille pelkästään haittaa (Smart & Neale 1997, 23). Eron vaikutuksista lapsille on käyty kiistaa eri tutkijoiden välillä¹. Wallerstein, Lewis ja Blakeslee, mittavan eroperheiden lasten 25-vuotisen pitkittäistutkimuksen (2007, 238) tekijät, esittävät kannanottonaan, että lapsiperheellisten ei tulisi erota ollenkaan eron lapsille tuomien monien negatiivisten vaikutusten vuoksi. Smart, Wade ja Neale (2001, 22) taas katsovat, että eron negatiivisiin vaikutuksiin keskittyminen estää näkemästä muita lapsia vahingoittavia seikkoja. Tällöin unohdetaan myös, että avioliitossa eläminen voi olla vahingollisempaa lapselle kuin eron jälkeinen elämä. Lapset joutuvat kärsimään niin eroperheissä kuin ehjissäkin perheissä. Erojen aiheuttamia haittoja hyödyllisempää on etsiä tekijöitä, jotka lievittävät eron vaikutuksia (Smart ym., 37; Amato 2003, 337).

Norjalaisen Moxnesin (2003, 145) mukaan vanhempien välisen yhteistyön laatu ja laajuus määrittävät sen, kuinka vaikea asia ero on lapselle ja kuinka ero lapseen vaikuttaa. Hänen tutkimuksessaan yhteistyö ja vanhempien ystävälliset välit vaikuttivat lasten sopeutumiseen ja vähensivät eron negatiivisia seurauksia lasten hyvinvoinnille. Leung ja Lane (1990, 161-162) ovat sitä mieltä, että lapset selviytyvät erosta paremmin, jos vanhemmat tekevät yhteistyötä omaksuen asenteen, jonka mukaan toimitaan yhdessä lasten vuoksi ja muuten erikseen. Myös Suomessa vanhempien tekemän yhteistyön laatu nähdään lapsen näkökulmasta tärkeänä. Poijula (2007, 235) on sitä mieltä, että lapsen kannalta ratkaiseva asia on vanhempien suhde ennen eroa, eron aikana ja

¹ Tarkemmin ulkomaisista tutkimuksista koskien erojen haittavaikutuksia kappaleessa 2.3

sen jälkeen. Taskisen (2001, 13) mukaan vanhempien keskinäinen yhteistyö on lapsen sopeutumisen kannalta jopa vaikuttavampi tekijä kuin kummankaan vanhemman yksilöllinen suhde lapseen. Ero-oppaiden ja erotutkimusten (Eddvall 2001; Kiiänmaa 2004 ja 2008; Niemelä & Kääriäinen 2008; Kääriäinen 2008; Hokkanen 2005) muodossa vanhemmille on annettu ohjeita siitä, kuinka vanhempien tulisi toimia, jotta eron haittavaikutukset vähenisivät. Kääriäisen (2008, 115) mukaan eroamisen kielteiset vaikutukset vanhemmuuteen ja ennen kaikkea lapsiin vähenisivät huomattavasti, jos vanhemmat suunnittelisivat eroa yhdessä ja ymmärtäisivät ja kantaisivat yhteisen vastuun lapsistaan. Eron vaikutukset lieventyisivät, jos vanhemmat pakottaisivat itsensä korrektiin vuorovaikutukseen toistensa ja lasten kanssa sekä kunnioittaisivat, arvostaisivat ja tukisivat toistensa vanhemmuutta. Nämä asiat on ajatuksen tasolla helppo hyväksyä, mutta monesti eronneiden vanhempien on tunnekuohuissaan vaikea toimia niiden mukaisesti.

Lisensiaatintutkimuksessani kuvaan eroperheiden selviytymiskertomusten pohjalta sitä, millaisia tarinoita vanhemmat kertovat erosta selviytymisestään ja toimivasta yhteistyöstään lasten asioissa. Haluan selvittää, mitkä tekijät mahdollistavat eronjälkeisen vanhempien välisen hyvän yhteistyön lapsen näkökulmasta ja millaisia positiivisia merkityksiä erolla on vanhempien ja lasten elämään. Kiinnostukseni aiheeseen on noussut työelämän kautta. Olen työskennellyt pitkään lastensuojelun sosiaalityössä, jossa huoltoriitaselvitykset käräjäoikeuden pyynnöstä ovat olleet kiinnostava osa työtäni. Valitettavasti olen kovin usein nähnyt, kuinka vanhemmat kertovat ajattelevansa lapsen parasta, mutta käytännössä toimivat lapsen edun vastaisesti. Vanhemmat voivat esimerkiksi erosta huolimatta jatkaa riitoja tai puhumatonta, jäätävää keskinäistä vuorovaikutustaan. He voivat arvostella negatiivisesti toista vanhempaa lapsen kuullen ja jotkut jopa yrittävät vieraannuttaa lapsen toisesta vanhemmasta. Tarkoitukseni oli ensin tutkia sitä, kuinka lapsi kokee vanhempien erittäin riitaisen eron. Päätin kuitenkin vaihtaa tutkimuksen näkökulmaa positiivisemmaksi luettuani eron liittyvää tutkimusta ja psykologista kirjallisuutta. Havaitsin, että asiaa ei ole juurikaan tutkittu positiivisesta näkökulmasta. Positiivinen näkökulma eroihin on tullut konkreettisesti esiin myös nykyisessä työssäni perheasiain neuvottelukeskukseen perheneuvonnassa.

Tutkimustieto eron vaikutuksista ja vanhempien välisestä yhteistyöstä on paljon kansainvälisen tutkimustiedon varassa. Suomalaisessa erotutkimuksessa on vielä paljon tutkimusaukkoja, vaikka erotutkimusta on tehty hyvin erilaisista näkökulmista. Mittavin erotutkimus on Kiiskin (2011) suomalaisia eroja kartoittava kvantitatiivinen tutkimus. Kiiski selvitti avioliittojen purkautumisen syitä, eron kokemista ja erosta selviytymistä. Eron jälkeistä vanhemmuutta ovat tutkineet Hokkanen (2005) ja Kääriäinen (2008). Koskela (2012) tutki avioeroa ja erosta toipumista suomalaisen miehen

näkökulmasta. Yhteishuoltajuuteen liittyen vuoroviikkoasumista on tarkastellut Linnavuori (2007) ja Panttila (2005). Eroja ja niiden vaikutuksia on tutkittu paljon huoltoriitojen näkökulmasta.² Myös uusperhetutkimusta on tehty viime vuosina jonkun verran.³ Tutkimukseni kannalta tärkeitä tutkimuksia ovat olleet Maksimaisen (2010) parisuhdetta ja eroa terapeutin ymmärryksen näkökulmasta sekä Hemmingin (2010) suomalaista eropuhetta erilaisten kirjoitusten avulla tarkastelevat tutkimukset. Uusimmista tutkimuksista tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia ovat olleet Kimpimäen (2012) ja Ranssi-Matikaisen (2012) tutkimukset. Kimpimäki tutki uskottomuuden vuoksi eronneiden kokemuksia ja Ranssi-Matikainen kokemuksia erokriisistä ja siitä selviämisestä yhdessä jatkamalla. Tutkimukseni otsikon mukaista onnistuneita eroja koskevaa tai eron positiivisiin vaikutuksiin keskittyvää tutkimusta en löytänyt kansainvälisestä tai suomalaisesta tutkimuksista. Tutkimusnäkökulma on usein ollut ongelmiin keskittyvää. Ihmisten omaelämäkerrallisia kirjoituksia on julkaistu Suomessa⁴ viimein myös myönteisestä näkökulmasta.⁵ Nämä eivät kuitenkaan ole varsinaisia tutkimuksia.

Lisensiaatintyöni on laadullinen, tarkemmin määriteltynä narratiivinen tutkimus, joka paikantuu perhe- ja avioerotutkimuksen kenttään. Narratiivinen tutkimus on suhteellisen vähän käytetty lähestymistapa perhesuhteiden tutkimuksessa (Notko ja Sevön 2008, 21). Koen tutkimukseni paikkaavan osaltaan erotutkimuksen tutkimusaukkoja. Kiiski (2011, 253) kaipaa omaa laajaa kvantitatiivista tutkimustaan täydentämään haastattelujen tuomaa syvällistä ja ymmärtävää informaatiota parisuhteen purkautumiseen liittyen. Tähän olen tutkimuksessani keskittynyt. Tutkimus tuo myös Kiiskan tutkimusta täydentämään uutta tietoa siitä, millä keinoin vanhemmat ovat selviytyneet nimenomaan onnistuneesti eron jälkeisen arjen yhteistyöhaasteista. Keskeistä tutkimuksessani on lapsen näkökulma, jonka kautta eron onnistuneisuutta tarkastellaan. Lasten näkökulmasta lähtevä suomalainen avioerotutkimus on nähty kovin tarpeelliseksi (Kiiski 2011, 257, Hokkanen 2005, 172). Lapsinäkökulman tutkiminen koskien avioeroja on ollut harvinaisempaa myös kansainvälisesti (Smart, Neale & Wade 2001, 20). Yleensä lasten näkökulmia kartoitetaan vanhempien tai lasten kanssa työskentelevien kautta (Pösö 2008, 99). Haastattelin tutkimukseeni 11 eronneen aikuisen lisäksi viittä lasta. Pösö (2008, 95) peräänkuuluttaa perhetutkimusta, joka tavoittaa eri osapuolten ääniä. Narratiivinen tutkimukseni on moniääninen: yhteen eroperheen kertomukseen olen koonnut laajimmillaan molempien vanhempien ja kahden lapsen äänet. Fabritius (2003, 385) taas kaipaa tutkimusta koskien

² Muun muassa Auvinen 2006; Litmala 2003; Valkama & Litmala 2006; Hautanen 2010; Karttunen 2010; Väyrynen 2008

³ Muun muassa Ritala-Koskinen (2001), Sutinen (2005), Castrén (2009), ja Broberg (2010)

⁴ Wesaniemen ja Lipposen toimittamat *Nainen ja ero* (2003), *Mies ja ero* (2003) ja *Lapsi ja ero* (2005)

⁵ Ruotsalaisten tunnettujen eronneiden naisten myönteisiä erokertomuksia sisältävä kirja *Happy, happy – En bok om skillsmåsa* (2011) on suomennettu vuonna 2013 nimellä *Onneksi erosimme, naiset kertovat*.

lapsien omia mielipiteitä siitä, kuinka asiat hoidetaan eron jälkeen asumisjärjestelyjen ja toisen vanhemman tapaamisten suhteen. Lapsilta pitäisi hänen mukaansa kysyä, millainen on hyvä ja millainen huono avioero ja miten heidän mielestään vanhempien tulisi käsitellä eroa lasten kanssa. Myös näihin kohtiin olen keskittynyt tutkimuksessani.

Koen tutkimusaiheeni yhteiskunnallisesti tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Riitaiset erot aiheuttavat kunnille suuria kustannuksia terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa. Huoltoriidoista aiheutuu kymmenien miljoonien eurojen kustannukset yhteiskunnalle (Hämäläinen 2012, 200). Eroneuvonta- ja tukipalveluja on saatavilla yhä liian vähän ja niitä tulisi kehittää ennaltaehkäisevään suuntaan. Palvelujärjestelmässämme ei ole riittävästi paikkoja ja valmiuksia tarttua riitaisiin eroihin siinä vaiheessa, kun konfliktinratkaisumetodeista olisi vielä apua arjen erimielisyyksien selvittämiseen ja hallintaan (Mattila-Aalto ym. 2012, 236). Tutkimuksen antamaa tietoa voidaan hyödyntää eroperheiden kanssa työskennellessä esimerkiksi perheneuvoloissa, seurakuntien perheneuvottelukeskustoissa ja sosiaalitoimistoissa.

Tutkimukseni toisessa luvussa kerron tilastotietoa perheistä ja eroista ja määrittelen tutkimuksen keskeiset käsitteet. Kokoan myös yhteen tutkimusaiheeni kannalta relevanttia eroihin liittyvää ulkomaista ja kotimaista tutkimusta, psykologista kirjallisuutta sekä yhteiskunnallista ja tieteellistä keskustelua. Pohdin luvussa kaksi myös erosta selviytymisen ja eron jälkeisen yhteistyön haasteita niin ikään tutkimusten ja terapiakirjallisuuden pohjalta. Tutkimuksen metodologisista, ontologisista ja eettisistä valinnoista kerron kappaleessa kolme. Esittelen siinä narratiivisen lähestymistavan tutkimuksessa, tutkimuskysymykset, aineistonkeruumetodin ja tutkimusaineiston. Tutkimuseettisten kysymyksien yhteydessä pohdin myös lasten haastattelussa huomioon otettavia seikkoja. Tutkimuksen ensimmäiseen analyysivaiheeseen eli Polkinghornen (1995) narratiiviseen analyysiin päästään luvussa neljä eroperheiden kertomusten muodossa. Kappaleessa viisi tarkastelen kertomuksia Polkinghornen narratiivien analyysin eli käytännössä sisällönanalyysin keinoin. Tarkemmin erosta selviytymisen ja yhteistyössä onnistumisen kannalta tärkeitä teemoja tarkastellaan luvussa kuusi edelleen sisällönanalyysin avulla. Luvussa seitsemän vedän yhteen tutkimustuloksia, pohdin tutkimuksen luotettavuutta todentunnun ja uskottavuuden käsittein sekä mietin eropalvelujen kehittämistä ja jatkotutkimusaiheita.

Tervetuloa myönteisten erosta selviytymiskertomusten ja onnistuneen yhteistyön tarinoiden maailmaan! Konstruktiiivisesti ilmaistuna nämä tarinat ja kertomukset ovat eläneet ja muuntuneet haastateltavien mielessä ja tulleet esiin heidän kertominaan. Tutkimuksen kertomukset ja tarinat

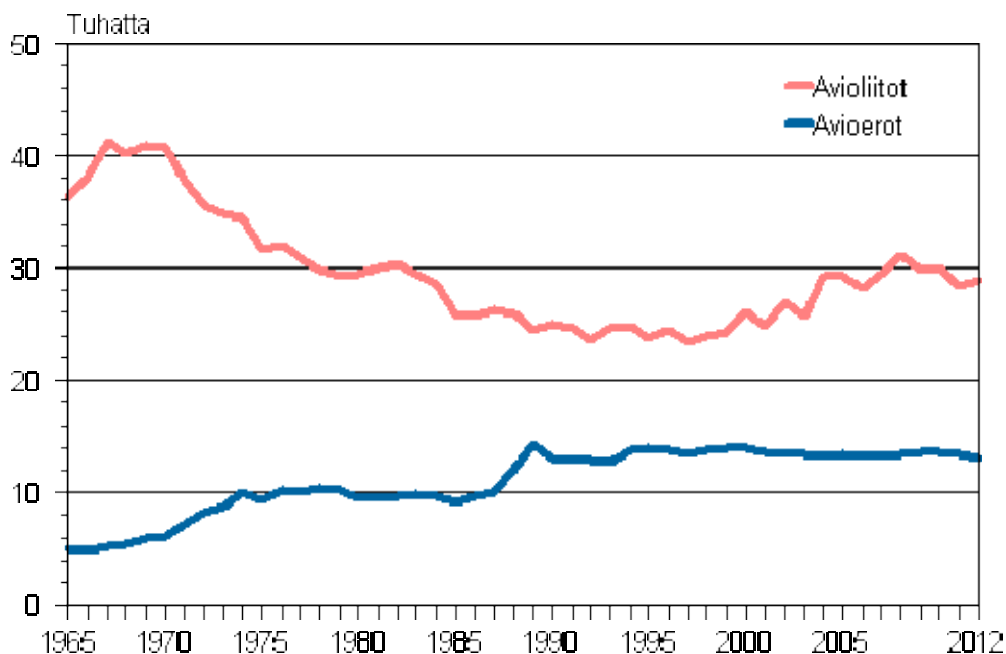
ovat muodostuneet tällaisiksi moniäänisestä haastatteluaineistosta tekemäni tulkinnan avulla tässä hetkessä. Nyt ne jatkavat matkaa ja elävät edelleen lukijoiden niistä muodostamisessa tulkinnoissa ja uusissa merkityksissä. Denzinin (1989, 81) sanoin:

"Lives and their experiences are represented in stories. They are like pictures that have been painted over, and, when paint is scraped off an old picture, something new becomes visible. What is new is what was previously covered up. A life and the stories about it have qualities of pentimento. Something new is always coming in the sight, displacing what was previously certain and seen. There is no truth in the painting of a life, only multiple images and traces of what has been, what could have been, and what now is."

2 AVIO- JA AVOEROT TILASTOJEN, TUTKIMUSTEN JA PSYKOLOGISEN KIRJALLISUUDEN VALOSSA

2.1 Erotilastot, erilaiset perheet ja vanhemmuuden muodot

Suomi on Euroopan kärkimaita avioerojen lukumäärässä (Kiiänmaa 2008, 19). Avioeroista ei ole tarkkoja tilastoja. Tiedossa kuitenkin on, että avoliitot päätyvät eroon paljon herkemmin kuin avioliitot. Esimerkiksi vuonna 2005 avoparit muuttivat erilleen lähes kolminkertaisesti aviopareihin verrattuna. (Litmala 2003, 3; Kartovaara 2007, 93.) Avioliitot kestävät pääkaupunkiseudulla keskimäärin seitsemän ja muualla Suomessa 11 vuotta. Vanhempien erilleen muuton kokee joka vuosi noin 40 000 lasta. Monet vanhemmat muodostavat eron jälkeen uusperheen, jossa eroriski on suuri. Eniten eroja kokevat alle kouluikäiset lapset, tarkemmin 2-4-vuotiaat. (Poijula 2007, 235; Litmala 2003, 15-16; Kartovaara 2007, 94.) Erot kumuloituvat lasten vanhetessa. Mitä vanhempaa lasten ikäryhmää tarkastellaan, sitä useammin heidän vanhempansa ovat eronneet (THL 6/2012). Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista enemmän kuin joka neljäs on kokenut vanhempiensa eron.

Kuvio 1: Avioliitot ja avioerot 1965–2012 (Tilastokeskus 2012.)

Kuviosta ilmenee avioliittojen ja avioerojen määrän kehitys vuosina 1965-2012. Solmittujen avioliittojen määrä kasvoi vuonna 2012 edellisestä vuodesta. Avioliittoja solmittiin 28 878, mikä oli 470 enemmän kuin edellisenä vuonna. Avioeroon päättyi 13 040 avioliittoa. Avioerojen määrä väheni nyt toisena vuotena peräkkäin. Parisuhteita rekisteröitiin 329 vuonna 2012 (110 mies- ja 219 naispa-

ria). Rekisteröidyt parit erosivat 103 tapauksessa. (Tilastokeskus 2012: Väestö- ja kuolemansyytilastot.)

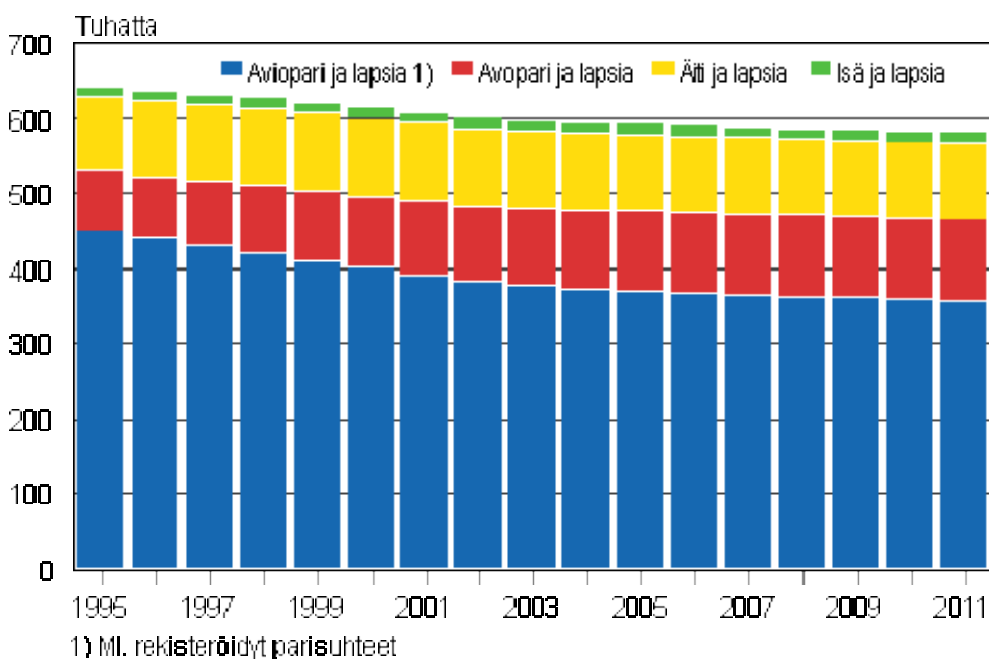
Erojen lisääntyessä avoliitot ovat yleistyneet. Monet solmivat avoliiton avio- tai avoliittonsa purkautumisen jälkeen. Avoliitot ovat yleistyneet tasaisesti.⁶ 2000 -luvun alussa jo yli puolet naisten synnyttämistä ensimmäisistä lapsista syntyi avioliiton ulkopuolella, useimmiten avoliitossa. (Kontula 2009, 29-30.) Airio (2010, 197) on koonnut neljä avoeroja ja avioeroja erottavaa piirrettä. Sen lisäksi, että avoliitoista erotaan huomattavasti useammin, avoparit ja heidän lapsensa ovat nuorempia kuin eroavat avioparit ja heidän lapsensa. Kolmanneksi avioparien oikeudet esimerkiksi omaisuudenjaossa ovat selkeämmin säädeltyjä. Neljänneksi avoparit ovat yleisesti ottaen pienituloisempia kuin avioparit.

Avo- ja avioerojen kasvaessa myös tuomioistuimessa käydyt huoltoriidat lasten huolto- ja tapaamisasioissa ovat kasvaneet. Suurin osa huolto- ja tapaamisasioista sovitaan edelleen yhteisymmärryksessä vanhempien kesken, mutta noin 4-5 prosenttia vanhemmista päätyy riitelemään lasta koskevista asioista käräjäoikeuteen. Vuosittain oikeuksissa käydään noin 2000 huoltoriitaa. Kaikista huoltoriidan kohteena olevista lapsista noin kolmasosa oli alle kouluikäisiä. (Valkama ja Litmala 2006, 78, 92.) Huoltoriitoja tutkinut Auvinen (2006, 254-258) jakaa huoltoriidat kolmeen perustyyppiin: 1. *Tasapeliriitoihin* (osapuolina tasaveroiset vanhemmat, joilla oli hyvä huoltajakyky), 2. *Psykososiaalisiin riitoihin* (vanhemmilla oli psykososiaalisia ongelmia ja heidän huoltajuuskykynsä oli alentunut) ja 3. *Patologisiin ja patologisoiviin riitoihin* (vaikeimmat huoltoriidat, joihin liittyy seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsikaappaus tai lapsen huostaanotto).

Vaikka eroja on paljon, parisuhteessa olevat ovat Perhebarometrin 2009 mukaan kuitenkin melko onnellisia. Vähintään melko onnelliseksi oli ilmoittanut parisuhteensa miehistä 83 prosenttia ja naisista 84 prosenttia. Hyvin onnelliseksi itsensä tunsivat miehistä 30 prosenttia ja naisista 33 prosenttia. Onnellisempia olivat nuoret verrattuna keski-ikäisiin ja sitä vanhempiin. Onnettomiksi koki itsensä vain kolme prosenttia molemmista sukupuolista. Onnellisuus on noussut huomattavasti verrattuna 1970-lukuun. Onnettomista liitoista on tänä päivänä erottu sen sijaan, että niitä pidettäisiin puoliväkisin koossa. (Kontula 2009, 124, 134.)

⁶ Avoparien osuus kaikista parisuhteen sisältävistä perheistä nousi vuoden 1970 2,6 prosentista vuoden 2005 26,3 prosenttiin

Avio- ja avioerojen myötä perheet ovat moninaistuneet. Ritala-Koskinen (2001, 9) on sitä mieltä, että vaikka avioerot ovat lisääntyneet ja perhemuodot moninaistuneet, perhe ei ole kadonnut minnekään. Hänen mukaansa ihmiset kokevat perheen läheisine ihmissuhteineen hyvin keskeiseksi elämässään. Perhe voidaan määritellä ryhmittymäksi, jonka muodostaa kaksi tai useampi yksilö, jotka itse määrittelevät itsensä perheeksi ja jotka tuntevat vastuuta ja sekä velvollisuuksia toisiaan kohtaan (Litmala 2003, 120). Perheitä oli Suomessa vuonna 2012 1 466 000, joka on 75 prosenttia väestöstä. Lapsiperheitä eli perheitä, joihin kuuluu vähintään yksi alaikäinen lapsi, oli 578 000. Määrä on pienentynyt edellisvuodesta 2 100 perheellä. Lapsiperheisiin kuuluu 40 prosenttia väestöstä. (Tilastokeskuksen julkistus 24.5.2013.)

Kuvio 2: Lapsiperheet tyypeittäin 1995–2011 (Tilastokeskus)

Kuviosta ilmenee, että lapsiperheiden yleisin perhemuoto on edelleen avioparin perhe. Avioparin muodostamia perheitä on 61 prosenttia ja avoparien muodostamia perheitä 19 prosenttia. Äidin ja lapsen/lasten muodostamia perheitä kaikista lapsiperheistä on 18 prosenttia ja isän ja lapsen/lasten alle kolme prosenttia. Rekisteröidyt parit olivat vanhempina hieman yli 300 lapsiperheessä vuonna 2011 ja 400 lapsiperheessä vuonna 2012. Uusperheitä eli perheitä, joissa vanhempi on avo- tai avioliitossa uuden kumppanin kanssa ja jossa asuu toisen puolison tai molempien puolisoitten yhteisiä lapsia, oli vuoden 2012 lopussa 53 000. Uusperheissä asuu 76 000 lasta. Uusperheiden määrä on pysynyt melko samanlaisina viime vuosina. Noin puolet uusperheiden vanhemmista oli avoliitossa ja puolet avioliitossa. (Tilastokeskuksen julkistus 25.5.2012 ja 24.5.2013.)

Perhesuhteet ovat yksi merkittävimmistä ihmisten elämään vaikuttavista suhteista. Nykyajan perhesuhdeverkostot ovat ylisukupolvisia ja monikerroksisia. Ihmiset elävät useita perhesuhteita samanaikaisesti toimien esimerkiksi tyttärenä, äitinä, puolisona ja ex-puolisona. Perhesuhteisiin liittyy velvollisuuksia, lojaalisuutta, vastuuta sekä hoivaa ja huolenpitoa. (Sevön ja Notko 2008, 13.) Castrèn (2013, 50) näkee uusperheen sukulaissuhteet ”laajentuneena uusperhe-sukulaisuutena”, jossa sukulaisuus muodostuu ensisijaisesti lasten sukulaissuhteiden perusteella. Perhe murenee itsestäänselvänä instituutiona jo lapsuudessa uusperheiden lisääntymisen vaikutuksesta. Perheeseen liitetyt odotukset kollektiivisuudesta, sitoutumisesta ja solidaarisuudesta muuttuvat uudellaisiksi. (Castrèn 2009, 164.) Ritala-Koskinen (2001, 199-200) käyttää uusperhetutkimuksessaan käsitteitä *arkiperhe* ja *tunneperhe*. Uusperhe on usein arkiperhe, perhe-elämän arkinen tapahtumapaikka. Määritelmässä korostuu asumisen rajat, perheen rajat ja biologinen perusta sekä aikuisuuden ja lapsuuden rajat. Tunneperheen muodostavan taas ne ihmiset, jotka lapsi kokee läheisiksi ja joihin hänellä on lämmin tunneside. Arkiperhe ja tunneperhe menevät limittäin, ne eivät ole toisistaan kokonaan irrallisia. Perhe oli lapsille merkityksellinen heille henkilökohtaisesti tärkeiden suhteiden kautta, joissa he tunsivat huolenpitoa, vastuullisuutta, kunnioitusta ja luottamusta. Lapset tulkitsivat sen biologisen vanhemman, jonka kanssa he eivät asu, selkeästi kuuluvan perheeseen. (Mt., 206.)

Erotessa parisuhde ja vanhemmuus irtaantuvat toisistaan muodostaen uuden lapsivälitteisen suhteen, riippumatta siitä, haluavatko vanhemmat sitä (Kuronen 2003, 106). Beck ja Beck-Kernsheim (1995, 147) puhuvat avioliiton jälkeisestä eroliitosta, joka koostuu taloudellisesta huolenpidosta, lapsista ja yhdessä eletystä elämästä. Moxnes (2003, 145) käyttää nimitystä perherakenteen teoria, jossa lapsella säilyy perhe eron jälkeenkin. Vanhemmat jatkavat vanhemmuuden velvollisuuksien ja vastuun toteuttamistaan. Vanhempien päätyessä avo- tai avioeroon vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta yhdessä (yhteishuolto) tai yksin toiselle vanhemmalle (yksinhuolto). Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeudetta koskevan lain 361/1983 1§:n mukaan:

”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvu-ympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

Huoltajan tehtävänä on Lapsenhuoltolain 4 §:n mukaan turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Yhteishuollossa vanhemmat päättävät näistä asioista yhdessä ja yksinhuollon ollessa kyseessä toinen vanhempi päättää asioista yksin. Pykälässä neljä määrää huoltaja keskustelemaan asiasta lapsen kanssa mikäli se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Lapsen mielipide on myös otettava huomioon.

Sopimuksen tekeminen lapsen asumisesta, huollosta, tapaamisista ja elatuksesta lastenvalvojan luona kunnan sosiaalitoimessa on ensimmäisiä eropäätöksen jälkeisiä tehtäviä, joihin eronneet vanhemmat joutuvat. Sopimus on tärkeä lapsen kannalta, koska se voi olla voimassa muuttumattomana aina 18 ikävuoteen asti. Antikainen (2007, 73-75) erottaa lastenvalvojan työtä koskevassa tutkimuksessaan kaksi erilaista työskentelyorientaatiota. Sopimusteknisen rationaliteetin tyyppikäytännön mukaisesti sopimus tehtiin vanhempien asiantuntijuutta kunnioittaen lyhyessä ajassa rutiininomaisesti tarkoituksena, ettei sitä tarvitse muuttaa. Psykososiaalisen rationaliteetin mukaan toimien painotettiin perhetilanteen kokonaisvaltaisuutta. Tavoitteena oli lapsen erosta selviämisen tukeminen. Asiakkaita kanssa pohdittiin asioita useamman kerran, tehtiin lyhyitä sopimuksia kokeilumielessä ja laadittiin lähes aina tapaamisjärjestelyliite toisin kuin sopimusteknisesti työskenneltäessä. Antikaisen mukaan psykososiaalinen orientaatio ei jäsentynyt yhtä selkeäksi ammatilliseksi diskurssiksi kuin yleisemmin käytetty sopimustekninen orientaatio. Lapsen kannalta jälkimmäinen työskentelyorientaatio tuntuu mielekkäältä tavalta. Lapsen tarpeet muuttuvat hänen kasvaessaan ja vanhempien on hyvä pysähtyä miettimään lapsensa asioita yhteistyössä.

Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä yhteistyövanhemmuus⁷, jonka koen jaettua vanhemmuutta laajempänä. Yhteistyövanhemmuudessa korostuu vahva pyrkimys hyvään eronjälkeiseen vanhemmuuteen. Puhun Castrénin (2009) tavoin eroperheestä tarkoittaessani haastattelemani eronneita vanhempia ja heidän lapsiaan. Kuronen (2003) käyttää samaa käsitettä eronnut perhe. Kutsun haastattelemani vanhempia hyvän/onnistuneen yhteistyön vanhemmiksi tai heidän vanhemmuuttaan hyväksi/onnistuneeksi eronjälkeiseksi vanhemmuudeksi. Käytän synonyymeina erovanhemmuutta ja eronjälkeisestä vanhemmuutta. Usein puhutaan etävanhemmista, jos lapsi ei asu heidän luonaan ja lähivanhemmasta, kun lapsi asuu vanhemman luona (esimerkiksi Hokkanen 2005). En kokenut käsitteitä luontevina. Ne kuulostivat liian virallisilta ja etäisiltä. Vanhemmat ovat tutkimuksessani äitejä ja isiä, jotka olivat lapsilleen psyykkisesti läsnä koko ajan. Haastateltavani

⁷ Käsitettä on käytetty ero-oppaissa esimerkiksi Mykkänen-Hänninen 2009 ja Pernu & Pohjola 2011

käyttivät paljon sanaa ex-mies tai ex-puoliso, joten päädyin käyttämään niitä tai puhun entisestä puolisoista.

2.2 Erot yhteiskunnallisena ja moraalisenä ongelmana

Eron syyt ovat yksilöllistä ja moninaisia. Määttä (2002, 20) on koonnut 13 yhdysvaltalaisen tutkimuksen perusteella seuraavan luettelon usein mainituista syistä:

- uskottomuus, avioliiton ulkopuoliset suhteet
- rakkauden puute, oma tai toisen välinpitämättömyys
- emotionaaliset ongelmat, tuen vähäisyys
- taloudelliset ongelmat
- seksuaaliset ongelmat
- kommunikaatiovaikeudet
- puolison persoonallisuus, liiallinen kriittisyys, epäluotettavuus, katkeruus
- rooli- ja vastuunkantamisvaikeudet
- erilainen elämäntyyli, erilaiset arvot
- alkoholinkäyttö
- vastuu kodin arjesta, kotityöt, lastenhoito
- väkivalta, dominointi

Määttä (emt.) jakaa edellä mainitut avioeron syyt neljään pääryhmään: 1. eronneiden omiin selityksiin, 2. yhteiskunnallisiin selityksiin, 3. tilastollisesti merkitseviin yksilöllisiin ominaisuuksiin, jotka ennustavat avioeron todennäköisyyttä ja 4. kehityskriisien aiheuttamiin avioeroihin.

Perhebarometrissa vuonna 2003 kysyttiin miehiltä ja naisilta mahdollisia avioeroon johtavia syitä, tärkeimpiä syitä jo toteutuneeseen eroon sekä eron niin sanottua pääasiallista syytä. Mahdollisia avioeroon johtavia syitä miehille olivat vaimon ”nalkutus” ja seksuaaliset ongelmat. Naisille tärkeimpiä mahdollisia eron syitä olivat tuen, arvostuksen, kunnioituksen puute, fyysinen tai henkinen väkivalta, mustasukkaisuus, alkoholiongelmat ja epätasaisesti jakautuvat kotityöt. Viisi tärkeintä syytä jo purkautuneisiin avioliittoihin olivat rakkauden tai läheisyyden puute, vaikeudet puhua tai selvittää erimielisyyksiä, parisuhteen hoitamattomuus, puolison tarjoaman tuen puute sekä arvostuksen tai kunnioituksen puute. Vastaajilta kysyttiin myös eron pääasiallista syytä. Viisi yleisintä syytä olivat uskottomuus, päihteet, läheisyyden- ja rakkauden puute, erilaiset elämänarvot ja -tavoitteet sekä erilleen kasvaminen. (Paajanen 2003, 70-71, 74.)

Kiiskan (2011) erotutkimuksen tulokset erosivat jonkin verran Perhebarometrin tuloksista. Eniten vaikutusta eroon oli kommunikaatiovaikeuksilla, suhteen hoitamattomuudella, toisista vieraantumisella, läheisyyden, rakkauden ja arvostuksen puutteella, erilaisilla elämän tavoitteilla ja

elämänarvoilla. Puolison harjoittama fyysinen väkivalta, oma päihteidenkäyttö tai oma fyysinen väkivalta sijoittuivat keskiarvoiltaan yksittäisten syiden häntäpäähän toisin kuin Perheparometrissa 2003. Kiiski jakoi yksittäiset syyt kuudeksi faktoriksi. Keskeisin avioliiton purkautumiseen vaikuttava tekijä oli tutkimuksen mukaan *läheisyyden puute*. Seuraavina tulivat *puolisoiden erilleen kasvaminen ja oma itsenäistyminen, tyytymättömyys puolison käytökseen, oma ongelmallinen käytös ja oma itsenäistyminen*. (Kiiski 2010, 127-130, 152-153.)

Jalovaara on tutkinut (2007) puolisojen sosioekonomisen aseman vaikutusta avioeroihin todeten, että avioeroriski on sitä pienempi mitä paremmassa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa avio- puoliset ovat. Riski on pieni, jos molemmat puoliset käyvät töissä kodin ulkopuolella tai vaimo on kotona miehen käydessä töissä kodin ulkopuolella. Avioeroriskiä pienentää myös puolisojen korkea koulutus. Eroriskiä kasvatti puolisojen työttömyys ja vaimon korkea tulotaso.

Aiemmin avioliitto oli instituutio, joka kesti kuolemaan asti. Vaikka ero olisi ollut toivottu, yhdessä pysyttiin lainsäädännöllisten ja taloudellisten esteiden sekä traditionaalisten ja uskonnollisten normien vuoksi. Nykyisin liitot päättyvät kuoleman lisäksi yhtä usein myös avioeroon. (Vikström, Van Poppel & Van de Putte 2011, 107.) Yhteiskunnallinen huoli avioerojen lisääntymisestä kohdistuu Kurosen (2003, 104) mukaan eron lapsiin kohdistuviin vaikutuksiin⁸ lisäksi perhe- ja avioliittoinstituution sekä niihin liittyvien moraalisaantöjen rapautumiseen. Smart ja Neale (1997, 12) kokevat erojen lisääntymisen liittyvän eron nykyiseen helppouteen lainsäädännöllisellä, moraalilla ja emotionaalisella tasolla. Smart (2007, 10-16) näkee, että individualismin kasvun myötä perheen asema on heikentynyt ja kriisiytynyt. Individualismia korostettaessa usein muistellaan vanhoja hyviä aikoja, jolloin perheet olivat onnellisia ja vastuullisia. Smartin mukaan tämä on kuitenkin historian tutkimuksen valossa kaukana totuudesta oleva perhesuhteissa esiintyvien toiveiden ja nostalgisen kaipauksen värittävä myytti. Jallinojan (2000, 184) mukaan avioliitot eivät olleet ennenkaan niin onnellisia, mutta ne kestivät ja jatkuivat pakosta. Avioerot ovat lisääntyneet, koska perheelle ei ole enää olemassa normeja ja perinteitä. Avioliitto oli vaihtoehdoton institutionaalinen itsestänselvyys 1950- ja 1960-luvuilla. 1970-luvulta lähtien alkoi instituution kehittyminen individualistisempaan suuntaan saavuttaen huippunsa 1990-luvulla. (Jallinoja 1997, 89.)

Kiiski (2011, 250), kuten moni muukin tutkija, näkee Baumanin (2004, 123-124; 2003, 13-15) postmodernismin tulkintojen tarjoavan monia näkökohtia ymmärtää avioerojen lisääntymistä.

⁸ Lapsiin kohdistuvia vaikutuksia on käsitelty kappaleessa 2.4

Ihmisen ajattelun siirtyminen familismista⁹ individualismiin näkyy siinä, että ihmiset tekevät eropäätöksen enemmän oman elämänsä kuin perheen näkökulmasta. Postmoderni ihminen on koko ajan liikkeessä ja valmiina tarttumaan uusiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Parisuhteet nähdään kulutustavarana, joka on vaihdettavissa. Baumanin postmodernismin käsitysten lisäksi usein lainattu käsite suomalaisessa eroihin ja muihin läheisiin suhteisiin liittyvässä tutkimuksessa¹⁰ on Giddensin (1991; 1992) puhtaan suhteen käsite. Puhtaan suhteen luonteen mukaisesti ihminen voi lopettaa parisuhteensa melko kivuttomasti ollessaan tyytymätön. Beck-Gernsheim on sitä mieltä, että suhteeseen ei kiinnitytä, vaan tavallaan varaudutaan eroon. Sevön ja Notko (2008, 20) kokoavat edellä mainittuja Giddensin (1991, 6; 1992 58-62) ja Beck-Gernsheimin (2002, 25-30) ajatuksia todeten, että tasapainoittelu yksilöllisen valinnan ja tyytyväisyyden sekä vastuun, välittämisen ja riippuvuuden välillä tuottaa jännitteitä perhesuhteissa. Jännitteet ovat suhteessa sekä tunteisiin että moraalisiin. Ihmiset punnitsevat valintojaan eri näkökulmista eivätkä ratkaisut ole helppoja. Smartin ja Nealen (1997, 24) mukaan eroavat ihmiset eivät hylkää moraalisia arvoja, vaan eroprosessissaan tasapainoittavat erilaisia tarpeitaan ja velvollisuuksiaan. Omaa toimintatapaa pohditaan suhteessa kilpaileviin arvokäsityksiin. Heidän mielestään on poliittisesti ja moraalisesti tärkeää lopettaa avioerojen kuvaaminen ennusmerkkinä moraalin vähentymisestä. Vaikka eroaminen olisi nykyään helpompaa moraalilla ja emotionaalilla tasolla, ei eronnut ihminen Hokkasen (2005, 147) mukaan välttyä nykyäänkään sosiaaliselta leimalta.

Maksimainen (2010; 2012) on tarkastellut parisuhteen ja eron terapeutista mieltä suhteessa moraaliseen mieleen. Maksimainen (2010, 16; 2012, 133) näkee parisuhteesta tulleen avioliittoon nähden ylivoimainen ja ylihistoriallinen käsite. Hän näkee, että avioituminen ei ole menettänyt suosiotaan ja avioliittoinstituutio merkitystään (myös Jallinoja 1997, 97; Sevön ja Notko 2008, 13), mutta avioliitto ymmärretään yhä enemmän tyhjänä kullina ja muotona. Tärkeää on avioliiton sisältö, jota edustaa parisuhde. Tämä näkyy siinä, että parisuhteen purkautumisen syitä halutaan ymmärtää ja parisuhdetta halutaan hoitaa. Nykyään kuulee harvoin puhuttavan avioerosta moraalisenä onnettomuutena tai yhteiskunnallisena ongelmana. Moraalinen pohdinta on muuntunut terapeutiksi pohdinnaksi parisuhteen dynamiikasta ja tunteista. Terapeutin mieli on Maksimaisen mukaan syntynyt moraalista mieltä vasten. Eroa ei arvioida oikein tai väärin tekemisen näkökulmasta. Erossa on kyse toimimattoman parisuhteen päättämisestä. Terapeutin mieli syntyy yhteiskunnallisen tason sijaan ihmisen mielessä. Maksimainen ei loppujen lopuksi näe terapeutin ja moraalisen mielen olevan kaukana toisistaan. Ilman moraalista ja normatiivista mieltä ei eroprosessin aikana olisi ai-

⁹ Jallinoja (2006, 25-26) käyttää perhemyönteisyyttä famililismien käsitteen vastineena

¹⁰ Esimerkiksi Kiiski 2011; Maksimainen 2012; Hemminki 2010; Hokkanen 2005; Notko 2011 ja Jallinoja 1997

hetta suurelle itsetutkiskelulle, terapeuttiselle mielelle. Nykyaikainen ero kantaa Maksimaisen mukaan normaaliudestaan, terapeuttisuudestaan ja dynaamisuudestaan huolimatta moraalista jännitettä mukanaan. Hänen mukaansa ero ei koskaan lakkaa olemasta moraalinen kysymys, se on ”rikos” avioliiton edustamaa pysyvyyden ihannetta kohtaan. (Maksimainen 2012, 134-150.)

Perhon työryhmän tutkimukset (Perho ym. 2010, 57¹¹) tukevat Maksimaisen ajatusta terapeuttisen mielen keskeisyydestä suhteessa eroihin. Edes hyvät parisuhdetaidot eivät välttämättä estä eroja, vaan voivat toimia jopa eroja mahdollistavana tekijänä. Parisuhdetaidot helpottavat suhteista irrottautumista ja uusiin suhteisiin liittymistä. Eroaikeiden ja parisuhteen onnellisuuden logiikka ei ennusta eroamista, vaan syyt liittyvät yksilöllisyyteen ja kontekstuaalisuuteen.

2.3 Eron vaikutukset

2.3.1 Ero kriisinä ja stressiä aiheuttavana muutostilanteena

Erokokemuksen voimakkuus on aina yksilöllistä. Yllättäen tapahtuva ero, josta aiheutuu suuria elämän muutoksia, voi sisältää traumaattisen kriisin piirteitä. Toisaalta se voi olla verrattavissa muutostilanteen jälkeiseen stressitilaan. Lazaruksen ja Folkmanin (1984, 24) mukaan stressin kokeminen on kovin yksilöllistä, sillä ihmiset kokevat samankaltaiset elämäntilanteet eri tavalla kuormittavina. Kiiski (2011, 68) pitää tästä hyvänä esimerkkinä juuri avioliiton purkautumista. Se voi tuottaa osalle ihmisistä paljon stressiä ja osalle ei juuri lainkaan (myös Riessmann 1989, 743). Tunnetuin kriisiteoria on Cullbergin kriisiteoria, joka sopii monenlaisten kriisitilanteiden kuvaamiseen. Cullberg (1991, 17) jakaa kriisit *traumaattisiin kriiseihin, äkillisiin ja odottamattomiin ulkoisista vakavista koettelemuksista johtuviin kriiseihin ja kehitys- tai elämäntapakriiseihin*, joiden voidaan sanoa kuuluvan normaaliin elämään. Cullbergin (1991, 127) mukaan ihmissuhteen äkillinen ja odottamaton katkeaminen johtaa säännöllisesti kriisireaktioihin esimerkiksi uskottomuuden kohdalla. Kimpimäki (2012) tutki uskottomuuden vuoksi eronneiden kokemuksia. Hän näkee uskottomuudesta johtuvan äkillisen eron olevan sen kokeneille katastrofi, jossa menetetään ainutlaatuinen ja korvaamaton ydinperhe. Myös Jallinoja (2000, 167) näkee eron katastrofina sen kokeneille ihmisille. Pettilä ja Yli-Marttila (1999, 21, 41) pitävät avioeroa ja avoeroa ylipäätään traumaattisena kriisinä. Elämä muuttuu puolisona, vanhempana ja perheenjäsenenä olemisen lisäksi seksuaalisella ja

¹¹ Perho ym. tutkivat lyhyitä Gottman-pohjaisia interventioita parisuhteen muokkaajina. John M. Gottman on tunnettu amerikkalainen pariterapeutti, joka tekee työryhmänsä kanssa tutkimuksia ”rakkauslaboratoriossaan.”

taloudellisella tasolla. Ihminen joutuu vastatusten oman selviämisen kanssa ja kohtaamaan vaikeita tunteita koskien käsitystään itsestä ja itsetunnostaan.

Cullberg jakaa kriisiteoriassaan kriisin vaiheet *shokkivaiheeksi*, *reaktiovaiheeksi*, *korjaamisvaiheeksi* sekä *uudelleen suuntautumisen vaiheeksi*. *Shokkivaihe* kestää sekunnista muutamiin vuorokausiin. Shokkivaiheessa ihminen pitää todellisuutta loitolla pystymättä omaksumaan ja muokkaamaan tapahtunutta. Ihminen on kaaosmaisessa tilassa, mutta voi vaikuttaa ulkoisesti tyyneltä tai voi käyttäytyä hyvin normaalista poikkeavasti. *Reaktiovaihe* kestää yleensä muutaman kuukauden. Reaktiovaiheessa ihminen joutuu kohtaamaan tapahtuneen ja sopeutumaan todellisuuteen. Ihminen reagoi suremalla ja myös puolustusmekanismit torjunta, regressio ja projektio käynnistyvät. Tapahtuma tuntuu epäoikeudenmukaiselta ja ihminen miettii miksi hänelle tapahtui näin. Reaktiovaiheen oireita ovat esimerkiksi ahdistus, depressiivisyys ja psykosomaattiset oireet. *Korjaamisvaiheessa* ihminen alkaa suuntautua tulevaisuuteen. Korjaamisvaiheen alku vaihtelee traumaattisesta tapahtumasta muutamasta kuukaudesta puoleen vuoteen tai vuoteen. Ellei ihminen pysty korjaamisvaiheessa kohtuullisessa ajassa sopeutumaan tilanteeseen, hän tarvitsee Cullbergin mukaan ammattiapua. *Uudelleen suuntautumisen vaiheessa* ihminen kokee menneisyyden tapahtumat pysyvänä arpena, joka ei kuitenkaan estä läheistä suhdetta elämään. Tapahtumista on selvitty, koska ihminen on työskennellyt kriisin läpi. Prosessi jatkuu, mennyttä kriisiä ei unohdeta, vaan siitä tulee osa elämää. Mennyt voidaan jälkeinpäin ymmärtää uudella tavalla elämän eri vaiheissa. (Cullberg 1980, 23-29.) Nykyisin käytetyin kriisin teoria on integroitu kriisin teoria, jossa yhdistetään erilaisia kriisissä olevan tarpeisiin soveltuvia lähestymistapoja. Kriisi tarkoittaa ratkaisua, käänntekeväää muutosta, vaarallista taitekohtaa tai mahdollisuutta. (Pojjula 2007, 28.)

Stressillä tarkoitetaan kuormitusta, räsitusta ja painetta. Stressin määrittelyissä on korostettu joko ärsykettä, reaktiota tai yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta. Kuolema, vakava sairaus tai avioero voi aiheuttaa voimakasta stressiä. (Pojjula 2007, 19.) Ayalonin (1996, 10) mukaan mikä tahansa henkeämme, terveyttämme, läheistämme tai jotakin olemassaolomme tai hyvinvointimme kannalta keskeistä tekijää uhkaava tapahtuma voi aiheuttaa stressiä. Reaktiota korostavissa määritelmissä stressi on tila, johon yksilö reagoi stressaantumalla ja oirehtimalla tilanteen kuormittavuuden mukaan. Stressi koetaan ahdistuksena, joka voi ilmetä muuttuneena käyttäytymisenä, ruumiillisina oireina tai tunnereaktioina. Stressireaktioiden kolme ilmenemismuotoa ovat taistelu, pako ja jähmettyminen. (Ayalon 1996,11.) Psykologinen stressin käsite viittaa stressillä yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen, jossa yksilö arvioi tilanteen vaatimusten ylittävän hänen omat voimava-

ransa ja vaarantavan hänen hyvinvointinsa. Stressi voi pitkään jatkuessa aiheuttaa yksilölle fysiologisia stressioireita ja jopa erilaisia sairauksia. (Poijula 2007, 19-20.)

Tunnetut stressiteoreetikot Lazarus ja Folkman (1984, 32) erottavat toisistaan *primaari- ja sekundaariarvioinnit*. Primaariarvioinnissa ihminen alustavasti pohtii ja arvioi, onko hänen kokemansa asia merkityksellinen, vaaraton tai stressiä tuottava. Jos ihminen arvioi tilanteen stressaavaksi, hän kokee tilanteen menetyksenä, uhkana tai haasteena. Sekundaariarvioinnissa ihminen alkaa suunnitella ongelmallisesta tilanteesta selviytymistä ja alkaa tehdä myös konkreettisia suunnitelmia asian ratkaisemiseksi. Ihminen tekee primaari- ja sekundaariarvioiden jälkeen stressiä tuottavasta elämäntilanteesta vielä *uudelleenarviointia*. Hän saa palautetta arvioinneistaan ympäristöstään, vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa, mikä on avuksi prosessissa. Lazarus ja Folkman puhuvat *defensiivisestä uudelleenarvioinnista*, jonka avulla ihminen voi yrittää tulkita tapahtuneita asioita positiivisesti tai nähdä ne aikaisempaa vähemmän kuormittavina. (Lazarus ja Folkman 1984, 37-35, 38.)

Lapsia koskevaa kriisiteoriaa ei ole olemassa, joten lapsiin sovelletaan aikuisten teorioita (Poijula (2007, 28). Wallersteinin ja Blakesleen (1991, 37) mukaan lapset ja aikuiset kokevat avioeron erilaisena, koska lapset menettävät siinä perherakenteen, joka on ratkaisevan tärkeä heidän kehitykselleen. Perherakennelma on tukirakennelma, jota lapset käyttävät kehittyessään eri ikävaiheiden kautta. Se tukee heidän henkistä, ruumiillista ja emotionaalista kypsymistään. Tämän rakenteen romahdessa lasten maailma on tilapäisesti ilman tukea. Lapsi ei voi ajantajunsa rajallisuuden vuoksi ymmärtää, että kaaos on ohimenevää. Ayalon ja Flasherin (1997, 19) mukaan lapset ovat joustavampia ja avoimempia muutoksille, mutta heidän riippuvuutensa tekee heidät hyvin haavoittuviksi vanhempien elämässä tapahtuville muutoksille. Pienet lapset kokevat tapahtumat ympärillään lähellä olevan aikuisen välityksellä. He aistivat pienimmätkin värähtelyt perheen tasapainossa ja reagoivat jokaiseen häiriöön perhe-elämässä.

Vanhemmat saattavat vähätellä erotilanteessa lapsen kykyä huomata tapahtumia. Lasta voidaan pitää liian pienenä ymmärtämään havaitsemiaan asioita. (Dolto 2005, 30; Saari 2008, 251-252.) Saaren (mt.) mukaan vanhemmat ensinnäkin väittävät, että lapset eivät kuule vanhempien yöllisiä riitoja. Lapset usein kuulevat riidat, mutta eivät kerro sitä vanhemmilleen. Toinen vankka uskomus vanhempien keskuudessa on se, että lapsille ei tarvitse kertoa koko totuutta. Lapset ovat kuitenkin paljon huomiokykyisempiä kuin vanhemmat uskovat. Kolmas aikuisten väite on se, että lapsi tajuaa traumaattiset tapahtumat vain pinnallisesti ja unohtaa ne helposti. Vaikka lapsi ei puhu tapahtumis-

ta, hän todennäköisesti muistaa ne ja ajattelee niitä mielessään. Lapsilla on myös luultua suurempi kyky käsitellä järkyttäviä tapahtumia ja toipua niistä.

2.3.2 Eron kielteiset vaikutukset lapseen

Lapsen ikä, persoonallisuus ja kasvuhistoria vaikuttavat siihen kuinka voimakkaasti ja millä tavoin hän reagoi vanhempien eroon. Kiianmaa (2008) ja Leung ja Lane (1990) ovat koonneet lasten mahdollisia reaktioita eroon ikäkausittain. Vauvaikäisten tyypillisiä reaktioita vanhempien erossa ovat syömisen, nukkumisen ja suoliston toiminnan häiriöt. Kun lapsi kokee olevansa turvassa, hänen elämänsä palautuu normaaliksi. Pieni lapsi menettää erossa toisen vanhemman jatkuvan läsnäolon, mikä on suuri muutos. Eron myötä tulee taukoa toisen vanhemman tapaamisissa. Vauvalle tapaamisten välit voivat olla liian pitkiä siihen, että suhde voisi pysyä läheisenä tai kehittyä turvallisesti. Taaperoikäiset (1 ½ - 3 vuotta) voivat reagoida eroon muun muassa univaikeuksilla, huomionkipeydellä, lisääntyneellä itkeskelyllä, ärtyneisyydellä, aggressiivisella käytöksellä sekä taantumalla kehityksellisesti. Leikki-ikäinen lapsi (3-6 vuotta) syyttää usein erosta itseään. Pieni lapsi kokee olevansa maailman keskipiste ja asioiden johtuvan hänestä. Lapsen vakuuttaminen hänen syyttömyydestään keskustelemalla erosta ja selittämällä eron syitä lapsen ikätasolla on suuri haaste vanhemmille. Leikki-ikäinen reagoi eroon olemalla kiltti. Hän ei välttämättä uskalla ilmaista vihaansa, jota ero hänessä herättää. Lapset voivat nukkua huonosti painajaisten vuoksi. Leikki-ikäiselle on tyypillistä myös tuntea eroahdistusta, yksin jäämisen pelkoa ja he voivat tuntea itsensä hylätyksi. 5-8-vuotiailla on taipumusta masentua ja surra näkyvästi. He usein ikävöivät toista vanhempaa ja voivat pelätä, että heidät voidaan korvata. Suuri ahdistuneisuus voi ilmetä levottomuutena, haaveiluna, keskittymiskyvyttömyytenä tai koulumenestyksen laskuna. Kaverisuhteet voivat kärsiä, koska lapsi voi olla ärtynyt tai aggressiivinen. (Kiianmaa 101-104; Leung & Lane 1990, 162.)

Lapset, jotka ovat kokeneet vanhempien eron 9-12 vuoden iässä osoittavat usein avoimesti vihaa toista vanhempaa tai molempia vanhempia kohtaan. He kokevat vanhemman, joka on tehnyt aloitteen eroon, toimineen väärin ja ovat vihaisia toiselle vanhemmalle, koska tämän on antanut eron tapahtua. He kärsivät myös surusta, ahdistuksesta, yksinäisyyden ja avuttomuuden tunteista. Näin lapset ovat alttiita manipuloinnille, he voivat hylätä toisen vanhemman tai osoittaa avointa vihaa uusien kumppaneita kohtaan. Somaattiset oireet, unelmointi, valehtelu, näpistely, vaikeudet koulutyössä sekä päihteiden pariin ja rikoksiin ajautuminen ovat myös tyypillisiä oireita tilanteeseen. Teini-ikäiset ovat erityisen haavoittuvia vanhempien erotilanteessa. He ovat huolissaan siitä, että myös heille voi käydä niin. Pojat voivat vetäytyä heterosuhteista, mutta tytöt hakeutua seurustelun

ja seksuaalisen kanssakäymisen pariin etenkin, jos vanhempien kontrolli vähenee. (Leung & Lane 1990, 162.)

Erotutkimuksista ja muusta kirjallisuudesta ei löydy yhteistä näkemystä siihen, kuinka lapset sopeutuvat vanhempien avio- tai avoeroon (Lansford 2009, 141). Lähes kaikki tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että ero on riski lapsen kehitykselle. Amaton ja Keithin (1991) julkaisemassa 92 tutkimuksen meta-analyysissä vertailtiin toisiinsa lasten hyvinvointia eroperheissä ja ydinperheissä. Meta-analyysi osoitti, että eronneiden perheiden lapset olivat heikommilla akateemisissa saavutuksissa, psykologisessa sopeutumisessa ja sosiaalisissa taidoissa. Heillä esiintyy myös enemmän käytöshäiriöitä. Ryhmien väliset erot olivat kuitenkin pieniä. (Amato 2000, 1277.) Lansfordin (2009, 149) mukaan lapsilla, joiden vanhemmat eroavat lapsen ollessa pieniä, on suurempi riski käytöshäiriöihin verrattuna vanhempiin lapsiin. Murrosikäisillä lapsilla taas on suurempi riski sosiaaliin ongelmiin ja vaikeuksiin akateemisissa taidoissa. Silti suurimmalla osalla eronneiden lapsista ei ole pitkäaikaisia negatiivisia seurauksia kehitykseensä. Suurin riski psykologisen kehityksen, käytösongelmien sekä sosiaalisten ja akateemisten vaikeuksien suhteen on Hetheringtonin (2003, 220) mukaan eronneiden vanhempien lapsilla, joiden vanhemmat ovat avioituneet uudelleen ja eronneet myös uudesta liitosta.

Wu, Hou & Schimmele (2008) tutkivat Kanadassa perherakenteen vaikutuksia lasten psykososiaaliin ongelmiin. Tarkastelun kohteena olivat lapsilla esiintyneet lyhytaikaiset psykososiaaliset vaikutukset käyttäytymiseen (esimerkiksi emotionaaliset häiriöt, käytöshäiriöt). Tutkimuksen mukaan elämistä biologisten vanhempien kanssa ei voi pitää selkeänä etuna: biologisten vanhempien yhdessä asumisen ei nähty olevan merkittävä tekijä käyttäytymiseen nähden. Käytösongelmat liittyivät tutkimuksessa enemmänkin kodin demokratiaan, matalatuloisuuteen, perheen toimintahäiriöihin ja vanhempien huolenpitoon. (Mt., 1600.) Wu ym. (2008, 1622) päätyvät tutkimustulosten pohdinnassaan siihen, että avioeron aiheuttama sosiaalinen status ja sen tuoma stressi on suurempi asia pitkän aikavälin vaikutuksia ajatellen kuin sen vaikutus, että vanhemmat eivät asu yhdessä (ks. Hokkanen 2005, 147).

Häiriintyneet ja riittämättömät vanhemmuuden käytännöt (esimerkiksi alkoholinkäyttö, stressaavat elämäntilanteet, antisosiaalinen käytös, taloudelliset ongelmat) ovat usein olleet olemassa jo kauan ennen avioeroa. Lapset, joilla on alun perin ollut psykologisia vaikeuksia ja käytösongelmia, voivat huomata niiden kärjistyneen avioeron myötä (Hetherington 2003, 225, 234; Lansford 2009, 149). Myös Sinkkonen (1998, 206) näkee, että tutkimustieto lasten ja nuorten eronjälkeisistä ongelmista

ei välttämättä kerro eron vaikutuksista, vaan pikemminkin lapsen psyykkisestä tilasta eron jälkeen. Tähän tilaan vaikuttavat muun muassa eroa edeltänyt stressi ja sen jälkeinen sekava elämäntilanne. Ero ei ole ajallisesti tarkkaan määriteltävä tapahtuma vaan pitkä prosessi, joka on alkanut useimmiten jo paljon ennen virallista eroa. Parisuhteen päättymisen kestää siten useita vuosia. (Kiiänmaa 2008, 6.) Eron vaikutukset eivät myöskään välttämättä näy heti. Kiiänmaa (2004, 71) on sitä mieltä, että ennen pitkää lapset alkavat reagoida eroon. He voivat purkaa turhaumiaan voimakkaalla protestilla vasta vuosia eron jälkeen. Aikuisten ei pidä kuvitella lasten selvinneen, jos he eivät puhu erosta. Kiiänmaan mukaan erosta on selviydytty vasta, kun siitä on puhuttu yhdessä vapautuneesti vuosien jälkeen.

Eronneiden isien ja heidän lastensa suhde on huolestuttanut pitkään tutkijoita ja asiantuntijoita. Amaton (2003, 337) mukaan ero vaikuttaa vahvimmin isien ja lasten suhteeseen. Jopa 35 % eroperheiden lapsista ei ollut juuri lainkaan yhteydessä isiinsä. Sinkkonen (2008, 68) on koonnut kansainvälisiä tutkimustuloksia koskien isän merkitystä lapselle. Tutkimusten mukaan lapsilla oli vähemmän häiriökäyttäytymistä, jos perheessä on isähahmo. Isän myönteinen sitoutuminen ja läsnäolo lasten elämässä vähensivät poikien käytösongelmia, tyttöjen tunne-elämän ongelmia ja vaikuttivat positiivisesti lasten kognitiiviseen kehitykseen. Pienituloisissa perheissä isän läsnäolo ehkäisi poikien ajautumista rikollisuuteen. Suomessa eron kokeneet lapset tapasivat isäänsä harvemmin kuin kerran kuukaudessa joka neljännessä perheessä (THL 2012). Broberg ja Hakovirta (2009, 139) näkevät isän ja lasten hyvinvointia tarkastelevan tutkimuksensa perusteella, että isän osallistuminen arkeen ja vanhempien yhteistyökykyisyys vaikuttavat positiivisesti lapsen hyvinvointiin. Koskelan eronneita miehiä koskevassa tutkimuksessa (2012, 140, 143) miesten keskeinen erosta selviytymisen tekijä oli hyvä suhde lapsiin, erityisesti aikuistuviin ja aikuisiin lapsiin. Jos suhde vanhempien välillä on huono eron jälkeen, on myös suhde lapsiin yleensä huono. Hokkasen (2005, 170) mukaan yksi isyyden paradoksi on se, että monet isät havahtuvat isyyteen vasta eron jälkeen, jolloin yhteinen aika lasten kanssa on hyvin vähäistä.

Jyrkintä kantaa eroista aiheutuviin haittavaikutuksiin edustaa amerikkalainen Judith Wallerstein työryhmineen¹². Viimeisessä pitkittäistutkimuksessaan (2000) Wallerstein työryhmineen oli seurannut eroperheiden lapsia sekä verrokkiryhmän ehjien perheiden lapsia 25 vuotta. Amato (2003, 334) on koonnut Wallersteinin keskeiset tutkimustulokset kolmeen väittämään. Amaton mukaan

¹² Wallerstein työryhmineen aloitti tutkimuksensa vuonna 1971. Ensimmäinen tutkimus julkaistiin vuonna 1980 (Wallerstein ja Kelly), toinen vuonna 1989 (Wallerstein ja Blakeslee) ja viimeisin vuonna 2000 (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee).

näistä kolmesta väittämästä ei Wallersteinin ja muiden, usein kvantitatiivisten tutkimusten, välillä ole ristiriitaisuutta. *Ensimmäisen väittämän mukaan lapset, joiden vanhemmat ovat eronneet, kärsivät aikuisina todennäköisemmin psyykkisistä ongelmista verrattuna niihin lapsiin aikuisina, jotka ovat kasvaneet molempien vanhempien kanssa.* Monen muunkin tutkimuksen mukaan aikuiset, joiden vanhemmat ovat eronneet, ovat vähemmän tyytyväisiä elämäänsä, kärsivät enemmän masennuksen oireista ja ahdistuksesta sekä omaavat alhaisen itsetunnon. Myös se, että eron seuraukset ilmenevät psyykkisinä vaikeuksina nuorina aikuisina, alle 33-vuotiaina, on tuloksena monesta tutkimuksesta. (Amato 2003, 334.)

Toisen väittämän mukaan eronneiden lapsilla on aikuisina myös vaikeuksia muodostaa ja ylläpitää onnellisia ja tasapainoisia vuorovaikutussuhteita läheisiinsä. He näkevät eron pääasiallisen vaikutuksen ajoittuvan aikuisuuteen, ei varhaislapsuuteen tai teini-ikään. Eron vaikutukset kasvavat elämänkumppania valitessa ja perhettä perustaessa. Tutkimuksen mukaan avioeroperheiden lapsista 60 prosenttia avioitui ja heistä 40 prosenttia erosi verrokkiryhmän lukujen ollessa 80 prosenttia ja 9 prosenttia. Eroperheiden lapsista 50 prosenttia meni naimisiin alle 25-vuotiaina verrokkiryhmän luvun ollessa 11 prosenttia. Aikuiset eroperheiden lapset saivat vähemmän lapsia verrattuna verrokkiryhmään. (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 312-313.) Ruotsalainen Gähler (2009, 688) havaitsi erotutkimuksessaan, että niillä ihmisillä, joiden vanhemmat ovat eronneet, on 40 prosentin riski erota itse liitoistaan. Hän kartoitti tutkimuksessaan elämäntilanteen ja sosioekonomisiin seikkoihin liittyvien tekijöiden lisäksi vuorovaikutusta ihmisten kanssa, liittoon sitoutumista ja asenteita avioeroon. Gähler pitää tutkimuksensa yhtenä tärkeänä löydöksenä sitä, että lapsia omaavat vanhemmat, joiden omat vanhemmat eivät ole eronneet, ovat enemmän sitoutuneita liittoihinsa verrattuna lapsettomiin vanhempiin, joiden omat vanhemmat ovat eronneet.

Kolmas Wallersteinin väittäjä on, että eronneiden vanhempien lapset ovat aikuisikään tullessaan heikommin kiinnittyneitä vanhempiansa kuin ne, joiden vanhemmat ovat pysyneet yhdessä. Shapiro (2003) on tutkinut kuinka vanhempien avioero vaikuttaa jo aikuisiksi kasvaneiden lasten ja heidän vanhempiansa yhteydenpitoon ja yhdessä asumiseen. Shapiro (2003, 264) mukaan vaikutus on erilainen miesten ja naisten kohdalla. Avioliitossa eläviin miehiin verrattuna eronneet miehet kokivat avioeron vähentäneen yhdessä asumisen mahdollisuutta ja viikoittaista kontaktia edes yhteen lapseen. Eronneet naiset kokivat naimisissa olevia naisia todennäköisemmin yhteydenpitonsa aikuisiin lapsiin lisääntyneen avioeron vaikutuksesta.

Wallersteinin ym. tutkimuksia on kritisoitu siitä, että tutkimusotos ei ollut satunnainen, verrokki-ryhmän osittaisesta puuttumisesta sekä omakohtaisesta lähestymistavastaan tarkastella kokonaisuutta ja raportoida tutkimustuloksia (Amato 2003, 338). Fabritius (2003, 393) kritisoi Wallersteinin johtamia tutkimuksia vanhentuneiksi. Isyydestä eron jälkeen maalataan tutkimuksissa pessimististä kuvaa. Fabritiuksen tutkimuksessa vanhempiensa eron kokeneiden college-opiskelijoiden isät eivät ole niin passiivisia lasten tapaamisten suhteen kuin Wallersteinin tutkimuksissa on raportoitu. Vuosien kuluttua erosta nuoret kaipasivat isiensä tapaamisia ja myös isät halusivat viettää enemmän aikaa lastensa kanssa. Isät myös osallistuvat college-opiskelukuluihin toisin kuin Wallersteinin tutkimuksissa. Lapset, jotka asuivat paljon myös isän luona ja joiden isät pidättäytyivät kritisoimasta lasten äitiä ja sekaantumasta lapsen ja äidin suhteeseen, tulevat tutkimuksen mukaan säilyttämään läheiset suhteet isiinsä. Lapsen kanssa vietetty aika saa isän tuntemaan itsensä tärkeäksi lapselle merkityksellömyyden ja hylätyksi tulemisen tunteen sijaan.

Amato (2003, 332, 334) korostaa, että vaikka Yhdysvalloissa tutkimustuloksia on mediassa asetettu kärjistäen toisiaan vastaan, tuloksissa on siis myös paljon yhteistä. Kyse on siitä, kuinka suuria ja laajalle levinneitä eron negatiiviset seuraukset lapsille ovat ja kuinka dramaattinen ero on eronneiden ja yhdessä pysyneiden vanhempien lasten välillä. Amaton oman tutkimuksen (2003, 336-337) mukaan eroamisen pitkäaikaiset vaikutukset lapsiin eivät ole niin laajalle levinneitä kuin Wallerstein ja Blakeslee (1989) väittävät esittäessään, että kolmanneksella eroperheiden lapsista on psykisiä oireita nuorina aikuisina. Amaton analyysin mukaan 90% nuorista aikuisista pärjasi yhtä hyvin kuin ehjien perheiden lapset. Myös Hetheringtonin (2003, 224) ja Leungin ja Lanen (1990, 161-162) mukaan suuri enemmistö lapsista pystyy selviytymään uudesta elämäntilanteesta. He kehittyvät vastuullisiksi, kyvykkäiksi ja hyvin sopeutuneiksi aikuisiksi. Kaikki lapset eivät ole yhtä haavoittuvia konfliktien suhteen eivätkä kaikki vanhemmuuden konfliktien tyypit ole yhtä vahingollisia lasten sopeutumiselle. Temperamentiltaan rauhalliset, älykkäät, sosiaalisesti vastuuntuntoiset ja kypsät, sisäistä kontrollia omaavat lapset pystyvät paremmin selviämään vanhempien välisistä konfliktitilanteista. Lapset, joille vanhempien välinen suhde on näyttäytynyt erittäin riitaisana sopeutuvat paremmin avioeroon kuin siihen, että avioeroa ei tapahdu. Vastaavasti jos liitto ei näyttäydy lapsille kovinkaan riitaisana, lapset sopeutuvat eroon huonommin pitkällä aikavälillä. (Hetherington 2003, 226.) Gähler (1998, 147, 154) pitää tutkimuksensa tärkeimpänä tuloksena sitä, että vanhempien ero ei vaikuta negatiivisesti sukupuolesta riippumatta ihmisen itsensä arvioimaan hyvinvointiin myöhemmin elämässä.

Nykytiedon valossa on Kellyn (2003, 246) mukaan selvää, että pitkällä aikavälillä suurimmalla osalla erolapsista ei ole enää psykologisia sopeutumisongelmia. Hänen mukaansa 75-80 prosenttia aikuisista erolapsista ei kärsi suurista psykologisista ongelmista. He ovat saavuttaneet tavoitteensa koulutuksen, työn ja perheen suhteen ja heillä on hyvät suhteet vanhempiinsa. Kelly arvelee Wallersteinin työryhmän (Wallerstein ym. 2000) tutkimustulosten erilaisuuden johtuvan verrokkiryhmän puutteen lisäksi siitä, että tuska ja patologia ovat menneet tutkimuksen käsitteissä sekaisin. Haastateltujen eron lapsena kokeneiden aikuisten kipeät muistot vaikeasta menneisyydestä ja niiden tuottama tuska eivät välttämättä johda siihen, että olisi kyvytön tuntemaan ja toimimaan nykytilanteessa. (Kelly 2003, 249.)

Norjalainen Moxnes (2003) on tutkinut avioeron vaikutuksia osittain eroperheiden vanhempien ja lasten kertomuksia koskevassa tutkimuksessaan. Moxnesin (2003, 132-133) mukaan on olemassa kolme teoriaa, jotka dominoivat avioerotutkimuksen kentällä selityksinä sille, miksi avioero on riski lasten hyvinvoinnille. Ensinnäkin avioero nähdään riskinä, koska se vähentää sosiaalista ja ekonomista pääomaa. Ero aiheuttaa muutoksia perheen tuloissa, asumisessa sekä lapsen ja toisen vanhemman yhteisessä ajassa. Toiseksi muutosten nähdään aiheuttavan sosiaalista stressiä lapsille. Nämä kaksi teoriaa näkevät muutosten ja jatkumattomuuden olevan ainoastaan negatiivisia. Kolmannen teorian mukaan eron seurauksena tapahtuu molempia, muutosta ja jatkuvuutta, ja se voi olla negatiivista tai positiivista. Tärkein jatkuvuus lapsille on kuitenkin se, että he saavat pitää molemmat vanhempansa. Tutkimuksen mukaan suurin osa lapsista koki avioeroprosessin terveellä tavalla ja voi hyvin. Suurella ryhmällä lapsia ei näytä olleen positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia eron suhteen, ja jos vaikutuksia mainittiin, ne olivat useammin positiivisia. Joka kolmannella lapsella oli nähtävissä yksi tai useampi negatiivinen vaikutus. Niissä perheissä, joiden tulot laskivat eron jälkeen, oli nähtävissä enemmän negatiivisia kuin positiivisia vaikutuksia. Tutkimuksensa johtopäätöksenä Moxnes toteaa, että pääoman, sosiaalisen stressin ja perherakenteen menetys ei ainoastaan selitä sitä, miksi ero on riski lasten hyvinvoinnille. Hänen mukaansa vanhempien yhteistyö on avain eron vaikutusten ymmärtämiseen lapsille. Vanhempien välinen tiivis yhteistyö on kaikkien tärkein keino vähentää eron negatiivisia vaikutuksia lapsiin. (Moxnes 2003, 133, 145-146.)

Suomessa erojen vaikutuksia taloudellisesta näkökulmasta ovat tutkineet muun muassa Hakovirta (2006) ja Jalovaara (2007). Airio (2010, 209) kokoaa tutkimustuloksia toteamalla, että avioerosta koituu lasten lähivanhempana toimiville naisille suuria taloudellisia ongelmia, varsinkin välittömästi avioliiton purkauduttua. Kiiskan uusi tutkimus (2011, 251) kuitenkin osoittaa eronneiden talouden

tasapainottuvan melko nopeasti. Joskus taloudellinen tilanne jopa paranee siitä, mitä se oli avioliiton aikana. Amerikkalaisten tutkimusten vaikutukset naisten taloudelliseen tilanteeseen ovat suuria, mutta tätä ei voi Karttusen (2010, 69) mukaan verrata Suomeen, koska Yhdysvalloissa sosiaaliturva on heikompi ja naiset ovat usein työmarkkinoiden ulkopuolella.

Hetheringtonin (2003, 225) tutkimuksessa yksinhuoltajaperheissä ja uusperheissä lasten sopeutuminen on huomattavan samanlaista. Moxnesin tutkimuksessa ne lapset, jotka asuivat uusperheissä, eivät eronneet hyvinvoinniltaan niistä, joissa ei ollut uusia vanhempia. Se ei kuitenkaan Moxnesin mukaan tarkoita sitä, etteikö isä- tai äitipuolilla olisi vaikutusta lapsen hyvinvointiin. Eroja löytyi lasten hyvinvoinnin suhteen lapsilla, joiden perheessä asui vanhemman uusi puoliso verrattuna niihin, joissa uusi puoliso ei asunut vanhemman kanssa. Ilman uutta ”puolivanhempaa” asuvilla lapsilla meni keskimäärin paremmin. Tätä Moxnes selittää sillä, että uuteen puolivanhempaan tutustuminen oli stressaava kokemus lapsille. (Moxnes 2003, 140.)

Tutkimuksissa on kartoitettu sitä, kuinka haitallisia avioeroon liittyvät konfliktit ovat lapsen sopeutumiselle uuteen, eron jälkeiseen tilanteeseen. Tutkimustulokset ovat kahdenlaisia. Jossain tutkimuksissa yhteyttä ei löydetty eron jälkeisen konfliktin ja lasten myöhemmän sopeutumisen välillä. Toisissa tutkimuksissa taas todetaan, että avioliiton aikainen konflikti on merkittävämpi ennustaja eron jälkeisen sopeutumisen suhteen kuin eron jälkeinen konflikti (esimerkiksi Booth & Amato, 1991). Hetherington (1999) taas näkee eron jälkeisen konfliktin olevan haitallisempi kuin konfliktit avioliitossa ollessa. (Kelly 2003, 242.)

Sinkkosen (2005, 125-126) mukaan liiton riitaisuus ja siinä mahdollisesti esiintynyt väkivalta selittävät lasten pitkään jatkuvia vaikeuksia paremmin kuin itse ero. Pruuki, Timoria ja Väättäinen (2013,15) puhuvat ”ilmapiiritraumasta”, joka voi syntyä jollakin tasolla väkivaltaisten ja uskonnollisesti fanaattisten perheiden lisäksi ahdistuneessa, tukahduttavassa, ilottomassa tai tunteita sammuttavassa perheilmapiirissä. Lapsi tuntee ilmapiirin outouden tai pelottavuuden, mutta ei pysty käsittelemään sitä. Ilman aikuista, jonka kanssa kokemusta voisi käsitellä, lapsi jää yksin. Parisuhdeongelmat, joita vanhemmilla on ollut jo kauan ennen eroa vaikuttavat luonnollisesti kodin ilmapiiriin ja sitä kautta lapsiin. Salo (2011) tutki Perheasiain neuvottelukeskukseen parisuhdeongelmissa hakeutuvien puolisoitten lasten hyvinvointia. Vanhempien arvioiden mukaan

56 prosentilla lapsista oli jonkinasteista psyykkistä oireilua.¹³ Perheittäin tarkasteltuna psyykkisesti oireilevia lapsia oli 72 prosentilla perheistä. Vakavaa oireilua oli usein vain yhdellä perheen lapsista. Salo havaitsi, että vanhemmat pitivät riitelyä lasten läsnä ollessa itsestään selvänä ja luonnollisena asiana. Hän pitää selvänä sitä, että vanhempien kannattaa suojata lapsiaan riitelyltä ja suosittelee ammattiauttajille asiaan puuttumista ja vaikuttamista. (Salo 2011, 115-116.)

Vuosikausia jatkuneet huoltoriidat ovat lapsille kaikkein haitallisimpia. Huoltoriitoihin usein liittyvä vanhempien katkeruus vaikuttaa lapseen Arajärven ja Kosken (1989, 49) mukaan vaikeimmin. Lapsi on lojaali molempia vanhempia kohtaan. Lapsen ristiriitatilanne saa hänet tuskaiseksi, levottomaksi, ahdistuneeksi ja/tai aggressiiviseksi. Pienten lasten vanhemmat yleensä välttävät katkeruutensa ilmaisemista, mutta isommat voivat päätyä vanhempien uskotuiksi. Väyrynen (2008) on tutkinut huoltoriitoja lapsen näkökulmasta. Hänen tutkimuksensa johtopäätöksenä on se, että huoltoriidan aikainen elämänvaihe oli lapselle ennako-oletusta raskaampi ja vaikeampi. Huoltoriitaprosessi ei ollut vain erillinen tapahtuma, vaan se laajeni elämässä moniin arjen tilanteisiin ennen huoltoriidan alkua, sen aikana ja sen jälkeen. Arkielämä perheessä ja huoltoriidan aiheuttamat tapahtumat olivat aiheuttaneet yksinäisyyden, pelon, ahdistuksen ja masentuneisuuden tunteita sekä voimakkaita ristiriitaisuuden kokemuksia liittyen eri tilanteisiin. (Väyrynen 2008, 20-21.)

2.3.4 Eron myönteiset vaikutukset

Usein stressinäkökulmat fokusoivat pelkästään eron negatiivisiin puoliin ja jättävät näkemättä eron positiiviset seuraukset aikuisille ja lapsille. Esimerkiksi ero väkivaltaisesta liitosta on hyväksi lapsille ja väkivallan uhrille. Jotkut stressiteoreetikot kuitenkin näkevät, että stressaavilla tapahtumilla kuten avioerolla voi olla pitkäaikaisia positiivisia vaikutuksia ihmisten ratkaistessa ongelmiaan onnistuneesti. Eron jälkeisiä positiivisia vaikutuksia voivat olla itsenäistyminen, henkilökohtainen kasvu, sosiaalisen elämän vilkastuminen ja onnellisuus. (Amato 2000, 1273.) Hetherington (2003, 217) katsoo, että avioliiton hajoaminen voi näyttäytyä myös pakona onnettomasta, konfliktintäyteisestä tai väkivaltaisesta liitosta. Se voi olla myös tilaisuus rakentaa uusia, tyydyttävämpiä ihmissuhteita ja mahdollisuutena persoonalliseen kasvuun ja yksilöllisyyteen.

Vaikka suurin osan tutkimuksista kertoo eron kielteisistä vaikutuksista, pienempi osa tutkimuksista osoittaa, että erolla on myös myönteisiä vaikutuksia monille ihmisille. Mikäli tutkimukset keskittyi-

¹³ Vakavaksi luokiteltavia oireita esiintyi 34,8 % lapsista ja lieväksi luokiteltavia oireita 22,2 % lapsista. 43 % Lapsista ei ollut vanhempien mukaan mitään oireita.

sivät etsimään myönteisiä vaikutuksia, niistä tiedettäisiin enemmän. (Amato 2000, 1274.) Myös Kiiski (2011, 252) näkee sen, että usein tutkimuksissa on tarkasteltu avioeron negatiivisia vaikutuksia elämäntilanteeseen, syynä niiden löytymiselle. Hän pitää tutkimustuloksissaan yllättävänä sitä, että suurimmalla osalla vastaajista oli avioliiton purkautumisesta lopulta myönteisiä kokemuksia. Järkevänä elämäntilanteen valintana avioeroa piti yli kaksi kolmasosaa kaikista vastaajista ja lähes 90 prosenttia erossa aloitteellisista. Avioeron katsoi parantaneen elämänlaatua kaikista vastaajista runsaat kaksi kolmasosaa ja avioerossa aloitteellisista yli 80 prosenttia. Näiden tulosten valossa avioero ei Kiiskan mukaan ole katastrofi.

Joskus hyvin hoidettu ero on parempi kuin huono avioliitto (Fisher 2002, 318). Jos vanhemmat pystyvät sopeutumaan eroonsa, myös lasten sopeutuminen nopeutuu. Monet vanhemmat pystyvät parempaan vanhemmuuteen eron jälkeen ja lapset hyötyvät tästä paremmasta vanhemmuudesta. Konttinen (2009, 134) päätyy Perhebarometrin tulosten perusteella toteamaan, että onnettomaan liittoon jääminen on sen osapuolille vielä haitallisempaa kuin siitä eroaminen. Onnettomaksi itsensä tuntemisen lisäksi tämä näkyy itsetunto-ongelmina, psyykkisinä haittoina ja jopa terveyshaittoina.

Kääriäinen (2008, 113) näkee eron myös uudenlaisena mahdollisuutena ymmärtää omaa vanhemmuuttaan, lapsiaan ja parisuhdettaan entistä paremmin. Eron kokeneet vanhemmat usein tiedostavat oman vanhemmuutensa kirikkaampana ja moniulotteisempana kuin vanhemmat, jotka eivät ole eronneet. Kriisin jälkeen elämän arvot asetetaan usein uuteen järjestykseen. Hyvin hoidettu ero tuo Kiianmaan (2008, 93) mukaan parhaimmillaan mukanaan inhimillistä kasvua, oppia menetysten työstämiseen, paljon tietoa parisuhteesta elämisestä ja suhteen kehittamisestä. Hyvin hoidetussa erossa suhde vanhempien ja lasten välillä säilyy ja kehittyy. Erosta voidaan avoimesti keskustella vaikenemisen sijaan.

Voiko erosta olla positiivisia vaikutuksia myös lapselle? Kuten jo aiemmin on todettu, suuri enemmistö lapsista on joustavia ja kyvykkäitä selviytymään uudessa tilanteessa tai jopa hyötymään uudesta elämäntilanteestaan. Hetheringtonin (2003, 217) tutkimuksessa monet nuoret aikuiset kertoivat eron olleen myös positiivinen asia heidän elämässään pitkällä aikavälillä tarkasteltuna, vaikka heillä oli edelleen mielipahan tunteita eroon liittyen. Hän tulkitsi eron tuoneen sitkeyttä selvitä vaihtuvista elämäntilanteista sen kokeneille lapsille. Puhumalla sitkeydestä hänen tarkoituksenaan ei ole vähätellä vanhempien avioliiton purkautumisen ja uuden suhteen solmimisen tuomaa surua ja tuskaa. Hetheringtonin mukaan suuri enemmistö lapsista pystyy selviytymään uudesta elämäntilanteesta ja kehittymään vastuullisiksi, kyvykkäiksi ja hyvin sopeutuneiksi aikuisiksi. Tärkeää selviytymi-

sessä on ainakin yhden välittävän, lapselle omistautuneen aikuisen läsnäolo lasten elämässä. (Hetherington 2003, 224.)

Lapset käsitteellistävät perheen enemmän suhteiden kuin rakenteen kautta Smartin ym. (2001, 41) lasten erokokemuksia kartoittavan tutkimuksen mukaan. Huolenpito ja kunnioitus perhesuhteissa ovat merkittävämpiä tekijöitä kuin perheen muoto tai koko. Ihmissuhteet voivat olla ”normaaleja ja kunnollisia” niin eroperheissä kuin ehjissä perheissäkin, kysymys on ihmissuhteiden laadusta. Hyviä suhteita perheenjäsenten välillä luodaan ja ylläpidetään, ne eivät ole itsestäänselvyyksiä. Heidän mukaansa lapset ovat aktiivisessa roolissa luodessaan eron jälkeisten ihmissuhteiden uudelleen rakentamisessa ja perheen tarkoituksen uudelleen määrittelemisessä toisin kuin Beck ja Beck-Gernsheim (1995) esittävät. (Smart, Neale ja Wade 2001, 41, 65, 67.) Lapset osoittautuivat hyvin joustaviksi ja kykeneviksi toimijoiksi sosiaalisissa suhteissaan myös Ritala-Koskisen (2001, 211) uusperheitä koskevassa tutkimuksessa. Eron aiheuttama selvittely, asioiden miettiminen ja niistä puhuminen voi kypsyttää ja saada aikaan valmiutta uusiin ihmissuhteisiin sekä aikuisten että lasten kohdalla (Arajärvi ja Koski 1989, 44). Vanhempien parisuhde uusperheessä antaa parhaimmillaan lapselle mallin toimivasta parisuhteesta. Kun kriisistä selvitään, rakastumisessa on Malisen ja Larkelan (2011, 78) mukaan valtavasti voimaa, joka säteilee ympäristöön ja antaa voimaa myös muille. Ritala-Koskisen (2001, 106, 210) mukaan uusperhe voi tuottaa iloa lapsille uusien aikuisten ja uusien sisarusten muodossa. Hän puhuu uudesta Judith Stacey'n (1990) termin mukaisesta postmodernista yhteisöllisyydestä, jossa lapselle muodostuu ydinperhettä laajemmat merkitykselliset sosiaaliset suhteet.

Muutokset ja siirtymät ovat ilmiöitä eroperheiden lapsien lisäksi jokaisen lapsen elämässä. Flowerdewin ja Nealen (2003, 157-158) mukaan emme voi olettaa, että kaikki haastavimmat ja vaikeimmat asiat johtuvat aina avioerosta. He puhuvat avioerosta ”jokapäiväisenä ongelmana”. Joillakin lapsilla on elämässään suurempia ongelmia, joihin verrattuna avioero tuntuu pieneltä ja toissijaiselta. Lapset eivät halua tulla nähtynä vain avioerolapsina, joiden elämän hankaluudet ymmärretään olevan seurausta erosta. Määrittely erolapsiksi on heidän elämänsä aivan liian kapea.

2.4 Erosta selviytyminen ja erovanhemmuuden haasteet

2.4.1 Erosta selviytyminen

Selviytyminen on prosessi, johon kuuluu mikä tahansa toiminta, joka vähentää tai poistaa tehokkaasti fyysistä tai psyykkistä uhkaa ja auttaa tilanteen hallitsemisessa. (Ayalon 1996, 10-12.)

Poijulan (2007, 24) mukaan yleisin selviytymiskeino stressistä niin lapsilla kuin aikuisillakin on kieltäminen. Kun stressaavan tilanteen ei uskota olevan totta, pystytään välttämään tilanteen seuraukset, mikä voi kohtuullisesti käytettynä ja lyhyellä aikavälillä olla lapsilla hyödyllinen selviytymiskeino. Lapset ja aikuiset käyttävät myös huumoria selviytymiskeinonaan.

Ayalon (1996, 25) työryhmineen on luonut kokonaisvaltaisen selviytymismallin yhdistämällä siihen keskeisten psykologisten koulukuntien teorioista johdetut kuusi keskeistä ulottuvuutta. Ulottuvuudet kuvaavat yhtä kanavaa, jonka kautta yksilö suuntautuu sekä omaan sisäiseen että häntä ympäröivään ulkoiseen maailmaan. Nämä kuusi ulottuvuutta ovat *uskomukset ja arvot, tunteet, sosiaalinen vuorovaikutus, mielikuvitus, kognitiot ja fysiologinen ulottuvuus*. Stressiin reagoidessaan ihminen käyttää Ayalonin (1996, 27) mukaan useampaa kuin yhtä näistä kanavista. Myös kaikkia kuutta kanavaa voi käyttää, mutta kukin kehittää omien sisäisten taipumustensa ja ympäröivien olosuhteiden pohjalta itselleen sopivan yhdistelmän. Tiettyinä aikana käytämme tiettyä kanavaa tai niiden yhdistelmää.

Kognitiivinen selviytyjätyyppi käyttää strategioinaan tiedon keruuta, ongelmanratkaisua, oman suunnan etsimistä, sisäistä dialogia sekä toimenpiteiden tai toiveiden tärkeysjärjestykseen listaamista. *Emotionaalisesti suuntautunut* käyttää taas emotionaalista kanavaa näyttämällä tunteensa esimerkiksi itkemällä, nauramalla tai muille uskoutumalla. Hän voi myös ilmaista itseään eikielellisesti tanssien, laulaen tai piirtäen. *Sosiaalisesti suuntautunut tyyppi* selviytyy valitsemalla ryhmään tai järjestöön kuulumisen, jonkin tehtävän ottamisen tai jonkin roolin omaksumisen. Hän antaa ja ottaa vastaan tukea. *Luova selviytymistyyppi* taas käyttää mielikuvitustaan välttääkseen epämiellyttäviä asioita tai löytääkseen ratkaisuja ongelmiinsa käyttämällä mielikuvia, unia tai intuitiota. *Henkisesti suuntautunut tyyppi* turvautuu uskontoon, arvojärjestelmään, ideologiaan tai vastuunkantoon ja näiden elämälle antamaan merkitykseen. *Fysiologisesti suuntautunut tyyppi* reagoi stressiin toimimalla fyysisesti ja liikkumalla, syömällä, nukkumalla sekä käyttämällä lääkkeitä tai huumeita. (Ayalon 1996, 28.)

Amato (2000, 1273) erottaa avioerostressiin sopeutumisen näkökulmasta kaksi mallia: *kriisimallin* ja *kroonisen kuormituksen mallin*. Kriisimallissa ero nähdään häiriönä, johon suurin osa ihmisistä sopeutuu ajan kuluessa. Kriisimallin mukaan henkilökohtaiset voimavarat ja ominaisuudet määrittävät sen, millä nopeudella sopeutuminen tapahtuu. Riittävän ajan kuluessa suurin osa ihmisistä palautuu toimintakyvyssään eroa edeltäneelle tasolle. Kroonisen kuormituksen mallissa taas katsotaan, että avioero tuo pysyväisluonteista kuormitusta kuten taloudellisia vaikeuksia, yksinäisyyttä ja

yksin vanhemmuudesta huolehtimisen vastuuta. Mallin mukaan vaikeudet eivät katoa vaan avioeron tuoma hyvinvoinnin vähentyminen jatkuu enemmän vai vähemmän loputtomasti. Myös kroonisen kuormituksen mallin mukaan stressin kokemiseen vaikuttavat henkilökohtaiset voimavarat ja ominaisuudet, mutta paluu eroa edeltävälle tasolle hyvinvoinnissa ei ole mahdollinen.

Kiisken tutkimuksen (2011) vastaajista 86 prosenttia arvioi selviytyneensä hyvin avioerosta, vaikka ero oli ollut heille stressaava elämäntilanne. Vastaajista joka kymmenes arvioi selvinneensä jotenkuten ja runsaat kaksi prosenttia heikosti. (Kiiski 2012, 160, 230.) Tyytyväisyys eropäätökseen oli suurempaa niiden kohdalla, jotka olivat olleet erossa aloitteellisia. Kiiski ei yhdy muiden tutkimusten käsitykseen miesten heikosta selviytymisestä. Yli neljä viidesosaa eronneista miehistä katsoo selviytyneensä avioliiton purkautumisesta hyvin ja kokee elämänlaatunsa ja elämänhallintansa hyvänä. Naiset selviytyvät erosta jonkin verran miehiä paremmin, mutta ero ei kuitenkaan ole suuri. (Mt., 252.) Autonen-Vaaraniemi (2009, 292) ei myöskään eronneiden miesten koteja ja kotikäytäntöjä koskevassa tutkimuksessaan näe miesten tilannetta sosiaalisesti ongelmaksi eron jälkeen. Koskela taas oli tuoreessa eronneista miehiä koskevassa tutkimuksessaan (2012) huolestunut miesten selviämistä. Malinen ja Larkela (2011, 15) näkevät, että ero voi positiivisena asiana merkitä miehelle uudenlaisen vanhemmuuden löytämistä ja mahdollisuutta kasvaa isäksi tai tulla isäksi, jonka olisi toivoneen itsellään joskus olleen.

Kiiski (2011) kartoitti tutkimuksessaan myös vanhempien käsityksiä lasten selviämistä. Vastaajista 52 prosenttia miehistä ja 43 prosenttia naisista oli samaa mieltä väitteestä *lapsemme kärsivät avioerosta*. Lasten kanssa asuva vanhempi arvioi lastensa kärsimystä pienemmäksi kuin lapsista erillään asuva vanhempi. Kolme neljäsosaa vastaajista oli tyytyväisiä lastensa hyvinvointiin ja yhdeksän kymmenestä vastaajasta arvioi suhteittensa lapsiin olevan hyvät. Kiiski tulkitsee positiivisia tutkimustuloksia lasten selviytymisen suhteen sillä, että avioerojen määrän kasvu on normalisoitunut sellaista perhe-elämän mallia, jossa biologiset vanhemmat eivät asu yhdessä lastensa kanssa. (Kiiski 2011, 229, 252.)

Vanhempiensa eron lapsena kokeneiden aikuisten kirjoituksia erosta selviytymisen näkökulmasta on kartoitettu Makkosen (2009) tutkimuksessa. Hän rakensi aineistostaan neljä tarinatyyppiä: eheytymistarinan, pärjääjän tarinan, vetäytyjän tarinan ja ”kolhuttoman” tarinan. Eheytymistarinat, joissa kuvattiin suuria vaikeuksia vanhempien erosta aiheutuen ja joissa itsekin aikuisena usein päädyttiin eroon, muodostivat suurimman ryhmän. Eheytymistarinoiden kertojien selviytymisprosessi oli pitkä. Pärjääjät korostivat yksin pärjäämistä elämässä, johon he olivat tottuneet jo lapsuudessa. Tä-

män selviytymistyyppin tarinoille oli tyypillistä, että kertojat eivät puhuneet omista tuntemuksistaan, ja heidän oli vaikea tukeutua muihin ihmisiin. Selviytymisprosessi pärjääjillä oli avoin ja katkonainen. Vetäytyjän tarinassa kertojat kuvasivat olevansa sivussa tai joutuneensa sivuun elämässään. Tarinat olivat surullisia ja niistä huokui yksinäisyys. Selviytymisprosessi koostui tunteiden hillinnästä ja prosessi oli pysähdyksissä. ”Kolhuttoman” tarinan kertojat olivat oppineet kokemuksistaan. Ero oli ollut surullinen tapahtuma, josta oli selvitty. Prosessi oli käyty läpi läheisten tuella ilman isoja kriisejä. Kertojat eivät olleet itse eronneet aikuisena ja heille parisuhde ja perhekeskeisyys oli tärkeää. (Makkonen 2009, 184-188.)

Jallinojan (2000) ja Hemmingin (2010) tutkimuskohteena olivat myös erokokemukset kirjallisessa muodossa. Hemminki käytti aineistonaan naistenlehtien kirjoituksia ja Pohjanmaalla asuvien eronneiden elämäkerrallisia kirjoituksia. Pohjalaisten kertomuksissa korostui parisuhteen päättymisen kriisimäisyys. Ero oli nostattanut pintaan voimakkaita tunteita ja monet kirjoittajat olivat turvautuneet ammattiapuun ja mielialälääkkeisiin. Kertomukset olivat familistisia, yhteisöllisiä arvoja ja lasten vuoksi yhdessä pysymistä korostavia. Naistenlehden erokertomuksissa kriisi oli myös näkyvillä, mutta sitä korostettiin positiivisena kokemuksena, oppimiskokemuksena ja mahdollisuutena henkiseen kasvuun ja uuteen yksilöllistymiseen. Kertomukset olivat individualistisia, yksilön oikeuksia korostavia. Eron häpeällisyys nousi esiin vain yksityishenkilöiden kertomuksissa. Hemminki löysi myös eroja lehtikirjoituksissa. Julkisuuden henkilöiden tarinat olivat siloteltuja selviytymiskertomuksia, joissa jätettiin kertomatta eron kipeistä vaiheista. ”Tavallisten” ihmisten kertomuksissa tuli taas esiin eron raadollinen ja ahdistava puoli. Hemminki tulkitsee tämän johtuvan anonymiteetin antamasta suojasta. (Hemminki 2010, 128-129, 131.) Jallinoja (2000, 167) puhuu lehtikirjoituksia analysoidessaan avioerosta katastrofina ja siitä selviämisenä kolmivaiheisena kehityskaarena. Ensin eronneet etsivät itseään ja löydettyään itsensä kasvavat henkisesti. Ei riitä, että päähenkilö selviytyy erosta, hänen on saatava myös lapset selviämään siitä. Hemmingin tutkimuksessa (mt., 129) eroa kuvattiin joko tragediana, kriisinä tai elämänkulun käännekohtana.

Useimmiten lapset jäävät erossa asumaan äitinsä kanssa. Vain alle kolme prosenttia suomalaisista perheistä on perheitä, jonka muodostavat isä ja lapsi/lapset (Tilastokeskus: Väestö- ja siviilisäättilastot 2012). Tilanne on haastava sekä äidille että isälle. Nousiainen (2004) tutki äitiysidentiteetin rakentumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä kohteenaan äidit, jotka eivät asu yhdessä lastensa kanssa. Tutkimuksessa suuri osa naisten esiin tuomista tunteista, tuntemuksista ja kokemuksista liittyi syyllisyyteen tai häpeään. Syyllisyys esiintyi kaikkien naisten kertomuksissa joko niin, että he syyllistä-

vät itseään tai niin, että muut syyllistävät heitä. Äidit tunsivat syyllisyyttä siitä, että eivät asu lastensa kanssa sekä tekemisistään ja tekemättä jättämisistään (ajautumisesta ongelmiin, väsymisestäään) lasten suhteen. Nousiainen pohtii voiko äiti päästä koskaan syyllisyydestään ja voiko syyllisyyttä hyvittää teoilla. Syyllisyydestä paljon voi olla häpeää siitä, että ei ole toiminut yhteiskunnan ja kulttuurin äidille asettamien normien mukaan. Linnankoski ja Valtonen (2008, 33) vertaavat tilanteen, jossa äiti ei olisikaan lasten päävastuullinen huoltaja, tuottamaa häpeää miehen kohdalla siihen, että mies perheen elättäjänä, menettäisi työpaikkansa. Nousiaisen kaikilla haastatelluilla naisilla oli kokemuksia läheisten, tuttujen ja ventovieraiden heihin kohdistuvasta arvostelusta, syyllistämisestä ja tuomitsemista. Kertomusten rajuuden perusteella Nousiainen päätyy siihen, että lapsen jääminen isälle on häpeä äidille suomalaisessa kulttuurissa. Tärkein rakennusaihe äitiysidentiteetin rakentamisessa on Nousiaisen mukaan suhde lapseen sekä omien ratkaisujen pohtiminen ja arvioiminen lapsen hyvän näkökulmasta. Kun on hyväksynyt itsensä, voi myös toimia lapsen parhaaksi. (Nousiainen 2004, 154-159, 161-163.)

Coysh ym. (1989) tutkivat 149 miehen ja yhtä monen naisen avioeron jälkeistä yksilöllistä sopeutumista ja heidän suhdettaan toisiinsa entisinä kumppaneina. Kolmanneksella vanhemmista oli eroa kahden vuoden jälkeen yhteishuoltosopimus ja kahdella kolmanneksella äiti toimi yksinhuoltajana isän tavatessa lapsia säännöllisesti. Tutkimuksessa isät, jotka tapasivat lapsiaan noin 10 päivää kuukaudessa, eivät eronneet psykologisen yksilöllisen sopeutumisen suhteen niistä isistä, jotka tapasivat lapsiaan noin neljä päivää kuukaudessa. Myöskään naisilla ei havaittu eroa eroon sopeutumisessa liittyen lasten tapaamisten määrään. Lasten tapaamisten määrä ei myöskään vaikuttanut vanhempien keskeisiin väleihin huomattavasti. Väite ei siis tukenut tutkimustuloksia, joiden yhteishuollolla ja mahdollisuudella joustavasti tavata lapsia olisi positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia vanhempien eronjälkeiseen sopeutumiseen. Miesten sopeutumista edisti tukea antavan ihmissuhteen läsnäolo, kun taas naisilla vaikutus ei ollut yhtä vahva. Naisilla sopeutumista heikensivät mahdolliset konfliktit nykytilanteessa lasten, vanhempien tai uusvanhempien suhteen. (Coysh ym. (1989, 67-68.) mukaan Miehet hakeutuvat uuteen suhteeseen nopeammin kuin naiset (Linnankoski ja Valtonen 2008, 73; Pettilä ja Yli-Marttila 1999, 31). Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointieroja kartoittavan selvityksen mukaan eronneista isistä 40% oli uudessa avo- tai avioliitossa ja äideistä runsas neljännes (THL 6/2012).

2.4.2 Lapsen tukeminen erossa

Lyong ja Lane (1990, 163) ovat sitä mieltä, että ei ole paljoakaan tehtävissä erojen vähentämiseksi. Epäsuotuisien vaikutusten estämiseksi koskien lapsia voidaan tehdä paljonkin. Monissa ero-oppaissa vanhemmille on annettu ohjeita lapsen huomioimiseksi erossa. Lapset muun muassa tarvitsevat mahdollisimman tavallista ikätasoista arkea, rutiineja, asioiden kulkua samalla tavoin kuin he ovat tottuneet. Arjen on hyvä olla ennustettavaa, ennakoitavissa olevaa ja pysyä mahdollisimman samana. Lasten kannalta samalle alueelle asumaan jääminen, koulun ja kavereiden samana pysyminen eron jälkeen ovat toivottavia asioita. Isovanhemmat ja muut läheiset tulisi saada lasten avuksi antamaan heille ylimääräistä emotionaalista tukea. Lapseen, hänen vanhempiansa ja lapsen ajatuksiin ja kommentteihin tulee suhtautua kunnioittavasti. Toisesta vanhemmasta ei saa puhua pahaa lapsen kuullen eikä lasta saa käyttää viestinviejänä. (Niemelä ja Kääriäinen 2008, 50-58; Eddvall 2001, 83; Lyong ja Lane 1990, 163.)

Ero-oppaissa myös korostetaan sitä, että lasten kanssa pitää puhua ennen eroa eron syistä ja sen jälkeen eron nostamista tunteista. Asian käsittely lapsen kanssa onkin erovanhemmuuden ensimmäisiä haasteita oman päätöksenteon jälkeen. Mäenpään ja Poutiaisen (2009, 100-101) haastattelemat jo aikuiset nuoret kokivat vanhempien kertoneen erosta heille joko liikaa tai liian vähän. Osa nuorista koki, että heille ei kerrottu mitään. Nuorten piti tyytyä siihen informaatioon, joka heille annettiin. Joissakin nuorten kertomuksissa tuli esiin vanhempien puheen erosta olevan lasta vahingoittavaa. Mäenpää ja Poutiainen kehottavat vanhempia miettimään millainen ja millä tavalla esitetty tieto auttaa lasta parhaiten sopeutumaan eroon. Väyrysen tutkimuksessa (2008, 20-21, 63) nuoret kokivat vanhempien käyneen monologeja. Vastavuoroinen keskustelu lasten kanssa meneillään olevista vaikeista ero- ja huoltokysymyksistä ja ristiriidoista puuttui kokonaan. Vuorovaikutuksellisia keskusteluja oli lähinnä käyty arkielämän järjestämiseen liittyvistä asioista.

Lapsen ikätaso huomioon ottaen lapsille tulisi kertoa, että vanhemmat ovat onnettomia avioliitossaan ja avioeron tarkoituksena on lopettaa onneton tilanne. Lasten on hyvä tietää, että erot ovat tavallisia ja että niitä ei tarvitse hävetä. (Lyong ja Lane 1990, 163.) Lapset alkavat noin 2,5 vuoden iässä käsittää kertomuksia ja kehitellä omia tarinoitaan (Stern 1992, 132). Varttuneempia lapsia on hyvä valmistella asiaan hyvissä ajoin, jotta he ehtivät ajatella asiaa, esittää kysymyksiä ja sopeutua ajatukseen. Pienemmille lapsille asiasta ei kannata kertoa liian aikaisin, esimerkiksi 5-7 vuotiaat eivät ajattele asioita kahta viikkoa pidemmälle. (Poijula 2007, 237.) Lapset tarvitsevat selityksen erolle. Mikäli syytä ei kerrota, he keksivät sen itse. Selityksen pitää olla paikkansa pitävä

ja rehellinen, mutta se ei tarkoita sitä, että lapsille on kerrottava kaikki asiaan liittyvä. Kaikki rehellinen tieto, joka annetaan ikätason mukaisesti, vähentää lasten turvattomuutta. Lasten pitää voida luottaa, että asiat menevät niin kuin vanhemmat kertovat heille. Mitä selvempää ja suurempaa lapsen ympärillä elävien aikuisten vuorovaikutus on, sen parempi. (Kiiänmaa 2004, 73; Sinkkonen 2005,134; Fisher 2002, 213.)

Wallersteinin työryhmän (2007, 328) mukaan erotilanteessa lasten kanssa työskennellessä lapsi tarvitsee tietoa siitä, mitä muutoksia hänen elämässään on tapahtumassa, enemmän kuin sitä, että hän ei ole syytä vanhempiansa eroon. Kuitenkin ajatellaan, että lasten tulee ymmärtää, että ero ei johdu heidän sanomisistaan ja tekemisistään. Yksi tärkeimpiä asioita on se, että vanhemmat kertovat, että he eivät ole eroamassa lapsistaan ja että lapsista pidetään huolta aina. Tämä lupaus on kerrottava jokaiselle lapselle erikseen ja se lupaus pätee siinäkin tilanteessa, että vanhemmille tulee uusia puolisoita ja lapsia. (Lyon ja Lane 1990, 163.)

Yksi suuri haaste erovanhemmuudelle on lapsen tunteiden kohtaaminen vanhemmalle itselleenkin vaikeassa tilanteessa. Vanhempien on hyvä jutella lasten kanssa siitä, että juuri nyt on vaikeaa ja kertoa, että he ovat surullisia (Edvall 2001, 77). Eron herättämät tunteet tulee kohdata avoimesti ja auttaa lapsia ilmaisemaan tunteitaan (Poiijula 2007, 237). Sen sijaan, että odotettaisiin lapsen kysyvän jotain ja vastattaisiin siihen, on tärkeää, että lapselta kysytään miltä lapsesta tuntuu ja mitä hän ajattelee (Ruishalme ja Saaristo 2007, 55). Fisher (2002, 133) painottaa, että lastenkin täytyy surra eron tuomaa menetystään. Vanhempien on usein vaikea antaa heidän tehdä tarvitsemaansa surutyötä. Jos esimerkiksi lapsi itkee ikävöidessään toista vanhempaa, alamme rauhoitella heitä tarkoituksena ottaa heiltä tuskaa pois pyytämällä olemaan itkemättä, koska näkee toisen vanhemman taas pian. Lapset eivät kaipaa rauhoittelua, vaan tunteidensa hyväksyntää. Tilanteessa on parempi todeta lapselle, että hän on surullinen toisen vanhemman poissaolosta ja ikävöi häntä kovasti. Samoin vanhemmat toimivat kohdatessaan vihaa toista vanhempaa kohtaan, myös vihan tunteille on annettava tilaa. (Fisher mt.)

Verkostot eli luotettavat aikuiset, joihin turvautua avun saamiseksi, ovat erittäin tärkeitä. Sinkkonen (2005, 134) korostaa lähiomaisten tuen välttämättömyyttä lapselle, jos vanhemmat ovat poissa tolaltaan, itkuisia ja järkyttyneitä. Fisher (2002, 213) on sitä mieltä, että lapsia pitäisi rohkaista puhumaan ajatuksistaan ja tunteistaan silloinkin, kun vanhempien on oman kriisinsä vuoksi vaikea niitä kuulla. Jos vanhempi ei pysty kuuntelemaan lastaan tuomitsematta, arvostelematta tai järkkymättä, on autettava lasta löytämään joku puolueeton ja objektiivinen henkilö, jolle he voivat puhua.

2.5.3 Toimivan yhteistyön haasteet

Monet tutkijat ja asiantuntijat pitävät vanhempien keskinäistä yhteistyötä erotilanteessa erittäin tärkeänä, jopa tärkeimpänä tekijänä lasten selviytymiselle. Vanhemmuus ei pääty parisuhteen päättyessä. Parhaimmillaan vanhemmat pystyvät yhteistyövanhemmuuteen, jossa vanhemmat ymmärtävät toistensa merkityksen lapsen elämässä ja haluavat tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. He sitoutuvat yhdessä kantamaan vastuun lasta koskevista asioista, eivät puhu toisistaan kielteisesti lapsille ja haluavat turvata lapselle ikätasolleen kuuluvan elämän. Kaikki tämä vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta ja estää lojaliteettiristiriitojen syntymistä. (Mykkänen-Hänninen 2009, 14-15, 51). Yhteishuoltajuus vaatii vanhemmilta paljon kypsyyttä, sensitiivisyyttä ja objektiivisuutta (Leung ja Lane 1990, 163).

Eron jälkeistä yhteishuoltajuutta vanhempien näkökulmasta ovat tutkineet Hokkanen (2005) ja Kääriäinen (2008). Hokkanen (2005) tutkimuksen yksi surullinen tutkimustulos oli se, että yhteishuoltajuus ei jäsentänyt tutkittavien elämää, vaan jäi melko näkymättömäksi ja merkityksettömäksi vanhempien elämässä. Lähivanhemmat tunsivat itsensä yksinhuoltajiksi ja etävanhemmat eli tutkimuksessa isät kokivat, ettei heillä ole vaikutusmahdollisuuksia lastensa elämään. Hokkanen esittelee seitsemän yhteishuoltajuuden toimivien käytäntöjen ainesta. Ensinnäkin vanhemmilla tulee olla tietoa yhteishuoltajuuden sisällöistä ja realistiset odotukset sen suhteen. Samalla vanhemmalla tulee olla yhtä paljon valtaa ja vastuuta, jotta kokemus vanhemmuudesta olisi oikeudenmukainen. Kolmanneksi on tärkeää sallia työrauha toiselle vanhemmalle. Se tarkoittaa sitä, että ei takerruta pikkuasioihin, vaan puututaan vakavissa asioissa. Neljäntenä aineksena on rakentavan, lapsiin liittyvän keskusteluyhteyden säilyttäminen, viidentenä yhteisten sääntöjen ja lupauksen noudattaminen ja kuudentena kyky joustaa tarvittaessa. Viimeisenä tekijänä Hokkanen näkee kyvyn käyttää avukseen kolmansia osapuolia riitatapauksissa ja näiden välttäminen silloin, kun asiat pystytään sopimaan itse. (Hokkanen 2005, 62, 170, 172). Kääriäisen (2008, 107) mukaan vanhemmuuteen vastaaminen erossa ja eron jälkeen on moniulotteinen ja dynaaminen, alati muuttuva prosessi. Erovanhemmuus haastaa vanhemmat jatkuvaan prosessiin oman vanhemmuutensa kanssa.¹⁴ Vanhemmuuden haasteita eron jälkeen ovat oman itsen tunteminen ja keskustelu itsensä kanssa. Osa tutkimuksen vanhemmista ei kokenut vanhemmuutensa muuttuneen eron myötä. Osa vanhemmista koki vanhemmuutensa löytyneen ja saaneen tilaa eron jälkeen ja osalle yhteinen vanhemmuus alkoi vasta erosta. (Mt.,107, 114.)

¹⁴ Kääriäisen eron kielteisten vaikutusten lieventämiseen vaikuttavat tekijät on kerrottu johdannossa.

Coyshin ym. (1989, 68) tutkimuksessa vanhemmat, jotka keskustelivat ja päättivät asioista yhdessä ennen eroa ja eron aikana, pystyivät paremmin säilyttämään yhteistyösuhteen myös jatkossa. Erovanhemmuus voi tuoda haastavia tilanteita johtuen valitusta lasten huoltajuus- ja asumismuodosta. Vuoroviikkoasuminen on yleistynyt käytäntö myös Suomessa. Noin 5 prosenttia lapsista asuu vuoroin vanhempiensa luona (Kinnunen 2010, 85). Linnavuori (2007) on tutkinut vuoroasuvien lasten arjen kokemuksia haastatellen 20 vuoroin isänsä ja vuoroin äitinsä luona asuvaa lasta. Linnavuori yhtyy aiempien ulkomaisten tutkimusten tuloksiin vuoroasumisen onnistumisen edellytyksistä. Hän peilaa tutkimustuloksiaan Smartin (2004) tutkimustuloksiin todeten vuoroasumisen voivan olla lapselle ihanteellinen asumismuoto, mikäli järjestely on lapsikeskeinen, joustava ja lapsi tuntee olevansa kotonaan molempien vanhempien luona. Lasten tyytyväisyys lisääntyy, jos vanhemmat tulevat toimeen keskenään, asuvat kävelyetäisyydellä toisistaan eivätkä rajoita lasta tapaamasta toista vanhempaa. (Linnavuori 2007, 161.)

Linnavuoren (2007) tutkimuksessa vuoroasuvat lapset kokivat, että heillä on kaksi kotia. Lapset kokivat, ettei vuoroasuminen vaikuta koulunkäyntiin tai harrastuksiin ja kaveritkin pysyivät samoina vanhempien kotien ollessa lähekkäin. Vuoroasumisen huonoja puolia olivat tavaroiden pakkaaminen ja häviäminen. Tavaroiden muuttamisen paikasta paikkaan toiset kokivat raskaana ja toiset vaihteluna. Vuoroasumisesta päättivät useimmiten vanhemmat, mutta lapset pystyivät vaikuttamaan vuorottelun keston. Vuoroasumiseen oli lasten mielestä päädytty heidän etuaan ajatellen, mutta lähtökohtana saattoi olla myös tasapuolisuuden ajatus vanhempien välillä. Lapset pitävät järjestelyä pysyvänä ja heidän toiveensa koskivat lähinnä yksityiskohtia aikataulumuutoksien suhteen. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että vanhempien välinen yhteistyö toimi hyvin, mutta kolmasosa oli sitä mieltä, ettei se sujunut parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhempien yhteistyö vaihteli puhumattomuudesta päivittäiseen yhteydenpitoon ja auttamiseen. Puolet lapsista kertoi, että vanhemmat riitelivät lapsen asumisjärjestelyn yksityiskohdista, lasta koskevista rajoista ja hankinnoista. (Linnavuori 2007, 154-155.) Panttilan (2005, 47) mukaan on epärealistista odottaa, että eron päätyneiden puolisoitten yhteistyö toimisi heti eron jälkeen mutkattomasti. Hän näkee vuorotteluasumisratkaisun olevan mahdollisuus saada ja jopa pakottaa heidät toimimaan yhdessä ja sitä kautta vanhemmat onnistuvat yhteistyössään. Linnavuoren tutkimuksessa (2007, 154) haastatellut lapset kokivat vuoroasumisen hyvänä eron jälkeisenä asumisvaihtoehtona, mikäli kaikkein paras eli vanhempien yhdessä asuminen ei ollut enää mahdollista.

3 NARRATIIVINEN TUTKIMUSOTE, TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSAINEISTO

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen narratiivisen lähestymistavan. Esittelen myös tutkimustehtävän ja –aineiston ja kerron tutkimuksen toteuttamisesta avoimen, narratiivis-dialogisen haastattelun avulla. Pohdin tässä luvussa tutkimuksen eettisiä periaatteita ja lasten haastattelun erityisyyttä. Lopuksi esittelen käyttämiäni aineiston narratiivisia analyysitapoja.

3.1 Narratiivinen lähestymistapa tutkimuksessa

Onnistuneen yhteistyön erotarinoita etsivän tutkimukseni lähestymistapa on narratiivinen eli kerronnallinen tutkimusote. Narratiivisuuden käsitettä on käytetty vähintään neljällä eri tavalla tieteellisessä keskustelussa. Narratiivisuudella voidaan viitata tiedonprosessiin sinänsä. Sitä voidaan käyttää kuvaamaan tutkimusaineiston luonnetta tai sillä voidaan viitata aineiston analyysitapoihin. Se on usein myös liitetty tutkimuskirjallisuudessa narratiivien käytännölliseen merkitykseen. Narratiivisuus viittaavan lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Tutkimuksen ja kertomuksen suhde on kaksijakoinen: tutkimus voi käyttää materiaaliin kertomuksia ja toisaalta tutkimus voidaan ymmärtää kertomusten tuottamisena maailmasta. Narratiivisuudesta käytetään kahta suomenkielistä käännettä, tarinallisuutta (Hänninen 2002) ja kerronnallisuutta (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005) tai käytetään näitä kahta yhdessä (Valkonen 2007). (Heikkinen 2010, 143, 145).

Niin sanottu narratiivinen käänne sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa tapahtui kansainvälisesti 1980-luvulla. Sen vaikutus suomalaisen tieteen tutkimuskäytäntöihin alkoi vasta 1990-vuoden paikkeilla (Heikkinen 2010, 144). Narratiivinen tutkimus on epistemologisesti sekä metodologisesti laaja ja hajanainen kokoelma erilaisia lähestymistapoja (Valkonen 2007, 24). Chase (2005, 651) pitää narratiivista tutkimusta kvalitatiivisen tutkimuksen erityisenä alatyypinä. Nykyinen narratiivinen tutkimus on Chasen mukaan luonnehdittavissa analyttiseksi yhdistelmäksi erilaisille tieteellisille lähestymistavoille, perinteisille ja innovatiivisille metodeille, jotka kaikki keskittyvät elämäkerrallisiin kertomuksiin. Hännisen (2002, 16) mukaan tarinalliselle tutkimusotteelle on ominaista teoreettisten ja metodisten virikkeiden hakeminen humanistisen tutkimuksen piiristä. Narratiivista tutkimusta on tehty pitkään filosofiassa, kirjallisuustieteessä ja kielitieteessä. Narratiivisuus on myös yhdistetty muun muassa konstruktivismiin, sosiaaliseen konstruktionismiin ja kulttuuripsykologiaan.

Konstruktivismi korostaa näkemystä, jonka mukaan ihmiset rakentavat eli konstruoivat tietonsa ja identiteettinsä kertomusten välityksellä. Tieto maailmasta ja ihmisen oma käsitys itsestään on koko ajan rakentuva ja muuttuva kertomus. Esimerkiksi ihmisen näkemys asioista rakentuu aikaisemman tiedon ja kokemuksen varaan, mutta muuttaa muotoaan koko ajan uusien kokemusten ja muiden ihmisten kanssa keskusteltaessa. Konstruktivismin ajatusten mukaan ei ole olemassa yhtä kaikille yhteistä todellisuutta, vaan eri tavoin mielessä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoivia todellisuuksia. Tutkimuksessa ei pyritäkään pääsemään objektiiviseen totuuteen. Tavoitteena on tuottaa jonkinlainen autenttinen näkökulma todellisuuteen. (Heikkinen 2010, 146.)

Burrin (1995, 1) mukaan sosiaalinen konstruktionismi on teoreettinen orientaatio, johon kuuluvat uudet lähestymistavat post-strukturalismi, kriittinen psykologia, diskurssianalyysi ja (de)konstruktionismi. Orientaatio tarjoaa radikaalin ja kriittisen vaihtoehdon psykologian, sosiaalipsykologian, humanististen tieteiden ja sosiaalitieteiden alalla. Sosiaalikonstruktionistisessa ajattelussa voidaan erottaa neljä erityispiirrettä. Itsestään selvänä pidettyyn tietoon suhtaudutaan kriittisesti. Positivismissa ja empirismissä eli perinteisen tieteen piirissä maailma voidaan paljastaa sitä observoimalla. Sosiaalisen konstruktionismin piirissä maailma nähdään moniselitteisempänä. Toiseksi sosiaalisen konstruktionismin piirissä korostetaan historian ja kulttuurin erityisyyttä, relatiivisuutta. Tavat, jolla me yleisesti ymmärrämme maailmaa, kategoriat ja konseptit, joita käytämme, ovat kulttuurisesti ja historiallisesti spesifejä. Kaikki tavat ymmärtää ovat historiallisesti ja kulttuurisesti relatiivisia. Ei pidä olettaa, että tapamme ymmärtää ovat parempia tai lähempänä totuutta kuin muut tavat. Kolmantena erityispiirteenä sosiaalisessa konstruktionismissä on se, että tietoa syntyy ja sitä ylläpidetään sosiaalisten prosessien avulla ja neljäntänä tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteenkuuluminen. (Burr 1995, 1, 3-4.) Haarakankaan (2008, 166) mukaan sosiaalisessa konstruktionismissä ihminen on osa vuorovaikutussuhteitaan. Ihmisen ajattelu ja käyttäytyminen on erottamattomasti yhteydessä vuorovaikutussuhteisiin toisten kanssa. Minuus on muuttuvaa, se rakentuu kulloisessakin sosiaalisessa todellisuudessa.

Konstruktivismia ja sosiaalista konstruktionismia yhdistää Gergenin (1994, 68) mukaan kaksi tärkeää näkökulmaa. Ensimmäiseksi niiden tiedon konstruktivisen luonteen painotuksesta johtuen molemmat suuntaukset ovat skeptisiä empirisen tieteen perusoletuksille. Lisäksi molemmat haastavat tieteen perinteisen näkemyksen individuaalisesta mielestä välineenä heijastaa maailman luonnetta ja olosuhteita. Kummassakin ajattelussa kyseenalaistetaan käsitys tiedosta, joka on rakennettu mielessä observoinnin avulla. Näin molemmat kyseenalaistavat vallan, joka on perinteisesti annettu behavioraaliselle tieteelle ja tieteen metodeille, jotka eivät ota huomioon niiden

omia vaikutuksia tiedon muodostumisessa. (Gergen 1994, 68.) Riessmannin (1993, 22) mukaan eri narratiiviset tutkijatkin suhtautuvat narratiivien totuudellisuuteen eri tavoin. Toiset näkevät kielen kuvaavan todellisuutta, toiset ajattelevat narratiivin muodostavan todellisuutta ja jotkut näkevät, että kertojat merkitsevät ideologioitaan ja kiinnostuksiaan tarinoihinsa.

Kulttuuripsykologian keskeinen vaikuttaja Jerome Bruner (1987, 15) toteaa, että ihmisten elämäntarinat heijastelevat oman kulttuurin vallitsevia teorioita, mahdollisia elämäntarinoita. Myös Hyvärinen (2006, 2) toteaa, että kertomus on kulttuurisesti jäsentynyttä silloinkin, kun kerrotaan yksityisimmistä kokemuksista. Brunerin (1986, 14) mukaan narratiivisessa ajattelussa on kyse kahden erilaisen tarinallisen maiseman konstruomisesta. Toiminnan maisema muodostuu toiminnan perusteista: toimijasta, intentiosta eli päämäärästä, situaatiosta ja välineestä. Toiminnan maisema on perusta tarinalle, se kertoo mitä tapahtuu kun taas tietoisuuden maisema tekee tapahtumat ymmärrettäviksi ja merkityksellisiksi. Narratiivisen ajattelun tehtävä on ihmisten toiminnan ja intentioiden ymmärrettäväksi tekeminen.

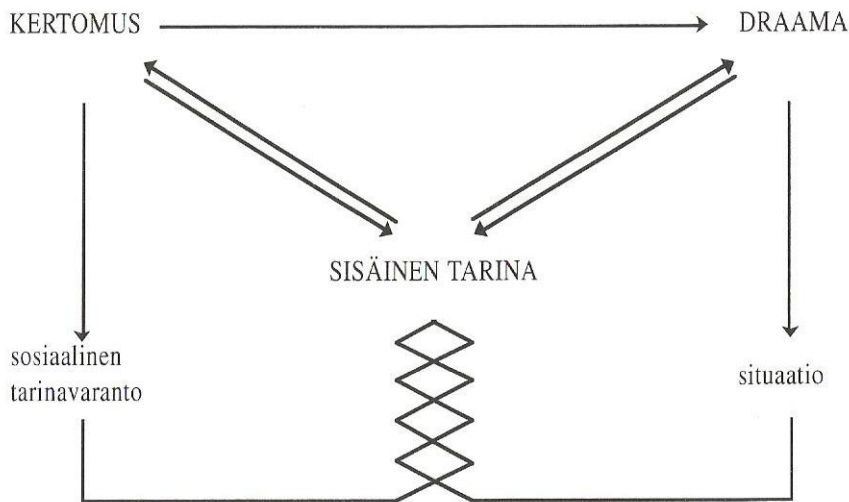
Narratiivisessa tutkimuksessa, kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensäkin, ei ole tavoitteena yleistettävyys. Pyrin tässä tutkimuksessa kuvaamaan ihmisten yksittäisiä selviytymistarinoita ja -kertomuksia. Tarinat ja kertomukset ovat subjektiivisia luonteeltaan ja kokemuksena tosia kertomusten kertojalle. Valitsin narratiivisen tutkimusotteen, koska se sopii elämänmuutosten, kuten tutkimuksessani avio- ja avoerojen tarkasteluun. Hyvärisen (2006, 1) mukaan kertomuksia on haluttu tutkia, koska niiden kautta voidaan ymmärtää ja hallita menneisyyttä. Ihmisten identiteetit rakentuvat suurelta osin kertomuksina ja kertomukset suuntaavat toimijoita tulevaisuuteen. Hyvärinen & Löyttyniemi (2009, 190) toteavat että muutos, transformaatio ja prosessi tekevät kertomuksen ja sen tutkimuksen mielenkiintoiseksi. Elämänmuutokset ovat Hännisen (2002, 72) mukaan kiinnostava tutkimuskohde kahdessa mielessä, käytännöllisenä ja teoreettisena kysymyksenä. Tärkeänä käytännöllisenä kysymyksenä hän näkee ihmisten sopeutumisen tai sopeutumattomuuden elämänmuutoksiin ja kriiseihin. Muutokset uhkaavat ihmisten psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia ja toisaalta tarjoavat mahdollisuuksia positiivisiin kehityskulkuihin. Teoreettisesti kiinnostavaa taas Hännisen mukaan on se, että elämänmuutokset tarjoavat mahdollisuuden tarkastella ihmisen tapaa tehdä merkitykselliseksi elämäänsä. Muutostilanteessa ihmisten näkymättömiksi muuntuneet rutiininomaiset suhtautumistavat murtuvat ja uusien merkityksien muotoutumisen prosessi tekee ne näkyviksi. Erot ovat ihmisen elämässä suuria muutoksia, joiden kautta he saavat elämäänsä uusia merkityksiä.

Narratiivinen käsitys ihmisestä ja hänen identiteetistään poikkeaa yleisestä perinteisen tieteen käsityksistä. Tukeudun tutkimuksen ihmiskäsityksessä Heikkisen konstruktivismiin värittämiin ajatuksiin. Heikkinen (2002, 103) näkee ihmisen kertovana ja kertomuksen kautta maailmaa tulkitsevana olentona. Hänen ontologinen perusolettamuksensa on se, että narratiivisuuden ja ihmisen olemassaolon välillä on perustavanlaatuinen yhteys. Ihminen ymmärtää elämänsä tapahtumia tarinan muodossa ja rakentaa identiteettinsä kertomusten välityksellä. Narratiivista identiteettiä rakennetaan kertomalla elämäkertomusta, johon omaksutaan kertomuksia omasta elinpiiristä ja sen sosiaalisesta tarinavarannosta. Se on kuuntelemista ja uudelleen kertomista. Tarinoita haetaan kulttuurisesta tarinavarannosta, ne jäsenyivät muotoonsa ja oma kertomus liitetään uudelleen kulttuuriseen tarinavarantoon. Epistemologinen lähtökohta taas on se, että ihmiset rakentavat tarinoiden avulla tiedon itsestään ja maailmasta, jotka eivät ole toisistaan erillisiä tai riippumattomia. Tietoa ei ole ilman tietävää subjektia eli ihmistä.

Kertomuksia on määritelty usein niin, että ne koostuvat vähintään kahdesta ajallisesti toisiaan seuraavasta tapahtumasta (Hyvärinen 2010, 91). Kertomus on tietämisen muoto, joka on hyvin tärkeä väline ajallisuuden ymmärtämisessä. Se on myös vuorovaikutuksen väline, jonka avulla jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189.) Riessmann ja Speedy (2006, 428-429) pohtivat sitä, mikä erottaa minkä tahansa puheen kertomuksesta. He päätyvät siihen, että määritelmille on yhteistä sekvenssi (jakso) ja seuraus: tapahtumat on valittu, organisoitu, yhdistetty ja arvioitu merkitykselliseksi tietylle lukijakunnalle. Narratiiveja analysoidessa tutkitaan kieltä, sitä kuinka ja miksi tapahtumat on kerrottu, sen sijaan, että tarkasteltaisiin vain sisältöä, johon kieli viittaa. Kirjallisuustieteessä kertomusta pidetään yläkäsitteenä ja tarinaa alakäsitteenä. Usein kuitenkin narratiivia, kertomusta ja tarinaa käytetään väljästi toistensa synonyymeinä. (Heikkinen 2010, 143.)

Käytän narratiivista tutkimusotetta aineistoa analysoidessa ja johtopäätöksissä, en niinkään haastattelumetodina. Pidän kertomusta yläkäsitteenä ja tarinaa eli narratiivia alakäsitteenä niin, että useista pienemmistä tarinoista muodostuu kertomus. Kertomus on vastaavasti purettavissa useisiin pienempiin tarinoihin eli narratiiveihin. Tutkimuksessani käytän analyysivälineenä Hännisen (2002) tarinallisen kiertokulun teoriaa kuvaamaan erokertomuksien rakentumista. Käytän silti narratiivisuuden käsitettä tarinallisuuden sijaan koko tutkimuksessa, koska se tuntuu minusta luontevammalta. Hänninen (2002, 20) on kehittänyt tarinallisen kiertokulun teorian kytkemään tarinallisuuden muodot ulkopuoliseen todellisuuteen. Teoria pyrkii Hännisen mukaan (2002, 26-27) yhdistämään erilaisia näkemyksiä kuten toimintateoreettista lähestymistapaa, sosiaalis-

konstruktivistista lähestymistapaa (Gergenin termi erotukseksi sosiaalisesta konstruktionismista), poststrukturalismia ja diskursiivista ja sosiaalis-konstruktionistista lähestymistapaa.¹⁵

Kuvio 4. Tarinallisen kiertokulun malli (Hänninen 2002)

Tarinallisessa kiertokulussa tärkeä merkitys on sisäisen tarinan käsitteellä. *Sisäisellä tarinalla* Hänninen (2002, 20) tarkoittaa ihmisen mielen sisäistä prosessia, jossa ihminen tulkitsee omaa elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäinen tarina tulee esiin osittain kerronnassa ja toiminnassa, mutta osittain se jää piiloon, koska ihminen ei kerro kaikkia kokemuksiaan eikä toteuta kaikkia suunnitelmiaan. Sisäisessä tarinassaan ihminen tulkitsee elämänsä tapahtumia ja tilanteensa antamia mahdollisuuksia sosiaalisen tarinavarannon tarinallisten mallien vaikuttamina. *Situaatio* on niiden seikkojen kokonaisuus, johon ihminen on suhteessa (Rauhala 1993, 43-44) esimerkiksi asuinpaikkaansa, työpaikkaansa ja perhesuhteisiinsa. *Sosiaalinen tarinavaranto* sisältää kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai kirjojen ja tiedotusvälineiden kautta. Sosiaalinen tarinavaranto muuttuu koko ajan. *Kertomuksen* käsite viittaa tarinallisessa kiertokulussa ihmisen itsestään toisille kertomaan tarinaan. Kertomukset tapahtumat ovat jo tapahtuneet, mutta kerronnassa voidaan luoda tapahtuneesta uusia tulkintoja. Kertomukset siirtyvät sosiaaliseen tarinavarantoon. *Draaman* käsite viittaa elävään elämään, toiminnalliseen prosessiin, jossa ihmiset pyrkivät toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan tarinallisia projekteja. (Hänninen 2002, 20-23.)

¹⁵Hänninen sanoo painottavansa sosiaalis-konstruktivistisia näkemyksiä ja hylkäävänsä tiukan konstruktionistiset näkemykset

Tarinallinen kiertokulku on kuvattu yksilön näkökulmasta, mutta yksilö on aina kiinnittynyt toisiin ihmisiin. Kiinnittyminen tapahtuu draamassa. Myös kerronnassa ihminen on suhteessa muihin ihmisiin, kertomuksen kuulijoihin. Myös sisäinen tarina muodostuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja kulttuurin tarjoamien merkitysten kanssa. Tarinallisen kiertokulun prosessi kiinnittyy sosiaalisiin, sosiaali-materiaalisiin (situaatio) ja diskursiivisiin (sosiaalinen tarinavaranto) rakenteisiin. Nämä rakenteet taas kytkeytyvät toisiinsa. (Hänninen 2002, 22.) Sovellan tarinallisen kiertokulun mallia kuvaamaan eron jälkeistä vanhemmuutta analyysissäni.

3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimusaineisto

Narratiivisen tutkimukseni tavoitteena ja keskeisenä tutkimustehtävänä on kuvata onnistuneen yhteistyön avio- ja avoeroja. Onnistuneisuudella tarkoitan sitä, että eronneet vanhemmat ovat pystyneet tekemään hyvää yhteistyötä lasten asioissa lapsen etu huomioiden eli ajatellen asioita lapsen parhaan näkökulmasta. Tarkoituksena on tuoda esiin tarinoita ja muodostaa kertomuksia erosta selviytymisestä ja selviytymisen keinoista sekä vanhempien välisestä hyvin toimivasta yhteistyöstä ja siinä onnistumisen keinoista. Tutkin siis ihmisten kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä koskien erosta selviytymistä sekä vanhempien välistä hyvää yhteistyötä. Keskeistä tutkimuksen tarkastelukulmassa ovat myös eron positiiviset vaikutukset ja niiden merkitykset lasten ja vanhempien arkeen ja heidän hyvinvointiinsa.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Millaisia tarinoita vanhemmat kertovat erosta selviytymisestään ja toimivasta yhteistyöstään lasten asioissa?
- Mitkä tekijät mahdollistavat eronjälkeisen vanhempien välisen hyvän yhteistyön lapsen näkökulmasta?
- Millaisia positiivisia vaikutuksia erolla on vanhempien ja lasten elämään?

Tutkimusaineisto koostuu seitsemän perheen, vähintään kaksi vuotta sitten eronneiden vanhempien ja heidän lastensa, avoimista ”narratiivis-dialogisista” haastatteluista¹⁶, jotka litteroin tekstiksi. Tutkimuksessani tarkastelen erosta selviämistä ja hyvään yhteistyöhön pääsemistä koko ajan lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Lasten näkökulma on esillä lasten haastattelujen lisäksi myös vanhempien kertomissa tarinoissa. Haastatteluissa haastoin vanhempia kertomaan oman tarinansa lisäksi tarinaa myös lapsen kannalta, lapsen tunteet, muutokset lapsen arjessa ja lapsen vaikutusmahdollisuudet huomioiden.

¹⁶ Narratiivis-dialogisesta haastattelusta kerrotaan alaluvussa 3.3

Tein haastattelut syksyllä 2010. Haastateltavien saamisessa oli alkuun vaikeuksia. Suurin haaste oli se, mistä löytää näitä ”hyvän yhteistyön” perheitä. Minulle tuttujen auttamispisteiden asiakkaat olivat yleensä niitä perheitä, joissa on ongelmia vanhempien välillä. Ajattelin jossain vaiheessa jopa lehti-ilmoitusta haastateltavien tavoittamiseksi, mutta onnistuin kuitenkin löytämään haastateltavat pelkästään eroasioissa toimivien järjestöjen kautta. Haastatteluperiodini loppuvaiheessa sain hyödyllisen vinkin yhdeltä haastateltavani lisähaastateltavien löytämiseksi. En kuitenkaan lähtenyt etsimään lisää haastateltavia, koska koin jo aineistoni riittäväksi¹⁷ ja haastatteluille varatun ajan olevan loppuillaan.

Lähetin haastattelukutsun eroasioiden kanssa työskentelevien järjestöjen yhteyshenkilöille Etelä-Suomen alueella. He välittivät tutkimushaastattelukutsuani eteenpäin tahoille, joista he arvelivat löytyvän osallistumiskriteerini täyttäviä ihmisiä. Yksi haastateltava oli kuullut tutkimuksesta yhteisen tutun ihmisen kautta ja yhtä haastateltavaa ehdotti haastateltavani ollut henkilö. Kaikki kuitenkin saivat sähköisesti haastattelukutsuni ja pystyivät näin ollen vielä itse määrittelemään sopivatko he ja heidän perheensä tutkimukseen.

Haastattelukutsussa esitin haastatteluun osallistumiskriteerini kolmen kysymyksen muodossa:

- Koetko, että olet ex-puolisosi kanssa pystynyt eroamaan rakentavasti?
- Oletko sitä mieltä, että lapsesi kannalta eron jälkeinen arki on sujunut melko hyvin?
- Onko yhteistyönne vanhempina toimivaa?

Tutkimukseeni osallistumisen kannalta en pitänyt merkityksellisenä sitä, ovatko perheet kokeneet avoeron tai avioeron, kunhan perheet ovat asuneet perheenä eroon asti. Lapsen kannalta se, onko vanhempien parisuhde ollut avioliitto vai avoliitto, ei mielestäni vaikuta eron kokemukseen lapsen näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneet entiset pariskunnat olivat yhtä lukuunottamatta olleet naimisissa. Vain yksi vanhempi oli elänyt aiemmin perheessä, jossa oli yhteisiä lapsia. Lähtökohta tähän tutkimukseen osallistumiselle oli se, että vähintään toinen vanhemmista määritteli täyttävänsä tutkimukseen osallistumiskriteerit. Oletin, että eroamisen tavan rakentavuus, lapsen arjen hyvin sujuminen ja vanhempien välisen yhteistyön onnistuminen voi tarkoittaa eri asioita kaikille kolmelle osapuolelle eli lapselle/lapsille, äidille ja isälle eli heillä voi olla asiasta toisistaan poikkeavia käsityksiä.

¹⁷ Eskola ja Suoranta (2000, 63) kehottavat tutkijaa päättämään milloin aineisto on riittävä tutkimusongelman kattamisen näkökulmasta.

Sain haastateltavaksi 11 vanhempaa yhteensä seitsemästä perheestä. Vanhemmat olivat iältään 31-60 -vuotiaita. Erosta oli kulunut kahdesta kuuteen vuotta. Vanhemmilla oli keskenään sopimus yhteishuollosta. Lapset asuivat virallisesti äidillä kuudessa eroperheessä ja yhdessä isänsä luona. Vanhemmat toteuttivat laajoja tapaamisoikeuksia lasten suhteen, mutta kaikki eivät olleet tehneet asiasta virallista sopimusta lastenvalvojalla. Sopimukset olivat usein suullisia ja hyvin joustavia. Haastattelemistani 11 vanhemmasta kahdeksan oli tällä hetkellä parisuhteessa, mutta vain kolme heistä asui yhdessä uuden puolison kanssa (yksi avioliitossa, kaksi avoliitossa). Haastatelluista vain yksi oli eronnut kerran aiemmin. Muutaman haastatellun vanhemman omat vanhemmat olivat myös kokeneet eron. Motiivina tutkimukseen monelle osallistuvalla oli se, että he halusivat levittää positiivisia erotarinoita eteenpäin ja sitä kautta auttaa muita tilanteessa olevia. Tunnistin myös joillain haastateltavilla halua kertoa omasta elämästään. Hyvin monet haastatteleman aikuiset ovat aktiivisia eroasioissa, he ovat työstäneet omaa eroaan ja olleet mukana eroasioihin liittyvissä foorumeissa. Tässä näyte haastatteleman Paulin tarina tutkimuksen osallistumisen motiiveista:

Pauli: ”Kyl mä luulen, että asiat on niinku tosi hyvin, ja ite on oppinut ihmisenä ja kasvanut, ja arvostaa tätä työtä, mitä me ollaan saatu aikaiseksi ja arvostaa tätä, että tämmönen malli toimii, ja, ja kyllä tätä mallia haluais viedä julkilausumana ihmisille eteenpäin.”

Onnistuin saamaan haastateltavaksi vain neljä miestä, mikä oli harmi. Miehet kertoivat syyksi kieläytymiselleen yleensä sen, että he eivät halua enää puhua eroajoista. Tämä kerrottiin ex-vaimolle, joka pyysi miestä osallistumaan tutkimukseen. Itse en ollut yhteydessä miehiin. Välitin yhdessä tapauksessa sähköisen haastattelukutsun haastattelemalleni naisen ex-miehelle hänen kehotuksestaan, mutta en tietoisesti ottanut muuten yhteyttä tutkimuksen osallistumisen vapaaehtoisuutta kunnioittaen. Kahdesta perheestä sain haastateltua vain äidin lapsen ja/tai miehen haastattelun puuttuessa, joten näiden perheen tarinat jäivät vain äidin kertomiksi. Myös muut tutkijat (Määttä 2002; Kiiski 2011; Kimpimäki 2012) ovat törmänneet siihen, että naisia on helpompi saada mukaan erotutkimukseen kuin miehiä. Hokkasen (2005) tutkimuksessa miehet olivat hyvin edustettuina. Hänellä taas oli vaikeata saada entisiä pareja haastatteluun, koska haastateltavat eivät pitäneet asiaa miellyttävänä. Hokkanen koki, että haastateltavat pystyivät puhumaan vapaammin, kun toinen osapuoli ei osallistunut. Näin hän vältti eron syiden vatvomisen tai totuuksien etsimisen, jota piti tutkimuskysymysten kannalta epäoleellisena linjana. (Mt., 42.) En kokenut asiaa ongelmallisena. Pariskuntien mahdolliset eriävät käsitykset toimivat rikkautena. Haastateltavia ei haitannut toisen osapuolen haastattelu, päinvastoin he yrittivät motivoida ex-puolisoa haastatteluun.

Vanhempien lisäksi haastattelin viisi 7-18-vuotiaasta lasta. Lapsia perheissä oli yhteensä 11. Kaksi lapsista oli niin nuoria, että en edes harkinnut heidän haastattelemistaan. Haastateltavien lasten valinta jäi vanhempien vastuulle. Esimerkiksi kolmelapsisen perheen äiti valitsi haastateltavaksi tarkoituksellisesti vain yhden lapsen, jonka ajatteli pitävän haastattelusta. Korostin aina haastattelun vapaaehtoisuutta ja lapset saivat itse päättää haastatteluun osallistumisestaan. Yksi nuori koki, ettei hänellä ole enää mitään sanottavaa aiheesta, koska häntä oli jo aiemmin haastateltu koskien vanhempiensa eroa. Yhden lapsen piti osallistua haastatteluun, mutta en yrityksistä huolimatta enää saanut yhteyttä lapsen äitiin sähköpostitse. Syy siihen, että emme saaneet lapsen tapaamista järjestettyä, jäi näin ollen arvoitukseksi. Lasten haastattelut erosivat jonkin verran sisällöltään aikuisten haastatteluista ja toki pienempien lasten haastattelut erosivat vanhempien lasten haastatteluista syvyydessään. Tein haastattelut haastateltavien kotona tai Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen työnohjaushuoneessa. Useimmat halusivat, että haastattelu tehdään kotona, joten haastattelin vain kaksi äitiä yliopistolla. Yhden haastattelun tein englanniksi. Käänsin puheen suomeksi suoriin puhesitaatteihin kappaleessa kuusi.

3.3 Avoin, ”narratiivis-dialoginen” haastattelu aineistonkeruumetodina

Halusin haastatella ihmisiä neutraalin kuulijan sijaan vuorovaikuksellisella tavalla, jota olen tottunut käyttämään työroolissani. Uskon työroolissa muokkautunut tapani haastatella ihmisiä olisi joka tapauksessa tullut esiin, vaikka olisin yrittänyt jotain muuta tapaa haastatella. Gubrium ja Holstein (2002b, 13-16) kritisoivat haastatteluohjeita, joissa haastattelijalla on mahdollisimman neutraali rooli vastaanottamassa haastateltavan antamaa informaatiota sellaisenaan. He haluavat nähdä haastattelijan ja haastateltavan aktiivisessa, vuorovaikutuksellisessa tilanteessa. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2009, 191-192) puhuvat kerronnallisesta haastattelusta, jonka avulla tutkija pyytää kertomuksia, antaa tilaa kertomiselle ja esittää sellaisia kysymyksiä, joihin oletetaan vastattavan kertomuksilla. He korostavat, että ei ole vain yhtä tapaa tehdä haastattelu oikein, sillä ”väärin” tehdyllä haastattelullakin voi saada kiinnostavia ja tärkeitä tuloksia. Czarniawska (2004, 55) ei pidä myöskään oleellisena sitä, missä muodossa narratiivinen aineisto on ja millä tavalla narratiivisen tutkimuksen aineisto saadaan. Riessmann (1993, 56) jopa kehottaa tutkijaa luopumaan liiasta kontrollista tutkimustilanteesta ja lähestymään haastattelutilannetta kuin keskustelua, joissa melkein mikä tahansa kysymys voi tuottaa narratiivin.

Päädyin käyttämään aineistonkeruumetodina avointa haastattelua, jota maustoin ammatillisen osaamiseni kautta. Kutsun perheterapeutina käyttämäni haastattelutekniikkaa ”narratiivis-

dialogiseksi”, koska tapani haastatella sisältää elementtejä sekä narratiivisuudesta että dialogisuudesta. Haastattelutapani täytti myös tutkimusmaailman avoimen haastattelun kriteerit. Tuomen ja Sarajärven (2009, 75) mukaan avoimen haastattelun synonyymeja ovat syvähaastattelu, kliininen haastattelu, asiakaskeskeinen haastattelu ja keskustelunomainen haastattelu. Avoimessa haastattelussa tutkija käyttää avoimia kysymyksiä niin, että vain ilmiö, josta keskustellaan, on määritelty. Haastateltavien kanssa ei kuitenkaan keskustella mistä tahansa, haastattelun sisältö liittyy tutkimuksen tarkoitukseen, ongelmanasetteluun tai tutkimustehtävään. Haastattelijan tehtävänä on syventää tiedonantajien vastauksia rakentamalla haastattelujen jatko saatujen vastausten varaan. Tätä metodologiaa käytetään myös dialogisessa haastattelussa, asioita tarkennetaan ja niihin syvennytään koko ajan enemmän. Avoimessa haastattelussa sallitaan haastattelijan intuitiiviset ja kokemusperäiset väliintulot. Tutkijan tehtävänä on pitää haastattelu aiheessa ja koossa, mutta antaa haastateltavan puhua vapaasti. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 75-76.)

Seikkulan ja Arnkilin (1999, 90-91) mukaan dialogisuudella tarkoitetaan psykoterapian suuntausta, jossa keskustelu ”tässä ja nyt”, nykyhetkessä, on tärkeintä. Dialogisuuden lähtökohdat ovat sosiaalisessa konstruktionismissa kuten narratiivisen terapiankin. Dialogisesti työskennellessä tärkeää on työskentelyn läpinäkyvyys, asiantuntijuudesta luopuminen ja keskustelu siitä, mitä asiakas pitää tärkeänä. Merkityksiä syntyy yhteisessä keskustelussa, yhdessä luodaan uutta tarinaa, eri näkökulmia ja moniäänisyyttä. Haarakankaan (2008, 25) mukaan dialogi on vähintään kahden ihmisen vuorovaikutusta, jossa molemmat huomioivat toisensa, vastaavat toisilleen ja sovittavat toimintansa toisen toimintoihin. Se on välitöntä, tässä hetkessä tapahtuvaa ja vastavuoroista. Sisäisessä dialogissa ovat läsnä elämämme ja pohdintamme tärkeät äänet, omantunnon rooli on merkittävä monessa tilanteessa. Dialogisuudessa on keskeistä toisen kuunteleminen mieli avoimena, kiinnostuneisuus eri näkökulmista ja omien ajatusten avoin esittäminen. Keskustelussa on reflektiivinen, pohtiva asenne omiin ja toisten käsityksiin sekä valmius muuttaa omia käsityksiä. (Haarakangas 2008, 35.) Seikkulan ja Arnkilin (2005, 52) mukaan dialogisessa terapiakeskustelussa ei pyritä asiakkaan käytöksen tulkitsemiseen siten, että jonkin havaitsemamme ilmiön perusteella sanoisimme, mistä on kysymys. Tätä periaatetta olen noudattanut myös eroperheiden kertomuksia muodostaessani. En ole lähtenyt tulkitsemaan asiakkaan kertomaa, vaan pyrkinyt hänen näkökulmansa esiin tuomiseen. Dialogisuus on eräänlaista asenteellista rohkeutta astua asiakkaan kanssa samalle tietämättömyyden ja yhteisen hämmästyksen alueelle ja löytää sieltä uusia oivalluksia (Mönkkönen 2007, 27-28).

Riessmann (1989, 749) huomasi avioerokokemuksia koskevassa tutkimuksessaan, että ihmisten kertomuksissaan tekemät tulkinnat elämäntapahtumistaan eivät olleet pysyviä, vaan uudelleen kehkeytyviä. Ne muodostuivat uudella tavalla vielä haastattelun aikanakin. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2009, 202) näkevät Bahtinin (1981) dialogisuuden käsitteen kokemuksen kertomisena osana jatkuvaa dialogia, merkitysten elävää virtaa. Dialogi jatkuu tutkijan tulkinnassa, tutkimuksen lukijassa ja hänen tulevilla dialogeissaan. Kokemus kutsutaan yhä uudelleen eläväksi puheessa ja kertomuksessa. Kertomus säilyy elävänä, koska se ottaa vastaan uusia merkityksiä, toisten ihmisten erilaisia näkökulmia. Bakhtinilaisittain ajateltuna ei ole olemassa puhtaita ilmaisuja, vaan merkitys rakentuu vasta dialogin osana. Haastattelijan aktiivisuus tukee osaltaan dialogin uudelleen muodostumista.

Narratiivisessa terapiassa tavoitteena on rakentaa uudelleen asiakkaan usein negatiivinen tarina itsestään. Tällöin ihminen pääsee jatkamaan elämäänsä ja kertomaan tarinaansa uudella tavalla ottaen mukaan aiemmin vähemmälle huomiolle jääneitä tapahtumia ja kokemuksia, jotka poikkeavat hallitsevasta juonenkulusta. Näitä tapahtumia kutsutaan ainutkertaisiksi avautumiksi tai poikkeuksiksi. Kun terapeutti tarttuu näihin tapahtumiin ja auttaa ihmistä laajentamaan ajatteluaan, käyttämään mielikuvitustaan ja kykyään antaa asioille merkityksiä. Tarinan uudelleen rakentamisen kautta tarinan kertoja saa tukevamman perustan kohdata elämänsä ongelmia ja hankaluuksia uusien keinoin. (White 2008, 63.) Heikkinen (2010, 153) näkee narratiivien käytön ammatillisena työvälineenä poikkeavan ratkaisevasti sen käytöstä tutkimusvälineenä ja korostaa, että näitä kahta funktiota ei tule sekoittaa toisiinsa. Tutkimushaastatteluni ei toki ole terapiaa, vaan siinä on elementtejä narratiivisesta terapiasta. Olen pyrkinyt haastatteluissa saamaan haastateltuja kertomaan tarinaa. Eniten narratiivisuus näkyy kuitenkin aineiston analyysissä kertomusten ja tarinoiden muodostamisessa ja kuvaamisessa sekä ainutkertaisien avautumien etsimisessä kertomuksista.

Tutkimushaastattelujen avulla etsin siis tarinoita eron syistä, erosta selviytymisestä sekä tuesta erotilanteessa ja sen jälkeen. Etsin myös tarinoita vanhempien välisestä yhteistyöstä eron jälkeen, lapsen eronjälkeisestä arjesta, lapsen reaktioista eroon ja eron vaikutuksista lapsen elämään. Haastatteluissa minulla oli käytössäni eräänlainen asiansanarunko teemoista, joita halusin sisällyttää haastatteluuni. Masonin (2002, 62) mukaan tutkijalla voi olla otsikkoja, teema-aiheita, joista he toivovat haastateltavan kertovan lähtökohtana keskustelulle. Haastattelussa on kuitenkin soljuva ja joustava rakenne, joka antaa mahdollisuuden haastattelijalle ja haastateltaville kehittää ennalta arvaamattomia teemoja. Olin kiinnostunut erityisesti onnistuneen yhteistyön kuvauksista, sen merkityksestä perheen elämään ja eron mahdollisista positiivista vaikutuksista. Kiinnitin huomiota

myös tarinoiden käännekohtiin, ainutkertaisiin avautumiin eli poikkeuksiin sekä oivalluksiin, jotka mahdollistivat kääntein.

3.4 Tutkimuksen eettiset periaatteet

Tutkimusta tehdessään tutkijan on aina noudatettava hyvää tutkimuskäytäntöä, joka korostaa tutkitavan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista (Pelkonen & Louhiala 2002, 129). Eettisyyden arviointi kulkee koko tutkimuksen ajan mukana. Tieteen eettiset kysymykset viittaavat Pietarisen ja Launiksen (2002, 46) mukaan lukemattomiin valintoihin, joita tutkija joutuu tekemään. Valintoja joutuu tekemään aiheen valinnasta lähtien aina tutkimustiedon käyttöön asti. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt kuljettamaan eettistä pohdintaa läpi koko tutkimuksen.

Kylmä, Pietilä ja Vehviläinen-Julkunen (2002, 70-73) erottavat tutkimusprosessin eettiset näkökulmat kolmeen luokkaan. Ensimmäisenä on hyvä pohtia tutkimusaiheen eettistä oikeutusta eli miksi juuri kyseisen ilmiön tutkiminen on perusteltua. Tämä on hyvin tärkeää, kun kyseessä on sensitiivinen tutkimusaihe. Olen perustellut tutkimusaihettani johdannossa. Seuraavaksi tulee pohtia saadaanko tavoiteltava tieto aiotuilla aineistonkeruumenetelmillä. Tätä olen tehnyt tässä luvussa, jossa olen esitellyt narratiivisen lähestymistapani tutkimuksessa. Kolmas eettinen näkökulma liittyy tutkimusaineiston analyysiin ja raportointiin. Tutkijan eettinen velvollisuus on raportoida tutkimustulokset mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti, mutta samaan aikaan suojella tutkittavia. Laadullisessa tutkimuksessa, kuten määrällisessäkin, on tuotava esiin, miten analyysiprosessi on edennyt ja miten esitetyt tulokset on saatu eli on tarjottava välineitä tutkimusprosessin etenemisen tarkasteleluun. Tutkimusprosessista on pyrittävä tekemään mahdollisimman läpinäkyvä eettisten kysymysten arvioimisen mahdollistamiseksi. (Kylmä, Pietilä & Vehviläinen-Julkunen 2002, 70-73.) Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen (2010, 15) toteavat myös, että tutkijan työskentelyn systemaattisuus ja analyysivaiheiden selkeä aukikirjoittaminen parantavat tutkimuksen arvioivuutta ja antavat lukijalle kuvan siitä, kuinka tutkimus on tehty ja kuinka tuloksiin on päästy. Olen pyrkinyt tekemään tutkimuksesta mahdollisimman läpinäkyvän.

Eettiset kysymykset monimutkaistuvat vaikeiden perhesuhteiden tutkimisessa (Notko ja Sevón 2008, 23). Mason (2002, 79-80) kehottaa kvalitatiivisia tutkijoita miettimään eettisestä näkökulmasta mitä haastateltavilta kysytään, millä tavalla kysytään ja mitä antaa haastateltavien kertoa. Laitinen ja Uusitalo (2008, 130) näkevät, että mitä aktiivisemmän roolin tutkija ottaa aineistonkeruuvaiheessa, sitä voimakkaammin hän vaikuttaa siihen millaista tarinaa haastateltava

kertoo. Jos tutkija pyytää kertomaan omista vahvuuksista traumaattisten kokemusten työstämisessä heikkouksien sijaan, tarinasta muodostuisi aivan toisenlainen. Mietin tätä myös oman tutkimukseni kohdalla. Jo lähtökohtaisesti hain haastateltaviksi vanhempia, jotka kokivat pystyneensä tekemään hyvää yhteistyötä ex-puolison kanssa. Haastattelut keskittyivät hyviin asioihin kuten erosta selviytymiseen ja vanhempien väliseen hyvään yhteistyöhön. Sain kuitenkin kuulla myös hetkistä, jolloin oli ollut vaikeaa ja jolloin yhteistyö ei toiminut.

Haastateltavien anonymiteetin suojaaminen on haastavaa, koska kvalitatiivisten haastattelujen aineisto on yleensä rikasta ja persoonallista. Otteet tutkimusaineistosta ovat tunnistettavissa haastateltavalle itselleen ja mahdollisesti myös muille. (Mason 2002, 79-80.) Hänninen (2010, 174) näkee ongelmia narratiivisessa haastattelututkimuksessa vaaditun suostumuksen suhteen. Ihmiset eivät suostuessaan osaa ennustaa sitä kuinka paljon he tulevat paljastaneeksi asioita itsestään. Kertojalleen arvokas ja haavoittuva omakohtainen tarina tutkijan käsittelyn tuloksena voi saada aikaan sen, että tarinan kertoja loukkaantuu tulkinnasta. Ongelmana on myös se, että tarinan hahmo saattaa olla kovinkin tunnistettava, vaikka tutkija olisi tehnyt muutoksia peittääkseen tunnistettavuutta. Tämä mietitytti minua kovin varsinkin eroperheiden moniäänisten kertomusten kohdalla. Olin ottanut haastelluilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Siinä lupasin, että ”haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan tutkimusjulkaisuissa tavalla, jossa tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voi välittömästi tunnistaa” (ks. liite 1). Otin myös vanhemmilta suostumuksen ala-ikäisen lapsen haastattelua varten (ks. liite 2). Jos olisin haastatteluvaiheessa tiennyt millaista narratiivista analyysiä tulen tekemään, olisin ottanut jo silloin laajemman/tarkemman suostumuksen. Olisin jo silloin voinut myös luvata, että annan heitä koskevan tutkimusmateriaalin luettavaksi ennen tutkimuksen ilmestymistä.

Kuten yleensä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tapana, pyrin häivyttämään kertomuksen kertojien henkilöllisyyden tunnistettavuutta poistamalla tarkat ajankuvaukset esimerkiksi lasten iästä ja parisuhteen kestosta sekä erikoisemmat olosuhteiden kuvaukset. En halunnut luopua ajatuksesta muodostaa kertomukset moniäänisiksi, koska eri kertojien näkökulmien erilaisuus tuo kertomuksen juoneen mielekkyyttä ja tekee siitä kiinnostavan. Esitysmuoto koko perheen tarinana aiheutti sen, että haastateltavani näkevät mitä muut perheenjäsenet ovat kertoneet minulle. Kolmen tarinan kohdalla mietin haastateltavieni reaktiota eroperheen yhteiseen tarinaan. Luin kertomukset muutamaan kertaan läpi pohtien onko siellä asioita, joita haastateltava ei välttämättä halua toisen osapuolen tietoon tai asioita, joista vaarana voisi olla toisen osapuolen loukkaantuminen. Montaa sellaista asiaa en kuitenkaan löytänyt. Haastatteluissa entistä puolisoa tai hänen tekemisiään ei

arvioitu juurikaan negatiivisesti. Jos negatiivisia asioita oli, ne kohdistuivat yleensä myös kertojaan itseensä. Ylipäätään minulla oli vahva tunne siitä, että haastateltavieni yhteistyövanhemmuuden käytännöissä vanhemmat tiesivät jo ennestään toistensa ajatuksista ja näkemyksistä, koska he olivat niitä yhdessä pohtineet ja ratkoneet. Jotkut haastateltavat olivat myös antaneet yhdessä haastatteluja tiedotusvälineisiin. Uskon, että he tunnistaisivat toistensa kertoman myös siinä tapauksessa, että olisin muodostanut jokaisesta haastattelusta erillisen kertomuksen. Kertomuksista tuli yksityiskohtien häivytyksestä huolimatta tunnistettavia haastateltavat tunteville. Jos olisin ryhtynyt täydellistä tavoittelemaan tunnistamattomuutta, olisin joutunut poistamaan kaiken mielenkiintoisen kertomuksista. Joissain tutkimuksissa (esimerkiksi Hänninen 2002) on muodostettu monesta tarinasta yksi esimerkkitarinatyyppeiksi. En pitänyt sitä mielekkäänä vaihtoehtona. Tällöin haastateltavien yksilöllisten kokemusten ja niiden merkitysten esiin tuominen mahdollisimman ”aitona” olisi kärsinyt.

Luvun kuusi sisällönanalyysiin liittyvien suorien puhesitaattien kohdalla mietin nimettömyyttä tai jonkinlaista koodausta, mutta päädyin käyttämään eroperheen jäsenille annettuja peitenimiä. Tässäkin ajattelin ex-puolisoiden tunnistavan toistensa ja lapsiensa puheen myös nimettömistä sitaateista. Jos olisin salannut tarinan kertojan sitaattien kohdalla, ei päättelyni olisi ollut selkeästi esillä lukijan seurattavissa (Vertaa Kylmä, Pietilä & Vehviläinen-Julkunen 2002, 70-73; Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15). Tarinat eivät tällöin olisi myöskään toimineet jatkumona ja tarkempana jatkoanalyysinä erokertomuksille.

Päädyin tutkimuseettisessä pohdinnassani siihen, että annan haastatteluille luettavaksi eroperheen kertomukset ja heidän omat puhesitaattinsa. Kolme pientä lasta jätin kuitenkin tämän ulkopuolelle. Lasten nuoruuden lisäksi syynä oli se, että heidän kertomassaan ei ollut mitään arkaluonteista, mitä vanhemmat eivät olisi tienneet. Yksille vanhemmille ehdotin sitä, että he kaikki lukisivat kertomuksen. Vanhemmat eivät nähneet lukemista tarpeellisena juuri nuoren iän vuoksi. Kysyin ensin lupaa kaikilta vanhemmilta ja kahdelta nuorelta siihen, että he saavat lukea koko moniäänisen kertomuksen eli nähdä myös toisen kertoman. Kaikki suostuivat tähän. Jotkut lukivat myös toistensa kommentit. Yksi haastateltu ei halunnut lukea itseään koskevia tekstejä, mutta antoi luvan käyttää kaikkea tutkimuksessani. Kaikki haastatellut antoivat luvan esittää kertomukset moniäänisinä ja lähes sellaisenaan. Mahdolliset korjaukset koskivat yksittäistä lauserakennetta ja myös pari kertaa haastatellun vanhemman tai lapsen oikea nimi oli jäänyt tekstiin. Yhdestä kertomuksesta muokkasinkin palautteen perusteella tunnistettavaa kohtaa, vaikka haastateltu ei sitä suoranaisesti vaatinut. Yhden eroperheen jäsenten mielestä olin ollut liiankin varovainen

tunnistettavuutta peitellessäni. Yhdessä sovimme, että voin lisätä poistamani ”intiimeiksi” tulkitsemani seikat tekstiin, jotta siitä tulisi mahdollisimman todenmukainen. Haastatellut vanhemmat ja nuoret suostuivat myös siihen, että puhesitaatit olivat heidän peitenimillään esitettynä. Näin kertomusten henkilöiden kertomaa pystyy seuraamaan eroperheiden kertomusten lisäksi myös puhesitaatteja sisältävässä luvussa kuusi.

Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen näkyy siinä, että heillä on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa ja osallistua vain haluamallaan tavalla (Rauhala ja Vironkangas 2011, 241). Tämä näkyy tässä tutkimuksessa siinä, että tutkittavalla oli oikeus kertoa tarinaansa valitsemassaan laajuudessa ja syvyydessä. Kun annoin luettavaksi tekstejä haastateltavilla, heillä oli oikeus pyytää jättämään jotain pois tutkimuksesta. Rauhalan ja Vironkankaan (mt.) mukaan tutkittavalla on oikeus puuttua häntä koskevaan kirjoittamisen tapaan, vaikka hänen yksityisyyttään peitelläänkin. Tavallista on, että tutkittavat eivät kuule tutkijasta mitään haastattelujen jälkeen. Minä lupasin laittaa valmiin tutkimusraportin kaikille haastatelluille. Tutkimuksen hyväksymisen jälkeen hävitän kaiken tutkittaviin liittyvän tutkimusmateriaalin (henkilötiedot, nauhoitukset, printatut haastattelut, tiedostot), kuten lupasin tutkimusesitteessä/suostumuksessa tutkimukseen. Lomakkeessa lupasin käyttää aineistoa vain omaan tutkimukseeni.

Tutkimusrahoituksen roolin pohtiminen tutkimustyöhön on seikka, joka liittyy eettisiin lähtökohtiin ja jota tutkijan tulee pohtia. Saamani apuraha Margaretha-säätiöltä, joka mahdollisti lyhyen jakson opintovapaata, ei ole millään tavalla vaikuttanut tutkimuksen sisältöön.

3.4.1 Lasten haastattelujen erityispiirteiden huomioiminen

Lasten haastatteluja metodologiselta kannalta on pohdittu Ritala-Koskisen (2001, 66) mukaan toistaiseksi suhteellisen vähän. Lasten kuulemiseen ei ole lähdetty etsimään välineitä ja usein tutkimuksissa mainitaan vain, että lapsia on haastateltu. Lasten haastatteluja ei ole myöskään pidetty luotettavina, vaan mieluiten on lasten haastattelujen lisäksi haastateltu myös aikuisia tai tutustuttu asiakirjoihin. (Ritala-Koskinen 2001, 66-67.) Aineistonkeruuvaihetta suunniteltaessa halusin tehdä tutkimusta nimenomaan lapsen näkökulmaa painottaen. Halusin haastatella sekä lapsia että aikuisia, vaikka yksinkertaisempaa olisi ollut haastatella vain toista osapuolta. Sain haastateltavaksi viisi 7-18-vuotiasta lasta neljästä perheestä. Olisin mielelläni haastatellut enemmänkin lapsia, mutta kaikki perheiden lapset eivät halunneet osallistua haastatteluun. Kaksi lasta rajasin itse pois nuoren iän

johdosta. Suostumuksen kysyminen jäi vanhemmille enkä voinut asiaan vaikuttaa kuin motivoimalla vanhempia ja kertomalla heille haastattelun sisällöstä.

On tärkeää, että tutkija kertoo lapselle mahdollisimman ymmärrettävästi mistä on kyse, mikä on haastattelijan rooli suhteessa tutkimuksen muihin osapuoliin ja miten lapsen kertomia tietoja käytetään. Tätä tutkimusetiikkaan kuuluvaa asiaa ei pidä unohtaa, vaikka vanhemmille olisi tiedotettu tutkimuksesta riittävästi. (Ala-Suutari 2005, 148.) Haastattelun alussa kysyin lapsilta mitä he ovat kuulleet tutkimuksestani vanhemmiltaan/toiselta vanhemmalta. Lapsen vastauksen perusteella kerroin lisää asiasta, toisille enemmän ja toisille vähemmän suhteuttaen vastauksen lapsen ikään. Kerroin, että tutkin perheitä, joissa on tapahtunut ero ja joissa vanhemmat ovat pystyneet hyvään yhteistyöhön eron jälkeen. Lapset tiesivät, että tapaan heidät vain kerran ja että olen jo haastatellut heidän äitiään tai molempia vanhempia. Kerroin heille myös, että heitä ei voida tunnistaa tutkimusraportistani. Jos teimme yhdessä verkostokarttaa, kysyin lapsilta luvan siihen voiko verkostokartan näyttää vanhemmille. Saatuani siihen luvan näytimme kartan yhdessä äidille tai isälle vanhemman tullessa paikalle haastattelun jälkeen.

Ritala-Koskinen (2001, 75) on sitä mieltä, että lapsia koskevissa tutkimuksissa eettiset kysymykset jäävät kokonaan vaille pohdintaa. Lasten haastattelun etiikassa on hänen mukaansa kyse siitä, mitä tutkija voi kysyä lapsilta ja toisaalta mikä on tutkijan vastuu lapsista erityisesti kun puhutaan sosiaalisista ongelmista. Siirtyminen työntekijäpositiosta tutkijapositioniin oli asia jota jonkin verran mietin ennen lasten haastatteluja. Työskennellessäni lastensuojelussa pystyin lapsia haastatellessani samalla myös miettimään yhdessä lapsen kanssa mitä tehdä lapsen mainitsemille huolestuttaville asioille. Tutkimushaastattelun tavoitteena oli ainoastaan saada tietoa lapsen tilanteesta ja haastattelu tapahtui vain kerran, mikä teki tutkimushaastattelusta varsin erilaisen tilanteen.

Helavirta (2007, 634) näkee haasteena sen, kuinka kutsutaan lasten kerrontaa esiin määrittelemättä liikaa tarinan suuntaa. Hän pohtii sitä, mihin asti haastattelu voi olla avointa silloin, kun tavoitteena on saada vastauksia olemassa oleviin haastattelukysymyksiin. Kaikissa keskusteluissa lasten kanssa mietin aina, miten pitää kysymykset mahdollisimman avoimina myös silloin, kun lapsilta ei tahdo saada tyhjentäviä vastauksia. Hyvin usein työntekijät, ja varmasti tutkijatkin, sortuvat siihen, että laittavat sanoja lapsen suuhun antamalla vastausvaihtoehtoja valmiiksi.

Lasten ja aikuisten valta-aseman ero on mietityttänyt tutkijoita paljon. Helavirran (2007, 631) mukaan lapsuustutkimuksen keskusteluissa tutkimuksen valta-asemaa selitetään usein

sukupolvieroilla. Valta-asema liittyy haastateltavan ja haastattelijan ikäeron lisäksi myös epätasa-arvoiseen tilanteeseen, jossa haastattelijalla on valta ohjata keskustelua. Pösö (2004, 29) näkee haastattelututkimuksen yhtä aikaa vahvana ja ongelmallisena. Vahvuus liittyy tilan antamisena tutkimuskohteena olevalle ja ongelmallisuus siihen, että tutkija valitsee kysymykset, tulkitsee vastaukset ja hallitsee haastattelutilannetta. Alasuutari (2005, 152) toteaa, että aikuisen ja lapsen epätasa-arvo on ylipäätäänkin yhteiskunnallisissa käytännöissämme itsestänselvyys lapsen ollessa aikuisen näkökulmasta kasvatuksen, suojelun ja huolenpidon kohteena ja näin ollen aikuinen on määräävässä asemassa suhteessa lapseen. Valta-asema ei saa kuitenkaan heijastua haastatteluun lapsen äänen kuulemisen vastaisesti. Tästä esimerkkinä Alasuutari mainitsee lapsen vastaukset, joissa hän pyrkii vastaamaan ”oikein”, niin kuin olettaa haastattelijan haluavan kuulla sen sijaan, että vastaukset kertoisivat asian näyttäytymisestä hänen omassa elämänpiirissään. Hän näkee myös lapsen runsaat en tiedä tai en muista –vastaukset mahdollisina merkkeinä siitä, että lapsen ja aikuisen valtaero muokkaa merkittäväällä tavalla haastatteluvuorovaikutusta. (Mt., 153.)

Monelle lasten kanssa töitä tekeväälle ”en tiedä” ja ”en muista” – vastaukset ovat hyvin tuttuja varsinkin murrosikäisten nuorten kanssa työskennellessä. Yleensä niihin liittyy haluttomuutta vastata, koska asia on arkaluonteinen. Tutkimushaastatteluissani yksi lapsi vastasi usein, että hän ei muista tai hän ei tiedä. Tulkitsin tämän johtuvan siitä, että huolettoman tutustumis- ja jutusteluvaiheen jälkeen olimme päässeet niin sanottujen vaikeiden asioiden äärelle, jotka olivat herkkiä aiheita lapselle. Myös Helavirta (2007, 636) ajattelee, että en muista ja en tiedä -vastaukset voivat kertoa siitä, että kysymykset voivat olla vaikeita tai myös kertoa vaikeudesta keskittyä. Ritala-Koskisen (2001, 110-111) mielestä lasten muistamattomuus ei ole yksinkertaisesti tulkittavissa. Jotkut eivät oikeasti muista, jotkut muistavat hämärästi ja jotkut lapset eivät halua muistella. Taustalla voi olla kielteisiä kokemuksia, halua unohtaa tai yksinkertaisesti muutos ei ole ollut lapsille kokemuksena kovinkaan merkittävä.

Ennen lasten haastatteluun ryhtymistä on aina hyvä miettiä sitä, millä tavalla ja kuinka konkreettisella tasolla lapsen kanssa tulisi keskustella. Alasuutarin (2005, 154) mukaan lapsen kielen tulisi olla haastattelun pääkieli. Helavirran (2007, 632-633) mukaan tutkijan on sovittava kysymysten kieli lasten kognitiivisiin taitoihin ja elettyyn elämään. Hänen on myös puhuttava niin, että lapsi ymmärtää ilmiöt ja kysymykset. Haastattelun tulee antaa tilaa yllätyksellisille ja ennakoitaville vastauksille, jolloin tutkijalta vaaditaan herkkyyttä kuulla, poimia asioita ja kykyä viedä niitä eteenpäin. Lapset usein pomppivat asiasta toiseen, rönsyilevät aiheesta, jolloin tutkijalta vaaditaan taitoa pitää mielessä kysymykset ja palauttaa keskustelua pääpolulle. Haastatteluissa

minun oli helppo tavoittaa alle kymmenen vuoden ikäisten poikien kieltä ja kehityksellistä tasoa, koska omat lapseni olivat silloin suunnilleen samanikäisiä. Jokaisen kanssa oli kuitenkin haettava hänen yksilöllinen tapansa puhua ja tuottaa vastauksia. Kysyin samaa asiaa eri tavalla, jos lapsi ei pystynyt vastaamaan. Tarkistelin myös kuulinko oikein ja olinko ymmärtänyt oikein kysymällä lapselta. Lapset hyppiessä asiasta toiseen edellytettiin kärsivällisyyttä, kun tavoitteena oli saada vastauksia tärkeisiin kysymyksiin. Huumorin käytöllä ja aidolla kiinnostuksella lapsen tekemisiin ja sanomisiin oli positiivinen vaikutus haastattelun kulkuun.

Käytin samaa ”narratiivis-dialogista” haastattelumetodia lasten ja aikuisten haastatteluissa, toki huomioiden lasten erityisen aseman. Lasten haastattelut erosivat aikuisten haastatteluista haastattelun pituuden ja mahdollisten toiminnallisten menetelmien käytön osalta. Lasten vastaukset olivat lyhyempiä myös kuin aikuisten, joten tarkentavia kysymyksiä tarvittiin paljon. Lasten haastatteluja en luonnehtisi samalla tavoin narratiivisiksi kuin vanhempien, he eivät yhtä vapaasti pystyneet tuottamaan tarinaa. Ritala-Koskisen (2001, 76) mukaan lasten haastatteluun liittyvät kysymyksenasettelut sinällään ovat hyvinkin samanlaisia kuten esimerkiksi luottamuksen saaminen, motivaation ylläpitäminen tai ohjailevien kysymysten välttäminen. Luottamuksen saamiseksi on tehtävä töitä, terapeutisesti ilmaisten on liityttävä asiakkaan kanssa. Lastenkaan kanssa luottamus ei yleensä synny ensimmäisellä kerralla, joten lasta olisi hyvä tavata tutkimuksen puitteissa vähintään kaksi kertaa. Päädyin kuitenkin haastattelemaan sekä aikuisia että lapsia vain kerran. Alasuutari (2005, 162) korostaa, että lapsen haastattelu on läpikotaisin vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa niin haastattelija kuin lapsikin tuottavat keskustelun sisällöt. Ei voida olettaa, että tutkimus voisi tuoda esiin ja kuulla lapsen äänen sellaisenaan. Tutkimustilanne ja haastattelija muovaavat lapsen ääntä ja haastattelun esiin tuomat kokemukset ovat haastattelijan ja lapsen yhdessä tuottamaa todellisuutta.

Lastensuojelun työvuosieni aikana olen haastatellut lukuisia lapsia yksin tai keskustellen vanhempien läsnä ollessa. Tapaamiset ovat tapahtuneet perheen kotona, työpaikkani perhetapaamishuoneessa tai omassa lapsia ajatellen sisustetussa työhuoneessani. Lasten tapaamiseen koti on osoittautunut yleensä hyväksi paikaksi ainakin ensimmäisellä kerralla. Lapsen koti ei aina tarjoa rauhallista mahdollisuutta keskustelulle kuten myös Helavirta (2007, 634) huomasi tutkimuksessaan. Kodissa haastattelutilanne voi tapahtua lapsen toiveesta avoimesti kaiken hällinän keskellä tai suljetussa tilassa varsin yllättävissä huoneissa, kuten Helavirran tutkimuksen makuuhuone. Minä sain tutkimushaastattelut tehtyä rauhallisessa tunnelmassa kahden lapsen/nuoren kanssa. Yhdessä haastattelussa lapsen äiti puuhaili kotitöitään meidän ympärillämme

ja lapsi myös kutsui äitiään paikalle, kun ei esimerkiksi muistanut jonkun verkostokarttaan haluamansa ihmisen nimeä tai sukulaisuussuhdetta. En kokenut tämän häirinneen haastattelua.

Lasten kanssa työskennellessäni voin käyttää apuna piirtämistä, pelaamista tai käyttää keskustelua helpottavia kortteja. Varsinkin pienempien lasten kanssa ne usein helpottavat tutustumista ja kontaktin saamista lapsiin. Olen kokenut hyväksi, että aluksi on hyvä jutella lapsen elämään liittyvistä arkisista asioista kuten perhe, koulu, kaverit, harrastukset ja pikkuhiljaa siirtyä lapsen tilanteeseen liittyviin huolenaiheisiin. Käytän usein keskustelun apuna verkostokarttaa, johon lapset merkkäavat itselleen läheisiä ihmisiä. Yli kymmenvuotiaiden kanssa keskustelen yleensä ilman toiminnallisia apuvälineitä, koska he ovat sen ikäisiä, että pystyvät ja jaksavat keskittyä tunnin pituiseen keskusteluun. Lasten tapaamisiin on olemassa paljon välineitä, ne ovat kovasti ”muodissa” tällä hetkellä. Vaarana kuitenkin on kokemattomalla työntekijällä se, että keskittyessään välineen hallintaan hän ei pääse riittävästi keskustelemaan itse huolestuttavasta asiasta. Asia voi tulla sivuutettua liian pikaisesti eikä lapsen tunteita asioihin liittyen saada riittävästi esiin. Helavirta (2007, 637) pohtii voiko esimerkiksi pelaaminen ohjata lapsen puhetta, suunnata lapsen ajattelua johonkin ja jostakin pois. Alasuutari (2005, 146) näkee, että mitä nuoremasta lapsesta on kysymys, sitä tärkeämpää on ottaa huomioon lapsen toiminnallisuus jo suunnitteluvaiheessa. Lapset kertovat asioita myös käyttäen kehoaan, leluja ja muita välineitä. Myös haastatteliija kommunikoi koko ajan ilmeillään ja eleillään, jolloin tutkijan haasteeksi tulee kommunikaatiomuotojen taltiointi.

Tutkimushaastatteluissani käytin keskustelun apuna verkostokarttaa kahden nuorimman lapsen kanssa. Verkostokarttaan lapsi merkitsee itselleen tärkeitä ihmisiä eri lohkoihin, joita ovat perhe, ystävät, sukulaiset ja tuttavat sekä koulun ihmiset/viranomaiset. Lapsi sijoittaa henkilön sitä lähemmäksi itseään, mitä läheisempi kokee henkilön olevan. Aapeli sai verkostokartan jälkeen piirtää vapaasti paperille. Se auttoi mielestäni häntä juttelemaan perheensä tilanteesta. Verkostokartassa Aapelin huomiota vei paljon ihmisten nimien kirjoittaminen, koska hän joutui miettimään kirjaimia. Valtteri tykkäsi myös piirtää karttaa, jonka lomassa juttelimme sujuvasti kartan osa-alueista eli perheestä, koulusta, sukulaisista ja ystävistä. Elmerin kanssa emme piirtäneet karttaa, vaan juttelimme hänen huoneessaan. Elmeri näytti minulle soittimiaan, legojaan ja muita tärkeitä tavaroitaan liikkuen suhteellisen isossa huoneessaan. Mietin jälkepäin olisiko kartan piirtäminen saanut hänet rauhoittumaan paikalleen ja keskittymään asiaan enemmän. Toisaalta sain Elmerin kanssa keskusteltaessa tietää aivan samoista asioista kuin muidenkin ikäistensä lasten haastatteluista ja hän jopa kertoi minulle koulukiusaamisesta, josta oli kärsinyt jo pitkään. Jälkepäin aineistoa litteroidessani havaitsin, että Elmerin ja Aapelin kanssa olisi pitänyt tavata

toisen kerran, jotta olisin saanut haastatteluista enemmän irti. Lasten haastatteluissa tutustumiselle on jätettävä aikaa eikä lapsi useinkaan jaksa kerrallaan 45 minuuttia pidempää.

Pyrin aina lopettamaan haastattelun mukaviin asioihin, jotta lapselle jäisi hyvä mieli haastattelutilanteen loputtua. Myös aikuisten kanssa pyrin lopettamaan haastattelun positiivisiin asioihin vastapainona rankkojen kokemusten kuvaamiselle. Kaikki haastattelut onnistuivat mielestäni hyvin. Haastateltavat aikuiset puhuivat avoimesti ja rohkeasti henkilökohtaisista sekä kipeistä asioistaan. Toisille haastateltaville eroaikojen muistelu nosti tunteita pintaan ja kyyneleitä silmään, kun taas toiset haastatteluista kertoivat asioista suhteellisen neutraalisti pohdiskellen, varsinkin kun erosta oli kulunut enemmän aikaa.

3.5 Narratiiviset analyysitavat tutkimuksessa

Riessmanin (2004, 706) mukaan erilaiset narratiivisuuden määritelmät johtavat erilaisiin analyysitapoihin. Kaikille niistä kuitenkin on yhteistä se, että tekstiä rakennetaan jatkoanalyysia varten. Tämä tarkoittaa kenttämuistiinpanojen valikoimista ja organisointia ja/tai haastattelukäsikirjoituksen osien valikointia tarkempaan tarkasteluun. Narratiivit sinällään eivät kerro mitään, niillä ei ole arvoa ilman analyysiä. Narratiivit on tulkittava, kun niitä käytetään sosiaalitutkimuksen aineistona. Luovasti käytettynä narratiiviset haastattelut tarjoavat Riessmanin (2004, 710) mukaan tavan muovata dialogista vuorovaikutusta ja suurempaa kommunikaation yhdenmukaisuutta.

Narratiivisia analyysitapoja on jaoteltu eri tavoin. Jaotellut sisältävät samantyyppisiä aineksia. Tutkimukseni narratiivisen aineiston analyysitavat on jaettavissa Donald Polkinghornen (1995, 6-8) jaotellun mukaisesti narratiiviseksi analyysiksi ja narratiivien analyysiksi. Nämä kaksi tapaa ovat yhteydessä Brunerin (1986) kahteen erilaiseen tietämisen tapaan: narratiivisen tiedon muotoon (narrative cognition) eli kertomukseen perustuvaan ymmärryksen muotoon sekä paradigmaattisen tiedon muotoon (paradigmatic cognition) eli loogisten propositioiden avulla esittävään loogis-tieteelliseen argumentaatioon. Narratiivien analyysissa (analysis of narratives) luokitellaan kertomuksia tapaustyypeiksi, metaforiksi tai kategorioiksi. Tämä noudattaa paradigmaattisen tiedon luonnetta. Narratiivisessa analyysissä (narrative analysis) taas aineiston kertomusten perusteella tuotetaan uusi kertomus, joka tuo esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Tällöin analyysin tiedon muoto on narratiivinen paradigmaattisen sijaan. Narratiivinen analyysi liittyy teot ja tapahtumat toisiinsa osoittamalla niiden merkitykset juonen rakentumiselle. Analyysin tulos on usein jälkikäteen annettu selitys siitä miten jokin lopputilanne on saattanut syntyä. (Polkinghorne 1995, 15-16.)

Aineistossani olen käyttänyt narratiivista analyysia luvussa neljä muodostaessani seitsemän eroperheen kertomukset. Narratiivien analyysia olen käyttänyt pohtimalla kertomusten tapaustyyppettä, eräänlaisia malleja vanhempien väliselle hyvälle yhteistyölle ja miettimällä kaikista kertomuksista niitä yhdistäviä tekijöitä suhteessa hyvän yhteistyön onnistumiseen luvussa viisi. Narratiivien analyysiä olen tehnyt myös luvussa kuusi avaamalla kertomuksia ja haastatteluja tarkemmin poimimalla haastatteluista tärkeitä teemoja ja luokittelemalla niitä kategorioiksi.

Hyvärinen (2006, 17) näkee neljä erilaista vaihtoehtoa kertomusten analyysin tekoon. Vaihtoehdot eivät ole toisiaan poissulkevia, keinoja on mahdollista yhdistää toisiinsa. Myös Laitinen ja Uusitalo (2008, 135) ovat sitä mieltä, että tutkija ei voi suoraviivaisesti seurata metodioppaita. Aineiston analyysi vaatii herkkyyttä, luovuutta ja rohkeutta yhdistellä erilaisia analyysitapoja. Hyvärisen (2006, 17) neliluokkaisessa jaottelussa käsitellä narratiivista aineistoa on mukana Polkinghornen jaottelun analyysitapoja. Aineistoa voi analysoida (1) narratiivisesti temaattisen luennan tai sisällönanalyysin avulla, (2) luokittelemalla kertomuksia kokonaishahmon perusteella, (3) kertomuksen kulun yksityiskohtia analysoimalla tai (4) analysoimalla kertomuksen vuorovaikutuksellista tuottamista. Viimeisin edellyttää suullista aineistoa, muihin sopii kirjallinenkin aineisto. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt Heikkisen jaottelun kolmea ensimmäistä tapaa. Käytän analyysistäni Polkinghornen jaottelun (1995) synonyyminä sisällönanalyysin käsitettä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 91) mukaan voidaan sanoa, että useimmat eri nimillä kutsutut laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin.

3.5.1. Narratiivinen analyysi

Aineiston analysointi alkoi alustavalla tasolla jo litterointivaiheessa. Litterointivaihe on työläs, mutta hyödyllinen, koska samalla tutkija tutustuu aineistoonsa. Purin nauhat sanatarkasti huomioiden tauot puheessa, äänenpainot, huokaukset sekä tunteenpurkaukset kuten naurut ja itkut. Haastattelut kestivät aikuisilla tunnista kahteen tuntiin, lapsilla 35-60 minuuttia. Yhden haastattelun purkuun meni aikaa yksi tai kaksi työpäivää riippuen haastattelun pituudesta. Litteroituna tekstiä kertyi 193 sivua, joista 145 sivua aikuisten ja 48 sivua lasten haastatteluista (fontilla Times New Roman, riviväli 1).

Mason (2011, 148-149) erottaa kolme erilaista lukemisen tapaa: sanatarkasti lukeminen, tulkiten lukeminen tai refleksiivisesti lukeminen. Sanatarkasti luettaessa kiinnostus on kohdistunut esimer-

kiksi kirjalliseen muotoon, sisältöön, rakenteeseen ja tyyliin. Tulkitsevasti luettaessa tutkija on mukana rakentamassa tai dokumentoimassa versiota siitä, mitä haastatteludata tarkoittaa tai edustaa tai mitä siitä voi päätellä. Pääasiassa keskitytään siihen, miten haastateltava tulkitsee ja ymmärtää asioita, haastateltavan versioon ja kertomuksen ymmärrykseen sosiaalisesta ilmiöstä, tai tutkija voi keskittyä enemmän omiin tulkintoihin. Yleensä tehdään molempia tietyssä laajuudessa. Refleksiivisesti luettaessa tutkija sijoittuu osaksi luomaansa dataa ja pyrkii tutkimaan omaa roolia ja näkökulmaa datan luomis- ja tulkitsemisprosessissa. Masonin (emt.) mukaan monet kvalitatiiviset tutkijat lukevat dataansa kaikilla kolmella tapaa. Myös minä olen pyrkinyt tekemään näin koko aineiston kanssa. Analyysin ensimmäisessä osuudessa eli kertomusten muodostamisessa olen kuitenkin kirjoittanut eroperheen kertomukset mahdollisimman tarkasti tavalla, jolla haastateltavat ovat asiat kokeneet liittämättä omia tulkintojani mukaan.

Hännisen (2010, 167) mukaan aineiston analyysi on ehdottomasti syytä aloittaa avoimella lukemisella. Hän siteeraa Frankia (1995, 23), joka neuvoo narratiivitutkijoita ajattelemaan enemmänkin ”tarinoiden kanssa” kuin tarinoita, mikä tarkoittaa sitä, että tarinoihin tulisi suhtautua dialogikumppaneina objektien sijaan. Tein tätä aineiston kanssa keskustelua lukemalla litteroimani yhden perheen haastattelut kerrallaan kolmeen kertaan, joista toisella ja kolmannella kerralla koodasin tekstiin tärkeitä teemoja. Litteroimieni haastattelutekstien dialogin omaisen lukutavan jälkeen kirjoitin kertomuksen alkua tai jotain muuta satunnaista, helposti muodostuvaa kohtaa kertomuksesta. Palasin tarvittaessa litteroidun tekstin pariin uudelleen ja uudelleen kirjoittamisen välissä.

Polkinghornen (1995, 18) mukaan narratiivisessa analyysissä selvitetään ensin lopputilanne ja sen jälkeen aineisto esitetään kronologisessa järjestyksessä. Tutkimuskohteessani eli onnistuneissa eroissa kertomusten lopputulos oli usein vanhempien välisen yhteistyön toimiminen. Polkinghorne (mt.) kehottaa etsimään aineistosta asioiden, tapahtumien ja tekojen välisiä suhteita, jotka ovat vaikuttaneet lopputulokseen. Asiat eivät aina kuitenkaan ole yksiselitteisiä, löytyy myös vaihtoehtoisia selityksiä. Lopputuloksena syntyy kertomus, jossa kertomuksen osat saavat merkityksensä vastavuoroisessa suhteessa juonelliseen kokonaisuuteen ja toisiin tarinan osiin. Kertomuksen valmistuttua luin vielä litteroidun haastattelutekstin ja kertomuksen peräkkäin ja arvioin olenko tavoittanut oleellisen haastateltavien kertomasta. Pyrin siihen, että kirjoitin kertomusta puhtaasti kertojien näkökulmista, en itse tapahtumia ja niiden välisiä suhteita tulkiten. Arvioin myös sitä, tuleeko kaikkien haastateltavien ääni koko perheen kertomuksessa tasapuolisesti esiin eli onko tarina tavoitteeni mukaan oikeasti moniääninen ja painottuuko lapsen näkökulma tekstissä. Huomasin, että pienten lasten kohdalla lasten ääni jäi vähäisemmäksi kuin nuorten. Asia on kuitenkin luonnollinen, koska

nuoret pystyvät tuottamaan tekstiä enemmän ja pohtimaan asioita syvällisemmin kuin pienemmät lapset. Koska tutkimuksessani eron onnistuneisuus lapsen näkökulmasta on keskeistä, pyrin vielä lisäämään lapsen ääntä kaikkiin kertomuksiin. lapsia oli haastateltu. Kertomuksissa, joissa en ollut päässyt haastattelemaan lasta, lasten ääni oli tavoitettu vanhemman kertoman kautta.

Muodostin haastattelujen pohjalta seitsemän eroperheen kertomukset, jotka ovat eräänlaisia juonellisia minitarinoita. Kertomuksissa kuvataan vanhempien eron jälkeisiä tapahtumia, kokemuksia ja niiden merkityksiä ihmisille. Alasuutarin (2001, 131) mukaan juonitiivistelmien tekemisen avulla voidaan tutkia kertomusten rakenteellisia tekijöitä, saadaan vertailtua laajoja tekstikokonaisuuksia toisiinsa sekä löydetään myös kertomuksia yhdistäviä ja erottavia piirteitä. Kertomuksissa ei keskitytä yksityiskohtiin vaan tutkitaankin eri tekstejä yhdistäviä ja erottavia piirteitä juonirakenteiden tasolla. Alasuutari (mt.,134) muistuttaa, että juonityologia ei kuitenkaan itsessään ole tutkimustulos, vaan se tarjoaa paremmat edellytykset tehdä kertomusten perusteella johtopäätöksiä verrattuna niiden tekemiseen vain tekstien pohjalta. Olen tarkastellut juonen rakennetta miettimällä tarinatyyppisiä kertomuksen kokonaishahmon perusteella luvussa viisi.

3.5.2 Narratiivien analyysi sisällönanalyysin keinoin

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen perinteissä. Sillä voidaan tarkoittaa yksittäistä metodologiaa tai väljää teoreettista viitekehystä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysia väljästi määrittellen voidaan käyttää myös kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Tuomi ja Sarajarvi 2009, 91.)

Luokittelua pidetään yksinkertaisimpana aineiston järjestämisen muotona. Aineistosta esimerkiksi määritellään luokkia, lasketaan luokkien esiintyminen aineistossa ja lopuksi esitetään luokiteltu aineisto taulukkona. Olen käyttänyt luokittelua luvussa kuusi esimerkiksi luokittamalla eron syitä ja eroon saatua tukea. Teemoittelussa on kyse aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Aineistosta voidaan etsiä tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä, kuten olen tehnyt muodostamalla erilliset tiedostot tutkimuksen kannalta tärkeistä teemoista, joissa puhutaan esimerkiksi vanhempien välisestä hyvästä yhteistyöstä, vanhempien erokriisiin saadusta tuesta ja eron positiivisista vaikutuksista. Mason (2011, 150-151) puhuu poikkiaineistollisesta koodauksesta, jossa koko aineisto käydään läpi etsien tiettyjä toistuvia teemoja systemaattisesti koodaten ja esiin nostaten. Olen koonnut tutkimuksen kannalta tärkeitä teemoja sisältäviä tarinoita lukuun viisi ja luokitellut tai tyyppitellyt vielä niitä eteenpäin. Kolmas keskeinen sisällönanalyysin menetelmä onkin juuri

tyypittely. Aineisto ryhmitetään tietyiksi tyypeiksi etsimällä esimerkiksi tiettyjen teemojen sisältä yhteisiä ominaisuuksia näkemyksille ja muodostetaan näistä yhteisistä ominaisuuksista yleistys eli tyyppiesimerkki. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 93.) Luvussa viisi olen tyypitellyt kertomustyyppinä kutsumalla niitä kuitenkin hyvän yhteistyön malleiksi ja luvussa kuusi olen tyypitellyt ihmisten kertomia tarinoita.

Tyypittely on käyttökelpoinen apuneuvo (Alasuutari 2001, 131). Usein tarinoita tyypitellään juonityyppien mukaan (Hänninen 2010, 169). Tällöin kertomuksia analysoidaan kokonaishahmon perusteella. Kokonaishahmon luennassa Hyvärinen (2006, 18) näkee ongelmana sen, että kertomusta ei voida saada yhden lajityypin sisään esimerkiksi vain tragediaksi. Yleisimmät ja tunnetuimmat lajityypit ovat Fryen (1957) tyypittelyn mukaiset romanssi, komedia, tragedia ja ironia/satiiri. Kokonaishahmoon perustuva analyysi on parhaimmillaan silloin, kun analyysin luokat eivät ole yleisiä lajityyppejä vaan aineistoon perustuvia jäsenyyksiä (Hyvärinen 2006, 18). Kokonaishahmon perusteella voidaan hakea myös tarinatyyppinä. Gergen (1999, 70-71) jaottelee kertomuksia kolmenlaisiksi tarinatyypeiksi: regressiiviseksi, progressiiviseksi ja stabiiliksi. Stabiileissa tarinoissa tapahtumien kulku on päämäärään nähden suhteellisen muuttumaton ja tasainen ilman nousuja ja laskuja. Progressiivisessa tarinassa edetään onnistumisten ja menestyksen kautta päämäärään, kyseessä voi olla niin sanottu sankaritarina. Regressiivinen tarina on tarina epäonnistumisista, pettymyksistä ja alaspäin menosta. Tutkimuksessani olen tyypitellyt kertomukset tarinatyypeiksi.

Epifaniat¹⁸ ovat vuorovaikutteisia hetkiä ja kokemuksia, jotka jättävät jälkiä ihmisten elämään. Niiden avulla tulevat ilmi persoonan luonteenpiirteet. Epifaniat ovat usein kriisin hetkiä ja käännekohtia, jotka muuttavat perustavanlaatuisia merkitysrakenteita ihmisen elämässä. Denzin erottaa neljä erilaista epifaniaa. (1) Merkittävä, suuri epifania koskettaa rakenteita ihmisen elämässä. (2) Kasautuvan epifanian aikana ihminen reagoi kokemuksiin, jotka ovat tapahtuneet pitkän aikavälin aikana. Ne usein edeltävät suurta epifaniaa. (3) Valaiseva, pieni epifania edustaa symbolisesti suurta ongelmallista hetkeä vuorovaikutussuhteessa tai henkilön elämässä ja (4) toistuvat epifaniat sisältävät ne tapahtumat, jotka saavat merkityksensä kokemusten toistuessa. (Denzin 1989, 70-71.)

¹⁸ Helsingin Sanomien nettisanakirja sanakirja.org. suomentaa epifanian (epifany) jumalalliseksi ilmestykseksi, yliluonnolliseksi esiintuloksi, ymmärrykseksi ja oivallukseksi

Epifania muistuttaa Michael Whiten, yhden narratiivisen terapian suurimman vaikuttajan, käyttämää käsitettä ainutkertainen avautuma. Ainutkertaisella avautumalla tarkoitetaan poikkeuksia asiakkaan kertomassa, merkittäviä tapahtumia tai kokemuksia, jotka ovat ”eri tahdissa” hallitsevan juonenkulun kanssa (White 2008, 63). Morganin (2004, 39-40) mukaan ainutkertainen avautuma voi olla mitä tahansa, joka ei sovi yhteen vallitsevan tarinan kanssa. Terapeutin tulee tarkkaan jäljitellä ja kuunnella ainutkertaisia avautumia. Ne voivat herkästi jäädä huomaamatta asiakkaan mainitessa ne lyhyesti ja ohimennen, koska itse eivät pidä niitä merkittävänä. Oletin tutkimuksen alussa, että haastateltavien vanhempien erotarinoissa on paljon poikkeavia elementtejä verrattuna riitaisen erotarinan juonenkulkuun. Tutkimuksessani nämä juonen poikkeamat ovat kenties kohtia, joissa on ollut suuri kiusaus toimia hyvän yhteistyön periaatteiden vastaisesti, mutta on kuitenkin toimittu lapsen parasta ajatellen. Luvussa viisi olen etsinyt kertomuksen käännekohtia ja haastateltavan oivalluksia, jotka ovat johtaneet käännekohtaan.

4 NARRATIIVINEN ANALYYSI: SEITSEMÄN EROPERHEEN KERTOMUKSET

4.1 Kertomusten muodostaminen

Tässä kappaleessa siirrytään tutkimuksen empiiriseen osuuteen. Käytän kertomuksen käsitettä kuvaamaan haastateltavieni monista tarinoista koostuvaa koko perheen juonellista, moniäänistä kertomusta. Tarinoilla tarkoitan haastateltavien kertomaa pienempää kokonaisuutta koskien jotain tiettyä teemaa. Tarinoita kuvataan enemmän kappaleessa kuusi haastateltavien puhesitaattien ja niistä koostuvien tulkintojen avulla. Nojaudun näin kirjallisuustieteessä vakiintuneeseen käytäntöön pitää kertomusta tarinan yläkäsitteenä (Heikkinen 2010, 143).

Olen kirjoittanut haastattelujen pohjalta seitsemän eroperheen kertomukset. Kertomuksissa liikutaan sekä Brunerin (1986, 14) toiminnan että tietoisuuden maisemassa. Tietoisuuden maisema tekee tapahtumat ymmärrettäviksi ja merkityksellisiksi. Merkityksellistäminen rajoittuu kuitenkin kertojan tietoisuuden maisemaan, ei minun tutkijana. Kertomuksia kirjoittaessa olen pyrkinyt siihen, että niissä kuuluisi mahdollisimman puhtaasti haastateltavien äänet. Minä tutkijana en ole tietoisesti tulkinnut tapahtumien merkityksiä, vaan olen pyrkinyt esittämään tapahtumat ja niiden tulkinnat haastateltavien omalla äänellä, osittain heidän käyttämiä sanojaan käyttäen. Tulkinta on toki tärkeää narratiivisessa analyysissä. Sitä ei voi välttää tutkijan roolissa toisin kuin dialogisessa tavassa keskustella. Olen eroperheen tarinan kertojana omilla valinnoillani koskien vaikuttanut siihen, millainen koko perheen kertomuksesta muodostuu. Vaikka tarinoiden esitysmuoto on ajan suhteen lineaarinen, haastatteluissa ei edetty lineaarisesti, vaan tapahtumista siirryttiin toiseen ajassa joustavasti edestakaisin. Olen häivyttänyt tarkkoja aikakuvauksia esimerkiksi lasten ikävuosien suhteen, suhteen pituuksien ja erosta kuluneen ajan suhteen tarinoiden tunnistettavuuden ehkäisemiseksi. Niissä perheissä, joissa sain haastateltavaksi enemmän kuin yhden henkilön olen kirjoittanut näkyviin kenen näkökulmasta asiaa kerrotaan. Eri kertojien äänen yhdistäminen eli esiintuotu moniäänisyys tarinoissa teki tarinoista mielestäni mielenkiintoisempia, vaikka jouduin kovin pohtimaan valintani eettisyyttä. Kuten kerroin alaluvussa 3.4, koin välttämättömäksi antaa haastateltaville luettaviksi kertomukset ja sain heidän hyväksyntänsä asialle.

Tarina on ajallinen kokonaisuus, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Tarinan keskeinen elementti, sielu, on juoni. Juoni muodostaa kokonaisuuden, johon nähden erilliset osat saavat merkityksensä. Yleisin tapa tarkastella kertomuksia on juuri juonen kautta. Tarinan alkua arvioidaan suhteessa loppuun, tarinan arvokkaaksi määrittelemään asiantilaan. Juonota tarkastelemalla arvioidaan myös

millaisten tapahtumien ja henkilöhahmojen kautta se etenee loppupisteeseensä (vertaa Polkinghorne 1995, 18). Tyypillisesti juonet liittyvät onnen ja epäonnen sekä voittojen ja vastoinkäymisten vaihteluun. (Hänninen 2002, 20; 2010, 169.) Polkinghornen (1995) narratiivisen analyysin avulla tein tarinoista kertomuksia pyrkien ehjän ja juonellisen tarinan rakentamiseen. Tarinoista on erotettavissa alku, joka alkaa eroperheen eron hetkeä edeltävistä ajoista ja loppu, joka kuvaa haastatteluhetken nykytilaa. Kertomuksen alkupuolella tai keskivaiheilla on kuvattu mahdollinen käänne, suuri epifania. Käänne tulee usein seurauksena haastateltavan oivalluksesta jonkin asian suhteen. Oivalluksen voidaan sanoa olevan kasautuvan epifanian tai ainutkertaisen avautuman, poikkeaman juonen kulussa. Jotkut tarinat ovat melko pitkiä, joten laitoin kaikkiin tarinoihin viisi väliotsikkoo: eron taustaa, lasten reaktiot, vanhempien välinen yhteistyö, vanhemman oma kasvu sekä lapsen sekä vanhempien tilanne tällä hetkellä. Näin sain tarinat myös helpommin vertailtavaan ja ajallisesti lineaariseen muotoon. Haastattelun vapaasta ja vuorovaikutuksellisesta luonteesta johtuen tarinoiden muodossa ja siinä kuinka paljon mistäkin teemasta on puhuttu, on toki eroja. Kaikki haastattelut olivat uniikkeja eivätkä ne toistaneet samaa kaavaa.

Denzin (1989, 72) muistuttaa, että tarina, joka kerrotaan, ei ole koskaan sama kuin se tarina, joka kuullaan. Jokainen tarinan kertoja puhuu omasta elämäkerrallisesta positiostaan, joka on uniikki eikä tavallaan jaettavissa muiden kanssa. Vastaavasti jokainen kuuliija kuulee tarinan omasta jakamattomasta positiostaan. Denzinin (mt.) mukaan nämä kaksi versiota tarinasta yhdistyvät, sulautuvat ja toimivat yhdessä kollektiivisena versiona kerrotusta tarinasta. Koska aina on tarinoita, joihin on hautautunut tarinoita sisältäen kerrotun ja kuullun tarinan, on vain lukuisia versioita jaettavia tai henkilökohtaisia kokemuksia, jotka ehkä eivät olekaan jaettavissa. Muodostamani kertomukset ovat siis moneen kertaan suodattuneita. Niillä ei pyritä aukottoman ”totuudenmukaisen” kertomuksen esittämiseen. Kertomuksissa on kuitenkin vahva todentuntu, ne ovat uskottavia ja vakuuttavia¹⁹. Kertomukset ovat totta kertojalleen, ne paljastavat osan kertojan sisäisestä tarinasta.

4.2 Reetta-äidin kertomus

”Mulle sanottiin joskus, että erosta toipumiseen menee kaks vuotta. En uskonut silloin sitä...”

Eroperheen jäsenet: äiti Reetta, isä Juuso ja alle kouluikäinen poika Verner

Eron taustaa

¹⁹ Tarkemmin todentunnusta, uskottavuudesta ja vakuuttavuudesta luvussa 7.2

Reetan ja Juuson erosta on aikaa kaksi ja puoli vuotta. Vernerin-pojka oli eron aikaan vain muutaman vuoden ikäinen. Juuso oli erossa aloitteen tekijänä ja eron syyt ovat jääneet osittain epäselväksi ”mysteriksi” Reetalle. Perimmäisenä syynä oli Reetan käsityksen mukaan se, että Juuso ei enää rakastanut häntä. Pariskunta ehti olla yhdessä lähes kymmenen vuotta. Vernerin syntymän jälkeen pari rakensi taloa ja Reetan töihin menon jälkeen perhe-elämä oli kovin kiireistä. Reetta kuvaa elämää silloin kaoottiseksi. Reetalla ja Juusolla ei ollut yhteistä vapaa-aikaa. Juuso kertoi Reetalle erohaluistaan mietittyään asiaa vuoden ajan ja oli kertoessaan jo tehnyt päätöksen. Ero tuli täysin yllätyksenä Reetalle. Reetta oli Juuson ratkaisusta loukkaantunut, vihainen ja katkera. Hän ihmetteli miksi mies ei ollut puhunut hänen kanssaan ajatuksistaan aiemmin.

Kriisitilanteessa Reetta suunnitteli muuttoa pois Vernerin kanssa nykyisestä asuinkunnastaan. Juuso suhtautui asiaan ensin ymmärtäväisesti, mutta loppujen lopuksi vastusti asiaa, koska halusi asua lähellä lasta. Reetasta oli kurjaa, että hänen piti lähteä yhteisestä omakotitalosta, johon hän oli kiintynyt ja jossa näkyi hänen kädenjälkensä. Talo oli myös Juusolle tärkeä ja eron tullessa oli selvää, että hän paremman taloudellisen tilanteen omaavana jäi taloon asumaan. Eropäätöksen jälkeen pariskunta eli vielä yhdessä jonkin aikaa. Eropäätöksen jälkeen yhdessä asuminen oli vanhemmilla raskasta aikaa. Keskenään vanhemmat eivät pystyneet puhumaan ja he hoitivat Vernerin vuorotellen. Lopulta Reetta muutti pois Vernerin kanssa omaan asuntoon noin kilometrin päähän isän luota. Paikkakunta ja Vernerin hoitopaikka eivät vaihtuneet muuton yhteydessä.

Reetta sai tukea erokriisiinsä hyviltä ystäviltään ja vanhemmiltaan, jotka asuivat kauempana. Reetan ystävistä kukaan ei ollut eronnut, mutta työkavereista muutama jakoi saman kokemuksen. Pääsääntöisesti ystävät jakautuivat niin, että alun perin Reetan ystävinä olleet jäivät hänen ystävikseen ja vastaavasti näin tapahtui myös Juuson ystävien kohdalla. Juuson äidille ero oli vaikea asia hyväksyä, koska Juuson äiti piti Reetasta kovasti.

Lapsen reaktio eroon

Reetta tunsi olonsa helpottuneeksi poismuuton jälkeen. Tilanne oli rauhallinen hänen ja Juuson välillä ja Reetta luuli kriisin olevan ohi. Reetta ja Juuso kokeilivat erilaisia asumismuotoja Vernerille. Ensin he sopivat keskenään Vernerin asumisesta kolme päivää kerrallaan vanhempien luona ja sitten kokeilivat viikko-viikko-systeemiä. Vajaa kaksi kuukautta muuton jälkeen Vernerin kysyi äidiltään, että milloin tämä leikki loppuu ja koska palaamme isän luokse. Reetasta tuntui pahalta kertoa, että tämä ei ole leikki eivätkä he eivät ole palaamassa isän luokse. Reetan mukaan Vernerin ei jäänyt asiaa suremaan, vaan kertoi kovin avoimesti muille lapsille ja aikuisille, kuinka hänellä on kaksi kotia ja kaksi omaa huonetta isän ja äidin luona. Alussa Reetta kaipasi Vernerin kovin tämän ollessa Juuson luona. Hän koki, että viikko/viikko -kokeilun aikana myös Vernerin kaipasi häntä liikaa. Vernerin ei ollut koskaan ollut erossa hänestä.

Reetta koki eron aiheuttavan Vernerissä levottomuutta. Vanhemmat olivat ilmoittaneet erosta heti päiväkotiin. He pyysivät henkilökuntaa seuraamaan tilannetta Vernerin kannalta ja ilmoittamaan, jos Vernerissä nähtävissä jotain erityistä. Päiväkodissa ei Reetan mukaan huomattu mitään eroon liittyvää huolta Verneristä.

Vanhempien välinen yhteistyö

Parin kuukauden päästä muutosta Reetta huomasi ikävöivänsä Juusoa. Juuson tullessa hakemaan Vernerin Reetta oli itkuinen. Reetta koki, että myös Juuson oli paha olla, mutta tämä ei suostunut näyttämään tunteitaan ja oli tarkoituksella kylmä ja kova. Lastenvalvojalla he eivät ensin päässeet sopimukseen kuin yhteishuoltajuudesta. Molemmat halusivat olla lähivanhempia, jonka kanssa lapsi

asui. He uhkailivat toisiaan oikeudenkäynnillä. Reetalle ja Juusolle tuli riitaa myös taloon liittyvästä omaisuudesta. Reetta turvautui isäänsä taloudellisten asioiden selvittämisessä ja asiat saatiin sovussa ratkaistua. Reetta koki pärjäävänsä taloudellisesti myös eron jälkeen, vaikka Juuso oli ollut perheessä enemmän ansaitseva aikuinen.

Lakimiestensä ja lastenvalvojan neuvosta he lähtivät huoltoriidan sijaan keskustelemaan asioista perheterapeutin vastaanotolle. Perheterapeutin luona vanhemmat pystyivät viimein puhumaan erosta. He molemmat itkivät, syyttelevät toisiaan ja tappelivat, mutta neljännellä käynnillä pystyivät sopimaan Vernerin hoidosta. Vanhemmat tekivät lastenvalvojalla virallisen sopimuksen, jonka mukaan Vernerin asui äidillä yhdeksän päivää ja isällä viisi päivää kahden viikon jaksoissa. Vanhemmat halusivat, että isä elää myös arkipäiviä lapsen kanssa. Reetta koki, että Juuso teki myönnytyksen suostumalla viiteen päivään. Reetta ajatteli Juuson myönnytyksen liittyvän hänen Juusolle antamaan positiiviseen palautteeseen. Hän sanoi, ettei halua viedä lapselta hyvää, korvaamatonta isää, muuttamalla kauemmas. Reetta koki hyvän yhteistyön lähteneen siitä hetkestä.

Sopimuksen teon aikoihin Reetta tapasi miehen, jonka kanssa seurusteli puolitoista vuotta. Myös Juuso seurusteli tänä aikana tahollaan. Reetta oli tyytyväinen siihen, että vaikka heillä oli uudet kumppanit, he silti pystyivät tekemään yhteistyötä keskenään. Reetalle tuli sellainen olo, että erosta selviää. Vanhempien yhteistyö oli asiallista, he keskustelivat lapsen asioista, eivät omista henkilökohtaisista asioistaan. Vanhemmat päättivät, että toisesta vanhemmasta ei puhuta pahaa lapsen kuullen toisin kuin oli tehty Juuson lapsuuden perheessä vanhempien eron jälkeen. Päiväkodin kehityskeskustelussa he saivat palautetta siitä, kuinka he pystyvät jo hyvin kommunikoimaan lapsen asioissa. Vanhemmat puhuivat keskenään Verneristä koskevista asioista, kierrättivät tärkeitä papereita ja Reetta informoi isää tärkeimmistä asioista. Tämä mahdollistui hyvin Juuson soittaessa kolmisen kertaa Vernerille tämän ollessa äidin luona. Päiväkodista pystyttiin luottamaan siihen, että sana kulki vanhempien välillä. Vanhemmat hoitivat Vernerin siirtymiset kodista toiseen niin, että lapsi näki heidän vanhempien kommunikoivan. He olivat lukeneet erokirjallisuutta, jossa näin kehoitettiin tekemään.

Vernerin oli ollut jo ennen eroa temperamenttinen, melko haastava lapsi. Päiväkodista vanhemmat ohjattiin haastavia lapsia omaavien vanhempien vertaisryhmään tilanteessa, jossa Reetta teki pitkiä päiviä ja Vernerillä oli rankkaa päiväkodissa. Päiväkodissa ajateltiin, että ryhmä antaisi voimaa vanhemmuuteen ja auttaisi siten myös lasta. Yhteinen huoli Verneristä yhdisti vanhempia. Reetta koki, että Vernerin asioihin paneutuminen lähensi heitä. He arvostivat toisiaan vanhempina ja halusivat yhdessä selvittää asiaa. Vanhemmat olivat tietoisia siitä, että Vernerin voi käyttää hyväkseen sitä, että molemmat vanhemmat eivät esimerkiksi tiedä mitä tavaroita on toisen kotona. Vernerin temperamentin haastavuus saa aikaan sen, että kumpikaan vanhempi ei voi luistaa vastuusta. Kasvatuksen suhteen vanhemmilla Reetan mukaan on eri tapoja, mutta he päättävät yhdessä suuremmista linjoista kuten harrastuksen aloittamisesta ja nukkumaanmenoajoista.

Vanhemman oma kasvu

Reetta koki perheterapeutilla käynnit hyvin tärkeiksi. Ilman käyntejä hän ajatteli olevansa nyt vihainen ja katkera. Reetta ajatteli, että ilman apua he olisivat ajautuneet oikeuteen riitelemään Vernerin asioista ja lapsi olisi heille ”pelinappula.” Reetta on kiitollinen siitä, että heidät laitettiin puhumaan yksi kerrallaan siten, että toisen todella piti kuunnella toisen näkökulmaa ja tätä kautta heille syntyi keskusteluyhteys. Reetta on myös saanut apua eroryhmästä, jossa hän oli noin vuosi eron jälkeen sekä vanhempainryhmästä haastavien lasten vanhemmille. Eroryhmässä hän kertoi tajunneensa kuinka harvinaisen aktiivinen ja paljon vastuuta ottava isä Juuso on Vernerille. Reetan

ja Juuson tuttavapariskunta, joilla itsellä oli riitaisa ero, toimi vanhemmille myös varoittavana esimerkkinä siitä, millä tavalla he eivät ikinä toimisi.

Kaikkien tärkein asia tajuta Reetan mielestä oli se, että ratkaisut tehdään ensisijaisesti lapsen parhaan kautta vanhempien hyvä olon sijaan. Kumpikaan ei asetu marttyyriksi ja ratkaisuissa mietitään kaikkia puolia. Reetta korostaa myös sitä, että on päästävä sinuiksi oman eron kanssa, myönnettävä vihan ja katkeruuden tunteet päästäkseen niistä. Jos vanhempi ei käsittele eroaan ja on ”rikki” erostaan, se siirtyy lapselle. Reetta kertoo, että nyt hän ymmärtää ja hyväksyy Juuson ratkaisun. Koska Juusosta tuntui siltä, että hän ei voi jatkaa avioliittoa, hänen piti olla rehellinen itselleen.

Reetta lopetti suhteen miesystävänsä, koska koki, ettei halunnut vakiintua elämään hänen kanssaan. Eroryhmässä oli puhuttu niin sanotuista laastarisuhteista, joihin mennään liian aikaisin erosta toipuakseen. Jälkeenpäin Reetta myönsi, että hänen suhteensa mieheen oli myös ”laastarisuhde.” Mies joutui toimimaan Reetan uskottuna kuuntelijana, ”terapeuttina” ja suhde auttoi Reettaa eteenpäin. Suhteen päätyttyä hän tajusi, että on nyt omillaan. Hänellä ei ollut lämpimiä tunteita enää kumpaankaan mieheen, Juusoon tai miesystävänsä. Reetta katui sitä, että oli ollut tiiviisti Vernerin kanssa yhdessä miehen lapsen kanssa ja suhteen loputtua myös lasten kaverisuhde loppui. Vernerin kaipasi kaveriaan pitkään eron jälkeen. Myös Juuso oli eronnut naisystävästään. Vanhemmat pystyivät puhumaan uusien suhteidensa loppumisen syistä keskenään ja sopivat informoivansa toisia elämänmuutoksista myös jatkossa.

Lapsen ja vanhempien tilanne tällä hetkellä

Reetta ei ole huolissaan Vernerin suhteen tällä hetkellä. Hän kuvaa poikaa älykkääksi, tasapainoiseksi, mutta myös haastavaksi lapseksi. Kun Vernerin on isällään, Reetta pystyy luottamaan, että Vernerillä on asiat hyvin. Reetta kokee, että Vernerin ei kaipaakaan häntä isällä ollessaan ja kun Vernerin on hänellä, hän ei puolestaan kaipaakaan isäänsä. Reetta ihmettelee lapsen joustavuutta tilanteissa.

Haastatteluhetkellä kumpikaan vanhempi ei ollut parisuhteessa. Vanhempien yhteistyö on asiallista ja ystävällistä, mutta ystäviä he eivät Reetan mukaan ole eivätkä haluakaan olla. Vanhemmat pystyvät kysymään toiselta hoitoapua, jos heillä itselleen on tärkeitä menoja ja sopimaan vaihtopäivistä joustavasti. Kesälomalla he järjestävät lomansa Vernerin parasta ajatellen. Reetta näkee, että he ovat kasvaneet vanhemmuudessa eron jälkeen, ennen väsyessä ja hermojen mennessä he vain syyttelivät toisiaan. Reetta oli miettinyt muuttoa toiselle paikkakunnalle ja puhunut asiasta Juuson kanssa. Päätös siitä, mihin Reetta asettuu asumaan Vernerin kanssa, olisi hyvä tehdä hyvissä ajoin ennen Vernerin koulun aloitusta. Mahdollinen muutto ei Reetan käsityksen mukaan olisi ongelma vanhempien yhteistyösuhteelle jatkossa. Reetta on kuitenkin päätymässä siihen, että ei muutakaan. Hän kokee päätöksen omana valintanaan ja se tuntuu hyvältä.

4.3 Sonja-äidin, Erik-isän ja lasten Ainon ja Elmerin kertomus

”Jos mä oon jossakin onnistunut niin avioerossa”

Eroperheen jäsenet: Sonja-äiti, Erik-isä sekä lapset Aino ja Elmeri

Eron taustaa

Sonja ja Erik erosivat neljä ja puoli vuotta sitten Ainon ollessa teini-ikäinen ja Elmerin alle kouluikäinen. He olivat olleet yhdessä lähes 20 vuotta. Erik oli aiemmin eronnut ensimmäisestä vaimostaan, jonka kanssa hänellä on kaksi nyt jo aikuista lasta. Sonjan mukaan Erikin ja hänen eron syynä olivat monet asiat, joita oli puitu jo monen vuoden ajan. Pariskunnalla oli yhteinen yritys, jonka suhteen he halusivat eri asioita. Eron yhtenä taustasyynä oli myös Erikin uskottomuus. Erik kokee lopullisena eron syynä sen, että Sonja lakkasi rakastamasta häntä. Erik kertoi, että ei voi elää rakkaudettomassa ympäristössä. Kun heidän suhteensa viileni, hän aloitti suhteen toiseen naiseen. Tämä oli hyvin vaikeaa Sonjalle eikä suhteen loppumisen jälkeen ollut enää mahdollista saada heidän suhdettaan toimimaan. Sonjalla ja Erikillä oli myös paljon paineita yrityksen suhteen monen vuoden ajan ja he riitelivät paljon.

Aino näki vanhempiensa eron syynä sen, että vanhemmilla ei ollut aikaa toisilleen. He olivat aina kiireisiä. Heillä oli myös taloudellisia paineita ja ongelmia avioliitossa. Aino oli tietoinen uskottomuudesta ja arveli, että luottamus vanhempien välillä oli loppunut, eivätkä he voineet enää rakastaa toisiaan. Uskottomuuden aikana vanhemmilla oli paljon riitoja. He yrittivät pitää lapset erossa riidoista, mutta Aino kertoi heränneensä huutamiseen ja ovien paiskomiseen. Hän ymmärsi, mistä he riitelevät. Aino koki aikuistuneensa nopeasti, kun tajusi aikuisten ongelmat siinä vaiheessa.

Kun Sonja ja Erik viimein päättivät erota, riidat oli jo riideltä ja kaikki sujui hyvin sopuisasti. Molemmat ovat sitä mieltä, että heidän avioliittonsa ei ole ollut paras mahdollinen, mutta erossa he ovat onnistuneet. Sonja ja Erik jäivät asumaan hyvin lähelle toisiaan, vierekkäisiin taloihin, jotta lasten elämään ei tulisi suuria muutoksia. Lapset ovat virallisesti kirjoilla äidin luona, mutta asuvat noin puolet ajasta isänsä luona. Isä on työnsä vuoksi paljon poissa Suomesta. Käytännössä Aino ja Elmeri olivat isänsä kanssa aina tämän ollessa kotona. Vanhempien systeemi oli heti alkuun joustava systeemi, jossa lapset voivat vapaasti kulkea molempien asuntojen välillä. Aino kertoi nukkuvansa mieluummin isän asunnossa, koska siellä on hänelle kotoisampi huone ja rakas perintösänky. Se ei kuitenkaan Ainon mukaan tarkoita sitä, että hän viihtyisi isän luona paremmin. Taloudellisista asioista ei ole tullut riitaa vanhempien välille. Erik maksoi elatusmaksuja, jotka molemmat kokivat kohtuullisiksi. Taloudellisesti Sonja jäi melko tyhjän päälle tilanteessa, jossa he eron myötä lopettivat myös yritystoiminnan. Hän kuitenkin uskalsi ottaa riskin ja luottaa siihen, että työpaikka löytyy. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että alkuun Erik maksoi enemmän lasten kuluista. Sonjan tulotilanteen parantuessa hän on lisännyt omaa osuuttaan.

Lasten reaktiot eroon

Sonjan mukaan ero ei tullut yllätyksenä lapsille. Pieni Elmeri ei ymmärtänyt mistä he Erikin kanssa riitelivät, mutta Aino ymmärsi jo paljon. Aino kertoo, että aavisteli vanhempien eroavan. Vanhemmat olivat myös avoimia asioista lapsille. Molemmat lapset kertoivat, että vanhemmat riitelivät paljon ennen eroa. Sonja kertoo lasten olevan tyytyväisiä tilanteeseen eron jälkeen. He näkevät kaksi tyytyväistä ihmistä ja ovat iloisia siitä, että vanhemmatkin ovat iloisia. Lasten elämässä ei juuri mikään muuttunut, kun he jäivät asumaan niin lähekkäin. Käytännössä lapsilla on kaksi lähivanhempaa, kun Erik on kotona. Myös Erik ajattelee, että varsinkin Aino on helpottunut ja onnellinen erosta ja siitä kuinka hyvin he ovat tulleet sen jälkeen toimeen. Erikin mukaan Ainolle suurempi kriisi oli hänen uskottomuutensa sekä Ainon ja Elmerin veljen kuolema tapaturmaisesti vuosia aiemmin. Aino oli tottunut elämään rakastavien vanhempien kanssa ja Erik ajattelee vanhempien keskinäisen rakkauden loppumisen olleen vaikeaa Ainolle.

Aino ajattelee, että Elmeri ei ole kärsinyt vanhempien riittelystä ennen eroa. Sen sijaan hän on kärsinyt siitä, että vanhemmilla on ollut aina kiire. Erik kertoo, että Elmeri ei ole koskaan tehnyt ongelmaa heidän erostaan. Hän kysyy asiasta hyvin vähän ja jos hän kysyy, hänelle vastataan. Erik

ajattelee, että Elmerin luokalla voi olla tärkeä asia, että vanhemmat ovat yhdessä. Elmeri ei kuulu joukkoon, jonka vanhemmat olisivat yhdessä ja Erikin mukaan hän voi olla surullinen siitä. Mutta Erik ei pysty näkemään, että Elmeri kärsisi millään tavalla tilanteessa, jossa vanhemmat asuvat vierekkäin, eivät riitele mistään ja Elmeri ei jää mitään paitsi taloudellisesti, fyysisesti tai emotionaalisesti. Erikin mukaan voi myös olla, että Elmerin maailmassa vanhemmat eivät ole eronneet, hän vain juoksee asunnosta toiseen.

Sonja on sitä mieltä, että Aino jutteli ystäviensä ja kummitätinsä kanssa sen, minkä koki tarpeelliseksi erotilanteessa. Ainolla oli huonot kokemukset psykologin antamasta tuesta veljen kuoleman yhteydessä. Aino kertoi puhuvansa mieluummin perheen ja muiden läheisten kuin ammattiauttajien kanssa. Sonja kertoi olleensa myöhemmin huolissaan tyttärestään, joka alkoi keventää painoaan tuntuvasti. Sonjan ja Ainon mukaan laihdutus ei liittynyt vanhempien eroon. Aino oli Sonjan mielestä päättäväinen tyttö, joka asetti itselleen määrätietoisen tavoitteen. Ainon määrätietoisuudesta kertoo myös se, että hän lähti opiskelemaan lukio-opintoja ulkomaille lähelle aikuisia sisarusia.

Erik sai eroonsa keskustelutukea ja käytännön apua ystäviltaan. Erik kertoo, että hän ei jäänyt rypemään surussa. Elämä jatkui eron jälkeenkin. Sonja sai eroonsa tukea ystäviltaan kuten ennenkin eroa. Aina löytyi joku, jolle puhua ja joka ymmärsi häntä. Hän korosti kuitenkin sitä, että eroprosessi on itse käytävä läpi. Sonja ja Erik olivat käyneet pariterapiassa pari vuotta ennen lopullista eroaan, mutta eivät kokeneet siitä hyötyvänsä. Sonja kertoo, että he olivat tietoisia niistä prosesseista, jotka vääristävät suhdetta ja tiesivät mikä heidän parisuhteessaan meni vikaan. He eivät halunneet samoja asioita.

Perheellä ei ole ollut ympärillä läheisverkostoa, jotka olisivat auttaneet vanhempia lastenhoidossa. Sonjan perheessä on paljon eroja, joten hänen eroonsa suhtauduttiin luontevasti. Eron jälkeen Erik palasi melko pian takaisin entisen vaimonsa luokse. Heidän yhteiset aikuiset lapsensa olivat asiasta Erikin mukaan yllättyneitä, mutta tyytyväisiä. Aino olisi toivonut, että isä olisi odottanut jonkin aikaa ennen uuteen suhteeseen menoa, mutta on onnellinen isänsä puolesta. Aino tykkää isän ex-vaimosta, jonka on tuntenut lapsesta asti.

Vanhempien välinen yhteistyö

Erik kuvaa heidän yhteistyötään eron jälkeen täydelliseksi. He ovat maailman parhaat naapurit. Erikin mukaan kaikki asiat, kuten lasten asiat, raha-asiat ja molemminpuolinen apu, on ollut helppoa. Erik on tyytyväinen siihen, että Sonja on ollut joustava hänen työnsä ja siihen liittyvien kotoa poissaolojen suhteen. Erik uskoo heidän nyt tietävän kuinka puhua tappelemisen sijaan. Suhteen loppuaikoina välit viilenivät ja tunteet kuolivat. Nyt hänelle ei ole mikään ongelma nähdä Sonja uuden miesystävän kanssa. Mikään ei hierrä heidän välillään ja Erik on kovin tyytyväinen tilanteeseen. Erik on sitä mieltä, että vanhemman tehtävänä on vahvempana huolehtia siitä, että lasten on hyvä olla eron jälkeen, vaikka itse olisi kriisissä. Maailma täytyy tehdä mahdollisimman pehmeäksi lapsille. Erikillä on hyviä kokemuksia eron jälkeisestä yhteistyöstä ex-vaimonsa kanssa. Erikin rakastui aikanaan Sonjaan salamaniskun lailla ja jätti ensimmäisen vaimonsa. Erik ja Sonja jäivät asumaan Erikin entisen vaimon ja lasten lähetyville. Naisten keskinäisten välien ollessa viileät tilanne ei ollut helppo, mutta Erik koki saaneensa muodostettua hyvät yhteistyösuhteet lasten asioissa entiseen vaimoonsa. Erik kertoi, että he päättivät ex-vaimon kanssa, että heidän on oltava hyvissä väleissä lasten vuoksi. Tämä tarkoitti sitä, että ex-vaimon piti siirtää omat tunteensa sivuun ja keskittyä siihen, mikä on lasten parhaaksi.

Sonjan mukaan hyvä yhteistyö on ollut mahdollista heidän välillään, koska eron jälkeen ei jäänyt katkeruutta, kostonhimoa tai toiveita toista kohtaan. Kaikki asiat tuli selvitettyä loppuun asti. He molemmat halusivat erota. Jos he olisivat eronneet aiemmin, erosta olisi tullut riitaisa. Sonja pohtii onko eropäätöksen pitkä harkinta ollut huono asia lasten kannalta. Hän on kuitenkin tyytyväinen siihen, että prosessi tuli käytyä loppuun asti. Sonja kertoi pinnistelleensä liitossa taloudellisten asioiden vuoksi. Eron jälkeen taloudellisista asioista ei ole tarvinnut riidellä. Se kenellä on ollut parempi rahatilanne, on maksanut enemmän lasten isommista hankinnoista. Sonja ajattelee, että molempien vaatimukset suhteessa toiseen vanhempaan ovat olleet kokoajan kohtuullisia, kumpikin on osannut asettua toisen näkökulmaan. Sonja ajattelee heidän olevan hyvin samaa mieltä lasten kasvatuksen suhteen, mikä myös helpottaa yhteistyötä. Vanhempien lähekkäin asuminen on herättänyt keskustelua paikkakunnalla. Sonja kertoo ihmisten kummastelevan sitä, että ex-pariskunta elää sovussa vierekkäin asuen eikä mikään asia ole vireillä sosiaalilautakunnassa.

Vanhemman oma kasvu

Sonja kokee olevansa eron jälkeen ihan uusi ihminen, joka on tyytyväinen itseensä ja elämäänsä. Hänen ei tarvitse enää miettiä mitä toinen haluaa, vaan voi elää niin, että hänen omat tarpeensa tyydyttyvät. Enää ei tarvitse tapella. Hän ei olisi koskaan uskonut, että voi erota ystävinä. Sonja on helpottunut siitä, että hänen ei tarvitse enää miettiä missä Erik on ja kenen kanssa, se ei enää kosketa häntä. Hän on myös tyytyväinen siitä, että lapset ovat tasapainoisia ja onnellisia. Sonja on sitä mieltä, että ei ole ainoa oikeaa tapaa tehdä asioita. Joustavuus ja luottaminen toiseen edesauttavat sitä, että kuviot saadaan järjestymään elämän muutoksista huolimatta.

Sonjalla on ollut muutama miesystävä eron jälkeen. Yhden miesystävän kanssa hän on asunut puolisen vuotta. Tällä hetkellä hän seurustelee toisella paikkakunnalla asuvan miehen kanssa ja on tyytyväinen suhteeseen. Elmeri pitää äidin miesystävästä, jonka kanssa hänellä on yhteinen harrastus. Sonja on tyytyväinen, että Elmeri on suhtautunut uuteen kumppaniin positiivisesti.

Erik sanoo erossa parasta olevan sen, että pääsi pois rakkaudettomasta maailmasta. Hän uskoo tämän olevan myös lasten paras. Erik sanoo, että hänen pitäisi olla vanha viisas mies ja rauhoittua. Hän aikoo asettua elämään ensimmäisen vaimonsa kanssa entiseen kotimaahansa. Erik ei näe mahdollisena, että suhde entiseen vaimoon voisi enää loppua siihen, että hän rakastuu johonkin toiseen. Hänen ensimmäinen vaimonsa oli odottanut hänen tulevan järkiinsä ja palaavan hänen luokseen monta vuotta. Erik kokee olevansa onnekas mies, hän saa tehdä haluamaansa työtä joustavasti ja on terve.

Aino on sitä mieltä, että aina ei ole negatiivinen asia, että vanhemmat eroavat. Asioita ei myöskään tarvitse aina ratkaista perinteisillä keinoilla, sillä ne eivät aina ole parhaita. Hän ei missään nimessä toivo vanhempiansa palaavan yhteen. Aino näkee vanhempansa avoimina ihmisinä, jotka tekevät virheitä, mutta kohtaavat ne. Hän ajattelee vanhempiansa olevan vähän hulluja ja erilaisia, mutta fiksuja ja järkeviä. He eivät vanhempina kilpaile toistensa kanssa, vaan kunnioittavat toisiaan. Lapset ovat olleet heille aina pääprioriteetti.

Lapsen ja eroperheen tilanne tällä hetkellä

Vanhempien systeemi on edelleen joustava ja he ovat tekemisissä paljon. Erik tykkää tehdä ruokaa ja Sonja tulee muutaman kerran viikossa syömään Erikin luokse. Molemmat vanhemmat kertovat, että lapset ovat tykänneet yhteisistä ruokahetkistä ja siitä, että saavat nähdä eronneet vanhempansa sovussa ja tyytyväisinä. Aino kertoo kuinka maailma ei muuttunutkaan eron jälkeen, vaan se ehkä tasoittui. Aino on tyytyväinen elämäänsä ja opintoihin ulkomailla. Hän on seurustellut vuoden ajan.

Hän näkee isäänsä vähän useammin kuin äitiään, koska isä matkustelee työnsä puolesta hänen opiskelumaassaan. Isän tullessa käymään he syövät usein yhdessä myös vanhempien sisarusten ollessa läsnä. Hän kokee, että saa tarvittaessa tukea vanhemmiltaan. Hän voi soittaa äidille tai isälle, jotka keskustelevat keskenään ja ratkaisevat asian, johon hän tarvitsee apua. Myös suruissaan hän voi turvautua vanhempiinsa.

Elmerille vanhempien ero on kaikkien perheenjäsenten mielestä arkipäivää. Elmeristä on ihan hyvä ratkaisu, että isä ja äiti asuvat vierekkäin. Elmerin luokalla kukaan ei Elmerin mukaan puutu millään tavalla siihen, että hänen vanhempansa ovat eronneet. Muuten he puuttuvat Elmerin mukaan liikaakin hänen elämäänsä kiusaamalla häntä. Elmeri kokee, että häntä kiusataan, koska hän on herkkä kiusaamiselle. Elmeri kertoo, että isää tulee vähän ikävä, kun tämä on pitkiä aikoja poissa kotoa. Hän tykkää myös kovasti siskostaan ja odottaa tämän vierailuja kotiin. Elmeri ei osaa sanoa onko vanhempien erossa jotain hyvää tai huonoa.

Tulevaisuuden haasteena Sonjalla ja Elmerillä on uuden elämän aloittaminen uudessa kaupungissa, jossa Sonja myös työskentelee. Sonja ei halua jäädä enää asumaan paikkakunnalle, vaikka systeemi on ollut lasten kannalta toimiva. Hän kertoi Erikkin ymmärtäneen, että olisi kohtuutonta vaatia Sonjaa elämään paikassa, jossa hän ei viihdy ja josta Erik itse on poissa pitkiä aikoja. Erikille Sonjan ja Elmerin muutto toiseen kaupunkiin tarkoittaa sitä, että myös hänen on muutettava. Elmeri ei voi käydä kahta koulua kahdessa eri asuinkunnassa. Sonja mietti vaihtoehtona myös sitä, että Elmeri olisi kirjoilla isänsä luona hänen muuttaessa uuteen kaupunkiin. Erikkin poissaollessa hän asuisi Erikkin asunnossa. Sonjasta tuntuisi kuitenkin kummalliselta luoda uutta omaa elämää epäpuolison asunnossa asuen. Edessä on neljän vuoden päästä myös Erikkin muutto kokonaan kotimaahansa, joten viimeistään sitten Elmerin elämään tulisi muutoksia.

Erik toteaa, että hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin muuttaa lähelle Sonjaa ja Elmeriä. Hän ei haluaisi sitä tehdä, koska hän viihtyy nykyisessä asuinpaikassa. Hän ei kuitenkaan ole vihainen Sonjalle, vaan lähinnä surullinen asiasta. Hän ymmärtää, että muutto on jotain, joka Sonjan on pakko tehdä. Erik kuvaa Sonjaa ihmisenä, joka tarvitsee liikettä ja muutosta elämäänsä. Erikkin mielestä Sonja on kovasti yrittänyt sopeutua nykyiseen asuinpaikkaan siinä täysin onnistumatta. Erikkin suunnitelmissa on eläkkeelle jääminen ja ensimmäisen vaimon luo muutto muutaman vuoden päästä. Hän kertoo, että hänen ensimmäisen vaimonsa elämän keskipiste ovat lastenlapset ja myös häntä kaivataan kovasti isoisan rooliin.

Sonjan kertoman mukaan Elmeri itse oli aluksi epäileväinen muuttoa kohtaan. Nyt hän kuitenkin kertoo odottavansa muuttoa, koska uudessa kaupungissa on paremmat mahdollisuudet harrastaa hänen haluamiaan asioita, enemmän mukavuuksia ja hänen hyvä ystävänsä asuu kaupungissa. Elmeri kertoo, että häntä on kiusattu koulussa jo pitkään. Senkin vuoksi muutto ei tunnu niin vaikealta. Toki vanhaa kotia ja asuinkuntaa tulee ikävä. Myös vanhemmat ovat sitä mieltä, että muutto ei häiritse Elmerin harrastuksia ja koulunkäyntiä. Vanhemmat uskovat, että uudessa asuinpaikassakin he pystyvät tekemään hyvää yhteistyötä.

4.4 Meri-äidin ja Valtterin kertomus

”Mä tiedän, mitä mä haluan ja mitä mä en halua ja millaisen elämän mä haluan ja miten asiat tehdään”

Eroperheen jäsenet: äiti Meri, isä Markus ja lapset Valtteri ja Aleks

Eron taustaa

Vanhemmat Meri ja Markus erosivat muutama vuosi sitten, koska Markus rakastui toiseen naiseen ja halusi elää tämän kanssa. Valtteri ja Alekski olivat silloin hyvin pieniä. Ero tuli Merille täytenä yllätyksenä. Hän luuli, että he olivat onnellisia. Toki hekin kuten monet muut pikkulapsiperheet kärsivät väsymystä liittyen muun muassa lasten sairasteluihin. Vähän ennen eroa Valtterilla todettiin sairaus, joka vaatii hoitoa ja lääkärin seurantaa. Meri kuitenkin ajatteli, että yhdessä he jaksavat tämän vaiheen.

Erohetkellä Merin tilanne oli taloudellisesti tiukka, koska hän oli hoitovapaalla. Edessä oli omakotitalon myynti, töihin palaaminen pakon edessä ja uuden asunnon hankkiminen. Meri sai ulkopuolista tukea taloudellisiin vaikeuksiin muuttovaiheessa sosiaalitoimistosta. Neuvolan kautta hän sai myös perhetyötä tunnin viikossa äkilliseen kriisiin liittyen. Perhetyöntekijä ulkoili lasten kanssa, jolloin Meri sai juoda kahvinsa rauhassa. Tunti tuntui kovin pieneltä ajalta, mutta oli Meristä parempi kuin ei mitään. Meri oli myöhemmin mukana myös eroryhmässä ja yksinhuoltajien toiminnassa.

Vaikka ero oli kova kriisi Merille, hän päätti, että lasten vuoksi hänen pitää omasta surustaan ja tuskastaan huolimatta ajatella järkevästi. Vaikka Markus oli kohdellut häntä huonosti, hän oli kuitenkin lasten isä ja Merin mielestä erittäin hyvä isä lapsille. Vanhemmat pääsivät heti sopimukseen yhteishuollosta ja siitä, että lapset jäävät asumaan äitinsä luokse. Isä tapaa lapsia sopimuksen mukaan joka toinen viikonloppu pidennetyn viikonlopun ja yhden arkipäivän joka toisella viikolla. Valtterin mennessä kouluun arkipäivästä jouduttiin kuitenkin luopumaan, koska Markus asuu toisella paikkakunnalla ja päivän järjestäminen olisi ollut käytännössä hankalaa. Elatusmaksuista ei alkuun tullut erimielisyyttä, mutta jälkeenpäin niitä on tarkisteltu lastenvalvojalla. Meri kertoo olleensa ollut tiukkana elatusmaksun oikeudenmukaisuuden suhteen. He ovat olleet eri mieltä elatusmaksun suuruudesta Markuksen kanssa. Elatusavun lisäksi Markus ei avusta muuten lasten hankinnoissa.

Merin vanhemmille Merin ero oli kova paikka. He näkivät tyttärensä surun ja olivat surullisia siitä, etteivät Merin lapset saaneet kasvaa ehjässä perheessä kuten Meri. Vanhemmat olivat Merille tuki ja turva eron aikana. Markukselta Meri on kuullut, että myös Markuksen äiti on ottanut eron raskaasti. Meri oli ollut läheinen Markuksen äidin kanssa. Eron jälkeen sukulaiset jakautuivat yhteydenpidossa sukujen mukaisesti, mutta kaverit jäivät Merin mukaan pitkälti hänen ystävikseen ja tuekseen.

Lasten reaktiot eroon

Valtteri ei muista vanhempien erosta mitään. Hän ajattelee olleensa erohetkellä kaksi- tai kolmevuotias. Meri muistaa heidän kertoneen erosta lähinnä Valtterille Aleksin ollessa niin pieni. He selittivät, että joskus käy niin, että rakkaus loppuu vanhempien välillä, mutta rakkaus ei kuitenkaan lopu lapsia kohtaan. Meri koki, että Alekski ei tilannetta juuri huomannut, koska Markus oli ollut paljon poissa kotoa ja hän oli tottunut olemaan äidin kanssa. Merin mukaan Valtterille oli vaikeaa, että isä ei enää tullut töistä kotiin ja touhunnut sekä leikkinyt hänen kanssaan. Valtteri kyseli alkuun kovasti isän perään ja kaipasi häntä heidän jokapäiväiseen elämäänsä. Merin äiti on ollut tärkeä henkilö lapsille eron aikana. Hän on hoitanut lapsia ja jutellut heidän kanssaan.

Vanhempien välinen yhteistyö

Meri kertoi nähneensä ja kuulleensa paljon rumia tarinoita ja päätti niiden kokemusten pohjalta, että hän itse tekee kaiken sen eteen, että lasten ei tarvitsisi kärsiä. Meri kokee, että yhteistyö on ollut vaikeampaa Markukselle. Meri oli alkuun ollut tarkkana Markuksen uuden kumppanin ja lasten

tapaamisen suhteen. Meristä asiat tapahtuivat liian nopeasti. Markus taas oli sitä mieltä, että Merillä ei ole oikeutta puuttua hänen elämäänsä. Tällä hetkellä Meri kokee, että he ovat samaa mieltä asioista. Hän kokee voivansa puhua avoimesti Markuksen kanssa. Vanhemmat keskustelevat lapsia koskevista asioista sunnuntai-iltaisain Markuksen palauttaessa pojat. Hän hakee pojat päiväkodista ja iltapäiväkerhosta. Markus on välillä ehdottanut vievänsä pojat konserttiin tai jääkiekkomatsiin sovittujen tapaamisten ulkopuolella. Välillä isä myös soittelee pojille.

Valtterilla on perussairaus, joka vaatii paljon molemmilta vanhemmilta. Molemmat vanhemmat ovat hoitaneet käyntejä terveydenhuollon toimipisteissä. Vanhemmat käyvät vuorotellen kerran vuodessa Valtterin kanssa sopeutumisvalmennuskurssilla. Meri on tyytyväinen Markuksen osallistumiseen, mutta välillä kokee, että Markus ajattelee hänen liioittelevan sairauden oireita. Valtteri ei ole kertonut isälleen sairauteen liittyvistä oireistaan samalla tavalla kuin äidilleen.

Merin ja Markuksen avioliiton loppuminen kolmannen osapuolen vaikutuksesta on Merin mukaan saanut Markusta tuntemaan syyllisyyttä. Merin mukaan tämä näkyy vieläkin nöyryytenä häntä kohtaan. Markus on ollut valmis sopimaan joustavasti tapaamisviikonloppujen vaihtamisesta. Meri ajattelee, että Markus on valmis nyt tekemään kaikkensa tapaamisten ja yhteistyön onnistumisen suhteen.

Vanhemman oma kasvu

Erosta toipuminen on vienyt pitkän ajan. Meri oli tyytyväinen kaikkeen saamansa apuun. Meri koki saaneensa apua eroryhmästä, kuvasi sen olevan käänteen tekevä juttu. Meri kertoi, että kahden vuoden jälkeen hän huomasi, että helpottaa selvästi eikä tunnu enää niin pahalta. Hänellä ei ole enää tunteita Markuksen suhteen eikä ottaisi häntä enää takaisin. Meri ei ole tällä hetkellä parisuhteessa. Kahden vuoden jälkeen erosta hän seurusteli puolisen vuotta, mutta suhde loppui, koska hän ei ollut valmis sitoutumaan uuteen kumppaniin muuttamalla yhteen tämän kanssa. Meri ei ole tavannut Markuksen uutta puolisoa, jonka kanssa tällä on yhteinen lapsi. Pojat ovat kiintyneitä pikkusiskoonsa. Meri on eron jälkeen sanonut, että ei halua nähdä Markuksen uutta naisystävää ja arvelee, että Markus noudattaa yhä hänen tahtoaan. Tällä hetkellä Meri kokee olevansa valmis kohtaamaan hänet. Hän ajattelee, että menneet on menneitä. Markus ja naisystävä ovat yhdessä ja hän on asian hyväksynyt.

Meri kokee, että hänestä on tullut paljon itsenäisempi ero myötä. Hän ei ollut aiemmin asunut koskaan yksin. Meri tuntee itsensä myös vahvemmaksi ja pitää siitä tunteesta, että tietää mitä tekee ja millaisen elämän haluaa.

Lapsen ja vanhempien tilanne tällä hetkellä

Meri arvelee Valtterin olevan tyytyväinen tämänhetkiseen tilanteeseen. Valtteri on huomannut, että ei ole ainoa lapsi, jonka vanhemmat ovat eronneet. Meristä on hyvä, että Valtteri tuntee muita eroperheiden lapsia. Valtterin sairaus asettaa rajoituksia tiettyjen asioiden suhteen ja Meri arvelee sen olevan isompi asia Valtterille kuin se, että isä ei asu heidän kanssaan. Sairastuminen ja ero tapahtuivat lähes samaan aikaan ja Merin on vaikea tulkita onko joku asia Valtterin suhteen aiheutunut sairastumisesta vai erosta.

Valtterilla oli Merin haastattelun aikaan vaihe, jolloin hän ei halunnut mennä tapaamaan isää. Valtteri ei osannut kertoa äidilleen tai isälleen miksi ei. Sopeutumisvalmennuskurssille hän kyllä oli isän kanssa valmis lähtemään. Markuksesta asia tuntui pahalta ja hän halusi selvittää asian perheneuvolassa, jonne he odottivat aikaa. Valtteri kertoi, että ei halua mennä isän luokse, koska

siellä on tylsää. Valtteri kokee, että isällä ei ole aikaa olla hänen kanssaan. Isä tekee Valtterin mukaan töitä tietokoneella tai puhuu puhelimesta. Valtterilla ei ole yhtään kaveria isän luona toisin kuin pikkuveljellä. Valtterin haastatteluhetkellä paria kuukautta myöhemmin tilanne on hieman helpottunut, mutta Valtteri on sitä mieltä, että voisi käydä isän luona harvemmin kuin joka toinen viikonloppu.

Kaiken kaikkiaan Meri kokee, että erosta voi selvitä kuten muistakin elämän ikävistä tapahtumista. Meri tuntee itsensä onnelliseksi. Lapsetkin ovat Merin mukaan selvinneet ja onnellisia. Heidän arkensa sujuu hyvin.

4.5 Ulla-äidin kertomus

”Olemme nyt parempia ystäviä kuin koskaan!”

Eroperheen jäsenet: äiti Ulla, isä Otto ja poika Onni

Eron taustaa

Onnin vanhemmat Ulla ja Otto ovat eronneet kolmisen vuotta sitten Onnin ollessa alle kouluikäinen. Onni asuu isällä ja vanhemmilla on yhteishuoltajuus. Onni on äitinsä luona lähes puolet kuukaudesta. Vanhemmat asuvat naapurikunnissa. Eron jälkeen Ulla oli taloudellisesti huonommassa asemassa kuin Otto eikä olisi pystynyt jäämään asumaan perheen asuntoon. Onni jäi asumaan isänsä kanssa tuttuun kotiin ja ympäristöön, mikä oli vanhemmista lapsen edunmukainen ratkaisu. Erohetkellä taloudelliset asiat eivät aiheuttaneet ongelmia vanhempien välillä. Otto jopa auttoi Ullaa maksamalla velkaa, joka jäi eron jälkeen Ullan maksettavaksi. Ullan on tarkoitus maksaa lainaa takaisin Onnin opiskelurahastoon, kun hänellä on siihen mahdollisuus.

Eron syyksi Ulla mainitsee ”naistenlehtien klassikon” eli sen, että he kasvoivat erilleen. Hän kuvaa, kuinka asiat, joita toisessa on ollut vaikeaa sietää, kasvoivat vuosien kuluessa yhä isommiksi. Hän kokee sairastuneensa masennukseen toimimattoman parisuhteen vuoksi. Ulla kuvaa päätöstä erosta yhteiseksi päätökseksi. Pari vuotta ennen eroa heillä oli ollut iso riita, jonka jälkeen he olivat päättäneet erota, mutta käytännön syistä siitä ei tullut silloin mitään. Asia jäi kytämään Ullan mukaan molempien mielen sopukoihin ja yhdessäeloa jatkettiin enemmänkin kämppiksinä kuin avioparina. Muutaman vuoden kuluttua erosta päätettiin lopullisesti ja vanhemmat sopivat rauhallisesti järjestelyistä Onnin arjen suhteen.

Ulla kertoi Onnille erilleen muuton syyksi sen, että silloin he tulisivat vanhempina paremmin toimeen. Ulla kertoi muuttavansa pois ja että perheen koirat vietäisiin lopetettavaksi. Koirat olivat iäkkäitä ja eivät Ullan mukaan olisi kestäneet uutta muuttoa nyt omakotitalosta takaisin kerrostaloon. Onni yhdisti mielessään koirien taivaaseen menon ja äidin lähdön samanaikaisiksi tapahtumiksi ja itki, että koiria ei saa viedä pois. Koiria Onni muistelee vieläkin joskus, mutta äidin muutto on ollut tietysti isompi asia.

Ulla on ollut huolissaan Onnin saamista raivokohtauksista, joissa hän menee täysin ”pois itsestään.” Onnilla oli esiintynyt kotona raivareita jo ennen eroa ja Ullan mukaan niitä tuli enemmän eron jälkeen. Ennen eroa tapahtuneisiin ”raivareihin” Ulla liitti sen, että heillä meni loppuaikoina parisuhteessa huonosti eikä kenelläkään ollut kotona hyvä olla. Myös päiväkodissa alkoi esiintyä pahoja raivokohtauksia eron jälkeen. Asiasta keskusteltiin tapaamisessa päiväkodissa, jossa erityislastentarhanopettaja oli mukana. Onnin kohtaukset jatkuivat Ullan arvion mukaan vuoden verran, jonka jälkeen ne vähenivät ja lievenivät ”normaaleiksi.”

Vaikka erosta oli yhdessä päätetty, se ei kuitenkaan ollut helppoa Ullalle. Ullan ystävät auttoivat taloudellisesti, konkreettisesti ja henkisesti. Ulla osallistui myös eroryhmään, jonka aikana hän kertomansa mukaan koki pahassa olossaan pohjakosketuksen. Sen jälkeen olo alkoi vähitellen tulla paremmaksi.

Oton sisarukset ovat olleet pahoillaan heidän erostaan. Ulla oli erityisen hyvin tullut toimeen anoppinsa kanssa, joka oli kuollut ennen Onnin syntymää ja tuntenut muutenkin itsensä tervetulleeksi sukuun. Ullan vanhemmat ovat eronneet. Ullan sisarukset ovat myös pahoitelleet erosta, mutta olleet ymmärtäväisiä. Myös heillä on kokemuksia eroista. Ullan äidin ja Oton välit ovat edelleen muodollisen hyvät. Ulla on jonkin verran yhteydessä Oton sisaruksiin.

Vanhempien välinen yhteistyö

Yhteistyö eron jälkeen on alusta alkaen sujunut hyvin vanhempien välillä. Erotessa he päättivät yhdessä, että Onnin asiat hoidetaan asiallisesti. Eropäätöksen jälkeen Otto oli Ullan mielestä hyvin auttavainen. Yhteistyö oli alkuun hakemista sen suhteen, kuinka läheisissä väleissä voidaan olla. Kun vanhemmat saivat tehtyä sopimuksen Onnin tapaamisten suhteen, kuviot alkoivat vakiintua ja rutinoitua sekä tuntua oikeilta. Onni on äidin luona pitkän viikonlopun joka toisena ja arkitapaamisen joka toisena viikkona. Ulla kokee, että ovat Oton kanssa parempia ystäviä nyt kuin parisuhteen aikana. Hän kokee, että nyt Oton kanssa pystyy puhumaan enemmän ja paremmin kaikista asioista. Ulla on pystynyt uskoutumaan entiselle miehelleen jopa yhden parisuhteen päättymisen kipeydestä ja kokenut saavansa tukea.

Ullan mukaan Onnilla on vaikutusmahdollisuuksia asioiden järjestelyn suhteen. Onni saa äidillä ollessaan soittaa halutessaan isälleen ja myös toisinpäin. Onni saa olla myös päättämässä haluaako nähdä äidin miesystävän ja voiko äidin miesystävä jäädä yöksi, kun hän on äidin luona. Ulla on nyt seurustellut miesystävänsä kanssa puolisen vuotta. Hän on kovin ihastunut mieheen. Myös Onni tykkää äidin miesystävästä, joka on Ullan mukaan lapsirakas.

Otto on asunut jo puolitoista vuotta uuden avovaimonsa ja tämän kahden pojan kanssa. Onni on isänsä luona vilskkeen ja vilinän keskellä, mikä saa hänet Ullan mukaan nauttimaan hänen luonaan rauhallisesta olemisesta. Ulla tulee hyvin toimeen Oton avovaimon kanssa. Hän on kokenut, että häntä arvostetaan Onnin äitinä ja että avovaimolla ei ole tarvetta kilpailla hänen kanssaan. Avovaimo ei ole mustasukkainen Oton yhteistyöstä ex-vaimon kanssa. Ulla voi Onnia hakiessaan ja viedessään istua kahvilla heidän kanssaan. Otto ja hänen avovaimonsa ovat olleet hyvin ymmärtäväisiä ja joustavia Ullan masennuksen suhteen. Jos hän ei ole pystynyt ottamaan Onnia luokseen, Onni on jäänyt isän luokse, vaikka kahdenkeskinen aika on tärkeää heille uusperheenä. Kasvatusasioissa Ulla kokee heidän ajattelevan asioista samalla tavalla kuin hänkin. Ulla ja Otto sopivat tärkeistä asioista keskenään ja näin myös avovaimo haluaa asioiden olevan.

Vanhemman oma kasvu

Ulla on kokenut voineensa eron jälkeen paljon paremmin kuin ennen. Hän koki lopullisen eropäätöksen hyvin helpottavana. Masennusta esiintyy aika ajoin edelleen, mutta lievempänä. Se, että lapsi ei asu äidin luona on luonnollisesti ollut Ullalle asia, jota hän on joutunut selittelemään muille. Joissain ihmisissä asia on herättänyt ihmetystä kun taas jotkut ovat kertoneet tuntevansa jonkun muunkin, jonka lapset asuvat isällä.

Ulla kokee, että Otto on muuttunut positiiviseen suuntaan eron jälkeen. Ullan mielestä Otto on kasvanut ihmisenä. He ovat onnistuneet vanhempien välisen yhteistyön suhteen, koska he eivät enää haikaile toistensa perään. Ulla kokee tietävänsä, että parisuhde on päättynyt ihan oikeiden asioiden vuoksi ja he ovat yrittäneet kaikkensa viimeiseen asti. Merkitystä on myös sillä, että ero on tapahtunut reilussa hengessä. Osapuolet eivät ole yrittäneet "huijata" toista minkään asian suhteen. Taloudellisia asioita ei ole painotettu liikaa eron hetkellä ja Otto auttaa Ullaa raha-asioiden kanssa vieläkin. Suurimpien tunnemylläköiden jäädessä muutaman vuoden päähän ero sujui hyvässä yhteistyössä. Yhteistyön onnistumisessa on auttanut toisen tunteminen niin hyvin, että riitaan johtavia tilanteita on pystynyt ennakoimaan ja välttämään.

Lapsen ja perheen tilanne tällä hetkellä

Ulla kokee itsensä onnelliseksi ja tilanteen hyväksi Onnin kanssa tällä hetkellä. Ulla kuvaa Onnia aivan ihanaksi, pohdiskelevaksi ja uteliaaksi tietämään asioita. Onni on huumorintajuinen, sosiaalinen, huolehtivainen pienempiä kohtaan, mutta myös eloisa ja raisu poika, jolle välillä sattuu ja tapahtuu. Läheiset ovat kertoneet Onnissa näkyvän sen, että hänen ja Oton yhteistyösuhde on hyvä. Otto ei ole saanut enää pitkään aikaan pahoja "raivareita." Ulla ei ole ajatellut Onnin syyttävän itseään erosta niin kuin usein on kuullut sanottavan. Onni ei ole juurikaan puhunut vanhempien erosta. Ulla ajattelee, että Onni on muistanut mitä hänelle aikanaan kerrottiin vanhempien erosta. Päiväkotikaverin vanhempien erotessa hän kysyi äidiltään, että eikö vanhempien olekin joskus hyvä asua erillään ollakseen paremmat kaverit keskenään.

Ulla ei näe suuria haasteita yhteistyölle jatkossa. Hän suunnittelee muuttoa lähemmäs Oton ja Onnin kotia, jolloin hakumatkat helpottuvat. Onni voisi myös tulla koulusta äidin luokse iltapäiväksi. Tulevaisuudessa voi tulla aikoja, jolloin Onni olisi halukas muuttamaan äidin luokse. Ulla uskoo, että tilanne mietitään silloin yhteistyössä Oton kanssa. Ulla kaipaa ja ikävöi Onnia ja haluaisi viettää hänen kanssaan enemmän aikaa. Hän on kuitenkin tyytyväinen Onni asumisjärjestelyyn tällä hetkellä, koska taloudellinen tilanne ei sallisi Onnin asumista hänen luonaan. Onni on jo esittänyt, että hän haluaisi asua äidin kanssa, mutta toisaalta myös viestittänyt viihtyvänsä isän luona. Ullan vaihdettua sukunimensä myös Onni olisi halunnut vaihtaa oman sukunimensä. Vanhemmille on itsestään selvää, että tällaisista asioista vanhemmat päättävät yhdessä.

4.6 Marja-äidin ja Pekka-isän kertomus

"Vaikka meillä olis kuinka huono olo, meidän ei pidä tehdä sellaisia ratkaisuja, joista seuraa lapselle vielä huonompi olo"

Eroperheen jäsenet: äiti Marja, isä Pekka ja poika Sauli

Eron taustaa

Marjan ja Pekan erosta on kulunut kuusi vuotta. Sauli oli eron aikaan teini-ikäinen. Marjan mukaan eron syynä oli se, että he huomasivat olevansa kovin erilaisia eivätkä olleet kiinnostuneita samanlaisista asioista. He olivat aloittaneet seurustelun jo nuorina. Marja ja Pekka olivat eronneet jo kerran aikaisemmin, neljä vuotta ennen lopullista eroa, mutta palanneet yhteen. Marja ajattelee, että lopullinen ero sujui sopuisasti aiemman eron vaikutuksesta, koska ero oli oikeastaan jo käyty läpi. Marja kertoo muutamaa astian rikkoontumista lukuun ottamatta eron olleen melko sopuisa. He ovat saaneet nopeasti tasapainon yhteistyöhön.

Marja kuvasi avioliiton viimeisiä vuosia hyvin voimia kuluttaviksi. He eivät yhdessä enää löytäneet sitä tunnetta, että heillä olisi ollut hauskaa ja hyvä olla yhdessä. Molemmat olivat eroon valmiita. Marjan mukaan kumpikaan heistä ei ollut valmis lähtemään ja ottamaan yllteen syyllisyyttä aiheuttavaa ”lähtijän taakkaa.” Pekka kokee, että ei viihtynyt suhteessa, mutta ei osannut lähteäkään. Pekka kuvaa suhteen päättymisen syytä klassiseksi ”kasvoimme erillemme – tyyppiseksi” jutuksi. Heitä alkoivat kiinnostaa eri asiat ja heillä oli myös erilainen näkemys monesta asiasta.

Alkuun Marja muutti pois yhteisestä asunnosta ja Pekka jäi Saulin kanssa entiseen asuntoon. Sauli asui viikon isänsä ja viikon äitinsä luona. Kun pariskunnan yhteinen talo oli myyty, Marja osti itselleen isomman asunnon ja Sauli siirtyi asumaan äidin luokse tavaten isäänsä joka toinen viikonloppu. Marja koki, että ero ei vaikuttanut hänen taloudelliseen tilanteeseensa. Myöskään Pekka ei kokenut erolla olevan suurta vaikutusta talouteensa. Pekka sai tukea eroonsa samanlaisessa tilanteessa olevalta kaveriltaan, eroseminaarista ja myöhemmin vertaisryhmästä. Marja haki tukea nettivertaiskustajilta ja vertaisryhmätoiminnasta.

Marja ja Pekka kertoivat erosta Saulille yhdessä. Vanhemmat kertoivat eron syyksi sen, että eivät voi elää yhdessä. Heillä on enemmän voimaa ja energiaa, kun he ovat erillään. Sauli oli Marjan kertoman mukaan kovin murheissaan erosta. Toki Sauli oli jo aavistellut, että kaikki ei ole kunnossa vanhempien välillä. Myös Pekka kuvasi eroa kovaksi paikaksi Saulille, hän oli pettynyt ja surullinen. Kun Sauli huomasi, että vanhemmat pystyvät erosta huolimatta hoitamaan hänen asioitaan riitelemättä ja joustavasti, tilanne helpottui. Vanhemmat kävivät yhä esimerkiksi yhdessä syömässä Saulin kanssa, mikä tuntui Saulista mukavalta. Marja ja Pekka halusivat näyttää Saulille, että ero ei ole mikään katastrofi. Pekka miettii, että jos Saulille itselleen joskus sattuu ero, hän voi muistella, että vanhemmat tulivat silti toimeen ja selvisivät. Pekka korostaa, että toki ehjä parisuhde olisi ollut parempi malli Saulille, mutta Pekasta on parempi tehdä rohkeasti muutoksia kuin ”kärvistellä” huonossa suhteessa loppuelämän ajan. Vanhemmat hakivat itse tukea erokriisiinsä, mutta Sauli ei heidän mielestään tarvinnut mitään. Koulu meni hyvin eikä hänellä ilmennyt ongelmia muidenkaan asioiden suhteen. He puhuivat asioista yhdessä ja erikseen Saulin kanssa, eikä hän tuntunut olevan kriisissä asian suhteen. Ero näkyi Saulille toisen vanhemman poissaolona iltaisina, tyhjänä paikkana ruokapöydässä. Sauli ei kyseenlaistanut vanhempien päätöksiä asumisjärjestelyjen suhteen. Hän tottui kulkemaan vanhempien välillä viikko-viikko -systeemin aikaan ja myös toisen eron jälkeen.

Läheisille vanhempien eropäätös ei tullut yllätyksenä, koska he olivat jo aiemminkin olleet erossa. Pekka kertoo, että hänen vanhat kaverinsa ovat olleet tekemisissä enemmän hänen kanssaan ja Marjan vanhat kaverit vastaavasti tämän kanssa. Kenenkään ei ole pitänyt valita ”puoltaan” heidän suhteensa. Synttäreillä, rippijuhlissa ja muissa Saulin elämän tärkeissä tilaisuuksissa on paikalla molempien vanhempien sukulaisia ja kanssakäyminen sujuu luontevasti.

Vanhempien välinen yhteistyö

Pekka kertoi, että heillä oli riitaa omaisuuden jaosta ja raha-asioista vuoden ajan eron jälkeen. Myös Marja kertoi, että oli paljon sellaista, joka ei sujunut kovin hyvässä sovussa, mutta he eivät koskaan riidelleet Saulin asioista. Hyvä yhteistyö lähti siitä asenteesta, että molemmat halusivat Saulin parasta, se oli molemmille vanhemmille tärkeintä. Marjalle oli tärkeää, että vanhemmuus hoidetaan yhteistoimin. Myös Pekka kertoi, että he olivat jo aiemmin tehneet tietoisesti päätöksen siitä, että Saulia ei käytetä kiistakapulana, häneen liittyvät asiat hoidetaan asiallisesti. Vaikka heillä vanhemmilla olisi huono olo, heidän ei tule tehdä asioita, jotka aiheuttavat Saulille huonoa oloa.

Hyvä yhteistyö on Marjan ja Pekan tapauksessa muun muassa sitä, että jos Sauliin liittyen on jotain ongelmaa, Marja pystyy soittamaan Pekalle. Pekka on valmis tulemaan keskustelemaan asioista nopeallakin varoitussajalla. Marja kokee, että häntä on helpottanut ja rauhoittanut myös Pekan kanssa puhelimesta keskustelu. Saulin ollessa alaikäinen vanhemmat pystyivät vaihtamaan viikonloppuja joustavasti. Sauli sai olla vapaasti puhelinyhteydessä molempiin vanhempiinsa. Pekka kertoo heidän tehneen yhteistyötä, kun Saulilla tuli ongelmia opinnoissa. Yhteistyö sujui hyvin, he olivat molemmat selvittämässä asiaa koulussa, soittelivat ja tapasivat kolmestaan asioiden tiimoilta. Pekka myös järjesti Saulille tapaamisen tuttunsa kanssa, joka oli ammattilainen nuorten kanssa työskentelyssä. Tämä tuttava ei ollut huolissaan Saulista ja myös Sauli vaikutti keskustelun jälkeen tyytyväiseltä.

Yhteistyössä vanhempien eroavaisuudet toimintamallien suhteen kuitenkin tulevat esiin kuten aiemminkin avioliiton aikana. Marja kuvaa itseään temperamenttiseksi ja nopeaksi reagoimaan, Pekan ollessa hitaampi ja rauhallisempi. Pekka taas kuvaa Marjaa säntillisemmäksi ja tarkemmaksi sen suhteen kuinka asioiden kuuluu mennä ja omaa otettaan elämäänsä rennommaksi. Pekan mielestä se, että vanhemmat eivät aina ole samaa mieltä siitä, kuinka lapsen asioissa olisi hyvä toimia, ei ole aina huono asia. Lapsi voi saada vanhemmiltaan myös vaihtoehtoisia näkemyksiä siitä, kuinka elämää voi elää. Pekan mukaan asiasta ei ole tullut suurempia ongelmia. Joskus Marja haluaisi, että Pekka sanoisi jostain asiasta Saulille Marjan toivomaan tapaan. Pekka taas on sillä linjalla, että Sauli isona kaverina osaa vähemmälläkin vanhemman ohjauksella myös itse huomata virheensä. Myös Marja kokee, että erilaisista toimintatavoista ei ole juurikaan tullut riitaa. Pekka on rauhoitellut häntä ja hän on kannustanut Pekkaa toimimaan, mistä on saattanut tulla yhdessä hyvä toimintatapa. Pekka kertoo, että hänellä on tällä hetkellä keinonsa luovia tilanteissa, joissa voisi tulla sanomista. Hän myöntää aiemmin pari kertaa hermostuneensa Marjalle Saulin kuullen ja kertoo olleensa kovin pahoillaan asiasta.

Marja on ollut parisuhteessa viitisen vuotta ja on naimisissa nykyisen puolisonsa kanssa, jolla on aikuisia lapsia. Pekalla on ollut pari pidempää suhdetta kuuden vuoden aikana. Marja on kiitollinen siitä, että sekä hänellä että Pekalla on ollut kumppanit, jotka ovat hyväksyneet sen, että he tekevät kiinteästi yhteistyötä lapsen asioissa. Kumpikaan ei kaipaile enää yhteistä suhdetta. Yhteisissä juhlista Sauliin liittyen mukana voivat olla myös vanhempien uudet kumppanit. Joskus Pekka istuu kahvilla Marjan ja hänen miesystävänsä kodissa. Pekka kertoo arvostavansa Marjan aviomiestä ja näkee tämän olevan Saulille yksi hyvä ja fiksu miehen malli lisää.

Vanhemman oma kasvu

Pekka kertoo, että vaikka ero oli hänelle enemmänkin vapautus avioliitosta kuin tuomio avioerosta, toipuminen vei vuoden. Hän tapaili naisia ja luuli selvinneensä erosta, mutta asia ei ollutkaan niin. Hän ymmärsi käsittelevänsä tai jättävänsä käsittelemättä eroa sillä tavalla. Pekalle oli kova paikka tajuta yli 20-vuoden suhteen jälkeen, että Marjan ei tarvitse enää kuunnella häntä ja hän tekee asioita mielensä mukaan. Pekka arvioi, että vuoden jälkeen erosta olo helpottui. Enää ei ollut tarvetta riidellä Marjan kanssa mistään ja on sujunut hyvin. Pekka kuvaa yhteistyösuhteitaan Marjaan niin, että he ovat Saulin vanhempia, jotka ovat ystävällisissä väleissä keskenään. He hoitavat Sauliin liittyvät asiat keskenään eläen muuten omaa elämäänsä. Ystäviksi Pekka ei heitä määritteli. Myöskään Marjalla ei ole tarvetta jutella sellaisista asioista Pekan kanssa, joista juttelee ystäviensä kanssa.

Marja kertoo voineensa huonosti avioliiton viimeisinä vuosina. Yhdessä yrittäminen vei voimia, Marja ei jaksanut hoitaa kuin pakolliset jutut. Molemmat voivat pahoin suhteessa, mutta kumpikaan ei tehnyt aloitetta lähteäkseen. Eropäätöksen pitkä harkinta toi varmuuden siitä, että päätös oli

oikea. Eron jälkeen voimat palautuivat, ero oli selkeästi helpotus. Marja kokee olleensa parempi äiti Saulille eron jälkeen ja jaksaneensa hänen kanssaan paljon paremmin. Marja miettii, että ero olisi pitänyt tehdä aiemmin, jotta Saulin ei olisi tarvinnut olla keskellä kodin painostavaa ilmapiiriä. He eivät olleet yhdessä perheenä, vaan tekivät asioita Saulin kanssa erikseen. Marja on pahoillaan siitä, että Sauli on joutunut elämään keskellä epävarmuutta vanhempien yhdessäolosta.

Tilanne tällä hetkellä

Vanhemmat kokevat, että Saulin asiat ovat hyvin. Sauli saa opintonsa valmiiksi ja menee armeijaan. Armeijan jälkeen hän suunnittelee muuttoa pois kotoa. Saulilla on säästöissä rahaa omaa asuntoa varten. Tällä hetkellä Sauli ja Pekka tapaavat toisiaan lyhyiden tapaamisten muodossa esimerkiksi käyden syömässä tai kävelyllä. Saulin täytettyä 18 vuotta viikonlopputapaamiset ovat jääneet. Pekka maksaa yhä elatusapua Saulista Marjalle, koska Sauli asuu Marjan luona. Pekka tekee sen mielellään ja kokee, että Marja on ollut aina kohtuullinen vaatimuksissaan elatustuen suhteen.

Vanhemmat uskovat, että tulevaisuuskaan ei tuo suuria haasteita heidän yhteistyölleen. He uskovat kaiken menevän jatkossakin hyvin. Marja arvelee jatkossakin hänellä olevan Saulista enemmän huolehtijan ja huoltajan rooli, Pekan ollessa muuten Saulin tukena hänen rinnallaan.

4.7 Heidi-äidin, Jouko-isän ja Roosa-tytön kertomus

”Vaikka me ollaan eroperhe, niin meillä tytöt sanoo, että kävi meille mitä vaan, niin isä tulee ja pelastaa.”

Eroperheen jäsenet: Äiti Heidi, isä Jouko ja lapset Vili, Roosa ja Vilma

Eron taustaa

Heidi ja Jouko ovat eronneet kuusi vuotta sitten. Pienin lapsista Vilma oli silloin päiväkotikäinen ja Roosa ja Vili olivat alakouluikäisiä. Vanhemmat sopivat yhteishuollosta ja siitä, että lapset asuvat äidin luona, koska isä teki kolmivuorotyötä eikä olisi voinut huolehtia päävastuullisesti lapsista. Vanhemmat sopivat asumiseen, tapaamisiin ja elatukseen liittyvistä asioista itse lastenvalvojalta saamansa ohjeen mukaisesti.

Jouko kuvaa eron olleen pitkäaikaisen prosessin tulos. He tylsistyivät toisiinsa ja halusivat tulevaisuudelta eri asioita. Hän koki Heidin saaneen työ- ja kotiasiat kuntoon ja halunneen keskittyä ystäviin ja uraan toisessa kaupungissa. Jouko kertoi olevansa tyytyväinen asumiseen omakotitalossa, jossa he asuivat, eikä hän halunnut muuttaa. Heidi kertoi heidän parisuhteensa ”nuivettuneen”, koska heillä ei ollut yhteisiä harrastuksia ja he pitivät erilaisista asioista. He hoitivat arkea hyvin lasten kannalta, mutta ”yhteistä juttua” parisuhteeseen ei löytynyt. Yhdessäolo oli Joukon mukaan vanhempien välistä nälvimistä, joka heijastui jo lapsiin. He olivat yrittäneet saada asioita kuntoon, käyneet pariterapiassa, mutta olleet kyvyttömiä noudattamaan siellä sovittuja asioita. Heidi sanoi heidän tehneen eroa kolme vuotta ja hänen aikomuksensa erota oli kerran kaatunut siihen, että asuntoa ei löytynyt. Yhdessäolon viimeiset puolitoista vuotta Heidi oli ottanut eron useasti esiin, kunnes Jouko sai siitä viimein tarpeekseen ja päätti, että ero toteutetaan. Heidi kuvaa omaa kipukynnystään matalaksi ja Joukon korkeaksi. Joukolle heidän liittonsa olisi riittänyt, mutta hänelle ei. Jouko kertoo, että hänen muutoskynnyksensä on korkea, mutta se oli täyttynyt. Tilanne oli polkenut paikallaan liian kauan ja ratkaiseva askel oli pakko tehdä. Heidi kertoi, että vaikka hän oli pitkään työstänyt eroajatusta, Joukon päätös oli hänelle shokki.

Joukon mukaan lapsilla ei ollut vaikutusmahdollisuuksia sen suhteen minne he muuttavat ja kenen kanssa. Vaihtoehtoja ei ollut ja asiat olivat täysin vanhempien päätöksiä. Lapset olivat mukana katsomassa mahdollisia uusia asuntoja. Isän tapaamiset menevät isän työvuorojen mukaan. Lapset näkevät isän tapaamiset jääkaapin ovesta olevasta paperista heti kun ne saadaan tietoon. Lapset ovat siihen tottuneet eikä kukaan näe asiaa heille ongelmana.

Jouko ajattelee eroprosessin olleen melko rauhallinen muutamaa hetkeä lukuun ottamatta. Elatusmaksuista syntyi eniten riitaa. Jouko kuvaa Heidin olleen viikon verran poissa itsestään suurine vaatimuksineen. Hän arvelee kyseessä olleen jonkinlaisen pelko- tai suojareaktion, koska Heidi ei ollut hoitanut raha-asioita eikä hänellä ollut realistista käsitystä talousasioista. Tilanne oli Joukon mukaan mennyt jopa uhkailuun siitä, että Jouko ei saisi tavata lapsiaan. Heidi muistaa tilanteen rauhallisempana. Heidi kertoo tarkistuttaneensa lakimiehellä kohtuullisen elatusavun määrän ja Joukon suostuneen siihen.

Heidi ja lapset muuttivat toiselle paikkakunnalle lähemmäs äidin työpaikkaa. Vanhemmat suunnittelivat yhdessä asettuvansa asuinalueelle, josta he molemmat pitivät ja voisivat asua lähellä toisiaan. Alkuun isä jäi asumaan omakotitaloon, joka oli myynnissä. Jouko kokee eri kunnassa asumisen olleen hänelle ja lapsille kovin stressaavaa ”ramppaamista” edestakaisin. Jouko olisi halunnut, että lapsille olisi ollut mahdollisuus halutessaan piipahtaa hänen luokseen koulun jälkeen. Tilanne helpottui talon myynnin ja lasten lähelle muuton jälkeen. Jouko kertoo soittavansa lapsille harvoin, koska näkee heitä pari kertaa viikossa, kun he piipahtavat koulun jälkeen. Hän kuljettaa lapsia myös harrastuksiin. Lapset soittavat myös hänelle, jos heillä on menoja tapaamispäivinä tai muuta asiaa.

Heidi sai tukea eroonsa ystäviltaan ja hän haki apua erokriisiinsä tapaamalla psykiatrista sairaanhoitajaa. Heidi myös kirjoitti tuntemuksiaan paperille sekä luki paljon eroa ja parisuhdetta koskevaa kirjallisuutta. Heidi olisi halunnut, että Joukokin olisi mennyt juttelemaan jonkun ammattiauttajan kanssa, mutta Jouko koki, että ei sellaista tarvitse. Myös se, että Heidi asiaan painosti sai Joukon ”niskakarvat pystyyn.” Jouko kertoi jutelleensa muutaman kaverin kanssa. Työpaikalla hän ei ollut kertonut eroasta kahteen vuoteen. Jos joku olisi asiaa häneltä kysynyt, hän olisi ollut kyllä valmis puhumaan asiasta. Jouko kertoo pyörittävänsä asioita paljon päänsä sisällä. Hän miettii ratkaisua asioihin ja puhuu kun on löytänyt ratkaisun. Jos häneltä kysytään, hänellä ei ole syytä olla puhumatta, hän ei koe omaavansa sellaista itsesuojeluvaistoa.

Heidi kertoi, että heitä pidettiin kovin tasaisena pariskuntana ulkoisesti, joten läheisten järkytys erouutisesta oli suuri. Joukon mukaan he kuitenkin ymmärsivät, että muuta vaihtoehtoa ei ollut. Heidi koki, että hänen vanhempansa syyllistivät häntä erosta, koska hän oli ollut pidempään eron kannalla. Hänen vanhempiansa maailmaan ei mahtunut ajatus, että heidän tyttärensä eroaisi ilman, että syynä on miehen alkoholiongelma tai väkivaltaisuus. Heidi kertoi ex-anoppinsa arvelleen jotain olevan pielessä. Heidi kertoo jutelleensa ex-anopin kanssa eron jälkeen kymmeniä tunteja asiasta. Myös Jouko oli kokenut saavansa tukea myös Heidn läheisten taholta. Vanhemmat saattoivat olla tekemisissä toistensa sukulaisten kanssa luontevasti.

Lasten reaktiot eroon

Jouko ajattelee, että lapset olivat vaistonneet, että kaikki ei ollut pitkään aikaan ollut kunnossa vanhempien välillä. Roosa kuitenkin kertoi, että hänelle erouutinen oli yllätys ja järkytys. Hän oli kuvitellut vanhempien olevan onnellisia riidoista huolimatta. Heidi ajatteli, että Vili isoimpana aavisteli jotain. Molemmat vanhemmat kuvaavat kuinka rankkaa lapsille oli sopeutua uuteen tilanteeseen ja ympäristöön. Koulu, kaverit ja asuinympäristö vaihtuivat kerralla. Heidi ajattelee

Roosan reagoineen muutamalla kohtauksella, jotka Heidi tulkitse stressiksi, paniikiksi ja peloksi uudessa tilanteessa. Molemmat vanhemmat kuvaavat pienimmän Vilman sopeutuneen eron parhaiten. Roosa miettii, että Vilmallakin oli raskasta, vaikka hän ei ymmärtänyt asiasta mitään eikä muista siitä mitään. Heidi kertoi Vilman takertuneen häneen kotona. Välillä Heidi ja lapset olivat kulkeneet ”möykkynä” ympäri asuntoa, kaikki lapset äidissä kiinni. Vilma tarkisteli äidin läsnäoloa eikä halunnut päästää tätä hetkeksikään silmistään. Ennen Vilma pystyi leikkimään pienen hetken ilman äidin läsnäoloa. Hänen oli myös vaikea jäädä päivähoitoon.

Roosa kertoi, että kauheinta vanhempien erossa oli se, että he muuttivat kauas uudelle seudulle. Hän ei tiennyt mitä edessä tulee olemaan. Kaikki kaverit ja koulu jäivät. Roosa ajattelee, että eron jälkeen hän alkoi helpommin väitellä äidin kanssa. Uuteen asiaan totuttelu vei aikaa. Roosan mukaan kahden kodin systeemi alkoi toimia noin puolen vuoden jälkeen muutosta. Hän oli onneksi nopea saamaan kavereita. Roosa kertoi uusille kavereille vain sen, että hänen vanhempansa ovat eronneet. Äidin kanssa tuli juteltua enemmän, isän kanssa he tekevät enemmän jotain. Hän kertoo juttelevansa eri asioista isälle kuin äidille. Isän kanssa hän puhuu arjesta, koulusta, harrastuksista, tavallisista asioista. Äidin kanssa puhutaan siitä, miltä joku asia tuntuu eli ”naisten juttuja.” Roosa kokee hänellä olevan poikkeuksellisen hyvät välit vanhempiinsa, mutta arkaluonteisimmat asiat hän juttelee kaverille. Roosa ajattelee, että erotilanteessa olisi voinut olla kiva, jos olisi ollut joku muukin kuin äiti, jolle puhua asiasta. Isovanhempiaan hän ei silloin tavannut niin usein arjessa, että olisi heidän kanssaan puhunut. Hän ajattelee, että lasten on aika vaikea puhua jollekin ihan vieraalle ihmiselle kuten esimerkiksi terapeutille. Jouko näki myös, että isovanhemmat olisivat voineet olla lasten tukena. Heidi muistelee, että isovanhemmat eivät olleet konkreettisesti läsnä eroutuksen jälkeisinä aikoina, koska olivat niin shokissa. Kuitenkin muutaman kuukauden jälkeen tilanne oli tasaantunut.

Sekä vanhemmat että Roosa kuvaavat Vilin kärsineen eniten vanhempien erosta. Joukon mukaan Vili kärsi jo puolitoista vuotta ennen eroa. Myös Heidi ajattelee, että Vili on tiennyt, että asiat eivät ole vanhempien välillä hyvin ja kipuillut sitä. He asioivat Vilin asioissa perheneuvolassa Heidnin aloitteesta. Vilillä oli vaikeuksia totella auktoriteetteja kotona ja koulussa. Heidi sanoo Vilin laittaneet suojautumismekanismit päälle, kun kuuli eroutuksen. Hänestä kaikki oli ihanaa, oli kaksi kotia, kaksi huonetta ja kahdet lahjat. Muuton jälkeen Vilillä oli kuitenkin vaikeaa sopeutua uuteen ympäristöön. Hän ei ikänsä puolesta enää päässyt iltapäiväkerhoon ja joutui olemaan pitkiä aikoja yksin kotona äidin työpäivien venyessä matkoineen kymmeneenkin tuntiin. Vili koki olonsa tosi kurjaksi uudessa ympäristössä. Ensimmäisenä lapsenlapsena Vilillä oli hyvä suhde Joukon äitiin, ja myös Heidi ja Jouko keskustelivat paljon Vilin kanssa. Vili tykkäsi jutella äidille varsinkin iltaisin ennen nukkumaanmenoa. Murrosiän alettua Viliä oli vaikea saada lähtemään kouluun ja hän teki erilaisia tyhmyyksiä. Vili ja Heidi ottivat usein yhteen Heidnin ollessa tiukkana Vilin käytöksen suhteen. Vili halusi olla enemmän isänsä kanssa ja Heidi kannusti heitä sopimaan yhteisiä juttuja. Vili päätyi muuttamaan isänsä luokse 15-vuotiaana kun vanhemmat näkivät hänen olevan kypsä viettämään aikaa myös yksin ottaen huomioon isän vuorotyön. Asuminen isällä on tuntunut hyvältä ratkaisulta, vaikka asia oli vaikea Heidille.

Vanhempien yhteistyö

Jouko kertoo, että heillä on Heidnin kanssa ollut pieniä riitoja siitä, kuinka sovitaan joku asia samalla tavalla. Molemmilla on omat tapansa toimia omissa kodeissaan. He olivat kuitenkin saaneet sovittua yhteneväiset säännöt nukkumaanmenojen ja lasten käyttöön kohdistuvien sanktioiden suhteen. Kasvatusasioissa Jouko kokee olevansa tiukempi ”lyhyellä tähtämellä” ja Heidnin ”pitkällä tähtämellä”. Joukon mukaan Heidi kuljettaa asioita mukanaan palaten niihin, kun taas hän sanoo

asiasta kerran. Heidi ajattelee heidän tasapainottavan toisiaan. Hän on hysteerisempi ja pelkää pahinta kun taas Jouko ajattelee esimerkiksi Vilin käytöksestä, että se on normaalia ja ohimenevää.

Jouko kertoo heidän soittelevan Heidin kanssa lasten asioista tilanteen mukaan, välillä kymmenen kertaa viikossa ja välillä ei ollenkaan. Yhdessä he sopivat lasten isoimmista tavarahankinnoista ja lasten yöpymisistä, jos toisella on menoa. Jos Jouko on työmatkalla, he sopivat Heidin kanssa Vilin tulosta äidille. Jos isä on yövuorossa, he keskustelevat siitä, onko Vili yksin kotona yöllä. Heidi sanoo, että yhteistyö on muuttunut eron jälkeen pikkuhiljaa sujuvaksi. Heillä on ollut perinteinen työnjako, hän on pitänyt huolta lapsista ja niiden kasvatuksesta sekä hoitanut käytännön asiat neuvolassa sekä koulussa. Jouko taas on hankkinut rahaa elämiseen. Alkuun lapset soittelivat Heidille isän luota pienistäkin asioista ja olettivat hänen puuttuvan asioihin. Heidi kertoo kuitenkin melko pian tajunneensa, että ne ovat asioita, jotka heidän pitää hoitaa keskenään ilman hänen puuttumistaan.

Hyvä yhteistyö vanhempien välillä on onnistunut Joukon mukaan siksi, että se on ainoa vaihtoehto riitelyn sijaan. Kysymys on Joukon mielestä pelkästään lapsista. Jouko kertoo heidän olevan ihan ystävällisissä väleissä, ystävällisemmissä kuin avioliiton viimeisinä vuosina. Hyvää on se, että hänen ei tarvitse puuttua Heidin asioihin ja Heidi ei saa puuttua hänen asioihinsa. Jouko kokee, että Heidi on yrittänyt puuttua hänen henkilökohtaisiin asioihinsa, mutta hän laittoi sille ”stopin” kolmisen vuotta sitten. Esimerkkinä Jouko kertoo kuinka hänen työvuorolistaansa tulkittiin niin, että aina kun hänellä on vapaapäivä, hän ottaa myös lapset. Jouko halusi pitää joskus myös vapaapäivän itseään varten, minkä Heidi Joukon mukaan myöhemmin ymmärsi hyvin. Jouko pitää työtään haastavana sen suhteen antaako sen rajoittaa yksityiselämäänsä. Hän on pyrkinyt tapaamaan paljon lapsia ja pitänyt siitä, että lapset ovat hänellä mahdollisimman paljon. Se on Joukosta tärkeämpää kuin hänen omat menonsa.

Heidi kertoo lasten luottavan siihen, että jos jotain sattuu, isä on aina valmiina tulemaan apuun. Jouko kertoi, että auttoi eron jälkeen mielellään esimerkiksi muutossa ja asioiden kuntoon laittamisessa. Roosa sanoo vanhempien tulevan hyvin toimeen keskenään. Hän kuvaa vanhempiensa kohtelevan toisiaan kuten tavalliset ihmiset kohtelevat ystäviään. Roosa ajattelee, että vanhemmat ovat onnistuneet yhteistyössä siksi, että hänen äitinsä on asiallinen ihminen eikä hänen isänsä helposti ala riitelemään.

Molemmat vanhemmat seurustelevat tällä hetkellä, mutta eivät asu uusien kumppaniensa kanssa. Joukon naisystävällä ei ole lapsia, Heidin miesystävällä taas on. Jouko kertoo, että hänen naisystävänsä ei ole häirinnyt se, että lapset ovat usein hänellä, koska hän pitää lapsista. Roosa on kovin tyytyväinen siihen, että äidillä ja isällä on uudet kumppanit. Hänestä on ihanaa nähdä vanhempiensa istuvan onnellisina sohvalla kylki kyljessä. Roosa on kutsunut omille synttäreilleen isän puolison (äiti ei silloin ollut vielä tavannut nykyistä miesystävänsä), mutta tämä ei ollut päässyt tulemaan.

Vanhemmat järjestävät yhdessä lasten synttärit ja muut juhlat, joihin kutsutaan molempien sukujen edustajia. Jouko voi hakea Heidin ja lapset serkkujen synttäreille isolla autollaan ja matkalle he hakevat vielä Joukon äidin mukaan. Jouko ja Heidi ovat sitä mieltä, että uudet kumppanit olisi mukava ottaa juhliin mukaan. Jouko kertoo ymmärtävänsä, että sukujen eteen tuleminen vaatii paljon uusilta kumppaneilta. Molempien uudet puoliset ovat vanhempien kertoman mukaan hieman mustasukkaisia vanhempien välisestä hyvästä yhteistyöstä. Jouko pohtii onko asia niin harvinainen, tavallisempaa ja hyväksytympää olisi olla vihoissa ex-puolison kanssa. Heidi ajattelee, että uuden miesystävän ja ex-miehen tapaaminen voisi hälventää hänen nykyisen miehensä ennakkoluuloja vanhempien suhteen laadusta. Jouko taas ei kiirehtisi tapaamista.

Tilanne tällä hetkellä

Jouko kokee, että hänen elämänlaatunsa on eron myötä noussut, jos sitä vertaa avioliiton viimeisiin vuosiin. Viimeiset vuodet olivat olleet psyykkisesti hyvin raskaita. Ainoa positiivinen asia erossa on avioliiton negatiivisten vaikutusten poistuminen. Jouko ei pidä käsitteestä ”hyvä ero”, sellaista ei hänen mielestään olekaan. Riidaton ero kuvaisi asiaa paremmin. Heidi kokee olevansa eron jälkeen paljon tasapainoisempi. Hän kokee jaksaneensa olla enemmän läsnä lapsille ja tehdä asioita lasten kanssa.

Vilin tilanne on nyt rauhoittunut ja tyttöjenkin tilanteen vanhemmat kokevat olevan hyvä. Roosa menestyy koulussa ja harrastaa lähes joka päivä. Myös Vilman koulu menee hyvin, vanhemmat eivät ole huolissaan hänestä millään tavalla. Lapset kulkevat luontevasti molempien kotien välillä. Roosa kertoo vanhempien eron vaikuttaneen häneen sillä tavalla, että hän ei näe asioita samalla tavalla kuin ennen. Perhe voi olla täydellinen erosta huolimatta. Roosa kokee, että isän luona on rennompaa kuin äidillä, koska ovat usein viikonloppuisin isällä. Roosa ajattelee äidin ja isän olevan nyt onnellisempia. Jos he olisivat yhdessä, he olisivat todennäköisesti vain jatkaneet riitelyä ja olleet onnettomia. Roosa muistaa ajatelleensa heti eron jälkeen, että olisi kivaa, jos vanhemmat palaisivat yhteen. Enää hän ei ajattele niin. Kaikille on helpompaa, että he erosivat. Roosasta tuntuu nyt siltä, että nykyisessä asuinpaikassa on mukavampi asua kuin entisessä. Jos muuttoa ei olisi tapahtunut, hän olisi ihan eri ihminen ja kiinnostunut ihan eri asioista kuin nyt. Roosin paras kaveri asuu vanhassa asuinkunnassa. Häntä Roosa tapaa viikonloppuisin ja kesälomalla. Roosa kertoo, että koska isovelji on kokeillut kaikkea mahdollista, hän on päättänyt olla vähän kiltimpi tehdäkseen äidin elämästä helpompaa. Hän on ahkera koulussa, jotta myöhemmin ei tarvitsisi katua. Äidin luona on tiukka kasvatus, mutta Roosa viihtyy äidin ja kissan luona. Riidellessään äidin kanssa hän on monesti ilmoittanut muuttavansa isän luokse. Äiti on aina pitänyt kiinni siitä, että riidat selvitetään.

Joukoa ei huoleta tulevaisuuden suhteen muu kuin se, että kuinka hän saa uuden kumppaninsa ymmärtämään, että hänellä ei ole lämpimiä tunteita ex-puolisoa kohtaan ystävällisistä yhteistyöväleistä huolimatta. Hän kokee yhteistyön helpottuvan Heidin kanssa koko ajan. Myöskään Heidi ei usko tulevaisuuden tuovan mukanaan suuria haasteita. Heidi ajattelee, että ehkä 5-10 vuoden päästä Jouko voisi olla hänelle kuin veli.

4.8 Mari-äidin, Pauli-isän ja Jessen kertomus

”Et siihen on nöyrytynyt, että tehdään töitä, koska mikään ei tuu ilmaiseksi”

Eroperheen jäsenet: Äiti Mari, isä Pauli ja lapsi Jesse

Eron taustaa

Mari ja Pauli ovat eronneet avioliitostaan viitisen vuotta sitten Jessen ollessa muutaman vuoden ikäinen. Pariskunta ehti olla yhdessä yli kymmenen vuotta. Eron syynä oli Paulin rakastuminen toiseen naiseen vähän ennen Jessen syntymää. Ratkaisu koskien sitä, lähteäkö Marin ja Jessen luota ja jatkaako elämää uuden naisystävän kanssa, ei ollut Paulille helppoa. Hän mietti ratkaisuaan kolmisen vuotta ja loppujen lopuksi Mari lopetti parisuhteen. Pauli kertoi, että heillä oli asiat hyvin, oli uusi asunto ja töissä meni hyvin. Silti hän rakastui toiseen naiseen. Tilanne oli Paulille hyvin ristiriitainen. Hän halusi kantaa vastuuta lapsestaan, olla isänä lapselle ja Marin tukena. Mari oli hyvin järkyttynyt kuullessaan toisesta naisesta ollessaan viimeisillään raskaana. Jälkeenpäin Marin mietittyä asiaa hän tajusi, että hän ei halunnut myöntää asiaa. Hän halusi uskoa, että asia on

ohimenevä. Vanhemmat hoitivat Jesseä yhdessä ja vuorotellen. Pauli oli myös paljon poissa naisystävänsä luona. Mari koki, että Pauli ei halunnut asettua heidän kanssaan elämään perhe-elämää, vaan halusi jatkaa entistä elämää uuden ihmisen kanssa. Mari mietti kuinka hän pärjäisi yksin lapsen kanssa. Välillä asia Marin mielessä unohtui. Päätös suhteen lopettamisesta oli vaikeaa, vaikka lopussa tilanne oli sietämätön.

Eron tullessa Pauli kertoi olleensa asian kanssa hyvin yksin. Pauli joutui kamppailemaan pitkään syyllisyyden tunteen kanssa. Kavereita oli, mutta heille hän ei halunnut puhua asiasta. Ammattiauttajan apu ei tullut hänelle mieleenkään silloin, myöhemmin hän kyllä tajusi olleensa sen tarpeessa. Pauli kertoi ajatelleensa silloin kovin perinteisesti suomalaisen miehen tavoin. Kaikesta oli selvittävä itse, vaikka mitä tulisi eteen. Mari oli aiemmin ehdottanut Paulille pariterapiaa menoa, mutta Pauli ei ollut suostunut ehdotukseen. Marin mukaan myös Pauli oli ehdottanut pariterapiaa hänelle ajankohtana, jolloin hän koki sen olevan jo liian myöhäistä. Mari sai tukea kriisiinsä hyviltä ystäviltään. Hänen yksi ystävänsä antoi suoria neuvoja, joiden mukaan Marin olisi pitänyt olla sietämättä tilannetta ja lähteä suhteesta. Mari ei ollut valmis toimimaan neuvojen mukaan. Tämä johti siihen, että Marin välit ystävän kanssa katkesivat hetkeksi. Mari ei kertonut Paulin toisesta suhteesta vanhemmilleen, vain muutama ystävä tiesi asioiden todellisen laidan ennen suhteen loppuvaihetta.

Mari ja Pauli eivät ole sopineet virallisesti mitään lapsen elatuksesta ja tapaamisista. Jessen osoite on hänen äitinsä luona. Yhteishuollosta oli sovittu isyyden tunnustamisen yhteydessä, joten se jäi voimaan automaattisesti. Isä ei maksa elatusmaksua vanhempien keskinäisen suullisen sopimuksen perusteella, koska Jesse viettää lähes puolet ajasta isänsä luona. Isä kuitenkin maksaa äidille ”arkipäivärahasiksi” kutsumaansa summaa, koska Jesse on äidillä enemmän aikaa ja näin ollen äidille aiheutuu suuremmat ruokakulut. Vanhemmat ovat avanneet Jessen lapsilisille erillisen tilin Jessen nimissä. Vanhempien välillä ei ole kiistaa raha-asioista. He yhdessä päättävät isoimmista hankinnoista ja jakavat suuria kustannuksia, joista osa voidaan myös maksaa Jessen lapsilisistä.

Lapsen reaktio eroon

Alussa eron jälkeen Mari koki Jessen tarrautuvan häneen kiinni ja kiukuttelevan hänen luonaan ollessa. Suurimmaksi osaksi Jesse viihtyi äidin kanssa yhdessä touhuten. Jesse on aina tykännyt mennä isänsä luokse, mutta joskus sieltä tullessa hän oli Marille kiukkuinen. Kiukku meni kuitenkin pian ohi Marin luona ollessa. Jossain vaiheessa Jesse oli sanonut, että äidin luona ei ole turvallista eikä Mari saanut selville mitä hän tarkoitti. Mari miettii onko Jessen perusturvallisuus kärsinyt jotenkin eron vuoksi. Myös isä kertoo, että he tarkkailivat kovasti joutuuko Jesse jotenkin kärsimään erosta. Pauli on lukenut paljon eroa ja lasten kasvatusta koskevaa kirjallisuutta.

Vanhempien yhteistyö

Pauli kertoo pitävänsä tärkeänä sitä, että lapsella on ”ykköskoti”, jossa hän viettää enemmän aikaa. Vanhempien asunnot ovat toisistaan 400 metrin säteellä. Jesse pystyy näin molempien kotoa käymään koulua ja harrastamaan. Myös hänen kaverinsa pysyvät samana. Jesse on vanhempiensa jatkuvasti yhteydessä toivottaen esimerkiksi hyvät yöt tekstiviestillä toiselle vanhemmalle. Vanhemmat ovat sitä mieltä, että Jessellä on vaikutusvaltaa ja häntä kuunnellaan sen suhteen, jos hän haluaa mennä esimerkiksi isän luokse. Jesse ei kuitenkaan vanhempien mukaan ole päässyt ”pompottamaan” vanhempiaan, määräämään missä hän milloinkin on. Jos hän menee esimerkiksi isän luokse kotimatalla koulusta, isä laittaa tekstiviestin äidille matkan viivästymisestä.

Vanhempien välinen yhteistyö on Marin mukaan ollut parisen vuotta oikein hyvää. Ensimmäisen vuoden hän koki hankalaksi. Hänen mukaansa Pauli ei pitänyt kiinni sovituista ajoista. Hän ei aina tiennyt Jessen lähtiessä milloin hän tulee takaisin. Mari kertoo, että asioita piti ”jankata ja jankata” ja pikkuhiljaa ne alkoivat sujua. Mari kertoo Jessen olevan hyvin herkkä sille, että toisesta vanhemmasta ei saa sanoa mitään negatiivista. Yhteistyön parantuessa vanhempien välinen suhde kestää Marin mielestä myös sen, että toiselle voi suuttuakin. Erimielisyydet selvitetään aina ja pyydetään tarvittaessa anteeksi.

Pauli näkee, että hyvän yhteistyön onnistumisen peruskivi on hänen ja Marin pitkä suhde. Sen aikana on saavutettu keskinäinen luottamus ja opittu tuntemaan toinen. Alkuun hänen piti kohdata viha, katkeruus ja pettymykset Marin puolelta sekä hyväksyä ne kärsien samalla itse huonosta omatunnosta ja syyllisyydestä. Paulin uusi puoliso on myös luonnollisesti kokenut prosessin hyvin raskaana. Pauli kertoo, että molemmilta naisilta on vaadittu paljon venymistä tilanteessa. Pieni Jesse, joka tarvitsi joka päivä ruokaa, huolenpitoa ja rakkautta, pakotti heidät toimimaan yhdessä lapsen parhaaksi. Vaikka heidän välillään tunteet eivät olleet lämpimiä, heidän piti suojella Jesseä kaikelta siltä, jonka he olivat saaneet aikaan. Pauli koki, että aina he eivät tässä onnistuneet. Punaisena lankana kuitenkin oli se, että Jessellä oli äiti ja isä erosta huolimatta. Toinen ei voinut eikä halunnut riistää lapselta toista vanhempaa, vaan he olivat tasavertaisia vanhempia, joiden kummankin rakkaus oli pojalle tärkeää.

Molemmat vanhemmat näkevät, että käytännön yhteistyössä erittäin tärkeää on puhuminen lapsen asioista. He näkevät toisiaan ja soittelevat joka viikko useamman kerran. Vanhemmat voivat yhdessä olla katsomassa Jessen pelejä tai harjoituksia sekä vaihtaa kuulumisia ja suunnitella tulevaa siinä samassa. Pauli ajattelee, että keskustelujen avulla he pitävät yllä tunneilmastoa, joka ei ole kylmä ja väkinäinen. Näin myös Jesse näkee heidän toimivan yhdessä. Marista tuntuu, että ei tiedä missä Jessen elämässä mennään, jos he eivät ole yhteydessä toisiinsa muutamaan päivään. Aiemmin he kävivät myös yhdessä syömässä, mutta Pauli kertoo tämän tavan jääneen Marin aloitettua seurustelun nykyisen avomiehensä kanssa. Nähdessään he sopivat Jessen toisen luona olosta viikon etukäteen ja juhlapyhiä aiemmin etukäteen. Molemmat ovat joustavia toisella ollessa menoja tai esimerkiksi erityisiä suunnitelmia juhlapyhiksi. Jesse kertoi, että ei aina tiedä kovin aikaisin, missä hän on jouluna tai kuinka kauan hän on viikonloppuna toisen vanhemman luona. Se ei kuitenkaan haittaa häntä. Jessen syntymäpäiväjuhlat he viettävät Paulin mukaan erikseen siitä käytännön syystä, että heidän sukulaisensa molemmilta puolilta eivät mahtuisi yhtä aikaa kumpaankaan kotiin. Hän näkee sen myös mukavana asiana erolapselle, että hänellä on kahdet synttärit. Molemmat vanhemmat ovat edelleen luontevasti yhteydessä toistensa sukulaisiin. Mari ja Paulin avopuoliso Piia ovat hyvissä väleissä keskenään. Naiset voivat keskustella Jessen asioiden lisäksi vauvoista. Molempiin perheisiin on syntynyt Jesselle pikkusisko vuoden aikana.

Kasvatusasioissa on tarvittu monta keskustelua, taitoa kuunnella toisen mielipide ja ottaa se huomioon. Pauli kertoo, että hänen tapansa hoitaa asioita rohkeasti päiväkodissa ja koulussa on varsinkin vanhemman henkilökunnan piirissä aiheuttanut ihmetystä. Pauli kokee Marin olevan perinteisempi kasvattaja, jonka olisi vaikea asettaa esimerkiksi päiväkodin linjauksia vastaan. Mari ei ole kuitenkaan kyseenlaistanut Paulin tapaa, koska on nähnyt sen toimivan. Mari on antanut positiivista palautetta Paulille hänen aktiivisuudestaan ja asioihin puuttumisesta tilanteessa, jossa Jesseä oli kiusattu koulussa. Myös Jesse on kovin tyytyväinen siihen, että isä puuttuu ongelmatilanteisiin koulussa heti. Jesse kertoo kertovansa aina ensin isälle, jos koulussa on sattunut jotain.

Vanhemman oma kasvu

Pauli ajattelee, että hän oli eron aikaan kovin erilainen ihminen kuin nyt. Hän kuvailee olleensa silloin kovin ”kaikkivoipainen ja kaikkietäväinen.” Ero on kokemuksena opettanut ja kasvattanut häntä. Myös se, että hän myöhemmin lähti mukaan työhön, jossa selvitetään konfliktitilanteita, on saanut hänet Marin mukaan kypsyään ihmisenä, ymmärtämään ja kunnioittamaan toisen näkökulmaa. Mari kokee Paulin olevan nyt paljon yhteistyökykyisempi ja on antanut palautetta Paulille myös suoraan.

Mari on mielestään aikuistunut ja itsenäistynyt sekä kehittynyt lasten kasvattajana eron myötä. Hän ajattelee, että ei aiemmin osannut olla tarpeeksi jäykkä auktoriteetti pienelle Jesselle, joka halusi määritellä kuinka asiat tehdään. Alkuun Marin oli vaikeaa suhtautua Paulin avovaimon läsnäoloon Jessen elämässä, mutta tällä hetkellä mustasukkaisuuden tunteita ei ole. Mari kertoo tajunneensa, että he Paulin kanssa olivat väärät henkilöt toisilleen. Mari ajattelee, että eron jälkeen Jesse on saanut eheämmät vanhemmat.

Lapsen ja vanhempien tilanne tällä hetkellä

Jesse kokee olevansa tottunut kahden kodin systeemiin. Pauli miettii, että Jesse ei muista erosta mitään, hän on kasvanut kahden kodin piirissä aina. Jessellä on kavereita, joiden vanhemmat ovat myös eronneet. Hän kertoo, että he eivät poikien kanssa juttele vanhempiensa eroista. Jessen molemmat isovanhemmat ovat myös eronneet. Pauli ajattelee, että Jessen maailmassa se, että ihmiset eroavat, on tavallista ja normaalia. Paulin nuoruudessa vanhempien ero oli ollut iso juttu ympäristössä ja suuri järkytys hänelle. Jessen kaverit voivat kysyä onko Jesse ”ykkösessä” vai ”kakkosessa” viitaten Jessen kahteen kotiin. Pauli kokee, että lapset ovat ihmeen joustavia näiden asioiden suhteen. Mari kertoo Jessen joskus kysyneen miksi he ovat eronneet. Hän oli vastannut, että he erosivat, koska he riitelivät paljon yhdessä ollessaan.

Molempien vanhempien mielestä Jesse saa ylimääräistä huomiota aina palatessaan toisen vanhemman luokse. Jesse kertoo, että joskus koulun laput eivät palaudu opettajalle ajoissa, koska niihin tarvitaan molempien allekirjoitus. Opettaja on kuitenkin ollut ymmärtäväinen asian suhteen. Jesse ei keksi vanhempien erosta muuta harmillista. Hän sanoo kahden kodin systeemin toimivan hyvin. Hän myös kertoo vanhempien tulevan hyvin toimeen keskenään. Tämä näkyy Jessen mukaan siinä, etteivät he riitele puhelimessa, vaan kysyvät ja selvittävät asioita. Jesse ei keksi mitään asiaa, jossa vanhemmat voisivat toimia paremmin.

Jessellä on ystäviä ja harrastuksia. Myös hänen koulunsa menee hyvin. Mari miettii jaksako Jesse hoitaa harrastukset ja koulun, rasittuuko hän liikaa. Jessen ollessa kotona kipeänä neljä päivää hän jutteli asioista Marin mielestä vapaammin. Jesse pitää isän avopuolisosta, tekee myös tämän kanssa yhdessä asioita. Jesse on kiintynyt molempiin pieniin sisaruksiinsa ja ystäväystynyt äidin avopuolison Jukan samanikäisen lapsen kanssa. Mari kertoo Jukan ja Jessen tulevan toimeen keskenään. Alkuun Jesse oli sanonut äidilleen Jukan olevan tyhmä tämän komentaessa häntä. Jesse muistaa, että äiti oli ennen Jukan tapaamista kysynyt haluaako hän nähdä äidin miesystävän. Siitä kahden kuukauden päästä äiti ja Jukka olivat muuttaneet yhteen. Jesse ei ihan ymmärtänyt miksi, koska miesystävällä oli hyvä asunto, joka oli lähellä hänen lapsensa päiväkotia. Jesse toteaa Jukan olevan kiva. Heitä yhdistää sama harrastus, jota he seuraavat myös netistä.

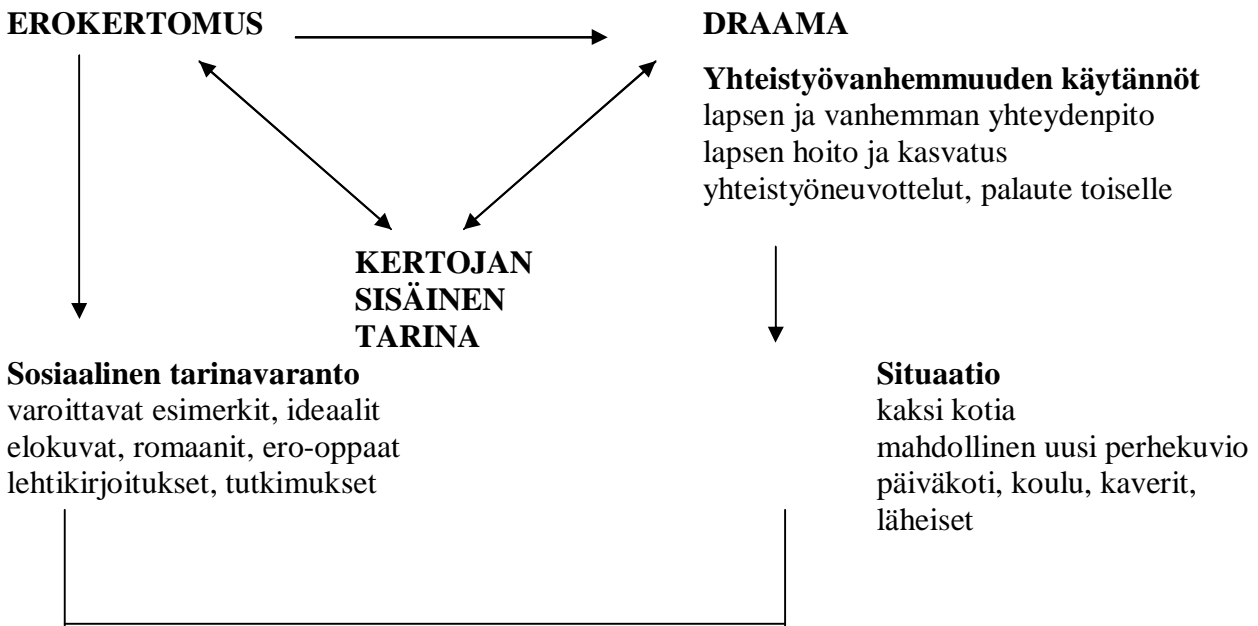
Yhtenä tulevaisuuden haasteena on yhteistyö Paulin ja Jukan välillä. Mari on tekemisissä luontevasti Paulin avovaimon Piian kanssa, mutta Pauli ei ole tekemisissä hänen avopuolionsa kanssa. Suurimpana haasteena tulevaisuudelle molemmat vanhemmat näkevät jommankumman

vanhemman mahdollisen muuton pois asuinalueelta. Molemmat perheet ovat harkinneet muualle muuttoa, mutta vanhemmat ovat nähneet tärkeänä Jessen kannalta koulun sekä kavereiden samana säilymisen. Myös harrastusmahdollisuudet ovat nyt lähellä. Vain samalla alueella asumalla he voivat ylläpitää nykyistä tiivistä kahden kodin systeemiä. Tällä hetkellä molemmat perheet ovat sitoutuneet asumaan alueella ainakin muutaman vuoden.

5 NARRATIIVIEEN ANALYYSI EROPERHEIDEN KERTOMUSTEN POHJALTA

5.1 Tarinallinen kiertokulku erokontekstissa

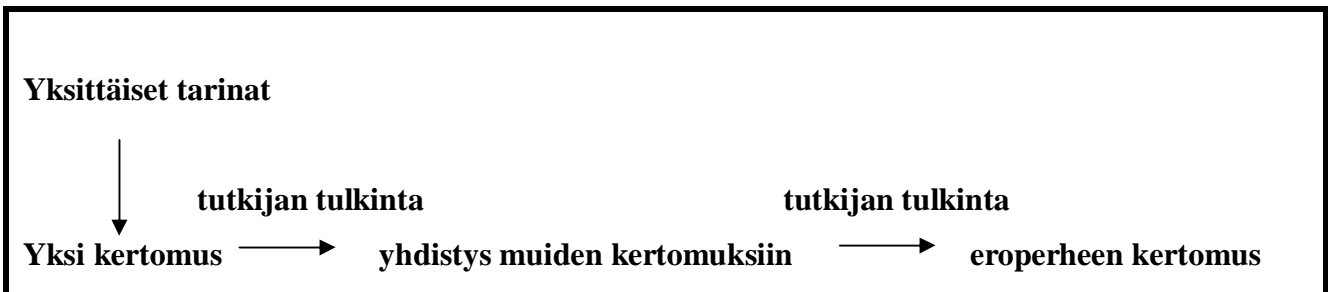
Tässä luvussa käsittelen kertomuksia narratiivien analyysin tapaan luokittelemalla eroperheiden kertomukset kolmeen eri luokkaan (Polkinghorne 1995, 6-8). Kutsun näitä luokkia kolmeksi erilaiseksi yhteistyön malliksi. Analyysin perusteella kertomukset sijoittuvat malleihin ensisijaisesti yhteistyön tämän hetkistä tiheyttä ja sisältöä painottaen, mutta olen tarkastellut myös erosta selviytymisen tapaa. Haastattelujen pohjalta on selvää, että hyvä yhteistyö ja erosta selviäminen liittyvät selkeästi yhteen. Ennen mallien esittelyä etsin kertomuksista samankaltaisia tarinoita eli yhteisiä kriteerejä hyvän yhteistyön onnistumiselle. Kuvaan kertomuksen muodostumista Hännisen (2002) tarinallisen kiertokulun teorian avulla asettamalla käsitteet erokontekstiin.

Kuvio 4: Eroperheen yhden jäsenen kertomuksen muodostuminen Hännisen (2002) tarinallisen kiertokulun teoriaa mukailien

Eroperheiden jäsenet eli vanhemmat ja lapset kertovat sisäistä tarinaansa, joka on muodostunut heidän elämässään eli draamassa. Draama sisältää yhteistyövanhemmuuden käytännöt kuten lasten tapaamiset ja yhteydenpidon vanhempien välillä, neuvottelut käytännöistä sekä positiiviset ja/tai negatiiviset palautteet yhteistyöstä. Draama on kaikkea sitä, mitä perheissä tapahtuu lasten, vanhempien ja muiden ihmisten kesken. Uusia merkityksiä draamaan tuovat muutokset vanhempien

pari- ja perhesuhteissa ja lapsen kaveri- ja läheissuhteissa. Perheet elävät elämäänsä *situaation* rajoissa tietyssä asuinpaikassa, vanhemmat ehkä uudessa parisuhteessa tai koko perhe uusperheenä. Vanhemmat käyvät töissä, lapset koulussa tai päiväkodissa ja heillä on ympärillään ystävät sekä läheisensä. Yhden haastatellun sisäisestä tarinasta/useista sisäisistä tarinoista muodostuu tutkimuksessa yhden henkilön kertomus erosta ja sen merkityksestä. Kertomuksen sisältöön vaikuttaa vahvasti sosiaalisen tarinavarannon mallit. Näitä tutkimuksen kertomuksissa ovat lehtikirjoitukset, ammattikirjallisuuden ohjeet ja ihanteet, romaanit, elokuvat, tuttujen antamat hyvät mallit ja varoittavat esimerkit eron jälkeiselle yhteistyölle. Näiden pohjalta sisäisestä tarinasta muodostuu kertomus. Haastateltu toki valitsee mitä hän kertoo, koko sisäinen tarina ei tule esiin kertomuksena (Hänninen 2002, 20).

Kuvio 5: Koko perheen erokertomuksen muodostamisen prosessi

Kuviosta näkyy kuinka yhden haastateltavan kertomus liitetään tutkimusprosessin jatkuessa toisten haastateltujen eli ex-kumppanin ja lapsen/lasten sisäisen tarinan kautta muodostettuihin kertomuksiin. Heidän kertomuksensa ovat samalla lailla muodostuneet tarinallisessa kiertokulussa. Monen kertojan sisäiset tarinat ja niistä muodostetut kertomukset yhdistettyinä toisiinsa muodostavat siis eroperheen kertomuksen. Tämä kertomus on taas muokkautunut tutkijan eli minun tulkintojeni kautta sellaiseksi kuin se on kirjallisessa muodossa esitettyä. Tämäkään kertomus, kuten haastateltujen sisäiset tarinat, ei tule kokonaisuksi esiin, koska tutkijan tulkinta vaikuttaa siihen, mitä tarinoita kertomukseen valitaan. Kertomusta on toki tietoisestikin lyhennetty ja tunnistettavuuteen liittyviä seikkoja muutettu tai poistettu.

5.2 Erosta selviytymisen ja hyvän yhteistyön yhteiset tarinat kaikissa kertomuksissa

Kaikki kertomukset olivat onnistuneita erosta selviytymiskertomuksia sekä kertomuksia hyvästä vanhempien välisestä yhteistyöstä. Selviytymistarinaa kerrotaan suhteessa lapsen parhaan havaitsemiseen, omaan henkiseen kasvuun ja eron jälkeisen arjen sujumiseen. Vanhempien erosta

selviytymisellä on selvä yhteys vanhempien välisen hyvän yhteistyöhön mahdollistumiseen. Vaikutus on myös päinvastainen eli hyvä yhteistyö lapsen asioissa vaikuttaa myös osaltaan erosta selviytymisessä. Kaikissa kertomuksissa oli kyseessä kriisimalli, jossa ihminen sopeutuu avioeron tuomaan häiriöön (Amato 2000, 1273). Ihmiset palautuvat toimintakyvyssään eroa edeltävälle tasolle, tila ei jää krooniseksi. Sopeutumisen nopeus riippuu henkilön henkilökohtaisista voimavaroista ja ominaisuuksista. Haastatellut vanhemmat kokivat kaikki selvinneensä erosta kohtuullisessa ajassa, korkeintaan kahdessa vuodessa.

Tyypillinen juoni kertomuksissa oli se, että alkuun ero oli ollut vaikea asia ja yhteistyö ex-kumppanin kanssa hankalaa. Nykytilanteessa erosta on selvitty ja yhteistyö lapsen asioissa toimii hyvin. Viidessä kertomuksessa oli erotettavissa jonkinlainen käännekohta erosta selviytymisen ja hyvään yhteistyöhön pääsemisen suhteen. Vanhemman oivalluksen, ainutkertaisen avautuman tai kasautuvan epifanian jälkeen yhteistyö alkoi toimia. Oivalluksia olivat esimerkiksi sen ymmärtäminen, että keskinäinen riitely vahingoittaa myös lasta tai se, että puolisoon liittyvästä katkeruudesta ja vihasta huolimatta hän on hyvä vanhempi lapselle. Kahdessa kertomuksessa yhteistyö oli ollut hyvää alusta alkaen johtuen paljolti siitä, että eroa oli mietitty pitkään ja riidat oli jo riideltä. Näissäkin kertomuksissa alun yhteistyön hakemisen myötä päästiin yhä parempaan ja toimivampaan yhteistyöhön. Vaaroina astua hyvän yhteistyön sivupoluille nousevat kertomuksista uudet puoliset ja muutokset lapsen asuinpaikan suhteen. Kertomukset sisältävät tarinoita vanhempien päättäväisyydestä, vahvuudesta, sinnikkyyydestä ja joustavuudesta. Lasten kohdalla tarinat liittyvät lasten sopeutumiseen eronjälkeiseen arkeen sekä vanhempia koskevaan ymmärrykseen ja luottamukseen.

Kaikille vanhempien välisen hyvän yhteistyön tarinoille yhteistä on se, että *vanhemmat ovat tehneet tietoisien päätöksen hoitaa yhteistyö lapsen asioissa hyvin ja toimia lapsen parhaaksi*. He ovat nähneet lapsen hyvän olon ensisijaisen tärkeänä ja asettaneet sen omien tarpeidensa edelle. Toiseksi *he ovat oppineet erottamaan parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta, jossa hoidetaan lapsen asioita*. Vanhemmilla on kyky tunnistaa liittyvätkö vuorovaikutuksessa nousevat tunteet entiseen parisuhteeseen ja sen päättymiseen vai vanhemmuuteen eli ex-puolison rooliin vanhempana. (Mykkänen-Hänninen 2009, 77). Tähän liittyvä toinen yhteinen asia on se, että vanhemmat ovat päässeet parisuhteensa yli ja jatkaneet elämäänsä. Cullbergin (1980) kriisiteorian vaiheita ajatellen he ovat uudelleensuuntautumisen vaiheessa. He eivät elättele toiveita yhteen paluusta eivätkä näe toisiaan romanttisessa valossa, vaan yhteistyökumppaneina. Kolmas yhteinen tekijä hyvän yhteistyön onnistumiselle on tarinoiden valossa *joustavuus lasta koskevissa asioissa*. Tässäkin asioita mietitään

omien tarpeiden sijaan ensisijaisesti lapsen näkökulmasta. Vanhemmat eivät kilpaile keskenään, vaan haluavat aidosti jakaa vanhemmuuden toisen vanhemman kanssa. Joustavuus on myös sitä, että vanhemmat ovat tarvittaessa luontevasti tekemisissä myös ex-kumppanin sukulaisten ja hänen muiden läheistensä kanssa.

Kaiken kaikkiaan vanhemmat ovat psykologisesti joustavia (Pietikäinen 2009; 2011). He kykenevät toimimaan eri tilanteissa tietoisesti, avoimesti ja keskittyneesti. Heillä on taito toimia impulsiivisuuden sijaan tarkoituksenmukaisesti hankalassa tilanteessa. Toimintaa ohjaavat arvot ja tavoitteet epämiellyttävien tunteiden ja ajatusten sijaan. Psykologisesti joustava ihminen hyväksyy epämiellyttävät tunteensa, keskittyy nykyhetkeen ja pystyy sitoutumaan arvojensa mukaiseen toimintaan. Omistautuminen arvoihin tarkoittaa kykyä asettaa tavoitteita ja myös sitoutua niihin. (Pietikäinen 2009, 16; 2011, 24-28.) Kaikkia vanhempia ohjaava tavoite on hyvä yhteistyö lapsen asioissa. Sen takana oleva arvo lapsen edun mukaan toimiminen, asioiden arviointi ensisijaisesti lapsen parhaan näkökulmasta. Muita keskeisiä arvoja ovat toisen vanhemman kunnioitus ja arvostus. Arvioituna Kääriäisen (2008, 115) tutkimuksen hyvän yhteistyövanhemmuuden kriteereihin nämä perheet täyttävät kaikki ehdot ensimmäistä ehtoa lukuun ottamatta. Ensimmäinen kohta, eron suunnitteleminen yhdessä, ei täyty kaikkien kohdalla. Vanhemmat kantavat vastuun lapsesta yhdessä, ovat korrektissa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja kunnioittavat, arvostavat ja tukevat toistensa vanhemmuutta.

5.3 Kolme erilaista hyvän yhteistyön mallia

Seitsemän eroperheen kertomuksen pohjalta muodostui kolme erilaista hyvän yhteistyön tapaa: asiallisen yhteistyön malli (kolme kertomusta), tiiviin yhteistyön malli (kaksi kertomusta) ja saumattoman yhteistyön malli (kaksi kertomusta). Seuraavaan taulukkoon olen koonnut eri hyvän yhteistyön mallit tarkastellen yhteistyön tiiviyyttä, vanhempien välistä suhdetta, erosta selviytymisen mallia, kertomuksen käännekohtaa ja kertomuksen tarinatyyppejä.

Taulukko 1: Erilaiset yhteistyömallit suhteessa yhteistyön tiiviyyteen, vanhempien suhteen laatuun, eroista selviämisen malliin, kertomuksen käännekohtaan ja kertomuksen tarinatyypin

	ASIALLISEN YHTEISTYÖN MALLI	TIIVIIN YHTEISTYÖN MALLI	SAUMATTOMAN YHTEISTYÖN MALLI
Yhteistyön tiiviys	yhteys aina tarvittaessa	yhteyksiä useasti	yhteyksiä useasti
Vanhempien suhde	asiallinen, ei ystäviä	ystävällinen, ei ystäviä	välitön, ovat ystäviä
Selviytymistyyppi	kognitiivinen, sosiaalinen, emotionaalinen	kognitiivinen, emotionaalinen naisilla	kognitiivinen, emotionaalinen
Käännekohta	oivallus toimia rakentavasti lapsen parhaaksi	oivallus tehdä töitä yhteistyön suhteen	ei löydy, alusta saakka päätetty tehdä hyvää yhteistyötä
Tarinatyyppi	progressiivinen, ”vaikeuksista voittoon”	progressiivinen, ”vaikeuksista voittoon”	stabiili, lievästi progressiivinen, yhteistyö on ollut hyvää alusta lähtien

Taulukosta on nähtävissä eri mallien erot ja yhtäläisyydet. Yhteydenottoja toiseen vanhempaan on enemmän tiiviin ja saumattoman yhteistyön malleissa kuin asiallisen yhteistyön mallissa. Vanhempien suhde on ystävyysuhde, jossa toiselle uskoudutaan henkilökohtaisista asioista, vain saumattoman yhteistyön mallissa. Selviytymistyyppien suhteen eri mallien vanhemmat eivät eroa paljoakaan toisistaan. Ainut ero on se, että asiallisen yhteistyön mallin vanhemmat käyttävät kognitiivisen ja emotionaalisen selvitymisstrategian lisäksi eniten sosiaalista ulottuvuutta. Ayalon (1996, 28) kuvaa sosiaalisen selviytyjätyypin ottavan vastaan tukea ja antavan sitä muille. Kertomuksen käännekohdan ja tarinatyypin suhteen saumattoman yhteistyömallin vanhemmat eroavat yhteistyön tasaisuuden vuoksi toisista malleista.

Asiallisen yhteistyön malli

Asiallisen yhteistyön mallin vanhemmat eivät koe olevansa ystäviä keskenään. He ovat asiallisissa, kohteliaissa yhteistyöväleissä ja tulevat keskenään toimeen riittävän hyvin. He eivät keskustele henkilökohtaisista asioista keskenään vaan lähes ainoastaan lapsen liittyvistä asioista. Vanhemmat ovat yhteydessä toisiinsa aina tarvittaessa. Yhteistyö on asioista tiedotusta, kasvatusasioissa yhdessä toimimista ja myös tarpeen tullen avun hakemista lapselle. Tähän kategoriaan luen kuuluvaksi Reetan (ja Juuson)²⁰, Merin (ja Markuksen) sekä Marjan ja Pekan yhteistyökertomukset.

Asiallisen yhteistyön mallin mukaan toimiville vanhemmille yhteistyön onnistumisessa on ollut apuna se, että he vetävät tarkkaa rajaa tunteiden ja päätösten teon välille. Tutkimuksissakin (esimerkiksi Jallinoja 1997; Hemminki 2010) esiintynyt erotaan ystävinä – naistenlehtiotsikko ei päde näiden vanhempien kohdalla eivätkä he edes tulevaisuudessa pyri olemaan ystäviä. Asiallisuus, järkevyyys ja toisen vanhemman kunnioitus ovat tärkeitä toimintaperiaatteita. Vanhemmat ovat valinneet asiallisen ja järkevän suhtautumisen ex-puolisoon lapsen parasta ajatellen. Tämä ei ole helppoa, koska he ovat itsekin kriisitilanteessa. Päätös hyvästä yhteistyöstä on tehty melko pian eron jälkeen, vaikka erosta toipuminen on vienyt aikaa ja hyvään erovanhemmuuteen kasvua on tapahtunut koko ajan. Ratkaiseva käänne yhteistyön sujumiseksi on ollut siis oivallus siitä, että vanhemmuudessa on hyvä toimia rakentavasti erottamalla vanhemmuus parisuhteen dynamiikasta. Vanhemmat ovat ymmärtäneet, että kohtelemalla toisiaan huonosti riitelemällä he satuttavat samalla lastaan. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että vanhemmat eivät ole jääneet katkeruuden vangeiksi edes yllättävän eron kohdatessa. Nämä seikat ovat olleet tärkeitä kohtia, kasautuvia epifanioita matkalla kohti suurta epifaniaa eli lopullista muutosta yhteistyössä.

Asiallisen yhteistyömallin vanhempien kertomuksista löytyy myös yhteneväisyyksiä erosta selviytymisen tarinoissa. Eron taustat voivat olla rankkoja kuten Reetan ja Merin tarinoissa jätetyksi tuleminen. Suhteessa Ayalonin selviytymistyypppeihin (1996, 27-28) naiset ovat kognitiivisen puolen lisäksi sosiaalisesti ja emotionaalisesti suuntautuneita: he ovat hakeneet apua ystäviltaan, vanhemmiltaan ja vertaisryhmästä. Muihin ryhmiin verrattuna tämän ryhmän vanhemmat ovat hakeneet ja saaneet paljon apua. He kaikki ovat työstäneet tunteitaan eron suhteen ja sitäkin kautta ymmärtäneet lapsen ensisijaisuuden tärkeyden. He eivät kaipaa entiseen parisuhteeseen ja ovat jatkaneet elämäänsä eli ovat hyvin vahvasti Cullbergin kriisiteorian uudelleensuuntautumisen

²⁰ Miehen nimi on suluissa, koska en ole haastatellut häntä.

vaiheessa. Haastatelluista kaikille ero on ollut kriisi tai ainakin hyvin stressaava tilanne. Toipuminen erosta on vienyt aikaa. Asiallisen yhteistyön mallin kertomukset ovat tarinatyyppiltään progressiivisia (Gergen 1999, 70-71) vaikeuksista voittoon -tyyppisiä kertomuksia.

Tiiviin yhteistyön malli

Tiiviille yhteistyömallille on tyypillistä se, että vanhemmat ovat hyvin usein, jopa useita kertoja viikossa, tekemisissä toistensa kanssa. Käytännössä he pyörittävät arjen vanhemmuutta yhdessä. Molemmat vanhemmat kuljettavat lapsia harrastuksiin ja/tai seuraavat lasten harjoituksia. Kiinteä yhteistyö nähdään lapsen parhaaksi. Vanhempien välinen yhteistyö on nykyään ystävällistä ja toista kunnioittavaa ja arvostavaa. Vanhemmat eivät ole ystäviä tässäkään mallissa keskenään niin, että he uskoutuisivat henkilökohtaisista asioistaan tai haluaisivat toisen puuttuvan niihin. Tähän hyvän yhteistyön kategoriaan kuuluvat Heidin, Joukon ja Roosin kertomus sekä Marin, Paulin ja Jessen kertomus.

Molemmissa kertomuksissa eropäätöstä on mietitty vuosien ajan. Ensin eroa miettinyt vanhempi ei ole pystynyt tekemään lopullista eropäätöstä. Tilanteen käytyä sietämättömäksi toisen osapuolen on pitänyt tehdä päätös. Lopullinen eropäätös on järkyttänyt toista osapuolta, mutta hän on siihen suostunut. Alkuun yhteistyö on ollut takkuista, mutta yhteistyötä harjoittelemalla on koko ajan päästy yhä toimivampaan yhteistyöhön. Aikuiset Heidiä lukuunottamatta eivät ole hakeneet ulkopuolista apua tilanteeseen. Vanhemmat ovat olleet ”pärjääjiä” Makkosen (2009, 186) tutkimuksen erosta selviytyjätyyppiin viitaten, mutta heillä on kuitenkin kyky puhua tunteistaan. Erosta on selvitty ystävien tuella, omien arvojen mukaan toimimalla ja/tai hakemalla tukea kirjallisuudesta. Tiiviin yhteistyömallin vanhemmat ovat toimineet eniten kognitiivisen selviytyjän tapaan. Emotionaalisen mallin toimintatavat, kuten ystäviin tukeutuminen, ovat tyypillisiä kertomusten naisille. Miehet taas ovat olleet erotilanteessa emotionaalisesti melko yksin. Yhteistä kertomuksille on myös se, että molemmissa ex-kumppanien uusilla kumppaneilla on ollut mustasukkaisuuden tunteita liittyen yhteydenpidon tiiviyyteen. Kuten asiallisen yhteistyömallin kertomukset, myös tiiviin yhteistyömallin kertomukset ovat progressiivisia kehityskertomuksia, joissa on selvitty eron alkuvaikeuksista.

Saumattoman yhteistyön malli

Saumattoman yhteistyön mallissa vanhemmat ovat myös usein yhteydessä toisiinsa kuten tiiviin yhteistyön mallissakin. Vanhemmat ovat apuna toisilleen käytännön asioissa ja ovat tarvittaessa auttaneet toisiaan eron jälkeen myös raha-asioissa. Vanhemmat ovat ystäviä keskenään ja voivat puhua yhdessä myös henkilökohtaisista asioista kuten uusista parisuhteistaan. Heidän vuorovaikutuksensa on luontevaa ja välitöntä. Vuorovaikutus ex-kumppanin uusien puolisoiden kanssa on myös luontevaa tai se ei ainakaan aiheuta tunnemylläköitä. Kasvatusasioissa vanhemmat ovat lähes täysin samoilla linjoilla ja he ovat hyvin joustavia lasta koskevissa asioissa. Saumatonta yhteistyötä tekevät Sonja ja Erik sekä Ulla ja Otto.

Eron jälkeen yhteistyö lapsen asioissa on sujunut hyvin alusta alkaen, koska eroa on työstetty pitkään jo avioliiton aikana. Päätös erosta on ollut vahvasti yhteinen, vaikka naiset ovat tehneet niin sanotun lopullisen aloitteen eroon. Riidat on riideltä jo avioliiton aikana eikä kukaan vanhemmista ole tuntenut epäoikeudenmukaisuutta lasten asioihin tai taloudellisiin asioihin liittyvissä ratkaisuisissa. Ratkaisuisissa he ovat olleet luovia. He ovat uskaltaneet tekemään järjestelyjä, jotka eivät ole kovin tavanomaisia. Sonja ja Erik jäivät asumaan vierekkäisiin taloihin samaan pihapiiriin. Ulla ja Otto tekivät sen valinnan, että lapsi jäi asumaan isänsä luokse hänelle tuttuun paikkaan. Ratkaisuja on punnittu jo heti alusta alkaen lapsen parhaan näkökulmasta. Selviytymismalleista vallalla ovat kognitiivinen malli sekä emotionaalinen malli. Vanhemmilla on kykyä ilmaista tunteita ja uskoutua toisille ihmisille tunteiden patoamisen sijaan. Vanhemmat ovat pistäneet asioita tärkeysjärjestykseen ja luoneet toimintasuunnitelman, jota he ovat onnistuneesti toteuttaneet. Mitään varsinaista käännekohtaa yhteistyöhön pääsemiseen tai erosta selviämiseen ei kertomuksista löydy. Kertomuksen tarinatyyppi on stabiili, se ei sisällä suuria nousuja tai laskuja. Kertomukset ovat kuitenkin myös lievästi progressiivisia yhteistyön parantuessa sen tekemisen kautta.

6 EROTARINOIDEN SISÄLLÖNANALYYSI

6.1 Tutkimuksen tärkeiden teemojen avaaminen sisällönanalyysin keinoin

Tässä luvussa avaan tutkimuksen kannalta tärkeitä teemoja erokertomusten yksittäisten tarinoiden kautta. Teemojen tarkemmassa analyysissä teen narratiivien analyysiä eli käytännössä sisällönanalyysia tyypittelyn ja luokittelun keinoin. Suorat puhesitaatit ja niiden analyysi selventävät luokittelun perusteita ja myös elävöittävät tutkimusta. Eskolan (2010, 193) mukaan tutkija joko valitsee tutkimukseensa esiin mielenkiintoisimmat kohdat tai pyrkii tasapuoliseen kuvaamiseen. Olen valinnut mielenkiintoisimpia kohtia, mutta pyrkinyt hieman tasaamaan lainausten määrää. Tärkeitä teemoja tutkimuskysymysteni kannalta ovat *eron syyt, erosta selviytyminen ja siihen saatu tuki, eron positiiviset vaikutukset, hyvän yhteistyön käytännöt lapsen asioissa ja yhteistyössä onnistumiseen vaikuttavat tekijät*. Haastattelujeni lopuksi kysyin myös *neuvoja ja ohjeita muille eronneille tai eroa harkitseville vanhempien väliseen hyvään yhteistyöhön*.

6.2 Tarinat eron syistä

Kääriäisen (2008, 36) tutkimuksessa osalle vanhemmista ero oli pitkän harkinnan tulos ja osalle se tuli yllätyksenä esimerkiksi uskottomuuden kautta. Kolmas ryhmä oli vanhemmat, jotka yrittivät erolla ratkaista jotain hankaluutta elämässään. Kiiski (2011, 244) jakaa avioerot jättäjän näkökulmasta kolmeen päätyyppiin, jotka hän on nimennyt luovuttamiseroksi, itsenäistymiseroksi ja eroksi ilman syytä. Luovuttamiserossa ihminen irtaantuu vaikeita ongelmia omaavasta ja heikosti toimivasta parisuhteesta tai haluaa pois parisuhteesta, vaikka siinä ei olisikaan selkeitä ongelmia. Itsenäistymiserossa jokin kiehtoo ihmistä enemmän kuin parisuhteessa oleminen, jolla Kiiski viittaa Baumanin (1993;1995) käsitteeseen kolmas. Jallinojan (2000, 89) mukaan kolmas voi olla esimerkiksi lapsi, työ, alkoholi, köyhyys, harrastus tai sairaus. Kolmas voi olla yksinkertaisesti arki, josta tulee ”vieras” keskelle parisuhdetta. Erossa ilman syytä jättäjä purkaa parisuhteen, johon on ollut heikosti sitoutunut ilman painavia syitä tai syitä ollenkaan. Avioliiton purkaminen tapahtuu positii-visessa ilmapiirissä molempien puolisoitten suostuessa eroajatukseen. Eron jälkeen puolisoitten väliset suhteet ovat hyvät ja toimivat, avioliiton purkamisesta ei tarvitse riidellä. ”Jätettyjen osapuolten” erot mallintuivat toisin kuin eroa haluavien. Kiiski luokitteli erot myöntymiseroksi ja pakkoeroksi. Myöntymiserossa puoliso hyväksyy kumppaninsa ehdotuksen avioliiton purkamisesta. Myöntyminen voi olla niinkin vahvaa, että jätetty tulkitsee eropäätöksen olleen yhteinen ajatus. Pakkoerossa ihminen vastustaa avioliiton purkamista. Jätettyjen erotyypit ovat molemmat yleisempiä miesten kohdalla. (Kiiski 2011, 247.)

Tässä tutkimuksessa eron syissä on yhtymäkohtia Kääriäisen (2008) ja Kiisken (2011) tutkimuksiin. Toiset olivat harkinneet eroa pitkään kun taas toisille ero tuli yllätyksenä juuri uskottomuuden kautta kuten Kääriäisen tutkimuksessakin. Yhtä vanhempaa lukuunottamatta (Heidi) en tunnistanut haastattemistani vanhemmista tarvetta ratkaista jotain muuta hankaluutta elämässään kuten esimerkiksi työhön liittyvää asiaa. Työasiat eivät korostuneet haastatteluissa toisin kuin Kääriäisellä (2008, 48). Kiisken (2011, 244) kuvaama luovuttaminen pitkään jatkuneiden ongelmien edessä itsenäistymiseen liittyvä kaipuu sopivat kuvaamaan tilannetta muutamassa erokertomuksessa. Haastattelemissani vanhemmissa ei kuitenkaan mielestäni ole eroja ilman syytä eli niin sanotusti kovin kevein perustein eronneita. Yhteinen päätös erosta syntyi viidelle pariskunnalle. Kahdessa erokertomuksessa mies yksin päätti päättää suhteen eron tullessa yllätyksenä kahdelle haastatellulle naiselle, Merille ja Reetalle. Heidän oli vaikeaa ymmärtää mikä ajoi miehet eropäätökseen. Koska en saanut miehiä haastateltua, eron keveydestä heidän kohdaltaan ei pysty sanomaan mitään. Merin ja Reetan eroja kuvaa nimenomaan termi pakkoero.²¹ Viidessä erokertomuksessa päätös erosta oli yhteinen. Myöntymyseron piirteitä kuitenkin on havaittavissa esimerkiksi Sonjan ja Erikin sekä Marin ja Paulin erokertomuksessa. Toisen vanhemman viimein tehdessä päätöksen lopullisesta erosta toinen vanhempi myöntyy siihen.

Päädyn luokittelemaan tarinoita eron syistä tarkastelemalla niin sanottua eron pääasiallista syytä. Monen haastattelun pohjalta eron pääasiallisen syyn nimeäminen oli vaikeaa ja usein haastateltujen tarinoissa korostui monen syyn yhteisvaikutus. Yksittäisistä vanhempien mainitsemista syistä *erilleen kasvaminen ja sitä kautta elämältä eri asioiden haluaminen* oli yleisin syy eroon. Se oli pääasiallinen syy viiden vanhemman tarinassa. *Uskottomuuden* tulkitsin syyksi kolmen ja *puolison rakkauden loppumisen* myös kolmen vanhemman tarinassa. Puolisot olivat kahdessa tapauksessa samaa mieltä eron syistä erilleen kasvamisen suhteen (Marja ja Pekka sekä Heidi ja Jouko). Yhden eroperheen tarinassa, jossa syynä oli erilleen kasvu, sain haastateltua vain äidin (Ullan), joten toisen osapuolen käsitystä ei tiedetä. Muiden haastateltujen ex-pariskuntien vastaukset tulkitsin olevan hyvin samankaltaisia. Esimerkiksi Sonjan ja Erikin kertomuksessa Sonja ajatteli uskottomuuden olevan lopullinen eron syy. Erik puolestaan näki syynä rakkauden loppumisen, joka oli seurausta uskottomuuteen liittyvästä luottamuksen puutteesta. Tarinoissa eron syistä ei siis ollut suuria eroavaisuuksia eron osapuolten välillä. Kiisken (2011, 237) tutkimuksessa ex-puolisoiden käsitykset eron syistä eivät olleet yhtenäiset kuin vaikeimpien ongelmien kuten uskottomuuden ja väkivallan kohdalla. Mietin voisiko minun tutkimuksessani ilmenevä ex-kumppanien melko yhteinen käsitys

²¹ Tarkempaa analyysia Merin ja Reetan tarinoista myöhemmin tässä luvussa

eron syistä johtua osaltaan siitä, että tutkin nimenomaan hyvää erovanhemmuutta. Voi myös olla, että paljon yhdessä keskustelemalla on tavallaan rakennettu yhteistä erotarinaa.

Kiiski (2011, 230-231) havaitsi tutkimuksessaan puolisoilla olevan melko yhteneväiset käsitykset avioeron aloitteellisuudesta, jaetun vanhemmuuden toimivuudesta, eron vaikeudesta ja erosta selviytymisessä. Ex-puolisoilla oli erilaiset käsitykset eron järkevyydestä, taloudellisista seuraamuksista, nykyisestä elämänlaadusta sekä eroon liittyvistä tunteista riippuen erossa aloitteellisuudesta. Tässä tutkimuksessa ne entiset parit, jotka sain haastateltua (neljä ex-pariskuntaa), puhuivat yleisesti ottaen asioista melko samalla lailla. Toisaalta en saanut haastateltavaksi juuri näitä yllätyseron toisia osapuolia. Pieniä vivahde-eroja oli tarinoissa siinä, kuinka eropäätökseen suhtauduttiin. Esimerkiksi yhdessä erokertomuksessa toinen osapuoli oli kuvannut toisen eron jälkeisiä reaktioita vahvemmaksi kuin hänen itsensä kokemus oli (Heidi ja Jouko). Toisen ex-pariskunnan kohdalla toinen vanhempi koki yhteistyön alkutaipaleen helpommaksi kuin toinen (Mari ja Pauli). Yhden perheen vanhemmat puhuivat eron syistä, eropäätöksestä, lasten suhtautumisesta eroon ja nykyisestä yhteistyöstä samalla lailla. Toinen heistä kuitenkin avautui enemmän avioliiton aikaisista perheen kriiseistä (Sonja ja Erik). Yhden eroperheen vanhempien haastatteluista en löytänyt mitään toisen kertoman kanssa ristiriitaista elementtiä (Marja ja Pekka). Konstruktiiivisesti ajateltuna uskon, että näkökulmat ovat tosia tarinan kertojalle. Tavoitteena ei ole löytää ”ehdotonta totuutta” asioista. Kertomusten mahdolliset erilaiset näkökulmat toimivat rikkautena.

Pohdittuani ensin vanhempien yksittäisten tarinoiden pohjalta pääasiallista syytä eroon, lähdin eroperheiden kertomuksen perusteella luokittelemaan eron syyt kahteen kategoriaan. Tämäkään jaottelu ei ollut helppo eikä yksiselitteinen. Jaoin eron syyt eroperheen yhteisen tarinan perusteella kahteen ryhmään:

1. Parisuhteen ”yhteisen” kadottamiseen liittyvät tarinat (erilleen kasvaminen, keskenään erilaisien asioiden haluaminen elämältä) (4)
2. Uuden elämän aloittamiseen liittyvät tarinat (puoliso löysi uuden kumppanin ja/tai halusi selkeästi aloittaa uudenlaisen elämän) (3)

Näillä kategorioilla on myös yhtymäkohtia. Erilaisten asioiden haluaminen elämältä on yhteydessä uuden elämän aloittamiseen, mutta tein eroa kertomuksiin uuden haluamisen vahvuuden suhteen. Molempien syykategorioiden kohdalla voidaan puhua parisuhteen ja eron terapeuttisen mielen (Maksimainen 2012; 47) vaikutuksesta eropäätökseen. Avio- tai avolitto on lopetettu, koska sen

sisältö eli parisuhde ei ole toiminut tunnetasolla. Terapeuttinen mieli tutkimuksessa ei ole kuitenkaan irti moraalisesta mielestä. Yllätyseron ja pakkoeron kokeneita naisia lukuunottamatta eroja oli mietitty pitkään. Päätöksen teko ei ole ollut helppoa ja asioita on punnittu suhteessa lapsen etuun. Syyllisyyttä tunnettiin eniten suhteessa lapsiin ja tarkemmin siihen, että lapset eivät saaneet kasvaa ehjässä perheessä. Tämä oli keskeisin syyllisyyden aiheuttaja myös Kääriäisen (2008, 84) tutkimuksessa.

Parisuhteen ”yhteisen” kadottamiseen liittyvät tarinat

Ensimmäiseen ryhmän muodostivat parisuhteen yhteisen kadottamisen liittyvät tarinat, joissa eron syynä ovat erilleen kasvaminen ja eri asioiden haluaminen elämältä. Tähän kategoriaan kuuluvat neljän eroperheen kertomukset: Sonjan ja Erikin kertomus, Ullan (ja Oton) kertomus, Marjan ja Pekan kertomus sekä Heidin ja Joukon kertomus. Näissä kertomuksissa molemmat puoliset olivat suostuvaisia eroon. Kaikissa tarinoissa Heidin ja Joukon tarinaa lukuun ottamatta lopullinen eropäätöksen ehdottaja oli nainen. Naiset ovat miehiä aloitteellisempia eropäätöstä tehtäessä (Linnakoski ja Valtonen 2008, 73; Pettilä ja Yli-Marttila, 1999, 31). Miehet ovat kuitenkin lisänneet aktiivisuuttaan avioeron alkuunpanijoina vuoden 2003 Perhebarometrin tuloksiin verrattuna (Kiiski 2011, 230). Yksikään haastateltavistani ei vastustanut eroa, vaikka kahdessa erossa olikin havaittavissa myöntymiseron piirteitä. Eroa oli mietitty useita vuosia, mutta käytännön syistä sitä ei toteutettu aiemmin. Eron taustalla oli yksinäisyyden tunteita, yhteisten kiinnostuksien puutetta, erilaisia tulevaisuuden suunnitelmia ja yhdellä parilla myös uskottomuutta.

Ulla kuvaa eron syytä erilleen kasvamiseksi, joka on naistenlehdistä tuttu kulunut ilmaisu. Ulla ja Otto olivat olleet lähellä eroa kaksi vuotta ennen varsinaista eropäätöstä. Ullaa oli ärsyttänyt puolison tietyt luonteen piirteet jo suhteen alusta alkaen ja lopulta ne kävivät Ullaan näkökulmasta siedämättömäksi. Pariskunnalla oli paha riita, jonka jälkeen erosta oli sovittu. Eroa ei kuitenkaan saatu toteutettua. Erilleen kasvamisen kokemus ja pelkkinä asuinkumppaneina oleminen ei riittänyt kummallekaan. Kun eropäätöstä oli työstetty pitkään, ero hoitui lopulta sopuisasti.

Ulla: ”Jos vois näin tylsästi, klassisesti naistenlehtien sivuilta sanoo, että kasvoimme erilleen (naurua) (...) Mut sit parin vuoden päästä (kovasta riidasta, jolloin päätettiin erota), kun tuli lopullinen eropäätös, niin mä sanoin ex-miehelle, että meidän pitäis varmaan keskustella, olikse niin, että poika oli mennyt nukkumaan tai johonkin pihalle tai, niin mä sanoin, että mä oon vähän aatellu, et pitäisiköhän meidän erota, et mitä sä oot mieltä, niin se sanoi, että joo, mä oon ajatellut sitä samaa. Sit se oli suunnilleen tunnin kestävä vähän niinku työpaikkalaveri, miten sitten noi, joo, mä voisin noi kaapit sitte ja miten sitten noi pojan tapaamiset, tehdään näin ja näin ja näin, se meni sillai asialinjalla siinä kohtaa.”

Ulla kuvaa eropäätöksen teon sujuneen hyvin asiallisesti ja järkevästi, koska tunteet eivät olleet enää erosta lopullisesti päätettäessä pinnalla. Ullan kertomassa näkyy hyvin aloitteenteon ja päätöksenteon välinen suhde. Ulla uskalsi ehdottaa eroa ja Otto oli siihen heti valmis, koska molemmat olivat miettineet asiaa jo pari vuotta ja eläneet parisuhteen ”yhteisen” kadottaen.

Myös Marjan ja Pekan suhteessa ero oli jo pitkälle mielessä työstetty. Aloitteellisuus ei ole tässäkään tarinassa yksiselitteistä. Pekka kertoi miettineensä eroa itsekseen jo pitkään. Marja sai tehtyä lopullisen päätöksen nopeammin. Eroa päädyttiin hakemaan yhdessä.

Pekka: ”Hm, siihen on varmaan monia syitä, varmaan niin, että mä en viihtynyt siinä suhteessa kovin hyvin. Alkuun en osannut lähteä, mutta kun oli tarpeeks hankalaa, Marjakin alkoi miettiä, että oisko syytä lopettaa. Tota, siinä on monta asiaa, tämmönen klassinen kasvoimme erillemme -tyyppinen juttu, meitä kiinnosti niin eri asiat ja oli erilainen näkemys monesta asiasta pikkuhiljaa, ei oo yhtä syytä.”

”Olikse vähän semmonen yhteinen päätös, että nyt erotaan?”

Pekka: ”Oli se sitten lopulta, lopulta oli joo, kylhän Marja jossain vaiheessa kypsähti ja päätti, että hän lähtee muualle ja muuttaa pois ja todettiin, että kyllähän tää näin menee, että mietittiin, että haetaanko ero yhdessä vai erikseen ja yhdessä päätettiin hakea, se haettiin siinä saman tien, kun erilleen muutettiin. Se oli puol vuotta, kun se päätös sieltä käräjäoikeudesta tuli, siellä luki, mä muistan, että teidät on tuomittu avioeroon, niin mä meinasin palauttaa sen ja korjata, että teidät on vapautettu (korostaen) avioliitosta, väärä sanamuoto.”

Eron moninaisia syitä mietittäessä erilleen kasvamisen tarina on vahvasti esillä myös Pekalla, joka kokee avioliiton päättymisen vapautuksena epätydyttävästä avioliitosta. Erilleen kasvamisen kokemus muodostui Pekan tarinassa erilaisista näkemyksistä ja erilaisista kiinnostuksista asioiden suhteen. He eivät tehneet enää yhdessä asioita vaan toimivat erillään toisistaan. Erilleen kasvamisen voi katsoa olevan kulttuurivarannosta kumpuava mallitarina (Hänninen 2002), joka tutkimuksissakin on yleinen eron syy (Kiiski 2011, Paajanen 2003).

Marja kertoi, että he eivät kumpikaan uskaltaneet tehdä lopullista päätöstä. Hän näki, että he molemmat yrittivät välttää syyllisen osapuolen taakkaa. Lopullisen eron ehdottaja tai muuten aloitteellisempi toimija eron mahdollistumisen suuntaan saa usein harteilleen ”syyllisyyden taakan” suhteessa läheisiin, lapseen ja toiseen osapuoleen (Pettilä ja Yli-Marttila 1999, 41). Kiisken tutkimuksen (2011, 112; 2012, 163) vanhemmista 17 prosenttia oli kokenut paljon, 26 prosenttia jonkin verran ja 30 prosenttia vain vähän syyllisyyttä erostaan. Syyllisyyttä suhteessa lapsiin oli tuntenut 52 prosenttia vanhemmista. Tässä tutkimuksessa vanhemmat tunnistivat syyllisyyteen liittyviä tunteitaan, mutta syyllisyys ei kuitenkaan ollut keskeisin eroon liittyvä tunne. Luonnollisesti syyllisyyttä koettiin varsinkin suhteessa lapsiin ja heidän selviämiseensä. Myös oma epäonnistuminen parisuhteessa aiheutti syyllisyyttä. Ihanne ehjästä ydinperheestä eli vahvana lähes

kaikkien vanhempien mielessä. Syyllisyyden tunteet hälvenivät hyvään yhteistyöhön pääsemisen myötä. Yllätyseroissa aloitteellisten voisi kuvitella kantaneen syyllisyyttä myös suhteessa puolisoon. Heitä en harmikseni päässyt haastattelemaan.

Kerronta ei ole vain vanhan kertaamista vaan tuottaa koko ajan jotain uutta. Narratiivit muuttuvat uusien elämäkokemusten myötä. Ihmisen kertoessa itsestään hän samalla etsii itseään, näkee ja tuottaa asioita uudelleen. Jokaisella kertomiskerralla yksilön kertomus muuttuu kertojan ottaessa sen käsitteellisesti ja retorisesti haltuun yhä uudelleen. (Hyvärinen ja Löyttyniemi 2005, 220; Tolska 2002, 164-165.) Heidi toteaa, että hänen kertomansa tarinat eron syistä ovat muuttuneet aikojen kuluessa. Haastatteluhetkellä Heidi näkee eron syynä pitkäaikaisen prosessin, jonka aikana hän on tajunnut kuinka erilaisia ihmisiä he Joukon kanssa ovat. Pariskunta haki ulkopuolista apua ja valmisteli eroa kolmisen vuotta.

Heidi: *”Mä sanoisin, että ne (eron syyt) on muuttunut vuosien varrella, kun on itseään pohtinut, kyl meillä oli ehdottomasti se keskeisin, että meillä tavallaan se parisuhde vaan nuivettui, ei ollut yhteisiä harrastuksia, me ollaan aina luettu eri kirjoja, tykätty erilaisista elokuvista... Mut sit se, meidän keskinäinen juttu, että ei vaan oo ollut hirveesti sanomista ja niinku me todettiin silloin, että häntä se ei niin hirveesti häirinnyt, että hän sanoi, että hän tietää, ettei tää oo parasta mahdollista, mutta se riittää ja mä sit olin se, joka kipui, et mua se jotenkin söi ihan hirveesti...”*

Vaikka Heidi halusi pitkään muutosta Joukon tyytyessä siihen mitä heillä oli, Jouko oli lopulta päätöksenteossa aloitteellisempi. Joukon päätös taas tuli yllätyksenä ja shokkina Heidille, joka oli pitkään ehdottanut suutuksissaan eroa ratkaisuksi.

Heidi: *”Ja sit se vaan niinku tietyssä pisteessä tuli siihen pisteeseen, että vaikka mä olin se joka painosti, mä oikeastaan painostin aina muutosta, mä sanoin, että tää ei toimi, että täytyy tapahtua jotain ja mun ex-mies, että hän ei tajuu, että mitä se muutos on, hänestä ei oo siihen ja mä vaan tasaisin aikaväleihin sanoin, että tää ei voi jatkuu näin ja sit se oli itse asiassa hän joka väsy, että kun hän on veitsenterällä koko ajan, että pitäis-kö meidän sit vaan erota ja sit olihan se ihan hirvee shokki. Se oli ihan järkyttävä shokki (...)”*

Heidin mukaan heillä ei oikeastaan enää ollut parisuhdetta liiton viimeisinä vuosina. Avun hakemisesta huolimatta he eivät enää saaneet parisuhdetta toimimaan. Jouko määritteli eron syyt samalla tapaa kuin Heidikin. Jouko kertoo tottuneensa kertomaan eron syytarinaa erilaisilla tavoilla eri kertoina. Joukon kuvauksessa puolisoitten eroavaisuudet määrittivät eteenpäin menon ja nykyiseen tyytymisen kautta. Joukon tarinassa näkyy hyvin puolisoitten erilaiset kiinnostukset ja tavoitteet elämän suhteen.

Jouko: *”Ehkä se oli pitkäaikainen tylsistyminen, koska se oli pitkäaikainen prosessi, ei hetkessä pompahtanut, näin mä sanoisin, siitä on tämmönen yksinkertainen versio ja monimutkainen versio, mutta se aina riippuu mielentilan mukaan, että mitä siitä kertoo, ei ollut yksiselitteinen. Mutta tähdättiin vähän erilaiseen tulevaisuuteen, siinä oli Heidi saanut sen mitä Heidi halus, sen jälkeen halus isompaa muutosta, enemmän se oli*

Heidin, ero oikeastaan lopullinen päätös oli mun, mut se prosessi sanoisin, että se oli suurelta osalta Heidin, Heidin (hiljaisuus), ei voi sanoa syytä, mutta aikaansaannosta, se oli meillä oli niin sanotut eturistiriidat sinä. Mulla oli enemmän pysyvyys siinä ja hänellä eteenpäin meno. Mikä oli taas, mä en ymmärtänyt miten se olis ollut mahdollista.”

”Mitä se eteenpäinmeno sitten oli?”

Jouko: ”Se oli sanotaan näin, että hän oli saanut työpaikan kuntoon, tarpeellisen määrän lapsia ja siinä vaiheessa hänellä oli se ura ja ystävät, mihin hän tähtäs eteenpäin, eikä mulla ollut mitään sitä vastaan, mutta hän vaati muutosta, muuttoa, ja mä olin tyytyväinen siihen olotilaan, mikä mulla siellä vanhassa paikassa oli, mä en siihen taas nähnyt, ja meidän keskinäinen kanssakäyminen oli jo siinä vaiheessa muodostunut nälvimiseks enemmänkin, ei se ollut mitään yhdessäoloa enää, ei ollut mitään tehtävissä, vaikka yritettiin.”

Parisuhdeasioiden kanssa työskenteleville tilanne Heidin ja Joukon kuten myös Marjan ja Pekan välillä on tuttu. Pitkän liiton kuluessa huomataan, että ajatellaan hyvin eri tavoilla elämästä ja kiinnostukset kohdistuvat eri asioihin. Tarkemmin haastatteleamalla yleensä selviää, että erilaisuudet ovat olleet tiedossa jo suhteen alussakin, mutta silloin ne eivät ole häirinneet. Kun energiaa on mennyt pienten lasten hoitoon ja kasvatukseen, talon hankkimiseen tai työuran tekemiseen, ei ole kenties ehditty kiinnittää huomiota parisuhteen tilaan. Sitä ei ehkä ole myöskään osattu pitää tärkeänä.

Erik kuvaa eron syyksi rakkauden loppumista, mikä johti avioliiton ulkopuoliseen suhteeseen. Pariskunta oli yhdessä vielä vuosia tapahtuman jälkeen, mutta uskottomuuden aiheuttama luottamuspula oli asia, joka hiersi heidän suhdettaan.

Erik: ”Luulen, että se, että Sonja ei enää rakastanut minua, se oli enemmän tai vähemmän hänen päätöksensä, mutta minussa oli syytä, en ole kovin hyvä elämään ilman rakkautta. Kun suhde viileni, otin rakastajattaren, mikä oli vaikeaa Sonjalle, oli tosi vaikeaa hänelle. Mutta sen jälkeen kun suhde oli loppunut, toivoin, että voisimme korjata suhdettamme, mutta se ei ollut mahdollista. Luulen, että se oli näin.”

Erik on Reetan lisäksi ainut vanhempi, joka puhui rakkauden loppumisesta eron kohdalla.²² Miksi rakkaus mainittiin tarinoissa niin harvoin, on mielenkiintoista. Pitivätkö haastateltavat itsestään selvytenä sitä, että erotessa rakkaudentunteita ei enää ole vai onko asiasta vaan vaikea tai epäluontevaa puhua eron yhteydessä ja yleensäkin? Voisi olettaa, että ihmiset yhä menevät yhteen, koska rakastavat toisiaan ja pääosin eroavat, kun eivät enää rakasta toisiaan.

Uuden elämän aloittamiseen liittyvät tarinat

Toiseen ryhmään, jossa eron syinä mainittiin uuden elämäkumppanin löytyminen ja/tai muutoksen hakeminen elämään, kuuluvat Reetan (ja Juuson), Merin (ja Markuksen) sekä Marin ja Paulin tarinat. Merin ja Marin tarinoissa miesten uskottomuus tuli yllättävänä käänteenä ja suurena järkytyk-

²² Reetan puheesta lainaus myöhemmin tässä alaluvussa

senä. Uskottomuus ja äkillinen ero täyttävät traumaattisen tapahtuman tunnusmerkit (Kimpimäki 2012, 178; Malinen ja Larkela 2011, 13). Merin parisuhde päättyi miehen aloittaessa uuden elämän uuden naisystävän kanssa. Pauli ei pystynyt valitsemaan Marin, avopuolisonsa ja lapsensa äidin, ja uuden naisystävän välillä. Marin oli lopulta tehtävä päätös sietämättömäksi käyneessä tilanteessa. Reetalle miehen päätös tuli yllättäen, vaikka eron syynä ei ollut kolmas osapuoli. Eron lopullista syytä saattoi edeltää lapsiperhearjen kiireestä kuormittunut elämäntilanne, jolla on yhtäläisyyksiä kehitysvaihekkriiseihin (Määttä 2002, 20). Yhdistävää näille tarinoille oli myös se, että eron hetkellä pariskuntien lapset olivat kaikki alle kolmevuotiaita. Myös Kääriäisen (2008, 45) tutkimuksessa eroilmoitus tuli yllätyksenä pääsääntöisesti pikkulapsiperheissä. Näille kolmelle haastattelemalleni naiselle ero oli alkuun katastrofi (ks. Jallinoja 2000, 167; Kimpimäki 2012).

Reetalle ero tuli siis yllätyksenä. Hänen oli vaikeaa käsittää syytä Juuson ratkaisuun. Kuormittavia taustatekijöitä erolle olivat muun muassa talonrakennus ja pariskunnan yhteisen ajan puute. Ne eivät Reetasta tuntuneet kuitenkaan asioilta, joiden vuoksi otetaan ero. Reetta on päätenyt siihen, että Juuso ei enää rakastanut häntä.

Reetta: ”Tohon (kysymykseen eron lopullisesta syystä) ei ole mitään yhtä vastausta ja se voi edelleen olla mysteeri, et en tiedä, jälkeinpäin oon sit miettinyt ja pohtinut ja varmaan Juusokin on miettinyt ja tota, mies ei enää rakastanut. Eli se oli se olennaisin syy. Että siihen voi vaikuttaa monta eri asiaa. Ja ilmeisesti, ja uskon edelleen siihen, että kolmatta, ainakaan virallista osapuolta, ei oo ollu. Että mies oli miettinyt sitä vuoden verran ja todennut sitten, että ei”.

Reetta mainitsee, ettei virallista kolmatta osapuolta ollut. Parisuhdetyössä kuulemissani tarinoissa eroaloitteen yllättävyys kertoo usein salaisesta rinnakkaissuhteesta. Reetan tietoon ei kuitenkaan tullut kolmatta osapuolta eroprosessin missään vaiheessa. Reetta katuu sitä, että he eivät pitäneet huolta parisuhteen yhteisestä ajasta. Pienen lapsen hoitoon, Reetan töihinmenoon ja talon rakentamiseen liittyvä kiire vei kaiken vanhempien energian. Reetta olisi ollut valmis keskustelemaan parisuhteesta, mutta Juuso ei antanut hänelle siihen mahdollisuutta tehdessään päätöksen yksin. Eroa pitkään miettinyt on luonnollisesti tukevammalla pohjalla tunteidensa kanssa eroa koskien (Pettilä ja Yli-Marttila 1999, 41). Ex-puolisoiden tunteiden eriaikaisuus aiheuttaa väkisinkin vaikeuksia yhteistyön alussa. Kun toinen on jo päättänyt erosta ja toinen vielä ihmettelee miksi erotaan, vanhemmat ovat hyvin erilaisessa tilanteessa suremisen ja toipumisen suhteen (Hokkanen 2005, 171).

Merille miehen uskottomuus ja ero tulivat shokkina. Reetan tavoin hänellekään ei jäänyt miettimis-aikaa eikä tilaisuutta hakea yhdessä apua. Meri oli luullut, että asiat olivat hyvin, vaikka lapsiperheen arki olikin rankkaa.

Meri: *"No tota, no me erottiin lähinnä, siis ihan yksinkertaisesti siksi, että mun mies löysi toisen naisen, hän halusi ja teki ratkaisunsa niin, että hän lähti sen toisen naisen matkaan ja jätti niinku meidät, että ei siinä sen kummosempaa"* (hymähdys)

"Se oli aika shokki?"

Meri: *"Se oli shokki joo, mä olin ihan kuvitellut, että me oliin onnellisia, olihan meillä ollut raskasta aikaa, vanhempi lapsi oli just sairastunut ja tää nuorempi oli tällänen korvakierre-lapsi, oikeen pahemman luokan, kyllähän siinä oli raskasta, mutta mä ajattelin, että meillä on molemmilla raskasta ja se et me jaksetaan, on se, että me ollaan yhdessä"*

Luonnollisesti pikkulapsivaihe on parisuhteelle rankkaa aikaa. Olisi ollut mielenkiintoista kuulla myös Juuson (Reetan miehen) ja Markuksen (Merin miehen) ajatuksia suhteen mahdollisista epäkohdista ja siitä, mikä sai heidät aloittamaan uuden elämän. Uskottomuus voi olla seurausta puolisoiden välisen tunnesiteen väljähtymisestä (Koskela 2012, 136). Toisen puolison itsenäistymishalu voi myös ilmetä myös epäsuorasti uskottomuutena (Kiiski 2011, 153). Koskelan (2012, 136) tutkimuksessa yllätyseron kokeneet miehet uskoivat olevansa hyviä aviomiehiä ja isiä ja luulivat myös puolisoitensa ajattelevan näin. Koskelan mukaan tavallinen ja taloudellisesti turvallinen elämäntapa ei ollut naisille riittävää, miehille se taas tuntuu riittävän. Miesten tuntemukset ovat samantapaisia kuin Merin ja Reetan tuntemukset tässä tutkimuksessa. Ero voi tulla yllätyksenä molemmille sukupuolille. Sukupuoli ei välttämättä ole selittävä tekijä riittävyden/riittämättömyyden kokemukselle vaan sen on sidoksissa nimenomaan eron yllättävyyteen.

Marielle miehen uskottomuus tuli yllätyksenä hyvin herkkänä hetkenä. Asiaa oli aluksi vaikea uskoa todeksi eikä ainakaan lopulliseksi asiantilaksi. Tämä on tyypillistä puolustusmekanismien toimiessa psyyken suojana (Mykkänen-Hänninen 2009, 42). Mari määrittelee eron pääasiallisen syyn näin:

Mari: *"Niin kyl se oli, että hän halus jatkaa sitä entistä elämää, ei halunnut asettua mun ja lapsen kanssa siihen kotiin ja hän löysi tän Piian, mä ainakin näen se niin, et hän halusi vaihtaa kumppania tavallaan."*

"Koska sä sait siitä tietää?"

Mari: *"Mä sain siitä tietää jo silloin kun mä olin ihan viimeisilläni raskaana."*

"Se on ollut aikamoinen shokki?"

Mari: *"Oli se silloin, kyllä siinä aika monta yötä, näin jälkeenpäin kun ajattelee, niin ei sitä halunnut myöntääkään, että tässä oli näin käynyt, sitä uskotteli vaan, että ehkä se oli joku ohimenevä juttu vaan. Kauan tehtiin sitä eroa, niinku käytiin läpi niitä asioita, ja sitä eroa sitten, kesti kauan."*

Mari oli luonnollisesti Cullbergin (1980, 23) kriisiteorian shokkivaiheessa uskottomuuden paljastuessa, mutta aikaa eron tekemiseen jäi toisin kun Reetan ja Merin tarinoissa. Mari oli eron

tapahtuessa varma eropäätöksestä pitkän, noin kolmen vuoden, harkinnan jälkeen. Hänen kriisinsä korjaamisvaihe alkoi siinä vaiheessa, kun hän sai varmuuden siitä, että näin ei voi jatkaa tulevaisuudessa. Pauli, Marin ex-puoliso, kertoo eroon johtaneista syistä tällä tavalla:

Pauli: ”Yyh, (taukoa, pitkä hiljaisuus) mä löysin toisen naisen ja rakastuin siihen ja se, se oli vääjäämätön lopputulos, siinä oli pitkään semmosia pohdintoja ja kiputiloja johtuen siitä, että Jesse oli just syntynyt, niin se kesti se pohdinta siitä isyyden vastuun ottamisen tai sen vastuun tuleminen ja miten sen vastuun ottaisi ja se oli semmonen kipupiste, joka aiheutti sen, mihin liittyi tavallaan se ero, sitten taas päättyi siihen, että Mari oli se joka sitten otti sen ratkaisevan askeleen siinä, että tää ei voi jatkaa näin ja sitten päädyttiin asumuseroon ja se olikin lopullinen päätös tietysti siinä.”

Lapsen syntymä teki asian Paulille luonnollisesti hyvin raskaaksi. Pauli yritti toimia yhteiskunnan ydinperheihanteen mukaan pysymällä lapsen ja Marin tukena. Samanaikaisesti hänellä oli suhde toiseen naiseen. Marille tilanne kävi sietämättömäksi ja hän teki lopulta päätöksen suhteen loppumisesta. Pauli oli hämmentynyt siitä, että hän elämäntilanteen ollessa hyvä rakastui toiseen naiseen.

Pauli: ”Joo oli se itsellekin, siinä oli palikat kaikki kohdallaan, kyllä se oli itellekin semmosta, että kuinka tää voi olla mahdollista, meillä oli kaikki hyvin ja asunto oli ostettu just ja töissä meni hyvin ja näytti ja luuli, että kaikki on ok, mut sitten tuli täysi tyrmäys niin kuin itselleen ja kyllähän se oli pitkä prosessi, se kesti kaks, kolme vuotta ennen kuin se selkeytyi.”

Paulin kohdalla on erikoista, että hän aloitti uuden suhteen, vaikka ei kokenutkaan tyytymättömyyttä pitkään kestäneessä parisuhteessaan. Työssäni olen huomannut, että puolisolle yllättävän uskottomuudenkin taustalta voi löytyä tyytymättömyyttä parisuhteeseen. En paneutunut haastattelussa varsinaisesti eroa edeltävään aikaan, joten erilaisella painotuksella joitain taustasyitä erolle olisi voinut löytyä. Uskottomuutta selitettiin rakastumisella sekä Paulin että Erikin tarinoissa (Erikin ensimmäisessä liitossa).

Kääriäisen tutkimuksessa (2008, 103) eron yllätyksellisyys vaikutti kielteisemmin käytännön järjestelyihin, lasten tilanteeseen ja yhteistyöhön vanhemmuudessa. Mitä hitaammin eroa oli tehty yhdessä tai erikseen, sitä paremmin löytyi tapoja ja mahdollisuuksia arjen yhteistyöhön ja myös lapset pääsivät osallistumaan siihen. Vastaavasti mitä nopeammin ero oli tapahtunut, sitä yksinäisempää vanhemmuudesta tuli. Näin ei kuitenkaan tapahtunut tässä tutkimuksessa äkillisen eron kokeneille Reetalle ja Merille. Reetta ja Meri pystyivät toimimaan ja ajattelemaan järkevästi melko pian erouutisen jälkeen. Primaariarvioinnissaan he kokivat tilanteen vahvasti menetyksenä ja uhkana omalle ja lasten hyvinvoinnille. He pääsivät kuitenkin melko pian sekundaariarviointiin eli suunnittelemaan sitä, miten selviytyä ongelmallisesta tilanteesta ja alkoivat tehdä konkreettisia suunnitelmia asian ratkaisemiseksi. (Lazarus ja Folkman 1984, 32.) Lapsen edunmukainen hyvä

yhteistyö ja ex-puolison kunnioitus isänä olivat vahvasti mukana alusta asti toimintaa ohjaavina arvoina ja tavoitteina.

6.3 Selviytymistarinat ja ulkopuolinen tuki

Dolton (2005, 26) mukaan lähes kaikki ihmiset tarvitsevat eron jälkeen ulkopuolista keskustelua. Kolmannen henkilön läsnäolo tekee eroon liittyvästä ”tunteiden tuulettelusta” rakentavampaa. Tunteista puhumisen avulla ero tulee sanoitetuksi eikä jää ahdistukseksi ihmisen sisälle. Ennen avioerohakemuksen jättämistä vanhempien tulisi kertoa kolmannen henkilön läsnä ollessa syyt, joiden vuoksi he eivät näe muuta mahdollisuutta kuin erota. Näin vanhemmat puhuisivat vastuuntuntensa nimissä pintapuolisten intohimoloukkausten sijaan. Jos eroava pariskunta on sopinut käytännön ratkaisuista keskustelematta perusongelmasta sekä eroon liittyvistä tunteistaan ja kokee asioiden olevan hyvin, kysymyksessä on Dolton mukaan harkittu tai tiedostamaton torjunta. Tämä voi aiheuttaa ristiriitoja eron jälkeen. (Dolto 2005, 26-28.)

Yleisesti ajatellaan, että ihminen voi selviytyä kriisistä entistä kypsempänä ja toimintakykyisempänä käsittelemällä ongelmiaan ja saamalla tukea. Menetystä ei tarvitse hyväksyä, mutta sen kanssa voi oppia elämään. (Ruishalme ja Saaristo 2007, 28, 72.) Kiisken (2011, 237) tutkimuksessa eroneiden selviytymiskeinoja olivat tulevaisuuteen suuntautuminen, eron työstäminen yksin, sosiaalinen tuki, avioeron pohtimisen välttäminen, uskonnollinen tuki ja ammattiapuun turvautuminen. Ammattiapuun turvautuminen, kuten eron käsittely ammattiauttajan kanssa sekä lääkkeiden käyttö, eivät olleet merkittäviä selviytymiskeinoja. Apua vastaanottaneet kokivat kuitenkin saaneensa siitä paljon tukea.

Tässä tutkimuksessa kaikki haastateltavat olivat työstäneet eroa yksin, joten en erottanut sitä erilliseksi tuen muodoksi. Pidin työstämistä yksin (asian pohtimista ja suremista ja suunnitelmien tekemistä tulevaisuuden suhteen) myös itsestäänselvänä asiana. Haastatellut olivat lukeneet parisuhteeseen, eroon tai lasten kasvatukseen liittyvää kirjallisuutta. Eron pohtimisen välttäminen ei ollut selviytymiskeinona kenelläkään. Kukaan haastateltavistani ei myöskään maininnut saaneensa apua lääkkeiden käytöstä tai uskonnollisesta tuesta. Eron ja siitä selviämiseen saatu henkinen tuki, tulipa se sitten läheisiltä tai ammattiauttajilta, on ollut kaikille haastateltavilleni hyvin tärkeää. Taulukosta ilmenee eroon saadun henkisen tuen muodot.

Taulukko 2: Eroon saatu henkinen tuki

	Ystävien kanssa keskustelu	Vanhempien tarjoama tuki	Yksilökäynnit ammattiauttajalla	Parikäynnit (ennen tai jälkeen eron)	Vertaistuki (eroryhmät, eroseminaarit, nettikeskustelut)	Uusi suhde
Reetta	x	x		x	x	x
Sonja	x			x		x
Meri	x	x			x	
Ulla	x				x	
Erik	x			x		x
Marja	x				x	x
Heidi	x		x	x	x	
Jouko	x			x		
Pekka	x				x	x
Pauli						x
Mari	x					

Ystävien kanssa keskustelu oli henkisen tuen muodoista tavallisin tapa käsitellä eroon liittyviä tunteita. Siihen turvautuivatkin lähes kaikki haastateltavat. Sen jälkeen suosituimpia tukimuotoja olivat erilaiset vertaistuen muodot ja selviytyminen uuden suhteen avulla. Molempia käytti apunaan kuusi vanhempaa. Parikeskusteluihin ennen tai jälkeen eron oli turvautunut viisi vanhempaa. Yksilökeskusteluihin ammattiauttajan kanssa päätyi erokriisissään vain yksi vanhempi. Kaksi vanhempaa kertoi saaneensa tukea omilta vanhemmiltaan.

Läheisten tarjoama tuki

Kaikki haastatellut Paulia lukuunottamatta mainitsivat saaneensa erokriisiinsä tukea ystäviltaan. Tuen laatu erosi jonkin verran riippuen ystävän asennoitumisesta eroon, kyvystä käsitellä eroa ja siitä oliko ystävä itse kokenut eron vai ei. Haastatellut pitivät tärkeänä sitä, että ovat saaneet tukea ihmisiltä, jotka ovat kokeneet itse eron. Sonja kokee saaneensa tukea sekä eronneilta että niiltä ystävilta, jotka eroa eivät ole kokeneet. Ystävien tuesta huolimatta Sonja on sitä mieltä, että loppujen lopuksi eroprosessin työstämisessä on yksin.

Sonja: ”Mulla on paljon ystäviä ja tuttavuuksia ja paljon eronneita ystäviä ja paljon eronneita ystäviä. Ikinä ei ollut semmosta, että ei ois ollut kenen kanssa puhua ja käydä näitä läpi, että kyllä ne ymmärsi ihan liian kanssa, että ei, en oo ollut silleen yksin sen asian kanssa, vaikka yksinhän niistä loppujen lopuksi menee läpi, että vaikka kuinka ystävät auttaa ja ajattelee, niin itehän ne on käytävä ne prosessit läpi, että ei se siitä muutu.”

Ystävät ovat siitäkkin syystä tärkeä tuki, että he ovat ystävänsä puolella. Reetta koki, että ne ystävät, jotka eivät itse olleet eronneet, eivät pystyneet samastumaan tilanteeseen. Heidän läsnäolonsa oli joka tapauksessa tärkeätä. Kaikki ystävät eivät osanneet suhtautua eroon. Reetalla meni ystävyys-suhde poikki, koska ystävä ei kestänyt Reetan ja Juuson eroa. Aina ystävien tuki ei ole sellaista, että se auttaisi kriisissä olevaa. Mari koki yhden ystävänsä neuvot ennen eroa liian suoriksi ohjeiksi, joihin hän ei ollut siinä tilanteessa valmis.

Mari: ”Yhden ystävänsä kanssa menikin niin, hän oli ihan, että miksi sä siedät tommosta ja miksi sä jaksat, et sun täytyy tehdä jotain päätöksiä ja hän vähän potki persuksille mua, et sit se meni semmoseks, että meillä meni vähäks aikaa ne välit semmosiks, että me ei oltu tekemisissä, en mä sit saanut aikaseks ja tavallaan ehkä siinä oli et itse tarvis niin paljon sitä kypsytelyä, ja sit et kun itse ajatteli sitä, että miten mä tulen tässä toimimaan tämän asian kanssa, mitä se tulevaisuus on, niin mielti ja sitä surua ja miten me pärjätään ja kaikkea, että siinä niinku, että siinä meni sitä aikaa itsen kanssa, että selvitteli niitä ajatuksia, ei mulla niin moni ystävä siitä tiennyt, mut muutama tiesi sen todellisen laidan.”

Ystävänsä tukeminen vaatii taitoa ja hienovaraisuutta. Hädässä oleva ihminen voi usein tukeutua ystävänsä ja kysyä mitä tämä tekisi hänen asemassaan. Ulkopuolisena ystävänsä on usein helppo antaa järkipäisiä suoria neuvoja. Ystävä ei ole tunnesuhteessa ystävänsä puolison eikä hän näin ollen ymmärrä parisuhteen historian merkitystä sekä pelkoja koskien tulevaisuutta. Terapeuttisessa auttamistyössä työskentelevät ovat varovaisia asiakkaille annettavien ohjeiden ja neuvojen suhteen (lukuunottamatta esimerkiksi väkivaltatilanteita). Varovaisuus ja sensitiivisyys ovat hyväksi myös ystävyys-suhteissa. Jokaisen on tehtävä elämänsä tärkeät päätökset itse hänelle oikeassa tahdissa. Ystävänsä kanssa voi kuitenkin miettiä eri vaihtoehtojen hyviä ja huonoja puolia.

Tutkimuksen eroperheiden lasten isovanhemmat asuivat usein kaukana perheistä. Vaikka vanhemmat kokivat pääsääntöisesti omien vanhempiansa hyväksyvän eron, vain kaksi vanhempaa mainitsi saaneensa tukea vanhemmiltaan. Helpoimmin eroo pystyivät suhtautumaan isovanhemmat, jotka olivat itsekin eronneet ja joiden suvussa oli paljon eroja. Jouko, Heidi ja heidän tyttärensä Roosa olisivat kaivanneet isovanhempien tukea lapsille eron aikaan. Heidi ja Jouko kokivat, että nämä eivät siihen heti pystyneet omalta erojärkytykseltään. Heidi kuitenkin koki saavansa jonkun verran emotionaalista tukea Joukon äidiltä ja Jouko koki saavansa ymmärrystä Heidin vanhemmilta. Konkreettinen apu kuitenkin puuttui, mikä oli surullista lasten kannalta. Onko lapsen isovanhempien järkytyksessä kyse eron tuottamasta häpeästä, joka on vanhemman sukupolven edustajille isompi kuin heidän lapsilleen? Joissakin perheissä voidaan myös ajatella, että ei ole sopivaa sekaantua lasten ja lastenlasten elämään liikaa. Eroa ehkä pidetään perheen omana asiana. Joskus on myös vaikeaa kohdata tunnetasolla raskaita asioita ja siksi otetaan etäisyyttä. Myös Castrènin tutkimuksessa (2012, 53) läheiset saattoivat ottaa etäisyyttä eroperheeseen.

Reetan ja Merin vanhemmat olivat erotilanteessa konkreettisesti apuna ja henkisenä tukena sekä heille että lapsille. Meri oli oivaltanut, että yksin ei tarvitse jaksaa ja pyytännyt apua myös läheisiltään. Läheistekään eivät välttämättä ymmärrä tarjota apua pyytämättä. Avun hakeminen osoittaa heikkouden sijaan vahvuutta. (Mykkänen-Hänninen 2009, 85.) Meri koki, että vanhempien kanssa pystyi olemaan heikoimmillaan, olemaan oman itsensä tarvitsematta ponnistella. Tämä on kriisitilanteessa hyvin arvokasta.

Meri: *”Vanhemmat oli se suurin tuki ja turva kyllä, et ihan siinä arjessa ja sitten tota, kaikessa muussakin kyllä, mut et ystävät myös, mut kyllä ne vanhemmat oli ne kenen kanssa uskaltautui olla kaikkein heikoin, ettei tarvinnut koskaan mitään esittää.”*

Ulkopuolinen apu

Viidellä naisella ja yhdellä miehellä oli kokemuksia eroryhmästä. Kaikki kertoivat hyötynensä vertaisryhmän tarjoamasta tuesta.²³ Heidi on saanut apua ystäviltaan ja myös hakenut ulkopuolista apua useasta paikasta. Hän näkee myös kirjoittamisen ja lukemisen auttaneen häntä erokriisissä.

”Miten sä selvisit erosta, minkä avulla?”

Heidi: *”Minkä avulla, ystävien, ystävien ja ystävien, varmaan ystävät on se ensimmäinen. Sitten tota, kylhän mä kävin ihan juttelemassa siellä kunnalla, mä kävin siellä seurakunnalla ja me oltiin siellä parisuhdejutussa ja kun me oltiin tehty se päätös ja asuttiin vielä yhdessä, mä kävin psykiatrisella sairaanhoitajalla, kävin purkamassa omia ajatuksia, tuntoja ja sit mä kirjoitin aivan sikana. Et mä omia ajatuksia purin paperille. Ja sit varmaan se, et mä luin. Tavallaan etsin kaiken suomenkielisen kirjallisuuden mitä löytyy. Mulle kävin niin, että mä olin eron jälkeen yhä enemmän kiinnostunut toimivasta parisuhteesta. Mä luin, paitsi, niinku erotilanteesta, niin myös parisuhdejuttuja (...) Et kyllä mä kävin ihan valtavan itsepohdiskelun läpi. Ja varmaan sit se mikä liittyy siihen, niin kyl varmaan lapsuuden ja lapsuuden kodin vaikutus, et kylmä aika paljon työstin.”*

Heidin lisäksi myös Reetta ja Pauli mainitsivat lukeneensa eroon liittyvää kirjallisuutta, joka on ollut omassa selviytymisessä tärkeä itsetutkiskelun ja -hoidon muoto. Kirjallisuudesta voi löytyä ymmärrystä siihen, miksi on ajauduttu ongelmiin tai vahvistusta toimia lasten tueksi.

Parikeskusteluihin oli turvautunut eroprosessin aikana kolme pariskuntaa (haastatelluista viisi vanhempaa). Reetta koki eronjälkeiset keskustelut hyvin tärkeiksi.²⁴ Pariterapiassa oli ollut ennen eroa kaksi pariskuntaa. Heidi ja Jouko eivät saaneet pysyvää apua käynneistä. He eivät kyenneet käytännössä sitoutumaan pariterapiassa sovittuihin asioihin. Sonja ja Erik kävivät muutama vuosi ennen eroa muutaman kerran pariterapiassa. Heidän kokemuksensa pariterapiasta oli kielteinen. He eivät kokeneet hyötynsä siitä.

²³ Vertaisryhmien hyviä kokemuksia on enemmän kappaleessa 6.5.3, jossa vanhemmat suosittelivat eroaville ihmisille ulkopuolista apua.

²⁴ Reetan kokemusta kuvataan myös kappaleessa 6.5.3.

Sonja: ”Jossain vaiheessa avioliittoa käytiin pariterapiassa, mutta kyllä meillä niitä puhemahdollisuuksia oli paljon muuhunkin suuntaan, että ei me koettu sitä mitenkään erityisen antoisaksi sitä parisuhdeterapiaa. Tarkoitus on, että tekee tietoiseksi ihmiset niistä prosesseista, mikä vääristää sitä suhdetta ja me tiedettiin tasan tarkkaan mikä meidän hommassa meni vikaan, mutta kumpikaan ei vaan halunnut semmosta mitä toinen halusi. Ei se ehkä, sellaisilla ihmisillä, jotka ei paljon puhu tai ei oo ketään kenen kanssa puhua, niin on vieraan tuen tarve kauheen iso, mut me tiedettiin mikä ongelma on, me vaan haluttiin ratkasta se tällä lailla, siinä ei niinkun ollu mitään ihmeellistä.”

Sonjan mielestä he pystyivät puhumaan keskenään ja ystävien kanssa asioista eivätkä siksi tarvinneet ulkopuolisen apua. He tiesivät mitä tehdä, mutta eivät ehkä olleet valmiita hakemaan kompromissia asioihin. Ehkä tunnetasolla oli jo liian myöhäistä löytää kadonnutta yhteyttä. Erik oli samaa mieltä Sonjan kanssa pariterapian hyödyttömyydestä. He jättivät parikäynnit myös sen vuoksi, että Sonja koki Erikin ja terapeutin flirttailevan keskenään. Erik ei ollut asiasta samaa mieltä. Sonja koki Erikin ”rakkauskäsityksen” olevan laajempi kuin muiden ihmisten. Erik kertoo selvinneensä erosta ystäviensä tuella. Hän ei mielestään ole sellainen, joka jää pitkäksi aikaa suremaan ja murehtimaan asioita.

Selviytyminen uuden suhteen avulla

Coyshin ym. (1989, 67-68) tutkimuksessa miesten psykologiseen eroon sopeutumiseen vaikutti myönteisesti uuden tukea antavan ihmissuhteen läsnäolo. Naisilla vaikutus ei ollut yhtä vahva. Linnankoski ja Valtonen (2008, 53, 73) pitävät miehen hakeutumista uuteen suhteeseen nopeammin kuin naisen eron ”mieserityisenä” piirteenä. Koskelan (2011, 141) tutkimilla miehillä esiintyi runsaasti heti eron jälkeen solmittuja uusia suhteita. Miehillä ei välttämättä ollut halua vakinaistua, osa ”testasi omaa kilpailukykyään suhdemarkkinoilla.” Linnankosken ja Valtosen (2008, 73) mukaan nopeasti eron jälkeen solmitut suhteet toimivat usein toipumissuhteena, joka loppuu täytettyään tehtävänsä. Mies ei heidän mukaansa ole vapaaehtoisesti ilman parisuhdetta ja perhettä. Mies ei lähde myöskään yhtä helposti epätydyttävästä suhteesta kuin nainen, koska hänellä on vähemmän keinoja selvitä erosta kuin naisella. Heidän mukaansa mies ei ole tottunut käsittelemään, jakamaan ja kohtaamaan sisäistä maailmaansa.

Kimpimäen (2012) tutkimuksessa haastatellut, joiden suhde oli kariutunut puolison uskottomuuteen, suhtautuivat torjuvasti, varautuneesti tai tunnustellen uuteen suhteeseen. Harva avioitui nopeasti uudelleen. Eron jälkeen uutta suhdetta toisaalta toivotaan, toisaalta kaihdetaan (Määttä 2002, 187). Hokkanen (2005, 167) pohtii onko uuteen suhteeseen hakeutuminen ja uusperheen perustaminen myös yritys tavoitella menetettyä ”normaaliutta”. Grayn (1999, 28) mukaan miehet aloittavat uuden suhteen liian aikaisin ja naiset taas torjuvat tietämättään rakkautta.

Jos suhde aloitetaan liian aikaisin, miehet eivät pysty antamaan uudelle suhteelle täyttä panosta. Naiset vastaavasti pystyvät vastaanottamaan vain vajaan panoksen. Grayn mukaan paras aika on aloittaa suhde silloin, kun siihen ei tunne pakottavaa tarvetta.

Uudet ihmissuhteet ovat osaltaan auttaneet haastateltavia erosta selviytymisessä. Vain kolme vanhempaa mainitsi uuden ihmissuhteen vaikutuksesta, mutta tulkitsin uuden suhteen antaneen voimia erosta selviytymiseen yhteensä kuudelle vanhemmalle. Esimerkiksi Erik ja Marja aloittivat tahoillaan uuden vakavan suhteen melko pian eron jälkeen. Voisi myös olettaa, että Pauli sai rinnakkaissuhteeltaan tukea Marin lopullisen eropäätöksen jälkeen. Pekka kertoo, että hän oli käsittelemättä eroaan tapailemalla paljon naisia. Hän luuli selvinneensä erosta, mutta ymmärsi vuoden kuluttua, että asia ei ollutkaan niin. Linnankoski ja Valtonen (2008, 53) näkevät, että pitkästä tai merkittävästä ihmissuhteesta toipuminen kestää puolesta vuodesta useampaan vuoteen. Kimpimäki (2012, 181) näkee puolison uskottomuudesta ja erosta toipumisen vievän useita vuosia. Toipumissuhteisiin eli niin sanottuihin laastarisuhteisiin voivat miesten lisäksi ajautua toki myös naiset. Suhteen toipumisfunktio ei välttämättä ole tiedostettua. Reetta ei halunnut uskoa, että uusi suhde melko pian asumuseron jälkeen alkanut suhde olisi niin sanottu laastarisuhde, josta häntä oli eroryhmässä varoiteltu:

Reetta: ”Ja mulle sanottiin joskus, että erosta toipumiseen menee kaks vuotta. En uskonut silloin sitä, mut kyl sitten jälkeinpäin sitten kun itse lopetti sen eron jälkeisen suhteen(...) Et se oli just tää laastarisuhde, mitä mä en missään nimessä halunnut, laastarisuhdetta, ja kielsin kokoajan, että tää ei missään nimessä ole laastarisuhde. Mut kyllä se oli.”

Reettaa harmitti jälkeinpäin se, että oli käyttänyt miestä erosta selviämässä kuuntelijanaan. Hän tunsu katumusta myös siitä, että oli tutustuttanut poikansa miehen lapseen. Lasten ystävyys oli eron myötä katkennut, mikä oli ollut lapselle kurja kokemus. Sonja oli tapaillut miehiä melko pian eron jälkeen. Jälkeinpäin hän ajatteli, että olisi voinut olla eron jälkeen muutaman vuoden yksin. Sonja on oivaltanut, että suhteeseen on valmiimpi tietäessään mitä elämältä haluaa ja millä ehdoilla.

Sonja: ”Sen neuvon mä kyllä antaisin, että uuteen suhteeseen ei kannata mennä ennen kuin on pari vuotta mennyt viimeisestä erosta, että kyllä siinä, sitä on niin unohtanut, että mikä on oma ite ja mitä haluaa, kun elää tosi pitkään avioliitossa. Siinä kuitenkin, vaikka kuinka yrittää pysyä omana itsenään ja muuta ihanaa krääsää, niin kyllähän se on täynnä kompromisseja se parisuhteen tie, ja ne kompromissit saattaa ennen pitkää osaksi itsee, ettei muistakaan sitä, että on kompromissi eikä se mitä mä halusin. Niistä tulee äkkiä laastarisuhteita sitten.”

Onko selviytyminen laastarisuhteen avulla aina huono asia? Jos laastarisuhteen molemmat osapuolet ovat tietoisia suhteen mahdollisesta väliaikaisesta luonteesta, voisi kuvitella, että suhde voisi

auttaa molempia osapuolia saamaan hyväksynnän tunnetta, hetkellistä onnea ja voimia jaksaa. Parisuhteissa kuitenkin osapuolten tarpeet ovat usein hyvin erilaisia. Tällöin vaarana on, että toinen rakastuu ja särkee sydämensä ehkä uudelleen.

Uusi suhde voi toki olla myös pysyvä. Uuden rakkaussuhteen kautta ihminen voi saada voimaa ja korjaavia kokemuksia entiseen suhteeseen verrattuna. Kuten Malinen ja Larkela (2011, 78) toteavat, ”rakastuneessa parissa on paljon voimaa, jota säteilee myös muille.” Marja löysi melko pian eron jälkeen uuden kumppanin, josta tuli hänen aviomiehensä. Pauli muutti yhteen naisen kanssa, jonka kanssa oli rinnakkaissuhteessa liiton aikana. Useat haastattelemani vanhemmat suhtautuivat harkiten uusien kumppaneiden mukaantuloon lasten elämään. Naisia nopeasti tapahtuvat sitoutumisaikheet miesystävien puolelta olivat saaneet lopettamaan suhteen (Meri ja Reetta).

6.3.1 Tarinoita miesten avun hakemisen vaikeudesta

Kuten yleensäkin tutkimuksissa, haastattelemistani vanhemmista naisilla oli matalampi kynnys keskustella ystävien kanssa ja hakeutua erilaisen avun piiriin. Miehet käyttävät harvoin ulkopuolista tukea erosta selviytymiseen, vaikka kokevatkin avuntarvetta. Kynnys avun hakemiseen miesten kohdalla on hyvin korkea. (Koskela 2012, 141.)

Heidi miettii Joukon ja itsensä erilaisuutta asioiden käsittelyn suhteen. Heidän mielestä stereotypia naisten ja miesten erilaisista asioiden käsittelytavoista toteutuu ainakin heidän välillään. Heidi näkee Joukon pitävän ajatuksia ja mielipiteitä sisällään. Lenkki koiran kanssa, elokuvat ja kirjat toimivat Joukon keinoina käsitellä pahaa oloa ja ahdistusta. Toiminnan sijaan Heidi olisi halunnut Joukon keskustelevan asioista. Jouko kertoo tavastaan ajatella suhteestaan keskusteluun näin:

Jouko: ”Siinä mä oon tyypillinen, että liiankin paljon pyöritän ja yritän löytää ratkaisua asioihin, mä en puhu asioista ennen kun mä oon mielestäni löytänyt ratkaisun ja jos mä en oo löytänyt, mä en välttämättä puhu ollenkaan ellei multa kysytä siitä asiasta. Mutta taas, jos multa kysytään, mihähän puhun, et mulla oo siinä mitään itsesuojeluvaistoa, että mä näkisin, että mä menetän jotain itsestäni kertomalla asian toiselle. Mut kaikista hauskindahan on se tai surullisinta, miten sen katsoo, että meni kaks vuotta melkeen työpaikalla ennen kuin siellä kukaan tiesi, että mä oon eronnut. Kukaan ei kysynyt multa ja en minä kertonut, mutkun multa kysyttiin, sit mä kerroin. Se oli oikeesti, ei mulla ollut mitään tarvetta siihen avautumiseen, että mulla oli muutama kaveri kenen kanssa mä olin jutellut siitä ihan tarpeeks. Ja ei siinä oo mitään, se vain on näin...”

Jouko siis kertoo puhuvansa, kun on työstänyt asiaa itsekseen tarpeeksi ja joku kysyy häneltä. Muuten hän on avautunut erostaan vain muutamalle kaverilleen. Heidi yritti ohjata Joukon avun piiriin puhumaan tunteistaan, mutta se lähinnä ärsytti Joukoa. Hän päätti, että ei mene minnekään ex-puolison ohjaamana vaikka tiesikin Heidän olevan hänestä huolissaan ja tahtovan hänelle hyvää.

Jouko: *”Sellanen asia mistä melkeen saatiin riita aikaiseks oli se, että Heidi niinku yritti melkeen pakottamalla, että meikäläinen menis psykiatrin puheille tai psykologin puheille, että se auttaa häntäkin niin paljon, että munkin on mentävä. Mä en nähnyt siihen mitään syytä.”*

”No minkä synn Heidi sitten näki?”

Jouko: *”Mä en tiedä mikä Heidin syy oli, hänestä mulla oli ongelmia.”*

”Oliko hän huolestunut susta?”

Jouko: *”Tottakai se oli varmasti huolestunut musta tai sitten se oli sitä meiltä, että jos hälläkin, niin mullakin on näitä ongelmia eli se oli semmonen, mitä mä jouduin melkeen tappelemaan, että jätä nyt mut rauhaan, se ei ole sun asias niinku huolehtia, että minä menen jonkun kanssa keskustelemaan asioista. Et mä keskustelen silloin kun multa kysytään ja mulla on tarve keskustella, mutta mulla ei ollut omasta mielestäni ammattiauttajan tarvetta.”*

Mari ja Pauli eivät hakeneet mitään ulkopuolista apua ennen eroa tai sen jälkeen, vaikka asiasta keskusteltiin. Pauli kertoi olleensa eron aikana kovin erilainen ihminen kuin nyt. Ennen hän koki olevansa ”kaikkietäväinen ja kaikkivoipainen”. Nyt jälkeinpäin Pauli on sitä mieltä, että apua olisi tarvittu. Hän kertoi jääneensä kovin yksin erokriisin ja sitä edeltäneen hyvin hankalan tilanteen kanssa. Tyypilliseen suomalaiseen tapaan Pauli ei käsittellyt tunteitaan kriisin keskelläkään puhumalla eikä hänelle tullut mieleen hakea apua. Eron jälkeen Pauli, kuten myös Jouko, kaipasi miesten vertaistukea.

Pauli: *”No kyllä se kulttuurishokki suomalaiselle miehelle Suomessa on kokea joku tommonen ongelma, mikä ei liity väkivaltaan tai alkoholiin, niin tota, miten sitä sitten esittäisi asian, kun menis pyytämään jostain keskusteluryhmästä tai menisi jonnekin psykiatrilta tai psykologille tai tämmösille, että kertoisin että minä olen ongelmassa, koska ja kertois mun elämäntilanteen. Toki se olis inhimillistä ja ymmärrettävää ja saisi apua, mutta kyllä meillä täällä tää keskusteleva kulttuuri suomalaisella miehellä, kyllä siinä ihan yksin oli eikä siinä tullut ensimmäiseksi mieleen tai missään vaiheessakaan, että hakisin siihen jotain ammattiapua. Kyllä se jollain tapaa niin outo tilanne oli, mutta kyllä siihen tarvitsisi apua, kyllä se ihan selvä on, se on kriisi, identiteettikriisi ja se on monta kriisiä miehessä sisällä, mistä malli selvitä, miten selviydytään ja millä mallilla ja ei siihen löydy vastausta, se on se, kyllä se oli kova paikka, sen mä voin sanoa, vaikka siinä tapahtui ihania asioita montakin, lapsen syntymä ja kaikki, siihen liittyi kanssa paljon kaikkea negatiivista siihen asiaan, mitä joutui käymään läpi ja omasta käyttäytymisestä ja kaikki. Kyllä siinä ihminen olisi tarvinnut, kyllä nää on niin isoja juttuja, että siinä olisi tarvinnut apua. Olisi hyvä olla semmonen keskusteluryhmä, miestukiryhmä.”*

Pauli kuvaa viisaasti ja koskettavasti kriisin syvyyttä. Hän on ymmärtänyt, että ero on myös identiteettikriisi. Usein jonkinlainen identiteettikriisi on meneillään jo ennen eroa toisella osapuolista ja sen vuoksi päädytään eroon. Sen lisäksi, että Pauli ei pystynyt menemään pariterapiaan ennen eroa eikä hakemaan apua eron jälkeen, hän ei myöskään pystynyt uskoutumaan kavereilleen. Kyse ei ollut siitä, että Paulilla ei olisi keskusteluvalmiuksia tai kavereita. Hän yksinkertaisesti koki, että tästä asiasta on selvittävä yksin.

Pauli: *”Kyllä niitä ystäviä on kenen kanssa olisi voinut pohtia ja miettiä, mut tää oli vähän semmonen juttu, että tää ei kuulu kenellekään muulle, oli tavallaan semmosessa tilanteessa, että mä en halua puhuta tästä kenenkään kanssa. Enkä mä siitä sitten puhunutkaan.”*

Pauli on yksi monista suomalaismiehistä, jotka eivät hae apua ongelmiinsa. Suurin osa auttamispisteiden asiakkaista on naisia. Poikkeuksena perheasiain neuvottelukeskusten asiakkaista 42% on miehiä (Perheasiain neuvottelukeskusten tilasto vuodelta 2012). Miehillä suunnatut palvelut erilaisten miesten yhdistysten kautta ovat lisääntyneet. Silti niistäkään ei ole tullut paikkoja, joihin olisi tungosta. Onko vähäiseen avunhakemiseen syynä se, että palveluista ei tiedetä vai eikö mies saa vielääkään olla heikko ja apua tarvitseva?

Miksi miehet toimivat eropäätöksissä nopeasti puhumatta tuntemuksistaan ja kertomatta pahasta olostaan puolisoilleen, on puhututtanut Reettaa ja hänen ystäviään. Miehet olivat kuitenkin kykeneviä hakemaan ulkopuolista apua. Reetta ystävineen on miettinyt vaativatko naiset miehiltä liikaa.

Reetta: *"(...) Kaikissa tapauksissa me ollaan mietitty, että mikä miehiä vaivaa, et ku miehet masentuu, miehet on ollut masentuneita, ne on itse mielessään miettinyt, olleet tyytymättömiä elämään, osalla on ollut alkoholi mukana ja osa on vaan miettinyt, että hyvä isä, mutta sisältä ihan hajalla. Ja sitten kun paha olo on tullut tarpeeks suureks, niin on jätetty koko kuvio, et niinku, sit vaan toivoo, et ku ero on ohi, niin myös miehet tekee sitä jälkityötä. Ei niinku mee noilla samoilla eväillä eteenpäin. Et siellä on niinku miehet terapioidessa näistä mun ystäväpariskunnista. Pari on alkoholin takia ja pahan olon takia ja pari masennuksen vuoksi ja se masennus ei ole alkanut erosta, vaan ollut se, joka on heitä vienyt siihen. Et miettii vaan, että vaatiiks naiset niin kauheesti miehiltä. Miksi miehet ei sano, että ne ei halua olla semmosia, kun naiset halua niiden olevan, että miksi niiden pitää mielessä vatvoo ennen kuin ne tekee jotain, miksi ne ei voi puhua siitä muille, niinku naiset tekee."*

Myös Koskela (2012, 137) kummastelee miksi puoliset eivät keskustele avioliittonsa tilasta ennen eroa. Hän näkee asian kehittämiskohteena perhepoliittisesti ja kansalaiskasvatuksellisesti. Haarakangas (2008, 15) pitää puhumattomuutta parisuhteen vuorovaikutusta laajempänä ongelmana: puhumattomuus patoaa ihmisten keskinäiset välit yksilö- ryhmä- ja yhteisötasolla. Miesten vaikeus ilmaista tunteitaan puhumalla on usein ongelmana jo parisuhteen aikana (Jallinoja 2000, 161; Määttä 2006, 107-111). Eron jälkeen miehet usein jatkavat puhumattomuuttaan. Mistä miesten puhumattomuus sitten johtuu? Miehillä suunnattujen ero-oppaiden tekijät Sund (2005) ja Linnankoski ja Valtonen (2008) näkevät ongelmista puhumisen olevan vierasta suomalaiselle mieskulttuurille. Mies ei yksinkertaisesti ole oppinut puhumaan parisuhteesta ja mieltä askarruttavista asioista, koska se ei ole tapana miesten keskinäisessä kulttuurissa. Miehiltä usein puuttuvat sellaiset kontaktit, joissa kriisiä voisi käsitellä. Mies hakee lohdutusta juomisesta, työnteosta ja lenkkeilystä. (Sund 2005, 20, 52; Linnankoski ja Valtonen 2008, 31, 49.) Kiinnostavaa on, että Koskela ei eronneita miehiä tarkastelevan tutkimuksensa (2012, 139) perusteella pysty sanomaan keskustelevatko miehet avioliitostaan ja erosta aiheutuvista ongelmista ystäviensä kanssa vai onko tuki vain yhdessäoloa. Puhumattomuus ei kirjallisuuden perusteella ole vain suomalaista miestä koskeva ongelma. Amerikka-

lainen pariterapeutti ja kirjailija John Gray (1999, 265) näkee myös amerikkalaisen miehen naista kykenemättömämpänä puhumaan tunteistaan. Miehillä ei usein ole sellaisia ystävyysuhteita ja kommunikointitaitoja, joiden avulla käydä syvällisiä keskusteluja intiimeimmistä tunteistaan. Myös hän toteaa miesten olevan tämän johdosta naisia taipuvaisempia riippuvuuksiin.

Pitkään pari- ja seksuaaliterapeutina toiminut Marjo Timoria on sitä mieltä, että miehet kyllä osaavat puhua ja kun he puhuvat, he puhuvat tärkeistä ja olennaisista asioista (Marjo Timorian pitämät koulutuspäivät perheneuvojille 18-19.3.2013 Helsingissä). Tämä on myös minulle tuttua työni kautta. Miehet ovat usein yllättävän puheliaita ja suorasanaisia, kun vain saavat siihen tilaisuuden. Tähän tutkimukseen haastattelemi miehet olivat haastattelutilanteessa hyvin kyvykkäitä puhumaan vaikeitakin asioista. En havainnut minkäänlaista eroa sukupuolten välillä asioiden käsittelyn syvällisyyden suhteen. Kuten aiemmin todettiin, miehillä ei välttämättä ollut eroprosessin aikana valmiutta asioiden suulliseen käsittelyyn. Eron kokemuksen raskaus on ehkä saanut miehet puhumaan tunteistaan avoimemmin. Kukaan miehistä ei kertonut turvautuneensa juomiseen. Urheilu tuli selviytymiskeinona mainituksi vain yhdessä perheessä ex-vaimon kertomana miehestään. Työnteko toimi todennäköisesti kaikkien voimavarana arjessa, mutta liiallisesta työnteosta ei kukaan kertonut.

6.3.2 Lasten tarinat eroon saadusta tuesta

Usein ajatellaan, että lapset hyötyvät vanhempiensa näkemisestä tyytyväisinä eron jälkeen verrattuna siihen, että olisivat onnettomina avioliitossa (Poijula 2007, 236). Yleensä lapset eivät kuitenkaan halua vanhempiensa eroavan²⁵. Pienet lapset reagoivat eroon surulla ja vanhemmat lapset vihalla. Lähes kaikki lapset kokevat luottamuksen menetyksen ja omaavat pelkoja tulevaisuuden suhteen. Poijulan (mt.) mukaan lapsi tarvitsee ulkopuolista apua esimerkiksi silloin, jos hän ei käy koulua, joutuu tappeluihin, on erittäin aggressiivinen, kokeilee huumeita tai seksiä tai omaa masennuksen merkkejä. Makkonen (2009, 189-190)²⁶ on sitä mieltä, että eroon liittyvien tunteiden käsittely on välttämätöntä lasten selviytymisen tukemisessa. Jos niitä ei käsitellä lapsuudessa, tila niiden käsittelylle on tarpeellista ottaa aikuisena.

Monet lapset tutkimuksessani olivat pieniä, alle kouluikäisiä. Pienemmille lapsille ero näyttäytyi toisen vanhemman poissaolona tämän muuttaessa pois. Vanhemmat kertoivat takertumisesta tai raivokohtauksista. Vanhempien riidat olivat tuntuneet pahoilta liiton aikana. Yksikään tutkimukseni

²⁵ Perheväkivaltatilanteet ovat usein poikkeuksia.

²⁶ Makkosen tutkimuskohteena olivat vanhempiensa eron lapsuudessa kokeneiden aikuisten erokertomukset.

seitsemän eroperheen lapsista ei ollut suoranaisesti saanut ulkopuolista tukea erotilanteeseen. Pääsääntöisesti vanhemmat eivät kokeneet tarvetta lapsiin kohdistuvalle ammatilliselle avulle. Kaksi haastattelemaani vanhempaa oli sitä miettinyt ja ehdottanutkin nuorelle, mutta nuori itse ei ollut nähnyt sille tarvetta. Epäsuorasti muutamat lapset olivat saaneet tukea myös erotilanteeseen esimerkiksi päiväkotipalaverin tai lasten ryhmän kautta. Lapsilla oli tällöin ollut vaikeuksia tietyissä asioissa jo pitkään ennen eroa. Muutamassa perheessä lapset olivat myös niin pieniä, että he eivät olisi voineetkaan hyötyä keskusteluavusta. Muutamat lapset olivat epäsuorasti hyötäneet vanhempien vastaanottamasta käytännön avusta tai henkisestä tuesta.

Vanhempien lisäksi isovanhemmat tai muut läheiset tukivat lapsia juttelemalla asioista. Merin pienille lapsille tukena toimi Merin äiti:

”Mitä sä ajattelet, että kuka oli eniten lasten tukena siinä tilanteessa?”

Meri: *”Kyllä se on varmaan ollut mun äiti, jos hän on ollut munkin tukena, mut kyllä hän on ollut paljon lastenkin tukena, hän piti lapsia, leikki ja jutteli ja vieläkin mä huomaan, että lapset, kyllä ne kertoo tietty mullekin, mut mummo on erityisesti sellainen kelle asioita kerrotaan kaikkea semmosta varsinkin tää vanhempi tähän sairauteen liittyen, niin mummo on se tuki ja turva.”*

Meri kokee kulttuurissamme elävän ajattelun, että vaikeuksista pitää selvitä yksin. Samaa ajatteli itsensä kohdalla myös Pauli erokriisissä. Meri muistuttaa, että kriisitilanteessa pitää ottaa apua vastaan läheisiltä ihmisiltä, yksin ei tarvitse selviytyä. Lapset aistivat vanhemman surun, sitä ei pysty peittämään. Yläkoululainen Roosa kokee, että hän olisi voinut hyötyä ihmisestä, jonka kanssa keskustella. Hän näkee myös, että vanhempiensa eron raskaana kokevien lasten tulisi saada puhua jonkun kanssa.

”Oisitko sä tarvinnut jonkun sellasen kenelle olisit voinut jutella?”

Roosa: *”No äitin kaa me silleen juteltiin, ei mitään isompää, mut ois ollu ehkä joskus kiva, että olis ollut joku jonka kanssa puhuu. Joskut sellaset, joille on iso juttu, kun niitten vanhemmat eroo, niin niille ainakin tarvii hirveesti, että joku niille puhuu. Ei ne ehkä uskalla terapiaan puhuun jollekin ihan tuntemattomalle.”*

Aino ajattelee, että eron ollessa rauhallinen hän ei tarvinnut keskusteluapua erotilanteeseen. Aiemmin, vanhempien avioliiton pahimpien riitojen aikaan, hän oli soitellut siskolleen ja käynyt myös kerran koulupsykologilla. Aino ei kokenut tarvitsevansa psykologin apua, läheiset riittivät. Ainon suhtautumiseen ulkopuoliseen apuun vaikutti varmasti myös kielteinen kokemus kriisihoidosta veljen kuoleman aikaan.

”Mä en oo semmonen tyyppi, että mun tarttee psykologille mennä, kun on kavereita ja perhe on niin läheinen, että kyllä niitten kanssa mieluummin puhuu, jotka on samassa tilanteessa(...)”

Hyvän yhteistyövanhemmuuden perheissä ei ole siis nähty välttämättömänä hakea ulkopuolista tukea lapselle erotilanteessa. Tämä tutkimustulos oli minusta hieman yllättävä. Ennakkoon ajattelin,

että perheissä olisi tukeuduttu enemmän ulkopuoliseen keskusteluapuun myös lasten kohdalla. Toki kaikki lapset eivät tarvitse ulkopuolista tukea. Monelle lapselle vanhempien tuki on riittävää. Lapset tuntevat olonsa turvallisesti nähdessään vanhempiensa pystyvän hoitamaan heitä koskevia asioita erosta huolimatta.

6.4 Eron myönteiset vaikutukset

Eron vaikutuksia lasten ja vanhempien arkielämään tuli selkeästi esille seitsemän perheen erokerotuksissa. Keskityn tässä luvussa eron myönteisiin vaikutuksiin. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut haastateltavien mainitsemia myönteisiä asioita eron jälkeen.

Taulukko 3: Haastattelujen esiin tuomat eron myönteiset vaikutukset

	TYYY- TY- VÄI- NEN ERO- PER- HE	RAU- HALLI- NEN ILMA- PIIRI KOTO- NA	TOI- MIVA VAN- HEM- MUUS	VAN- HEM- MAN OMA KASVU	ERI- TYI- NEN HUO- MIO LAP- SELLE	VOIMIEN PALAUTU- MINEN, ERO HELPOUK- SENA	UUSI PARI- SUH- DE	UUDET PER- HEEN- JÄSENET
Reet- ta			x		x			
Sonja	x	x	x	x		x		
Meri	x			x				
Ulla	x		x			x	x	
Erik	x	x	x			x	x	
Mar- ja	x	x	x			x	x	
Heidi	x	x		x		x	x	
Jou- ko			x			x		
Pek- ka	x	x	x	x		x		x
Pauli	x			x	x			
Mari				x	x	x		x
Aino	x	x	x			x		
Roo- sa	x	x	x				x	
El- meri		x	x					
Jesse			x					x
Valt- teri			x					

Taulukosta on havaittavissa, että haastattelemani aikuiset luonnollisesti kertoivat laajemmin myönteisistä vaikutuksista. Kolmelta nuorimmalta lapselta en edes kysynyt suoraan eron vaikutuksia. He olivat olleet erohetkellä kovin nuoria eivätkä olisi osanneet verrata nykyistä tilannetta eroa edeltävään aikaan. Heidän kanssaan keskustelin nykytilanteesta ja täytin taulukkoa nykytilanteen kuvauksen mukaisesti. Positiivisina vaikutuksina nähtiin useimmin toimiva erovanhemmuus (12), eroperheen jäsenten tyytyväisyys nykyiseen tilanteeseen (10), eronjälkeinen voimien palautuminen ja siihen liittyvä helpottunut olo (9) sekä rauhallisempi ilmapiiri kotona riitojen loppumisen kautta (8). Muina positiivisina seikkoina mainittiin vanhemman oma kasvu, erityinen huomio lapselle, uusi parisuhde ja uudet perheenjäsenet.

Se, että lasten ei tarvitse kuulla vanhempien riitoja, tulee esiin viidessä aikuisen ja kolmessa lapsen haastattelussa. Jo täysikäinen Aino ei näe vanhempiansa erossa mitään negatiivista. Aino piti tärkeimpinä eron tuomina positiivisina asioina ”kotirauhaa” ja vanhempien onnellisuutta.

”Näetkö vanhempien erolla olleen negatiivisia vaikutuksia teidän lasten tai vanhempien elämään?”

Aino: *”En oikeastaan en, en mää nää siinä negatiivista. Kai se pitäis olla tämmönen idyllinen perhekuva päässä, mutta enemmän se niinku avartaa, et asioista pääsee yli, niistä voi tehdä paremmankin ratkaisun, ei tarvi mennä perinteisillä keinoilla, mut ei perinteinen oo aina paras. En usko, en usko.”*

”Mitä kaikkea positiivista siitä on seurannut?”

Aino: *”Varmaan se, että vanhemmat lopetti riitelemisen, niistä tuli onnellisempia, kyl vaikuttaa et kun ne on onnellisia, niin itekin on onnellisempi ja tuli enemmän semmonen rauha. Se onnellisuus ja rauha on ehkä paras. Ei se aina oo negatiivinen juttu, että jotkut eroo”*

Aino vertaa vanhempiansa ratkaisua niin sanottuun perinteiseen tapaan pysyä yhdessä, vaikka mitä tulisi eteen. Riitoja oli paljon ennen eroa. Aino kokee vanhemmuuden toimivan paremmin eron jälkeen. Hänelle vanhempien onnellisuus on tärkeää (vertaa Poijula 2007, 236).

Aino: *”(...) Ennen eroa ne riiteli paljon, et ero on parasta mitä niitten suhteelle koskaan kävi, et tota (naurua), ihania vanhempia, mut kyl ne paremmin toimii kun ne ei oo yhdessä(...) Nehän erosi monta kertaa, ensimmäisen kerran kun ne puhu siitä erosta, niin kylhän mä olin tosi surullinen, onhan se idylli, että omat vanhemmat on yhdessä ikuisesti. Ja sit kun ne sanoi sen, niin kyl se on parempi, että ne on onnellisia kuin onnettomia yhdessä ja varsinkin kun se oli niin rauhallinen ero, kun molemmat oli tullut siihen tulokseen, että on parempi erota. Ja kun ne vielä naapureinakin asuu.”*

Uskomus eron jälkeen onnellisista vanhemmista ja sitä kautta lapsista elää vahvana eroasioiden sosiaalisessa tarinavarannossa. Wallerstein, Lewis ja Blakeslee (2007, prologi xxvii) katsovat uskomuksen sisältävän ajatukseen lapsista sopeutuvina ja erosta nopeasti toipuvina. Heitä ei nähdä erillisinä vanhemmista. Myös Karttunen (2010, 66) katsoo, että lasten psyykinen prosessi on usein

unohdettu. Lasten katsotaan sopeutuvan eroon mikäli vanhemmat saavat elämänsä kuntoon. Ainon vanhempien eroon liittyvien tunteiden käsittelyprosessi on ehkä alkanut jo ennen eroa kuten vanhemmillakin. Lopullisen eron tapahduttua siitä on helpompaa toipua verrattuna siihen, että ero olisi tullut yllättäen. Ainon kohdalla tuntuu, että hän on haastatteluhetkellä vilpittömän tyytyväinen siihen, että näkee vanhempansa onnellisimpana.

Sonja ja Erik jäivät asumaan hyvin lähelle toisiaan, samaan pihapiiriin vierekkäisiin taloihin. Elmeri, kuten Ainokin, on tyytyväinen vanhempiensa asumisratkaisuun. Elmeri tuntuu olevan hyvin sopeutunut tilanteeseen. Erik jopa ajattelee, että Elmerin maailmassa eroa ei edes huomaa vanhempien asuessa vierekkäisissä taloissa. Erik on töissä ulkomailla, joten Elmeri on tottunut isänsä ajoittaiseen poissaoloon. Myös Elmeri näkee hyvänä sen, että riitoja ei enää ole.

Minä: *"No mitä sä ajattelet millainen tää ratkaisu on, että äiti asuu tossa ja isä tässä?"*

Elmeri: *"Ihan hyvä"*

Minä: *"Millä tavalla se on hyvä?"*

Elmeri: *"No, ei ne ainakaan riitele ja sillä tavalla"*

Minä: *"Muistaksä riitelikö ne silloin paljon, kun ne asui yhdessä?"*

Elmeri: *"Joo, kyl ne aika paljon"*

Myös vanhempien tarinoissa elää sosiaalisesta tarinavarannosta kumpuava käsitys onnellisista vanhemmista ja onnellisista lapsista. Käsitys on muodostunut omaksi kokemukseksi. Sen, että lapset voivat nähdä vanhempansa tyytyväisinä ja onnellisina, mainitsee tärkeäksi kahdeksan haastattelemaani vanhempaa ja kaksi nuorta. Sonja kokee erolla olleen paljon positiivisia vaikutuksia itselleen ja lapsille.

Sonja: *"Voi joo, tosi paljon! (naurua) Musta tuli ihan uusi, eri ihminen ja mä oon tyytyväinen itteeni ja elämäni ja tota ja mä en oikeen oo varma vaikuttiko se exän elämänlaatuun mitenkään lailla (naurua), sun täytyy häneltä kysyä sitten ja sitten tota niin, mun mielestä lapset on tasapainoisia ja onnellisia ja ois niistä varmaan tullut siinä yhdessä ollessakin onnellisia ja tasapainoisia, koska me oltiin ne riidat jo käyty läpi. Mutta tota helpompi se on ollut tälleen olla, ettei oo, jos ei olis ollut yhdessä asuessakaan, ajankäytöt ja arkihässäkät."*

Sonja, kuten monet erovanhemmat, koki avioeron helpotukseksi riitojen loppuessa. Eronnut ihminen pääsee eroon myös ahdistavasta tai tukahduttavasta ilmapiiristä. Lapsi voi kokea samaa helpotusta kuin aikuinen, mutta samalla voi toivoa perheen pysyvän koossa ilman riitoja, itkuja, väkivaltaa, alkoholia ja ulkopuolisia suhteita. (Arajärvi ja Koski 1989, 44, 49, Jallinoja 2000, 162.) Kiiskan (2011, 134) tutkimuksessa läheisyyden puutetta avioliitossa kokeneet kokivat usein avioeron parantaneen elämänlaatua ja helpottaneen oloa. Läheisyyden puuttuessa ero nähtiin myönteisenä elämänkulun tapahtumana. Naiset kokivat avioeron oloa helpottavana asiana

useammin kuin miehet. Miehet taas pitivät naisiin verrattuna avioeroa enemmän järkevänä ratkaisuna.

Tässä tutkimuksessa kahdeksalle haastatellulle ero oli helpotus, poispääsy voimia vievästä liitosta. Eron jälkeen voimat palautuivat ja niitä riitti enemmän lapsen kanssa olemiseen. Marja kokee huonon liiton syövän voimia. Hän ajattelee olevansa eron jälkeen parempi äiti Saulille.

”Voitko sanoa, että erolla on ollut positiivisia vaikutuksia sin ja lapsen elämään?”

Marja: *”Joo, voin, voin, et oma jaksaminen oli aika lopussa niinä viimeisinä vuosina, et ei oikein jaksanut keskittyä mihinkään, et se vei hirveesti voimaa, että yritettiin yhdessä. Eikä kumpikaan saanut toisistaan mitään voimaa. Ja se vei loppuun, ei jaksanut kauheesti keskittyä ton pojankaan elämään. Että hoiti vaan ne mitä on pakko. Kyl mä niinku huomasin sen, että sitten kun erottiin, niin vaikka se oli raskasta olla yksin, niin oli kuitenkin sitten helpottavaa olla yksin, että jotenkin ne voimat palautu ja huomasi, että mulla on paljon antaa tolle pojalle ja vielä niin, että mä jaksan paljon enemmän sen kanssa. Että kyllä huono liitto vie hirveesti voimia. Kyllä mä uskon, että mä oon parempi äiti nytten kuin niinä viimeisinä vuosina.”*

Samanlainen kokemus on myös Heidillä. Hän tunsi yksinäisyyden ja ahdistuneisuuden tunteita avioliiton aikana. Hän ajatteli olevansa nykyään tasapainoisempi, läsnäolevampi ja jaksavampi lasten suhteen. Myös Erik koki eron helpotuksena, ulospääsynä rakkaudettomasta ilmapiiristä. Erik uskoo sen olevan parasta sekä vanhemmille että lapsille.

Erik: *”Jos sulla on kivi kengässä ja pääset siitä eroon, se tuntuu hyvältä, mutta en tiedä onko se kivi itsessään, mutta siitä irti pääseminen on kivaa. Meidän avioliitto alkoi kuin Hollywoodissa, siitä voisi tehdä vaaleanpunaisen elokuvan, mutta toimimattomasta avioliitosta eroon pääseminen on uskoakseni positiivista. Olen toivoton romantikko, haluan olla rakkauden ilmapiirissä ja jos minun maailmassa ei sitä ole, on parempi etsiä sitä muualta. Se on parasta, mitä avioerosta on seurannut, päästä pois rakkaudettomasta maailmasta. Ja todella uskon, että se on lasten paras myös.”*

Myös Pekka kokee voineensa paremmin eron jälkeen. Hän miettii millaista heillä olisi ollut Saulin näkökulmasta, jos olisivat jatkaneet Marjan kanssa toimimatonta liittoaan. Neljä vanhempaa piti tärkeänä sitä, että he voivat näyttää lapsilleen pystyvänsä tekemään hyvää ja toimivaa yhteistyötä erosta huolimatta. Pekka ja Marja näkevät molemmat hyvänä esimerkkinä lapselle, että jos liitto ei toimi, sitä ei tarvitse jatkaa kärsien. Avioero ei ole ollut heille kummallekaan katastrofi eikä sen sitä tarvitse olla myöskään Saulille, jos hän joskus ajautuu samanlaiseen tilanteeseen.

Pekka: *”(...) Kyl mä paremmin oon voinut, se verran tästä varmaan käy ilmi, että ajatellaan asioista Marjan kanssa eri lailla, kumpikin voi touhuta omalla tyylillään paremmin kuin ollaan erikseen, että se on hyvä juttu ja siinä mielessä on Saulillekin hyvä, en mä usko että siitä mitään kauheeta herkkua olis tullut, jos me nää vuodet olis yritetty olla yhdessä, et ei se varmaan niinku parempaan päin ne kodin olot olis menneet, että siinä mielessä mä ajattelen, että kyllä tää Saulillekin on parempi ratkaisu ja sekin, mä uskon myös semmoseen esimerkin voimaan, että jos Saulikin joskus päätyy parisuhteeseen ja se ei suju, niin siitä voi erota, jos ei se kerta kaikkiaan toimi, niin ei siinä ole pakko olla, tässä on myös siitä hyvä esimerkki, vaikka vielä parempi esimerkki olisi, että asiat olisivat sujuneet ja oltais onnellisina ja yhtenä perheenä jatkettu, toki mä arvostan*

sitä, se olis ollut hieno juttu, mut tilanne on mikä on, niin parempi kuin tehdään muutoksia eikä kärvistellä loppuikä, sillä lailla mun mielestä hyvä.”

Marja: ”(...) Mä haluaisin näyttää sille pojalle, että jos tämmöisiä sattuu, niin ne ei tavallaan oo mikään hirveä katastrofi. Et jos hänellekin jossain vaiheessa elämään sattuu tämmöstä, niin tavallaan niinku, niin ehkä voi muistella, että äidillä ja isällä säilyi hyvät suhteet, et se vois ajatella sillä kantilta, että tästä vois selvitä sitten ilman kauheeta riitelyä, että sitä toivois ja muuhunkin, että jos hänelle tulee ongelmia, niin pystyis miettimään, ettei kaikki oo sitten katastrofi.”

Ulla kokee eron vahvasti helpotuksena ja näkee erolla olevan positiivisia seurauksia Onni-pojalle. Onnin raivokohtaukset päiväkodissa ovat vähentyneet. Hän on huomannut Onnin olevan sosiaalinen ja muista ihmisistä huolehtivainen. Hän on saanut myös ulkopuolisilta myönteistä palautetta siitä, että Onnin on hyvä olla, koska Oton ja Ullan välit ovat kunnossa. Ulla kertoi sairastuneensa masennukseen toimimattoman parisuhteen vuoksi. Erolla oli positiivinen vaikutus sairauteen, vaikka se ei ole kokonaan hellittänyt. Ullan ex-mies Otto on ollut hyvin ymmärtäväinen Ullan masennuksen suhteen.

Ulla: ”On ollu joo positiivisia vaikutuksia, ensinnäkin tää, että olemme parempia ystäviä kuin koskaan (...) mut sit myös kun me tehtiin se lopullinen eropäätös, niin se tuntu siltä kuin pullo, joka on täynnä hiilihappoa olis pokahtanut se korkki pois ja kaikki paineet päässy ja ei se tervehtyminen tietty yhdessä yössä tapahdu ja edelleenkin mä olen tervehtymisen tiellä vasta, tota niin, siitä mä nään, et se lähti, siinä oli se sairauden pohja, et siitä lähti se nousu pikkuhiljaa tapahtumaan, et tota, kyllä sillä on ollut paljon hyviä vaikutuksia ja nimenomaan se tärkein asia on se, että mä näen Onnista sen, että hyviä asioita on tapahtunut”

Terapiakirjallisuudessa ja tutkimuksissa (mm. Amato 2000, 1273; Hetherington 2003, 217) mainitaan usein eron positiivisina vaikutuksina vanhemman kasvu ihmisenä sekä oman itsenäisyyden ja vahvuuden löytyminen. Pettilän ja Yli-Marttilan (1999, 22) mukaan kriisin myötä voi kasvaa ja kehittyä. Jos kriisin kohtaaminen vältetään ja kielletään siihen liittyvä kipu, ahdistus ja tuska, voi siitä seurata katkeruutta ja sulkeutuneisuutta ja ulkopuolisuutta tunnetasolla. Kriisin kohtaamalla opimme paremmin tuntemaan itsemme, mahdollisuutemme ja rajamme, mikä mahdollistaa henkilökohtaisen kasvun. Yksi Ranssi-Matikaisen (2012, 357) erokriisistä selviämistä koskevan tutkimuksen keskeisistä tutkimustuloksista oli, että erokriisi näyttäytyy henkilökohtaisena kasvuprosessina, joka pakottaa yksilön huomioimaan varhaisemmat keskeneräiset kehityskonfliktit. Tutkimuksessani monet vanhemmat, lähes kaikki, kokivat muuttuneensa eron myötä. Kuusi vanhempaa korosti eron positiivisena vaikutuksena erityisesti omaa kasvuaan ihmisenä. Paulille ero on ollut suuren kasvun ja oppimisen paikka. Merille ero on ollut suuri itsenäiseksi kasvamisen paikka:

Meri: ”On, et mähän oon aikoinani muuttanut kotoo suoraan ex-miehen kanssa, mä en oo eläissäni asunut yksin, alkuun se oli aivan kauheeta, olla yksin, mutta kyllä siitä on tullut sellainen vahvuus. Musta on tullut

paljon itsenäisempi ja mä en tarvitse päätöksiin kenenkään muun mielipidettä ja mä tiedän mitä mä haluan ja mitä mä en halua ja millaisen elämän mä haluan ja miten asiat tehdään, että kyllä se on tehnyt musta hirveen vahvan ja itsenäisen ja oli aikakin jo!” (naurua)

Uuden onnellisen parisuhteen mahdollisuus nähtiin myös hyvin positiivisena osana uutta eron jälkeistä elämää. Se mainittiin positiivisena asiana viidessä haastattelussa. Kaiken kaikkiaan haastatelluista vanhemmista kahdeksan (8/11) on tyytyväisesti parisuhteessa tällä hetkellä. Kuten aiemmin erosta selviytymisen yhteydessä, arvelen, että myös tässä kohdassa uusi parisuhde unohdettiin usein mainita. Ulla näkee positiivisena uuden miesystävän löytymisen. Ulla on kovin ihastunut mieheen ja olisi valmis sitoutumaan hänen kanssaan. Heidin kanssakäyminen ystävien kanssa on lisääntynyt ja myös hän on nyt tuoreessa suhteessa.

Heidi: ”Kesällä nyt aloin seurustelea, sitä ennen mä totesin oikeastaan kaikille ystäväilleni, että ei oo vielä aika, et mulla on laaja perhe, mulla on muutama äärettömän hyvä ystävä, jotka kuuluu lähestulkoon meidän arkeen ja sit mulla on noi isovanhemmat ja Jouko on kokoajan ollut aktiivisesti meidän arjessa, vaikka se meidän yhteistyö on vanhemmuutta, ei mulla oo ollut tilaa eikä paikkaa seurusteluun, mut sit se vaan jotenkin tupsahti kesällä... mut kyl mä nyt koen, toki on mennyt vasta muutama kuukausi, mutta mulla on arjessa ihminen, jonka kanssa mä pystyn rakentamaan semmosta ihmissuhdetta, mitä mä en pystynyt puolison kanssa.”

Myös Heidin ja Joukon tytär Roosa oli tyytyväinen siihen, että myös äiti löysi uuden kumppanin (isä oli tavannut naisystävänsä jos aiemmin). Roosasta oli mukava katsella vanhempiaan onnellisina ja läheisinä uuden rakkaan kanssa.

Kolmessa haastattelussa eron positiivisena seurauksena tuli esiin lapsen saama erityinen huomio. Pauli näkee Jessen saavan eron seurauksena osakseen enemmän rakkautta, hellyyttä ja hänen asioihinsa keskittymistä. Myös Jessen äiti Mari on asiasta samaa mieltä. Myös Panttilan vuoroasuvien vanhempien olosuhdekartoituksessa (2005, 47-48) kävi ilmi, että lapsen ollessa paljon molempien vanhempien luona, vanhempi pyrkii panostamaan enemmän lapsen kanssa viettämäänsä aikaan.

Pauli: ” Kyl hän kokee semmosta, varmaan tarkempaa ihailua ja tarkempaa kiinnostusta hänen elämästään, kun molemmat joutuu tekemään töitä se eteen, että miten sulla menee koulussa, ja mitäs sulle nyt kuuluu ja kenen kanssa sä nyt olet ja hänestä ollaan kiinnostuttu ja tavallaan hänelle jaetaan semmosta varastoitunutta rakkautta sitten taas kun hän tulee, kolmen, neljän päivän päästä taas mun luokse, sit se on semmosta varastoitunutta taas, että hän saa vähän enemmän ekstraa, enemmän halauksia ja, se vastaanotto on kaaheen lämmin.”

Myös uusperheiden mukana tuomat muutokset kuvattiin positiivisina asioina kuten esimerkiksi uusi puoliso miehen mallina (yksi maininta) ja uudet sisarukset uuden suhteen kautta (kaksi mainintaa). Pekka on ajattelussaan hyvin joustava Marjan uuden puolison suhteen. Pekka näkee uuden puolison

vaikutuksen Saulin elämään pelkästään positiivisena asiana. Tarinasta näkyy hyvin se, että Pekalla ei ole enää tunteita ex-puolisoaan kohtaan eikä hän näe Marjan uutta miestä uhkana omalle vanhemmuudelleen.

Pekka: ”No itse asiassa semmonenkin juttu tai parikin tähän liittyen tähän Marjan uuteen mieheen, Sauli on saanut yhden miehen mallin lisää, ja mun mielestä ihan fiksun miehen mallin ja sillä on ollut useampi aikuinen sitä ikään kuin kasvattamassa, se on ihan myönteinen juttu, ja toinen, että tällä miehellä on lapsia, niin Sauli on vähän niin kuin saanut sisaruksia siitä kaupan päälle, niin mun mielestä, se on ollut yksin lapsi meillä, niin ei oo pahaa tehnyt sekään. Mun mielestä se on tavallaan saanut lisää tässä hommassa.”

Sen lisäksi, että erolla on ollut kasvattava vaikutus Mariin, hän näkee rikkautena Jessen kaksi kotia. Molemmissa kodeissa asuu eheämmät ja tasapainoisemmat vanhemmat ja uusia sisaruksia. Myös Mari kokee Jessen saavan kahdessa paikassa asuen enemmän huomiota osakseen.

Mari: ”Ja voiko se sitten olla rikkaus, että on kaksi kotia ja tietty hän on saanut ton Jukan (avomiehen) tytön, joka on hyvä kaveri sitä kautta ja kai sit jotain voi olla että saa niinku, ehkä sekin sit tavallaan, että sit voi saada enemmän sitä huomiota, aina kun hän tulee taas, niin on vähän semmonen, että mitä kivaa vois taas tehdä, sillai, että ollaan lähekkään ja yhdessä yritetään sit jotain tehdä, ehkä semmostakin voi olla, tulee sitä huomiota vähän enemmän siinä.”

Myös uusperhetutkimuksissa vahvuuksiksi on nähty se, että lapsi oli saanut uuden vanhemman, uuden luotettavan ihmisen elämäänsä. Monien ihmissuhteiden on nähty rikastuttavan elämää. Vahvuutena nähtiin myös uusi toimiva parisuhde, joka toimii mallina lapsille sekä biologisen vanhemmuuden arvostaminen. Uusien aikuisten lisäksi uusperhe voi tuottaa lapsille iloa myös uusien sisarusten muodossa. (Broberg 2010, 188; Ritala-Koskinen 2001, 106.) Aina toki vanhempien uusia kumppaneita ei koeta positiivisesti (esimerkiksi Sutinen 2005, 148). Tässä tutkimuksessa kukaan haastatelluista lapsista ei ilmaissut, että ei pitäisi vanhempansa uudesta kumppanista. tarinat koskien uusia puolisoja olivat myönteisiä.

6.5 Tarinat vanhempien hyvästä yhteistyöstä

Yhteistyövanhemmuuden rakentuminen ja toimivien käytäntöjen löytäminen voi viedä aikaa. Onnistuakseen se edellyttää usein ulkopuolista tukea. Yhteistyötä opetellessa kriisiin sisältyy myös henkilökohtaisen kasvun mahdollisuus, kuten oli tapahtunut monella haastattelemani vanhemmalla. Vanhemman on yritettävä ymmärtää lapsensa ja entisen puolisonsa tunteita ilman pyrkimystä muuttaa niitä. Asiallisten keskusteluvälien saaminen voi viedä aikaa ja vaatia kärsivällisyyttä. Hyvää erovanhemmuutta tavoiteltaessa on tärkeää, että lapsi saa kokemuksen molempien vanhempien säilymisestä elämässään. Tärkeää on myös se, että vanhemmat hyväksyvät toisensa lapsen vanhempina ja voivat yhä yhdessä päättää lasta koskevista asioista (Mykkänen-Hänninen 2009, 44, 49; Poijula 2007, 238.)

Kiisken tutkimuksessa (2011, 120-121; 2012, 172) 43% vastaajista oli tyytyväisiä suhteeseensa ex-puolisoon. Toisaalta tyytyväisiä ja toisaalta tyytymättömiä oli molempia 24,5 %. Eropäätöksen yhdessä tehneet olivat keskimääräistä tyytyväisempiä yhteistyösuhteeseensa. Tässä tutkimuksessa kaikki haastatellut vanhemmat olivat tyytyväisiä tekemäänsä yhteistyöhön ex-puolison kanssa. Tämä on toki luonnollista, koska tutkimusaineisto koostuu onnistuneen yhteistyön perheistä. Jaoin haastattelujen pohjalta hyvän yhteistyön tarinoissa ilmenevät tekijät kolmeen luokkaan: *Yhteistyökäytäntöihin liittyviin tekijöihin, vanhempien suhteen laatuun liittyviin tekijöihin ja vanhemman elämäntilanteeseen liittyviin tekijöihin.*

Yhteistyökäytäntöihin liittyvät tekijät

Yhteistyökäytäntöihin liittyviä tekijöitä tutkimuksessa ovat asioista yhdessä sopiminen, joustavuus päätöksissä ja käytännöissä, samanlaiset arvot ja käytännöt kasvatuksessa sekä konfliktitilanteiden välttäminen. Kaikki ex-pariskunnat sopivat lapsia koskevista tärkeimmistä asioista yhdessä. Hyvin toimiva yhteistyö mahdollistuu Paulin ja Marin mukaan tiiviillä kanssakäymisellä toisen vanhemman kanssa. He keskustelevat kasvokkain Jessen harjoitusten yhteydessä tai puhelimesta lähes päivittäin. Tasapuolisuus vanhemmuudessa on Marille ja Paulille myös tärkeää. Hokkanen (2005, 172) näki tärkeänä yhteishuoltajuuden onnistumiselle sen, että systeemin on tunnettava oikeudenmukaiselta. Samalla vanhemmalla tulee olla yhtä paljon valtaa ja vastuuta. Hyvää yhteistyövanhemmuutta ei edistä, että toinen vanhempi kokee vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi lapsen asioissa. Haastateltavistani kukaan ei kokenut näin.

Hyvin tärkeäksi tekijäksi vanhempien välisessä yhteistyössä osoittautui joustavuus asumista, tapaamisista ja taloudellisia asioita koskevista päätöksistä. Vanhemmat voivat toimia joustavasti monen asian suhteen. Asumisjärjestelyt, toisen vanhemman tapaamiset, taloudelliset asiat ja lasten harrastuksiin kuljettaminen ovat neuvoteltavissa. Neuvotteluja ohjaa asioiden katsominen lapsen näkökulmasta. Pauli puhuu asumisjärjestelyistä ”suunnilleen-systeeminä.” Tapaamisten normaaliin rytmiiin voi tulla perusteltuja muutoksia. Ulla kertoo, että alussa yhteistyömuotoa piti hakea. Kaikille haastatelluille käytännöt olivat vähitellen muodostuneet kokeilujen kautta. Ullan ex-miehen liiankin ystävällinen suhtautumistapa heti eron jälkeen ajautui toimiville uomille.

Ulla: *”Alussa ex-mies sanoi, että joo, voit tulla tänne saunomaan ja hän auttaa raha-asioissa ja saat vaiks mitä, hän oli hirveen auttavainen, mutta kyllä se hälveni, mä luulen, että se oli aika lailla hakemista molemmien puolin, että miten tässä pitäisi olla ja suhtautua ja miten nää kuviot menee ja sitten alkoi, kun sovittiin säännöllisistä tapaamisista, niin vastas moneen kysymykseen, josta ei tiennyt, että miten se asia mahtaa olla,*

niin sen jälkeen tuli se varmuus, että näin tää kuvio pyörii ja et sen kuuluu mennä näin, kolme viikkoa sitten tavattiin ja suunniteltiin tulevan vuoden tapahtumia, nyt se on kaks vuotta pyörinyt aika sujuvasti, niin nyt ei tarvinnut enää tarkkaan päivämäärittää (...)”

Meri miettii, että suhteen loppumistavalla (ex-mies aloitti uuden suhteen), sen aiheuttamalla syyllisyydellä ja ex-kumppanin joustavuudella lasten asioiden suhteen voi olla tekemistä toistensa kanssa.

Meri: ”Hän on aika joustava, että voidaan asioista sopia, en mä tarkoita, että mä häntä jotenkin pomputtais, vaan puolin ja toisin ollaan voitu esimerkiksi vaihtaa viikonloppuja tai tai mitä nyt milloinkin ja mä tiedän, että hän on niittenkin suhteen joustava, mut et mä oon ajatellut sen niin, että se jotenkin johtuu siitä hänen syyllisyydestään, että hän yrittää kuitenkin nyt sitten kaikkensa.”

Sonja ja Erik ovat tehneet joustavia ratkaisuja asumisen, tapaamisten ja taloudellisten asioiden suhteen. Sonja uskoo, että ei ole yhtä ainoaa tapa tehdä asioita. Tämä on tärkeä oivallus, joka osoittaa psykologista joustavuutta. Aina ei ole lapsen parhaaksi tehdä niin kuin yleensä tehdään. Ihmiset myös ehkä liikaa miettivät sitä, mitä muut asista ajattelevat. Joustavuus tuo mukanaan myös luottamusta. Sonja uskoo asioiden sujuvan myös tulevaisuudessa, vaikka edessä onkin haasteita paikkakunnalta muuton vuoksi.

Sonja: ”Kyllä se erotarinan helppous liittyy kanssa siihen, ehkä pikkusen boheemiseen ihmiskäsitykseenkin, ei oo niinku yhtä ainoata oikeeta tapaa tehdä asioita. Sehän rajoittaa ihmisten elämää kauheesti, jos tietää sen yhden ainoon tavan laittaa asiat järjestykseen. Meillä on molemmilla ollut kykyä joustaa tilanteessa ja katsoa mitä tästä voi saada irti ja sen takia mulla on myös hirvee luottamus siihen, että asuinpa mä sitten missä tai asuuko mun eksä missä, missä kukakin on, niin kyllä me saadaan asiat järjestettyä silleen, että se kuitenkin sitten sitä vähän isompaa kuviota palvelee, että siinä ei ole pelkästään yhden tarpeet esillä.”

Niin Sonjan kuin Ullallakin ex-miehet ovat suhtautuneet hyvin ex-vaimojensa eronjälkeiseen niukkaan taloudelliseen tilanteeseen. Myös Pekka on joustava taloudellisissa asioissa. Hän maksaa vapaaehtoisesti elatusapua jo täysikäisestä Saulista niin kauan kuin Sauli asuu Marjan luona. Myös Koskelan (2012, 139) tutkimuksessa miehet tukivat puolisoitaan taloudellisesti eron jälkeen. Tämä on mitä suurinta joustavuutta lapsen edun näkökulmasta. Taloudellisesti toista vanhempi tukeva vanhempi näkee, että se raha-asioissa auttaminen tuo turvaa myös lapselle. Lapsen näkökulmasta on hyväksi, että erotilanteessakin elintaso voi pysyä suhteellisen samanlaisena. Työssäni eroperheiden kanssa olen huomannut, että usein pariskunnille tulee riitaa juuri raha-asioista. Elatusvelvollinen saattaa kokea, että elatusmaksu menee ex-puolison hyväksi lapsen sijaan. Tämän tutkimuksen tarinoissa sellaista ei tullut esiin.

Sonja ja Erik ovat jakaneet lapsista aiheutuvat kustannukset niin, että paremman taloudellisen tilanteen tietyllä hetkellä omaava on maksanut enemmän. Sonjan mielestä toiselle osapuolelle esitettävien vaatimusten kohtuullisuus on tärkeää kaikessa yhteistyössä. Sonjan ja Erikin tarinaa

kuunnella en voinut olla ääneen ihmettelemättä voivatko asiat vanhempien välillä olla eron jälkeen näin hyvin. Sonja ja Erik ovat liiton myrskyisyydestä huolimatta saavuttaneet ”eronjälkeisen yhteistyön ihannetilän.”

”Kuulostaa vaan niin kauheen hyvältä tää, voiko tää olla totta (naurua)?”

Sonja: *”Niin.”*

”Että näin hyvin niinku menee.”

Sonja: *”Joo, en tiedä miten tilanne jatkossa menee kun tulee fyysistä etäisyyttä, mutta jos mä oon jossakin onnistunut niin avioerossa (naurua), avioliitossa en niinkään, mutta avioerossa oon onnistunut.”*

Riittävän samanlaiset arvot ja käytännöt lasten kasvatuksessa sekä toisen vanhemman tukeminen tarvittaessa ovat hyvin tärkeitä elementtejä eron jälkeisen yhteistyön onnistumisessa. Kasvatusasioissa haastattelemani vanhemmat pystyvät tukeutumaan toisiinsa ja miettimään yhdessä pelisääntöjä lasten suhteen. Vanhemmat pystyvät myös pohtimaan yhdessä kuinka toimia mahdollisissa ongelmatilanteissa ja miettimään mistä voisi hakea apua. Yhteinen huoli lähentää vanhempia, ovathan he lapsensa ainoat vanhemmat. Marja pitää Pekan kasvatusasioissa tarjoamaa tukea arvossa:

Marja: *”Niin me pystyttiin kuitenkin soittaa toisillemme, jos oli joku ongelma ja toinen oli valmis tulemaan, ei nyt heti, mut jossain vaiheessa paikalle, jos oli tämmönen et tarvittiin toista vanhempaa tässä ja musta se oli ihanaa soittaa sinne, kun tuntu, että nyt kaatuu seinät päälle. Mä sain aina soittaa mun ex-miehelle, ja mä kerroin kaikkee, annoin tulla sitten ja hän siihen, että tuliko sulla nyt sitten hyvä olo, että sait purettua, hän tiesi, ja mä sanoin, että nyt on taas (hyvä olo), että oli paikka mihin soittaa.”*

Monet haastatellut kertovat, että heidän kasvatuseriaatteensa ex-puolison kanssa ovat melko yhtenäiset. Kahden kodin erilaiset säännöt voivat välillä johtaa erimielisyyksiin. Jouko on sitä mieltä, että yhteisten periaatteiden eteen on tehtävä töitä. Sitä kautta asiat helpottuvat.

Jouko: *”On se, on se joo ollut, siellä on tullut pieniä, pieniä tota tällisiä riitoja on tullut siitä, että on saatu sovittua joku asia samalla tavalla, se on se iso uudistus siinä, että molemmilla on tietenkä oma tapa toimia kotona. Niin tota, että me saatiin sovitettua ja meillä on samanlainen käskytyks (nukkumaanmenoajat ja muut säännöt) molemmilla puolilla lapsille, niin se on siinä oli niinku opettelemista ja on vieläkin välillä, mut se on helpottunut koko ajan.”*

Vanhempien erilaiset luonteenpiirteet ja niiden vaikutus lapsen kanssa olemiseen voi toimia rikkautena. Tästä esimerkkinä on Marja ja Pekan yhteinen erovanhemmuus. Pekka on sitä mieltä, että aina ei kasvatusasioissa tarvitse olla ihan samaa mieltä. Erimielisyys ei ole aina lapselle pahaksi. Pekka on oivaltanut jotain hyvin tärkeää, joka poikkeaa siitä miten yleisesti ajatellaan. Kasvatuskin voi olla moniäänistä, näkökulmat voivat toimia rikkautena.

Pekka: *”Silleen varmaan niinku lievästi erimielisiä me ollaan oltu monesta asioista ja edelleenkin, mites mä nyt sanoisin, Marja on semmonen sääntillisempi ja tarkempi, että miten asioiden kuuluu ja pitää mennä ja mulla on ehkä vähän semmonen rennompi ote elämään. (...) Kummallakin oma näkemys miten tätä elämää tulis elää ja Sauli saa sitten vaihtoehtoisia näkemyksiä kanssa, että ei ole vain yksi tapa miten elämää voi elää. Ja kyllähän niissä semmosta pientä sovittelua aina välillä on. Ja mielessä toki on välillä tämmösiä*

ohjeita vanhemmuuteen, että molempien pitäisi pitää samaa linjaa, mutta jos vanhemmat ei oo samaa mieltä kaikesta, niin ehkä sitä samaa ei aina ole.”

Myös Pauli kokee, että erilainen suhtautumistapa ei ole ristiriidassa ex-puolison tavan suhteen. Pitkiä keskustelujen kautta on aina päädytty yhteisymmärykseen. Mahdollisten konfliktitilanteiden välttäminen on tärkeä taito, joka myös mahdollistaa hyvän ja toimivan yhteistyön. Haastatelluilla vanhemmilla on omat keinonsa hillitä itsensä tilanteissa. Liiton aikana itsehillintä ei välttämättä ole toiminut yhtä hyvin. Ulla kertoo tunnistavansa tilanteet, joissa tilanne voisi kärjistyä, mutta on pysynyt estämään sen. Pekka kertoo luovivansa tilanteissa, joissa Marjan pyynnöt tuesta lapsen kasvatuksen suhteen eivät tunnu sellaisilta, joista Pekka voisi olla samaa mieltä. Luoviminen tapahtuu odottamalla vähän aikaa tai jättämällä pyynnön toteuttamatta sen sijaan, että lähtisi suoraan väitteilyyn. Tilanne yleensä korjaantuu itsestään ajan kanssa ja Marjan ehkä rauhoituttua tilanteen suhteen. Marin lapsuuden kodissa ei ole riideltä ja hän kertoo joutuneensa opettelemaan sen parisuhteessaan. Pieni riitely ex-kumppanin kanssa ei ole Marin mielestä pahaksi kunhan asiat sovitaan. Oheiset esimerkit kertovat jälleen vanhempien psykologisesta joustavuudesta (Pietikäinen 2009; 2011).

Vanhempien suhteen laatuun liittyvät tekijät

Vaikka eron syyt ovat muutamassa tarinassa olleet kipeitä, haastateltavien puheessa näkyy voimakkaana toisen vanhemman kunnioittaminen ja arvostaminen sekä sen osoittaminen käytännössä. Arvostuksen ja kunnioituksen mahdollistuminen entistä kumppania kohtaan on suuri asia. Arvostus ja kunnioitus toista kohtaan ovat yleensä juuri niitä asioita, jotka suhteen loppuvaiheessa ovat kadonneet (esimerkiksi Gottman 1999, 27-34). Vanhemman rooli on pystytty erottamaan negatiivisiakin tunteita herättävän ex-puolison roolista.

”Mitä sä ajattelet, miten sä oot pystynyt kumminkin tekemään hyvää yhteistyötä exän kanssa, joka on sua pettänyt?”

Meri: *”Hyvä kysymys, (naurahdus) mä en tosiaan osaa sanoa mut, kai siinä joku järki koko ajan oli mukana, että ei pysty niinku ja jotenkin se ajatus vaan, vaik sitä ajatteli että mä vihaisin häntä hirveesti ja mulla olis joku, musta tulis katkera niin joka tapauksessa, se on niinkun lasten isä aina, vaiks se ois tehny näin niinku se tekikin. Se ei niinku sitä isyyttä voi pois viedä enkä mä voi pilata sitä lapsilla niin, että mä rupeisin haukuun tai että mä tekisin siitä elämästä hirveen hankalan. Et ei lapset sais nähdä tai et sitä ei kukaan kuitenkaan voi pois viedä... Just silleen että kun mä oon nähnyt ja mä tiedän, että hän on hyvä isä, mun ei taritte sitä koskaan niinku mieltä taikka kyseenalaistaa, hän on sen ihan itte osoittanut.”*

Merin asenne entiseen puolisoonsa osoittaa suurta viisautta. Hän toimi haastavassa tilanteessa psykologisesti joustavasti omistautumalla arvoihinsa. Luonnollisempi vaihtoehto tilanteessa olisi ollut toimia tunteen ohjaamana esimerkiksi pitämällä vihaa ja katkeruutta yllä. Mari ei ole välttynyt väli-

aikaiselta katkeruudelta. Hän on syyttänyt itseään hyväuskoisuudesta, mutta antanut anteeksi itselleen. Hän on antanut anteeksi myös ex-puolisolleen ja pystynyt kaikesta huolimatta kunnioittamaan häntä. Oivallus oman elämän jatkamisesta katkeruuden sijaan on käännekohta, suuri epifania sekä Merin että Marin erosta selviämisen ja hyvän vanhempien välisen yhteistyön mahdollistumisen suhteen.

”Mitä sä ajattelet että miksi te ootte kuitenkin pystyneet semmoseen hyvään ja joustavaan yhteistyöhön, vaikka tosiaan ollut aika huono se alkuvaihe, että hän on löytänyt toisen naisen tosiaan?”

Mari: *”Niin, kyl siin paljon on ollut keskustelua ja juttua ja sitä sit yrittää sit jossain vaiheessa, että keskittyy siihen omaan elämään, oman elämän rakentamiseen, että miten minä tulen onnelliseksi eikä sit jäädä siihen, että mitä toi on tehnyt mulle, niinku, (hiljaisuus) kyl se niinku, tietyt niitä asioita pulpahtelee välillä mieleen, mut että on yrittänyt itellekin antaa anteeks, että miksi mä oon ollut niin tyhmä, ja miksi mä oon ollut siinä tilanteessa, miksi mä oon uskonut, kun toinen on sanonut jotain, harmittaa kun toinen on valehdellut tai jotain tämmöstä, sitten on vaan yrittänyt ajatella, että olin silloin nuorempi ja olin silloin tyhmempi (naurua), et vähän kai sitä järkeä on tullut sen jälkeen lisää”*

Kaikki haastateltavat puhuivat arvostavasti ex-puolison vanhemmuudesta. Vanhemmat arvostivat ex-puolisoaan vanhemman roolin lisäksi tutkimushetkellä myös ihmisenä. Näin ei ollut kaikissa tapauksissa heti eron jälkeen. Aineistoista löytyi tarinan muodossa monta hyvää esimerkkiä aidosta arvostuksesta toisen osapuolen vanhemmuutta kohtaan. Mari oli hyvin tyytyväinen Paulin tapaan hoitaa Jessen kiusaamistilanne koulussa. Marilta löytyi myös kykyä kertoa arvostuksestaan ja kunnioituksestaan Paulille.

Mari: *”Pauli oli tosi hyvä, hän otti asioihin, heti tarttui kiinni ja selvitteli niitä.(...) Et kyl hän siinä suuren työn teki kyllä, mä sit kuulin niitä juttuja jälkeinpäin ja yritin häntä tsempata, että tosi hyvä, että otit yhteyttä ja jaksat hoitaa(...) Mut alussa, mä oon sanonut sitä hänelle suoraankin, että hänessä on niin paljon semmosta, että hän myöskin kasvaa niinku ihmisenä koko ajan, niinku aikuisiälläkin vielä, että hänessäkin huomaat semmosia positiivisia kasvuja ja just tää, tän uuden työn myötä hän on tullut paljon vastaan ja paljon semmoseks toista kunnioittavaks enemmän ja myötätuntoisemmaks ja kaikkea.”*

Myös Heidi kokee luottamusta ja arvostusta ex-miestään kohtaan, joka auttaa heitä kaikin tavoin tarvittaessa. Joukon hyvien puolien miettiminen ja lasten tuntema luottamus ja turvallisuuden tunne suhteessa isäänsä saa Heidin kyyneliin.

Heidi: *”Mä tiesin kun mä erosin, että hän on sitoutunut lapsiin ja hän on myös, miten mä nään vanhemmuuden ja hän on sitoutunut siihen, että hän haluaa mahdollistaa mun hyvinvoinnin, koska se on lasten hyväksi. Kyllä siis silloin aluksi, jos mä tarvin talvirenkaiden vaihdon ja mä en ollut vienyt niitä vaihdattavaksi, niin hän vei, koska hän koki, että meidän arki sujuu paremmin. Ihan hirveen kiltti, kiltti ja huomaavainen, meidän lapset sanoo, niinku mä oon sanonut hänellekin, että sä teet aivan kultasta työtä, koska meidän tytöt saa (Heidi liikuttuu ja purskahtaa itkuun) sen mallin, et niinku, et he tottunut ja he osaa vaatia sitä, et vaikka me ollaan eroperhe, niin meillä tytöt sanoo, että kävi meille mitä vaan, niin isä tulee ja pelastaa.”*

”Se on tosi hienoa”

Heidi: *”Yy, siis vaikka se on hienoa mullekin, niin se on nin kullannarvoista näille (lapsille).”*

Heidin ja Joukon suhteen loppumiseen ei Heidin mukaan liittynyt loukkaamista ja satuttamista, mikä on helpottanut heidän yhteistyötään. Keskeistä on myös se, että he molemmat ovat täysin sitoutuneita toteuttamaan erovanhemmuutta. Heidi ei säästele sanojaan kehuessaan Joukoa isänä.

Heidi: *”Meillä ei oo mitään pahoja kolhuja, et mun suurin synti on se, että mä oon halunnut sitä muutosta ja mä oon halunnut eroa, mä en oo millään muulla tavalla satuttanut tai loukannut, mä oon aina sanonut, että hän on upea ihminen, upea isä, hänessä on älyttömästi asioita, mitä mä arvostan. Ja mä oon aina kyennyt sanomaan sen. Siis kuitenkin perheelle omistautumista, rehellisyyttä, suoraselkäisyyttä ja tota. Et se, että me ei olla missään vaiheessa puukotettu toista ja toinen on se, että me ollaan molemmat sitouduttu 100 prosenttisesti siihen vanhemmuuteen, siis hänkin omalla tavallaan niin, sitoutunut vanhemmuuteen ja kolmas se, että ihmisenä kunnioittanut ja luottanut toiseen.”*

Ulla on kertonut miehelleen ja tämän nykyiselle avovaimolle, että hän välittää edelleen ex-miehestään ja pitää tätä on maailman parhaana isänä Onnille. Ulla toivoo vilpittömästi ex-puolison ja uuden puolison asioiden olevan hyvin. Kuten jo seitsemän erokertomuksen pohjalta kävi ilmi haastattelemistani vanhemmista osa kuvaa suhdettaan ex-puolisoon ystävyysuhteena ja osa ei. Sonja ja Ulla kokevat olevansa ystävyysuhteessa ex-puolisoonsa. Ullan ja Oton kuten Sonjan ja Erikin ero oli yhteinen päätös, mikä varmasti vaikuttaa siihen, että ex-pariskunta voi jatkaa ystävinä eron jälkeen. Molemmat naiset ovat kuvanneet, että riidat tuli riideltä jo avioliiton aikana. Puolisoiden välille ei jäänyt katkeruutta mistään asiasta. Sonja ei olisi joskus uskonut, että näin voi käydä.

Sonja: *”Siitä mä oon kauheen iloinen, että ne lapset on nähnyt sellaisen, että vaikka on eronnut, niin pystyy olemaan ystäviä edelleen. Se on semmonen mihin mä en ite olis kymmenen vuotta sitten koskaan uskonut, mä olin sitä mieltä, että kun tunteella ja intohimolla mennään, niin sellaista ystävyyseroa ei oo olemassakaan, et se on jotakin, kuka lie keksinyt, huuhaata. Sit jos lähetään, niin lähetään ovet paukkuen”*

Ulla kokee heidän ystävyytensä lujittuneen eron jälkeen. Hän pystyy kertomaan Otolle hyvinkin henkilökohtaisista asioistaan kuten parisuhteistaan ja masennuksestaan. Ystävyysuhteen lujittuminen johtuu Ullan mukaan siitä, että he molemmat ovat kasvaneet ihmisenä.

Ulla: *”Tähän täytyy sanoa se toinen naisten lehtien klisee, että olemme nyt parempia ystäviä kuin koskaan! Mä inhoon, että mä joudun sen toteamaan, mutta niin se vaan hemmetti vieköön on! (naurua) Niin, siis me pystytään puhumaan enemmän ja paremmin asioista kuin silloin kun me ollaan oltu parisuhteessa. Ja kyllä mä senkin huomaan, että miten, tottakai itekin olen muuttunut varmasti ja huomaan sen, että mun ex-mieskin on muuttunut eron jälkeen, et hän on kasvanut ihan hirveesti, jos sitä nyt näin pystyy arvioimaan, mut nyt mä hukkasin sen punasen langan. Mut et joo, siis ollaan todella, oikeen hyviä ystäviä.”*

Mikä toisille ex-pariskunnille on luontevaa, ei välttämättä sovi toisille ollenkaan. Reetalle ajatus ystävyystyöstä raskaan eroprosessin aikana tuntui mahdottomalta. Hän ei nykytilanteessakaan koe-

olevansa ex-miehensä ystävä eikä sitä edes haluaisi olla. Yhteistyö on asiallista ja liittyy lapsen asioista. Henkilökohtaisista asioista puhutaan muiden ihmisten kanssa.

Reetta: ”*Et kun jotkut kertoo, että ollaan erotilanteessa ystäviä ja erotaan ystävinä, niin ei meillä voida kuvitella sellaista, että se loukkaus oli liian suuri ja hän ei ymmärtänyt sitä silloin ollenkaan, että mä en voi hyvällä häneen suhtautua ollenkaan (...) Ei me olla ystäviä. Enkä mä kaipaa hänen kanssaan olla ystävä. Mut sanotaan, että mä ymmärrän hänen ratkaisunsa. Mä hyväksyn sen, koska jos ihmisestä tuntuu semmoselta miltä tuntuu, niin sitten ei, tuota, täytyy olla rehellinen itselleen. Että mä olin jossakin vaiheessa tosi katkera siitä, että minkä takia hän teki se, että hän vuoden mieltä ja edelleen se on se asia, mitä mä en pysty hyväksymään, mutta hän teki sen ratkaisun minkä teki ja ei siinä oo mitään sanomista enää. Mut kun sen yli pääsi, niin sitten meidän välit muuttu. Ei se oo niin yksinkertaista kyllä, mutta se, ne on hyvät, meidän välit on hyvät. Ja ne on asialliset, mut ei me puhuta meidän henkilökohtaisista asioista toisillemme. Et meidän se yhteiselo, minkä verran me ollaan tekemisissä liittyy lapseen.*”

Reetta, kuten Meri ja Mari, on oivaltanut, että katkeruus ei vie elämässä eteenpäin. Yhteistyövälit voivat olla hyvät, vaikka ei ystäviä oltaisikaan. Kunnioitus toista osapuolta, jonka on kokenut kipeästi satuttaneen, kohtaan on palautunut hiljalleen hyvän yhteistyön tekemisen myötä.

Marja ja Pekka eivät myöskään koe olevansa henkilökohtaisia ystäviä keskenään. Eroa ei tarvitse puida enää entisen puolison kanssa eikä hänen elämänsä enää kiinnosta muutenkaan. Lasten asioiden hoitaminen on tärkeintä sekä Reetalle että Marjalle.

Marja: ”*Ei mun tarvi miettiä enää niitä asioita sillä tavalla, kun mä käyn ystävien kanssa läpi näitä asioita, niin ei mun tarvi enää exän kanssa miettiä tai käydä sitä eroa sillä tavalla läpi, mä oon niinku ajatellut niin että mä en hänen kanssaan eroa käy läpi, eikä mua haittaa hänen tekemisensä eikä että hänellä on niitä ihmisiä tai tämmösiä, että mä oon ajatellut aina, että tärkeintä on, että me saadaan lapsen asiat hoidettua*”

Entisten puolisoitten lämpimät välit voivat olla vieras asia muille ihmisille. Sonjan ja Erikin kotipaikkakunnalla ihmetellään naapureina asumista ja sitä, miksi he eivät riitele eroasioista sosiaalilautakunnassa. Myös Jouko on kohdannut ulkopuolisten kummastelua koskien hänen ja Heidin ystävällisiä välejä:

Jouko: ”*Et ilmeisesti näitä niin sanottuja järkipäisiä eroja on hirveen vähän, koska tuntuu, että ympäristö ei ymmärrä hirveesti, että me ollaan ihan ystävällisissä väleissä, paljon ystävällisimmissä kuin avioliiton viimeisinä vuosina keskenämme. Mua auttaa ainakin hirveesti, että mun ei tarvitse puuttua hänen asioihinsa ja hän ei saa puuttua mun asioihin eli ne on mun asioita, piste.*”

Jouko näkee suhteensa Heidiin olevan nykyään parempi kuin viimeisinä vuosina avioliitossa. Tilanne on samanlainen myös esimerkiksi Sonjan ja Erikin sekä Ullan ja Oton välillä. Toinen vanhempi ei voi eikä saa puuttua toisen henkilökohtaisiin asioihin, mikä varmasti osaltaan auttaa pysymään hyvissä yhteistyöväleissä. Tätä periaatetta noudattavat kaikki tutkimuksen entiset pariskunnat.

Vanhemman elämäntilanteeseen liittyvät tekijät

Uusien puolisoitten kanssa kannattaa edetä harkitusti ja rauhallisesti (Leung ja Lane 1990, 163). Eron jälkeisessä tilanteessa on tärkeää, että vanhempien uudet elämäntilanteet mahdollistavat yh-

teistyön ex-kumppanin kanssa. Uuden kumppanin mukaantulo voi olla riskitekijä vanhempien välle yhteistyölle. Hokkanen (2005, 168) havaitsi tutkiessaan yhteishuoltajuuteen perustuvaa vanhemmuutta, että jos eronneiden vanhempien keskinäinen suhde oli ennestään hyvä, uusi kumppani saattoi heikentää vanhempien välistä suhdetta. Vastaavasti eron jälkeinen myrskyisä suhde saattoi parantua paremmaksi yhteistyöksi vanhemman uuden suhteen kautta.

Haastateltavistani vanhemmista kahdeksan (8/11) oli tällä hetkellä parisuhteessa, mutta vain kolme eli avo- tai avioliitossa. Aikaa erosta haastateltavillani oli kulunut 2-6 vuotta. Marja on tyytyväinen tilanteeseen uusien puolisoitten suhteen. Uudelta kumppanilta vaaditaan avarakatseisuutta lasten hyväksi tehtävän tiiviin yhteistyön suhteen.

Marja: *”Meillä on varmaan hyvä tuuri käynyt siinä, että meidän uusia ihmisiä, mitä on ollut, niin ne on tavallaan ollut semmosia, jotka on ollut ja ymmärtänyt, että me halutaan hoitaa tää vanhemmuus, et niitäkin voi olla tietenkin, että sulla sattuu olemaan se uus ihminen sellanen, joka ei siedä yhtään, että sä soittelet entiselle miehelle, vaikka oli kyse vaan lapsen asioista, mut ei niinku sitä yhteydenpitoa, et meil on hyvät välit, meillä on tuuri käynyt siinä, että ollaan voitu pitää toisimme yhteyttä kun lapsen asioista on kyse.”*

Marjalle ja Pekalle on luontevaa, että uudet kumppanit ovat mukana lasta koskevissa juhlissa. Pekka voi myös istua kahvilla Marjan ja hänen nykyisen aviomiehensä kodissa. Ullalla ja Oton nykyisellä avovaimolla on keskenään lämpimät välit. He voivat kahvitella ja keskustella yhdessä lapsen paikasta toiseen siirtymisen yhteydessä. Ulla on kokenut avovaimon olevan sensitiivinen hänen äitiyttään kohtaan. Myös kasvatusasioitten suhteen Ulla kokee niin Oton kuin avovaimonkin olevan samoilla linjoilla.

”No ooksä tän avovaimon kanssa ollut tekemisissä?”

Ulla: *”Joo, kyllä me ollaan nähty monet kerrat ja jonkun verran juteltukin asioista ja mekin jopa tullaan oikeen hyvin toimeen (...) Mä oon kokenut niin, että he ei oo unohtanut, että mä oon Onnin äiti ja hän (avovaimo) on sanonut, että kun hän on siinä Onnin arjessa niin paljon, niin hän ihan mielellään keskusteleee ja vaikuttaa niihin asioihin, mutta vaan niin, että mä hyväksyn sen, että hän oi missään nimessä halua syrjäyttää mua siitä, että mä oon kuitenkin Onnin äiti ja Onnille tosi tärkeä. Että kyllä me sillä lailla hyvässä yhteisymmärryksessä, ja sit se, että mulla on mun miehellä on, no tietysti jotain eroja, joitain mielipide-eroja on, mutta kuitenkin samalaisen kasvatuskäsitys, et miten me ajatellaan meidän yhteistä poikaa kasvattaa ja minkälaiset asiat on meidän mielestä tärkeitä ja ilmeisesti sillä hänelläkin on aikalailla samalainen käsitys, koska hän on nyt, sitä samaa taloutta pitää, voisinkin kuvitella, se mitä mä tunnen häntä, että hän on aika lailla samoilla linjoilla. Et se nyt helpottaa paljon sitä vuorovaikutusta, että ajatellaan asioista samalla tavalla.”*

Uusien kumppanien tulo ei välttämättä suju ongelmitta hyvissäkään eroissa. Heidi ja Jouko ovat tavanneet uuden kumppanin viimeisen vuoden aikana. Uudet kumppanit olivat tutkimushetkellä epäileväisiä vanhempien hyvän yhteistyön suhteen, vaikka Heidin ja Joukon erosta oli kulunut jo kuusi vuotta. Toisessa kertomuksessa analyttisesti asioita pohtiva ja yhteistyön eteen paljon töitä tehnyt Pauli ei ole löytänyt tapaa olla tekemisissä ex-kumppanin miesystävän kanssa. Mielenkiin-

toista on se, että molemmat ex-pariskunnat tekevät yhteistyötä *tiivin yhteistyön mallin* mukaisesti, ovat siis toistensa kanssa hyvin usein tekemisissä.

6.5.1 Lasten tarinat vanhempien välisestä yhteistyöstä

Linnavuoren (2007, 155) vuoroasuvia lapsia koskevassa tutkimuksessa suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että vanhempien välinen yhteistyö toimi hyvin. Kolmasosa haastatelluista lapsista²⁷ oli sitä mieltä, ettei se sujunut parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhempien yhteistyö vaihteli puhumattomuudesta ja riidoista päivittäiseen yhteydenpitoon ja auttamiseen. Haastattelemani viisi lasta eivät olleet juurikaan joutuneet kuulemaan vanhempiensa mahdollisia riitoja eron jälkeen. He kokivat yhteistyön sujuvan hyvin vanhempien välillä.

Lasten näkökulma täydensi vanhempien kertomaa. Roosa kokee vanhempiensa tulevan erittäin hyvin toimeen keskenään ja hoitavan lasten asioita hyvin. Riitoja vanhempien välillä ei ole ollut tai sitten riidat on riideltä Roosaa mukaan niin, että lapset eivät ole olleet kuulemassa.

”No miten sä kuvailisit teidän äidin ja isän yhteistyötä?”

Roosa: *”Ne tulee tosi hyvin toimeen ja pystyy hoitaa hirveen hyvin asioita keskenään mun mielestä.”*

”No miten se näkyy?”

Roosa: *”Mä en oo huomannut mitään syrjintää yhtään niitten välillä, ne kohtelee toisiaan niin kuin tavalliset ihmiset kohtelee vaikka ystäviään tai muuta.”*

”Onko joskus ollut riitaa vaikka eron jälkeen heidän välillään esimerkiksi teitä koskevista päätöksistä?”

Roosa: *”No on ollut tietenkin jotain, et jos isä ei oo tarpeeksi panostanut johonkin asiaan, niin äitille on tullut sellainen olo, että se hoitaa kaikkein siitä asiasta ite, et isäkin vois vähän välittää siitä, mut ei me, ei hirveesti oikein muuta oo ollut tai sit jos ne on riidellyt keskenään niin lapset nukkumaan (...) En mä muista hirveesti, ne enemmänkin ennen kuin ne eros, niin ne riiteli ennen kuin me mentiin nukkumaan, ja ne, hm, illalla vaan ne riiteli, kun me oltiin nukkumassa, mut en mä muista et ne muuten olis hirveesti riidellyt.”*

”Mitä sä luulet, et onks ne nyt pyrkinyt, että jos heillä on erimielisyyksiä, niin ei teidän kuullen vai onko heillä enää erimielisyyksiä?”

Roosa: *”Ei ne muuten, kuin ehkä jostain pikkuasioista joskus, mut ne puhelimessa pystyy sen aikuismaisesti käsittelemään.”*

Myös Jesse ajattelee vanhempiensa tulevan hyvin toimeen keskenään ja pystyvän puhumaan keskenään myös vaikeaksi koetuista asioista. Jesse ajattelee, että jos esimerkiksi isä kritisoi äidin tekemisiä, hän ei tee sitä riidelläkseen.

”Mitä sä ajattelet miten sun äiti ja isä tulee toimeen keskenään?”

Jesse: *”Hyvin.”*

Minä: *”Miten se näkyy, että ne tulee hyvin toimeen?”*

Jesse: *”No, puheluissa ei ainakaan, välillä menee, jos mä meen isin luona johonkin juhliin ja oon ollut sitä ennen äidin luona, niin jos äiti on laittanut jotkut huonommat vaatteet, niin sit se soittaa, mut ei sen takia, et se halua riidellä tahaltee, vaan sen takia, että se kysyy et miks on tämmöset.”*

²⁷ Linnavuori haastatteli tutkimuksessaan 20 lasta.

Jessen lojaalisuus vanhempiaan kohtaan tulee hänen kertomassaan hyvin esiin. Jessen viimeinen virke voi kuulostaa vanhemman selitykseltä tilanteelle, jonka Jesse haluaa uskoa. Hän on ehkä kysynyt tilanteesta toiselta vanhemmalta ja saanut tällaisen vastauksen. Se voi olla myös Jessen omaa päättelyä asiasta. Mari kokee Jessen olevan hyvin herkkä toisen osapuolen toimintaa koskevien kommenttien suhteen. Mari on joutunut selittämään Jesselle isää koskevia sanomisiaan.

Mari: ”Mä oon niin paljon vaan itte yrittänyt selittää muutamalla sanalla, et mistä mä esimerkiksi kiukustuin tai jotain, mikä ärsytti, kyllä hän sitten, jos jotain sanoo pahasti toisesta, niinku Paulista, niin kyl hänel tulee heti semmonen katse, että ei saa sanoo noin, et mistä sä nyt, kyl sen sit heti huomaa ja sanoo päälle, että ei tässä nyt mitään, et mä siitä asiasta suutahdin, et ei mitään hätää (hymähdys). Ja nykyään olen sanonut sitä, että jos mä oon ollut jostain asiasta kiukkuinen, että asiat ei oo mennyt, niin mä oon sanonut mistä mä oon kiukkuinen ja että kyllä tää tästä, että sovitaan se ensi kerralla tai jotenkin niin tai et mää soitan isälle myöhemmin tai näin, et asiasta kuitenkin just sovitaan.”

Aino piti parhaana asiana vanhempien välisessä yhteistyössä arjen tasaantumista eron jälkeen. Vanhemmat pystyivät pitämään kiinni yhteisistä rutiineista kuten ruokailuista Erikkin ollessa Suomessa. Yhteinen ruokailu on hyvä esimerkki siitä, kuinka pieneltä tuntuvilla asioilla voi olla suuri merkitys lapsen elämässä.

Aino: ”(...) Se oli paras, jos pystyy kerran olemaan, ei oo parempaa iloo, kun ne pystyy olemaan, syödä iltaruokaa niiden kanssa varmastikin, kun meillä oli tapana syödä ruokaa yhdessä, ei se maailma muuttunut (eron jälkeen), tuli ehkä normaalmmaks kuin yleensä (hymähdys). Se vähän niinku tasotti siinä”

Yhteinen ruokailu onnistui heidän kohdallaan, mutta kaikki perheet eivät toki koe sitä luontevana. Jokaisen perheen pitää löytää oma luonteva tapansa toimia hyvässä yhteistyössä.

6.5.2 Tarinoita oivalluksista, jotka mahdollistavat hyvän yhteistyön

Haastattelun loppupuolella pyysin aikuisia ja kahta nuorta kertomaan siitä, miksi juuri he/heidän vanhempansa ovat onnistuneet tekemään hyvää yhteistyötä. Useissa tarinoissa korostuu tietoinen päätös tavoitteesta toimia lapsen parhaaksi. Huonot esimerkit lähipiiristä toimivat joskus hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka ei puolestaan halua toimia. Ympäristön huonoista esimerkeistä ovat oppineet Reetta, Pekka ja Meri. Seuraavaksi Merin oivallus asiasta:

Meri: ”No ei, mut sit kun mä oon nähnyt niin paljon ja kuullut tosi rumia tarinoita, niin mä sit silloin heti päätin, et vaiks mun tuska ja suru on suuri niin, et mun pitää kuitenkin ajatella järkevästi, et se lapsen suru on yhtä suuri, et kaikin keinoin, millä mä voin vaan helpottaa sitä ja tehdä ne asiat jotenkin helposti ettei ne oo lapselle niinku vielä vaikeempia, niin teen sen eteen kaiken”

Dayn (2006, 112) mukaan kriisistä selviämiseksi on luovuttava kolmesta houkuttelevasta surmanloukusta: vatvomisesta, syyttelystä ja koston hautomisesta. Ne ovat houkuttelevia tarjotessaan il-

luusion toivosta, mutta kiinnostavat ihmisen menneisyyteen tulevaisuuden sijaan. Reetta näkee yhtenä käännekohtana sen, että hän oman surustaan ja katkeruudestaan huolimatta oivalsi lapsen hyvän olon olevan tärkein. Lapsen parhaaksi tehdyt ratkaisut tuovat myös vanhemmalle hyvän olon.

Reetta: ”*Joo, et sitten kun tajus sen, että kaikista tärkein juttu tässä on se lapsi ja sen hyvä olo, et nää ratkaisut tehdään sitä kautta eikä sitä, että miten mulla on tässä kaikista paras olla, noin ja sitten yrittää tehdä ratkaisuja niin, että itelläkin on hyvä olla. En mä halua mihinkään marttyyryin asemaan tässä, eikä myöskään mies, mietitään kaikkia puolia*”.

Pahan puhuminen ex-puolisosta lapsen kuullen on jotain, mitä Reetta ei hyväksy. Vaikeiden ja yllättävien erojen kohdalla on kuitenkin luonnollista, että negatiivisia tunteita toista kohtaan esiintyy. Näitä tunteita on hyvä purkaa ja käsitellä rakentavasti. Parisuhteen päättyessä on ymmärrettävää nähdä entinen puoliso kielteisessä valossa. Esimerkiksi vihan tai katkeruuden tunne entistä puolisoa kohtaan on tapa reagoida eron synnyttämään kipuun ja se myös auttaa puolisoista irrottautumisessa. Kielteisiä tunteita herättävästä ihmisestä on helpompi luopua. (Mykkänen-Hänninen (2009, 49.)

Reetta: ”*Ei mulla oo ollu sellaista mitään pahaa sanomista varsinaisesti, et jos mä oon jostain puhunut pahaa, niin mä oon puhunut niin, että lapsi ei oo ollut paikalla. Tottakai tarvii niinku eron jälkeen puhua pahaa ex-puolisosta, se on niinku tarve, että totta kai mä oon sitä tehnyt ja sit mä oon tehnyt sitä jollekin toiselle, niin että lapsi ei oo ollut kuuntelemassa.*”

Yllättävää oli se, että toisen vanhemman negatiivinen arvostelu ei tullut puheeksi kuin kahdessa haastattelussa. Ero-oppaissa neuvo olla arvostelematta ex-kumppania on hyvin keskeinen. Olisi ollut luontevaa mainita tästä kysyessäni ohjeita tai neuvoja eroville tai eronneille vanhemmille.²⁸ Mietin johtuuko tämä siitä, että haastateltavani pitivät asiaa itsestäänselvänä asiana. Vanhemmat ovat voineet olla myös sosiaalisesti niin älykkäitä, että he eivät ole siihen ajautuneet pahimmassakaan erokriisin vaiheessa. Tämä on myös psykologista joustavuutta. Tai sitten he ovat saattaneet sanoa jotain negatiivista toisesta huomaten lapsen reaktion ja oppineet siitä (ks. aiempi esimerkki Jessen puheesta).

Ulla pitää tärkeänä sitä, että on jatkanut omaa elämäänsä. Hänellä ei ole enää romanttisia toiveita entisen puolisen suhteen, kuten ei muillakaan haastatelluilla. Ulla kokee, että he ovat yrittäneet tarpeeksi onnistua liitossaan ja ovat eronneet oikeista syistä. Se helpottaa syyllisyyden kanssa. Ullalla on myös luottamus ex-mieheen. Hän kokee, että he molemmat ovat olleet rehellisiä toisiaan kohtaan.

Ulla: ”*En mä nyt osaa sanoa tietty kuin omalta kohdaltani, että kai siinä täytyy jotenkin itensä tuntee tai tunnistaa, että ei enää haikaile ton toisen perään, että meidän parisuhde on päättynyt eroon sellaisten asioi-*

²⁸ Neuvoja muille eronneille seuraavassa alaluvussa

den takia, mitkä on ollut ihan oikeita asioita ja me ollaan ihan oikeesti yritetty about ihan viimeiseen asti niinku pitää koossa ja se mitä mä haluun, on nyt sit jotain muuta. Kai molempien täytyy jotenkin tuntee, et toinen ei oo huijannut tai vedättänyt. En mä välttämättä tarkoita, et olis pettänyt tai jotenkin niinku semmoinen olo, että tää on tapahtunut ihan reilussa hengessä ero, kauheen vaikea kysymys. En oo koskaan itse asiassa ajatellut tota asiaa.”

Haastattelemistani vanhemmista neljä naista on kokenut epäluottamusta ex-kumppaniin jossain vaiheessa eroprosessia. Sonja, Mari ja Meri olivat kokeneet itsensä petetyksi miehen uskottomuuden tullessa ilmi liiton aikana. Reetta ja Meri tunsivat epäluottamusta suhteessa taloudellisiin asioihin. Molemmat naiset olivat kokeneet eron yllätyksenä ja shokkina.

Yksikään eron hyväksyneistä haastateltavistani ei ole katunut ratkaisuaan. He kaikki ovat jatkaneet elämäänsä, suuntautuneet tulevaisuuteen. Myös niin sanottuun ”pakkoeroon” suostuneet eivät kaipaa enää entiseen liittoon. Joukosta on ollut helpottavaa, että ei ole tarvinnut miettiä yhteenpaluuta. Tunteita toista kohtaan ei enää ole.

Jouko: ”Et kyl se oli, olihan se raskasta tietyllä tapaa, ja on se vieläkin raskasta, mutta siihen on tottunut tietyllä tavalla. Ja se mikä mua helpotti siinä vaiheessa, kun se päätös oli tehty, niin ei mulla kertaakaan ollut mietinnässä se, että palaisko yhteen, ei niinku, se oli jo niin pitkä prosessi ennen sitä varsinaista eroa, miten se eroon päätyminen tapahtu, että tota ei siinä ollut mitään miettimistä enää sen jälkeen, kun se askel oli otettu. Et se helpotti niinku kaikista eniten, sitten mielti sitä, että mikä on se askel millä tästä saadaan vähiten haittaava, niin että pystyy ne rutiinit muodostamaan sellaiseksi, että tulee tietty turvallisuus taas takaisin elämään.”

Erik on pystynyt toimimaan hyvässä yhteistyössä ex-vaimojensa kanssa molempien erojen jälkeen. Hän on kyennyt ajattelemaan kriisissäänkin rationaalisesti toimien lapsen parhaaksi. Tämä on ollut hänelle itsestäänselvyys. Vanhempana hän on vastuussa lapsen hyvinvoinnista.

”Sanoit, että teit kaiken lasten hyväksi. Kuinka pystyt pitämään lasten parhaan mielessäsi koko ajan, kun olit itsekin kriisissä?”

Erik: ”En tiedä miksi, mutta se ei koskaan ollut niin vaikeaa, se oli kriisi, on aina kriisi, kun ajetaan pois (avioliitosta). Se oli kriisi minun elämässäni, mutta en saa antaa sen vaikuttaa liikaa Elmerin elämään. Olen isompi ja vahvempi ja minun tehtävänäni on huolehtia hänestä.”

Myös Heidi pitää kykyä nähdä lapsen näkökulmasta ratkaisevana asiana, jotta eronjälkeinen yhteistyö voisi onnistua. Vanhemmat ovat nähneet paljon vaivaa lähekkäin asumisen suhteen. Lapsen näkökulma on Heidille tärkeä ja sitä kautta myös hänellä itsellään on hyvä olo.

Heidi: ”Ehkä se on nimenomaan tää, sen arjen näkeminen sen lapsen (näkökulmasta) (...kertoo tarinaa asunnon etsimisestä samalta alueelta) Ja tavallaan tää pätee kaikissa meidän tekemisissä, tavallaan aina mietitään pikkusten kannalta ja sitten muokataan omaa toimintaa sen mukaan. Ja se on toiminut mitä suurimmassa määrin (...) Ja se, että enhän mä mitenkään pyytettömästi halua, että meidän lapsilla on hyvä olla, vaan että se on se ainoa reitti, että mulla on hyvä olla ja samalla tavalla, että jos mulla on hyvä olla, niin niillä on hyvä olla.”

Heidi kertoo ymmärtäneensä omat rajansa sen suhteen kuinka olla lasten saatavilla ja ex-miehen kasvatustukena isän ja lasten tapaamisviikonloppuina. Hän oivalsi, että hän ei ollut vastuussa ex-miehen luona tapahtuvista asioista eikä hänen kuulu niihin puuttua. Heidi antoi tilanteessa työrauhan Joukolle, ei puuttunut pikkuasioihin (Hokkanen 2005, 172). Tämä auttoi myös Joukoa kasvatustehtävässään. Avioliiton aikainen valtakamppailu, jossa toinen tai molemmat tuntevat tarvetta toisen kontrollointiin, määräilyyn tai ohjailuun (Pruuki, Timoria ja Väättäinen 2013, 55) ei saisi jatkua enää eronjälkeisessä suhteessa.

Heidi: *"(...) Ja sit mä selvittelin niitä juttuja kunnes mä tajusin, että mun ei tarvi, tää on niiden juttu, tää on teidän juttu, teidän arki. Sit mä tajusin, että sitä parempi viikonloppu, mitä vähemmän riitatilanteissa tulee mulle soitto, että saa soittaa hyvää yötä tai mitä kuuluu ja saa soittaa, jos on jotain kivaa, mut silloin kuin teillä on joku kriisi päällä niin selvittääkää itte. Et teidän pitää opetella selvittään, aluksi mä menin lankoja pitkin, kerroin ja ohjeistin, et eksä tajuu, ja sä et voi toimia noin."*

"Sä annoit niinku tavallaan vastuun hänelle, että se auttoi?"

Heidi: *"Niin. Siis, joo, oppi ja hoitaa tänä päivänä ihan erinomaisesti."*

Pekan mielestä jo alun perin on hyvä valita sellainen puoliso, jonka kanssa pystyy tulemaan toimeen kaikissa tilanteissa. Toinen ratkaiseva asia heidän yhteistyössä onnistumiselleen on Pekan mukaan se, että ero ei tullut heille yllätyksenä vaan siitä oli puhuttu jo aiemmin. Ratkaiseva asenne kaikessa oli se, että Saulille ei aiheuteta enempää kärsimystä.

Pekka: *"Tokihan siellä semmonen on, että vaikka meillä olis kuinka huono olo, meidän ei pidä tehdä sellaisia ratkaisuja, joista seuraa Saulille vielä huonompi olo, ei tää hyvä juttu ole sille, mutta sen verran meidän pitää olla aikuisia ettei me aiheuteta ylimääräistä enää niinku Saulille. Mun mielestä siitä asenteesta se lähti, että mikä on tärkeintä ja molemmat koki, että tärkeintä on se juttu. Kyllä me kuitenkin jostain omaisuuden jaosta ja rahoista riideltiin, mutta pidettiin ne siinä. Se on oma asiansa, se ei liity miten me hoidetaan Saulin asiat."*

Pauli näkee, että he ovat onnistuneet hyvässä yhteistyössä yksinkertaisesti siksi, että ovat oivalta-
neet tehdä paljon töitä sen eteen. On pitänyt nöyryyä ja tehdä kaikkensa lapsen parhaaksi, koska rakastaa lastaan niin paljon. Työ on kantanut hedelmää ja nyt kaikki on helpompaa. Vaikka Pauli ei ole saanut ulkopuolista apua erotilanteeseen, hän on miettinyt ja työstänyt asioita itsensä kanssa.

Pauli: *"Kyllä niinku ekaks tulee mieleen niinku, että helvetisti on tehty töitä ja mikä se motivaattori on ollut, et siihen on nöyrytynyt, et tehdään töitä, koska mikään ei tuu ilmaiseksi ja näin, kai se on sit ollut se työnteon nöyryys ja moraali taas kerran se, et on pakko vittu nöyryyä ja on pakko mennä, käydä ne kipupisteet läpi ja keskustella ja puhua niistä, ja yrittää nähdä ja yrittää ymmärtää ja kun siitä omasta lapsestaan niin paljon välittää ja haluais, että sillä on asiat hyvin, niin kyl kai se on se, se suora vilpitiön rakkaussuhde siihen omaan lapseen, niin on se, että on tehnyt vaan, se on se motivaattori, se vahva tuli, että tästä on minulle hyötyä, kun minä tappelen ja raastan itsenäni ja teen tätä työtä, tästä on se hyöty, mun pojan ei tarvi, tulee pienikin onnistumisen tunne, et onnistuu hyvin, se alkaa taas itseään ruokkimaan, jolloin se rakkauden potenssin potenssi, kun alkaa joku pieni kipinä taas toimimaan, sit se antaa taas sen tunteen, että jotakin me tehdään oikeinkin, ja silloin alkaa taas luottamusta löytymään ja kyl niinkun sen työpanoksen, mitä on siihen*

tehny, et kyl nyt eletään niillä koroilla, et kyl nyt on helppo olla suhteessa siihen työhön mitä teki, nytkin on, välillä tekee päätöksiä, mut tosi semmosia arkipäivän ongelmia, se on joku raha esimerkiks jalkapalloon, mikä on Jessen osuus siihen...”

18-vuotias Aino miettii omien vanhempensa onnistumista yhteistyössä näin:

”Mitä sä ajattelet, et miks sun vanhemmat just on pystynyt tähän, kun monen vanhemmat ei pysty?”

Aino:”Jos totta puhutaan, niin siis mulla on henkilökohtaisesti avoimet vanhemmat, ne saattaa olla vähän erilaisia, mut mun vanhemmat on avoimia, jokainen tekee virheitä elämässään, mut ne jossain määrin pystyy kohtaamaan ne, niinku katsomaan itsensä ulkopuolelta, ne jäi viereen asumaan, ne teki sen, koska me lapset oltiin, niin, en mä tiedä. Ne on samanlaisia ihmisiä, vaikka ne on erilaisia, välillä vähän hulluja, mutta ne on järkeviä, ne on fiksuja ja ne ajattelee hyvin samalla tavalla tämmösissä, että miten pitää kunnioittaa muita ja vaikka ne riitelee se ei oo koskaan semmosta, että kun monissa avioeroissa on semmosta, että saatanan huora tai jotain semmosta. Ei se oo semmosta, ne huusi sen takia, että niitä sattu, ei sen takia, että ne halus sattuuta toista, vaan et itteään sattu, et se ei perustu siihen tunteeseen, et pitää loukata toista. Kun monella tulee se, että kun eroot on pakko jotenkin pistää paremmaks kuin toinen koko ajan, että tulis paremmin toimeen itensä kanssa ja mun vanhemmilla ei mun mielestä oo sitä ja ne kunnioittaa. Et sen takia se on kai onnistunut, se et ne eros niin hyvissä väleissä. Jos ne olis eronnut silloin heti suhteen (isän ulkopuolinen suhde) jälkeen, niin kyllä se olis saattanut mennä pahaksi. Mut et ne meni vielä kolme vuotta suhteen jälkeen, neljä viisi vuotta suhteen jälkeen vielä. Jossain vaiheessa on käyty suhde, käyty kaikki kiistat läpi, se kun on rauhoittunut, pääsi jotenkin sen suhteen loppuun, et on hyvä mennä pois tästä.”

Ainon kertomasta välittyy luottamus vanhempien tapaan hoitaa asioita sekä ymmärrys heitä kohtaan. Aino näkee vanhempansa inhimillisinä ihmisinä, jotka tekevät elämässään virheitä, kohtaavat ne ja ajattelevat ensisijaisesti lapsen parasta. Aino näkee vanhempiensa riitelevänkin rakentavammin kuin yleensä riidellään. Vanhemmilla ei Ainon mukaan ole kilpailuasemaa keskenään ja he kunnioittavat toisiaan. Sonja ja Aino arvelevat erosta tulleen ihan erilaisen, jos se olisi tapahtunut aiemmin.

Roosan tarina vanhempien yhteistyöstä on myös vanhempiin liittyvän luottamuksen värittävä. Roosa on alusta asti uskonut ja luottanut, että vanhemmat pystyvät hoitamaan eronkin hyvin.

Roosa: ”Mun äiti on niin, miten sanoisi, asiallinen ihminen, et kyl mä uskoin alusta asti, että se pystyy tän hoitamaan miten parhaaks näkee eli hyvällä tapaa. Ja mun iskästäkin mä uskon, ei mun iskä rupee riitelemään, ei se haasta riitaa, vaan jos, mun äiti alkaa sille huutamaan, se useimmiten vaan kääntyy, lähtee pois päin, että mun äiti ehtii rauhoittumaan ja sehän ärsyttää äitiä ja kaikkee semmosta eli ei mitään isoja riitoja oo ollut ja hyvin on selvitetty tää juttu.”

6.5.3 Ohjeita ja neuvoja muille eroaville/eronneille

Neuvoista ja ohjeista muille eronneille hyvän yhteistyön onnistumiseksi syntyi neljä ryhmää. Ensimmäisessä korostettiin *ulkopuolisen tuen tärkeyttä eron jälkeen*, toisessa *tietoista päätöstä toimia lapsen edun mukaan*, kolmannessa *kiinteää yhteistyötä vanhempien välillä* ja neljännessä *lapseen ja parisuhteeseen liittyvien asioiden erottamista toisistaan*.

Ulkopuolisen tuen tärkeys

Yhdeksän 11:sta haastatellusta aikuisesta korosti ulkopuolisen avun hakemisen tärkeyttä. Ulkopuolisen avun mahdollisuutta pidettiin tärkeänä, vaikka haastateltava itse ei olisi apua ottanutkaan vastaan. Reetta on ollut monenlaisen avun piirissä. Hän pitää tärkeänä eroasiassa avoimuutta päiväkodin suhteen. Hänestä lasta hoitavien tahojen on hyvä tietää missä mennään. Monesti vanhemmat ajattelevat, että päiväkodille tai koululle ei kuulu lasten ja heidän perheidensä yksityiselämä. Lapsi on kuitenkin päivähoitossa pitkän ajan arkipäivisin ja juuri sieltä vanhemmat voivat saada arvokasta tietoa lapsen pärjäämisestä kriisitilanteessa. Reetta ja Juuso kävivät keskustelemassa perheterapeutin luona löytääkseen keskusteluyhteyden. Tavoitteena oli myös saada sovittua lapsen asumiseen, tapaamisiin ja huoltajuuteen liittyvistä asioista. He pääsivät sopimukseen neljän tapaamisen jälkeen. Reetta oli hyvin tyytyväinen apuun. Ilman sitä he voisivat olla riitelemässä oikeudessa lapsen asumisesta ja tapaamisista. Se ei olisi parantanut vanhempien välejä ja olisi vaikuttanut kielteisesti myös lapseen. Hän on suositellut yhteistyön onnistumiseksi kaikille eronneille keskusteluapua lastenvalvojan tapaamisten lisäksi.

Yhteistyön laatuun panostamisen lisäksi Reetta kokee myös itsestäänhuolehtimisen hyvin tärkeäksi. Se on lähtökohta hyvälle yhteistyölle ja sitä kautta lapsikin voi paremmin. Reetta osallistui myös vertaisryhmään, jossa oli eron eri vaiheessa ihmisiä. Hän koki ryhmän hyvänä ja tarpeellisena.

Reetta:..” Siellä sai käydä näitä läpi, ja se oli upee siinä mielessä, että siellä oli ihmisiä eri vaiheista, että joku oli just saanut tietää, että erotaan ja jollakin oli yli 10 vuotta erosta, mut ei ollut vaan käsitellyt sitä tarpeeks. Ja kun näki itensä siinä kirjossa, niin tavallaan tajusi missä kohdassa mä itte meen, mitä kenties on edessä, minkä yli mä oon päässyt, ja sit tuli hyvä olo, pystyi antamaan semmosta niinku jotain kokemusta ja neuvoa myös niille, joille tää mun juttu on vielä edessä. Ja se oli tosi hyvä juttu, et me nähtiin kerran viikossa pari kolme tuntia. Ja joka kerta sieltä tuli uusia ajatuksia ja sen kautta mä pääsin eteenpäin.”

Jouko ei eron jälkeen ollut ulkopuolisen avun piirissä, mutta on jälkeempäin sitä kaivannut. Jouko puhuu todellisuuden uudelleenrakentamisesta, uuden elämän aloittamisesta. Jouko olisi kaivannut valmiita toimintamalleja erotilanteeseen ja näki erityisesti miesten vertaistuen hyväksi. Hän kertoo, että ei törmännyt kuusi vuotta sitten miesryhmiin. Hänellä oli myös vastustus avun hakemista kohtaan, koska Heidi sitä hänelle halusi. Myös Pekka ja Pauli pitivät erityisesti miehille suunnattuja palveluja tärkeinä. Pekka on niistä apua saanutkin.

Reetta, Meri ja Ulla kertovat saaneensa apua eroryhmistä. Kaikki lähtee Ullan mukaan epäonnistumisen myöntämisestä. Yhdessäkin päätetty ero on tuskallinen kokemus ja yksin eläminen ei ole alkuun helppoa:

Ulla: ”Kyllä mua ainakin hirveesti auttoi ja helpotti se että uskalsin selvittää, koska se ei ollut helppoa muillekaan siinä eroryhmässä olleille ja muille eronneille, jotka tunnen, että uskaltaa myöntää sen, että on eronnut ja on ikään kuin epäonnistunut yhdessä semmoisessa asiassa mikä perinteisesti katotaan, että on semmoinen ihmisyyden tai naiseuden tai jonkun tämmösen mittari, että olla vaimo ja hyvä perheenäiti, et mä en ookaan niin sanotusti onnistunut siinä asiassa ja kun monta kertaa ainakin mulle on tullut mieleen, että mä oon se maailman ainoa, joka on epäonnistunut ja mä oon miljoonat kerrat seisonut mun parvekkeella ja kattonut vastapäistä kerrostaloa ja aatellu että voi paska, noin paljon ikkunoita, siellä on takana noin paljon perheitä, jotka on onnellisia, ja mä oon täällä ja mulla maailma kaatuu päälle ja kaikki näyttää mustalta kunnes sitten yks ystävä sanoi, että tilastollisesti noista ikkunoista puolet, niiden takana on perheväkivaltaa tai muuta pahoinvointia, et ai nii joo (hymähdys). Tosiaan, niin tota, se jos nyt on niin, että oon epäonnistunut, niin näin on käynyt ja suinkaan ei oo niinku ainoa lajissansa ja toisaalta ei se välttämättä oo niinku, en mä enää ajattele, että se olis niinku epäonnistunut, se on yks asia mun elämässä, joka on tapahtunut ja siihen on ollut syynsä, että se ero on tapahtunut ja ne on aivan oikeita syitä, et se ei siitä eteenpäin enää menestyksekkäästi olis voinut jatkua ja tota, yy, kaikki se mikä on tapahtunut tai jäänyt tapahtumatta on ollut ihan hyvästä syystä ja jos ne ei ois tapahtunut tai jäänyt tapahtumatta niin mä en olis mä, mä oisin joku muu, ja musta on kiva olla just mä.”

Ulla pohdiskelee kypsällä tavalla eron tuomia kipuja, epäonnistumisen aiheuttamaa syyllisyyttä ja yksinäisyyden tunnetta. Hän on kuitenkin tyytyväinen nykytilanteeseen. Ulla on kokenut helpottavana oivalluksen siitä, että hän on tehnyt voitavansa ja ei ole ainoa eronnut maailmassa. Ulla on haastattelemineni naisista ainoa, jonka lapsi asuu pääsääntöisesti isän luona. Hän kertoi joutuneensa selittämään asiaa useinkin kuten äidit Nousiaisen (2004) lapsistaan erillään asuvia äitejä koskevassa tutkimuksessa. Yhteiskunnassamme on mahdollista tehdä tavanomaisesta poikkeavia ratkaisuja, mutta käytännössä erikoisempia ratkaisuja ei edelleenkään täysin hyväksytä. Lasten asuminen isällä saa äidin yleensä tuntemaan häpeää ja syyllisyyttä. Hokkasen (2005, 145) tutkimuksessa isät tunsivat myös häpeää lähi-isyydestään, se uhkasi heidän maskuliinisuuuttaan ja miehistä kunniaansa. Lähi-isät joutuivat selittämään, että he todella pitävät lapsista. Etä-äidit puolestaan joutuvat selittämään sitä, että he myös pitävät lapsistaan, vaikka lapsi asuu isän kanssa. Nousiainen (2004, 158) toteaa, että syyllisyydestä voi päästä eroon, jos on pystynyt vakuuttamaan itsensä siitä, että on tehnyt ainoan oikean ratkaisun itsensä kannalta. Tämä miestäni on havaittavissa Ullan pohdinnassa.

Tietoisen päätös toimia lapsen edun mukaan

Tietoisen päätöksen tekeminen lapsen edun mukaan toimiseksi oli toiseksi yleisin neuvo muille eronneille. Lapsen etu on käsite, joka on hyvin vaikeasti tulkittavissa. Riitelevillä pariskunnilla on usein omat käsityksensä lapsen edusta. Paulin mukaan lapsen edun mukainen toiminta on yhteistä,

tasavertaista vanhemmuutta, vaikka hän kokeekin käsitteen toisaalta kuluneeksi ja toisaalta vaikeaksi tulkita.

Pauli: *"No kyl ihmisten tarvitsis nähdä se ajatus siitä, et sitä lasta tarvitsisi saada rakastaa molemmat, molemmille pitäis antaa tasavertainen mahdollisuus antaa sitä rakkautta ja lapsen saada rakkautta ja sen yhteensovittaminen, ne on tavallaan aikuisten välisiä semmosia tietoisia päätöksiä ja valintoja, mut et helpottuu kauheesti niitten pohtiminen, kun oivaltaa sen lapsen aidon edun"*

Monet haastatelluista pitävät tietoista yhdessä sovittua päätöstä toimia lapsen parhaaksi käänteentekevänä elementtinä heidän onnistuneessa yhteistyössään. Päätös tarkoittaa sitä, että kumpikaan vanhemmista ei voi asettaa itseään etusijalle suhteessa lapseen. Erik korostaa hyvän käytöksen tärkeyttä yhteistyössä ja lapsen pitämistä tärkeimpänä vanhemman omien tarpeiden sijaan:

Erik: *"Käyttäytykää hyvin! Mikä on ollut tärkeää minulle molemmissa eroissa ja samaa, että jos suostun hyväksymään eron, sitten minun täytyy maksaa siitä niin, että teen maailman niin pehmeäksi kuin mahdollista lapsille. Tärkeätä on hyväksyä, että ero on sinun syysi niissä olosuhteissa, jäädyttää omat odotukset ja keskittyä lapsiin. Ensimmäinen juttu tässä täytyy olla se, että minä olin paskiainen ja minun täytyy maksaa siitä ja minulla ei ole oikeutta sanoa, että minä haluan ja minä tarvitsen. Jos otat avioeron, niin hyväksy, että sinulla ei ole oikeutta, olet numero kaksi, numero yksi on lapset."*

Tässä ja Erikin aiemmassa kommentissa pitää itsestäänselvyytenä lapsen edun ensisijaisuutta, näkyä hänen vahvuutensa ja varmuutensa vanhempana toimimiseen. Samanlaista määrätietoisuutta toivoisi monelle erovanhemmalle. Pekka kuvaa hyvin oivallustaan siitä, että jos ex-puolisoa kohtelee huonosti, siitä saa kärsiä myös lapsi. Kyse on järjenkäytöstä ja vahvasta asenteesta. Hän yrittää välttää tuottamasta lapselleen suurempaa tuskaa kuin mitä ero jo itsessään aiheuttaa ja suosittelee sitä myös muille.

Pekka: *"..Sit niinku ihan sen eroavan parin kesken, niin tota, siitä, että pitää vihaa exää kohtaan, siin on niinku, siinä tekee itselleen eniten hallaa, mun mielestä se on vaan typerää, kun sulla on itelläs paha olo ja aiheutat sitä toiselle, sä pidät yllä pahaa oloa eikä siinä oo mitään mieltä, toki ymmärrän, että se ei aina ihan heti omallakin kohdalla, en mä heti osannut olla niin fiksu, et mä olisin lakannut kiukuttelemasta Marjalle, mut sekin oli jossain kohdassa päätös, mä päätin, että nyt loppu, vaikka joku ärsyttäis, mä en enää vinoile mistään tai aloita vääntöä, se on vaan, kannattaa olla sen verran itsekäs, että lopettaa sen ilonpidon, koska se on itselle parempi, kun päästää irti ja jatkaa elämänsä ihan normaaliin tapaan ja kaikki mitä sä hankaloitat sen exän elämää, niin siellä on se yhteinen lapsi, sä hankaloitat yleensä sen lapsenkin elämää, et kannattaakse, ei mielestäni kannata, siinä ne ehkä."*

Roosa antaa vinkkejä eroaville lapsen näkökulmasta. Hän korostaa myös lapsen edun mukaan toimimista, joka käytännössä tarkoittaa suunnitelmallisuutta, tarkkaa harkintaa asuinpaikan vaihdon suhteen ja tietojen antamista lapselle ajoissa. Roosin ajatus on samanlainen monen tutkijan ja asian-tuntijan kanssa (mm. Taskinen 2010; Wallerstein ym. 2007).

”Mitä sä antaisit vinkeiksi muille vanhemmille, jotka on eroamassa, miten niitten kannattais toimia sun näkökulmasta?”

Roosa: *”Ekana kannattaa heti miettiä lasten etua, kannattaa miettiä millä tavalla ne ite ottaa sen vastaan ja jollain hyvällä tavalla koittaa kertoa siitä lapselle ja silloin kun ne kertoo, pitää olla valmiina niinku suunnitelma, että miten siitä eteenpäin mennään, et ei voi vaan, että muuten, me erotaan, mitä nytten tapahtuu ja ne kertoo lapselle, pitää ekana olla, et jos ne tietenkkin eroo ja muuttaa eri asuntoihin, niin kannattaa niiden yhessä miettiä, että kannattaako niitten vaihtaa kokonaan maisemaa, vai mennä vaan pienempiin kämppiin lähellä ja kaikkea kannattaa ajatella heti ja sitten kannattaa sopia niistä kaikista jutuista alkuun niin se on paljon helpompaa jatkossa.”*

”Mitä sä ajattelet, miten tää toteutu teidän perheessä?”

Roosa: *”Aluksi pientä hösistä, mutta sitten loppujen lopuksi tässähan ollaan arjessa ja ihan tavallisesti.”*

Minä: *”Koetko, että sä oot saanut silloin alussakin tarpeeksi tietoa, mitä tulee tapahtumaan?”*

Roosa: *”No, ei meille kerrottu aluksi paljon mitään, me vaan, mä muistan kun me mentiin kattomaan tätä asuntoa ja sellaisiin, mut mä en ees muista et kerrottiinks meille, että olisk tää kaukana vai lähellä siitä mun kodista ja kaikkee semmosta. Maisemanvaihdot ja sellaset, niistä ehkä kannatais varottaa lapselle, jos lähtee kauemmas.”*

”Sä oisit tarvinnut ihan konkreettista tietoa, että mitä tulee tapahtumaan, se helpottais?”

Roosa: *”Ois se ainakin helpompaa, kun kiskottais vaan hihasta, että me lähetään tonne, silleen viisi minuuttia ennen kun muuttorekat tulee, se on paljon helpompaa, kun pystyy valmistumaan siihen henkisesti ja fyysisesti.”*

Heidin ja Joukon vaikeudet eronjälkeisen yhteistyön alussa näkyvät Roosin kertomassa. Myös se välittyy hyvin, kuinka tärkeänä lapsi kokee tiedon konkreettisista asioista kuten esimerkiksi vanhan ja uuden asunnon välimatkasta. Roosasta on tärkeää, että vanhemmat eivät riitele lasten kuullen ja lapsia ei kuormiteta aikuisten huolilla.

”No tuleeko jotain muuta mieleen, että miten vanhempien pitäis käyttäytyä.”

Roosa: *”No ainakaan ei kannattais, jos ne alussa riitelee niistä asioista, niin ei ainakaan lasten edessä, koska lapset siinä saa ihan hirveesti stressiä ja paineita, niin kannattaa kaikki riidat koittaa saada lasten ulkopuolelle ja kaikki ongelmat, jos lapsi on vanhempi, niin sille täytyy puhua niistä asioista, mut jos se on nuori niinkun 1-12, niin sille ei kannata kertoa niitä huolia niin hirveesti, koska kannattaa silloin vaikka kaverille soittaa, semmosta.”*

Roosa osaa analysoida erohetken tapahtumia hyvin kypsästi ikäisekseen. Usein aikuiset unohtavat kriisitilanteessaan kuinka paljon lapset asioita ymmärtävät. Usein unohdetaan kysyä myös lasten toiveita. Lasten kanssa keskustelu akuutissa tilanteessa voi helpottaa lapsen lisäksi myös vanhempaa, keventää hänen huoltaan.

Kiinteä yhteistyö vanhempien välillä

Viidessä eroperheessä vanhemmat ovat usein ja kahdessa melko usein tekemisissä lasten asioissa (tiiviin ja saumattoman yhteistyön mallit). Sonjan ja Erikin luoma eronjälkeinen systeemi on asuinpaikkojen vierekkäisyyden vuoksi hyvä esimerkki yhdessä toteutetusta, joustavasta ja mutkattomasta vanhemmuudesta. Mari ja Pauli näkevät kiinteän, keskinäisen keskusteluyhteyden

hyvin tärkeäksi osaksi yhteistyön onnistumisessa. Mari on myöntänyt itselleen ja hyväksynyt sen, että Jessen kautta Pauli tulee olemaan mukana myös hänen elämässään.

Mari: *"Ainakin semmosen tosiasian myöntäminen, että tosta ihmisestä ei pääse eroon (naurua), vaikka erotetaan, ei silti pääse ja se et kyl sitä täytyy, mun mielestä, se on tietty vähän kakspiippunen juttu, mä ajattelen itte, että se keskustelukanava täytyy olla, meillä Paulin kanssa oli monta kertaa, kun me ei oltu muutamaan päivään tekemisissä, niin kumpikaan ei oikeestaan tiennyt, että missä kunnossa se poika on ja mitä se on tehnyt ja sit et ei oikein, jotenkin ne välipäivät huononi. Ja sit et on pakko puhua, että mitä on tapahtunut ja just et niinku, se vaan, et sitä tarttis sitä keskustelua vaan löytyä siit kasvatukset, et tietty kun Paulikin on, molemmat ollaan semmosia, että halutaan osallistuu lapsen kasvatukseen, voi tietty olla joskus, että isä jää pois ja äiti ei osallistu siihen, niin se jotenkin menee, mut et meillä ainakin molemmat on niin paljon halunnut osallistua siihen kasvatukseen, et siksi siihen on pakko keskustelun kautta löytää se yhteinen sävel, mitä asioita pojalle halutaan ja näin, et mihin suuntaan tässä ollaan menossa."*

Sonja suosittelee kohtuudessa pysymistä ja joustavuutta yhteistyöhön. Hän kokee itse saaneensa malttia vanhentuuksaan. Nyt hän pystyy ottamaan asiat rauhallisemmin ja laittamaan asioita tärkeysjärjestykseen. Kaikkeen ei tarvitse ehtiä.

Sonja: *"Kohtuullisuus, etenkin niinkun ottaa huomioon toisenkin tarpeet, se on oikeastaan ainoa neuvo, minkä mä pystyn silleen antamaan, silloin kun ei älyttömiä vaadikaan niin silloin ei asiat kärjisty. Mut tietysti mekin oltiin kauan ja opittiin tuntemaan toisemme hyvinkin hyvin ja ne toisen rajat monen asian suhteen, jos sitten tietää, että tämä asia on toiselle kauheen vaikee ja hankala, niin ei semmosta vaadi kauheen äkkiä, joustavuutta, mut kyl sitten toisaalta meidänkin jutussa auttoi se, että me oltiin aika aikuisia..."*

Vaikka kiinteää yhteistyötä ex-puolison kanssa on tehtävä, Reetta ei suosittele ystävyttä ex-puolison kanssa.

Reetta: *"Yks pariskunta yrittää tässä erovaiheessa olla ystäviä ja se on hirveetä, sitä on kauheeta kattoa vierestä, kun toinen on toisen olkapää, et kun siinä ei pääse eroon toisesta, et siinä mielessä se Juuson linja, kylmä, kova, asiallinen, vaikka se tuntui hirveeltä, että rakas ihminen muuttuu semmoseksi, se oli ihan hyvä. Se teki sen, että ero on todellakin ero ja sit se, että siinä kauheessa kuohuntatilanteessa ei alettu sitten niitä tunteita pohtimaan."*

Näin jälkeenpäin Reetta on kokenut hyväksi ja toimivaksi ex-puolison kylmän ja kovan suhtautumisen erotilanteessa. Juuso oli tehnyt eropäätöksen eikä lähtenyt suhtautumaan asiaan tunteellisesti ainakaan Reetan edessä. Kovuus teki erosta todellisen Reetalle ja sai ehkä myös hänet toimimaan tilanteessa tunteilun sijaan.

Vanhemmuuden ja parisuhteen asioiden erottaminen toisistaan

Kaikki haastatteleman vanhemmat ovat oivaltaneet erovanhemmuudessa olevan tärkeää sen, että parisuhteeseen liittyvät asiat ja lapsiin liittyvät asiat on pidettävä vanhempien mielessä erossa toisistaan. Sitä kautta päästään toista arvostamaan ja kunnioittamaan hyvään erovanhemmuuteen. Van-

hemmuuden ja parisuhteen asioiden erottaminen toisistaan liittyy kiinteästi myös ulkopuolisen tuen merkitykseen ja lapsen edun mukaiseen toimintaan. Halusin nostaa sen tässä kuitenkin vielä erilliseksi ryhmäksi. Heidi ja Joukon oli rakennettava suhteensa uudelleen eron jälkeisessä tilanteessa. Heidi kokee parisuhteen loppuneen jo kauan ennen eroa. Vanhasta parisuhteen dynamiikasta on päästävä ja katsottava entistä puolisoa lasten isänsä ja yhteistyökumppanina.

Heidi: ”Mulla on ensin noi eroneuvon viisaudet (...) Se on aivan mieletön se heidän kolmionsa, jos katot nettisivuilta, isä, äiti lapset, täällä on parisuhde ja täällä vanhemmuus ja se mitä tavallaan tapahtuu erotilanteessa, niin se parisuhde tipahtaa, se parisuhde jää pois, jolloin tää jana on se vanhemmuus ja tota, meillä se oli tapahtunut jo ennen eroa, me hoidettiin vanhemmuutta, meillä oli se parisuhde sillais, no siis, joo, fyysisesti oltiin pari, mut se henkinen, mitä mä kaipaen eniten, niin oli tapahtunut, mut se ei tarkoita, parisuhteeseen kuuluu se arki ja kaikki, mut parisuhteeseen kuuluu jotain lisää ja se oli tipahtanut, niin tota, se on uus, erotilanteessa täytyy työstää, käydä läpi, se, mitä se on ollut se parisuhde, mikä aiheuttaa sitä mustasukkaisuutta, kipua, katkeruutta, sen parisuhteen kautta, ne täytyy jotenkin työstää pois ja on toki niitäkin, kun ei vanhemmuuskaan toimi, on niin erilaiset arvot ja periaatteet, mut tavallaan ruveta rakentamaan sitä yhteistä vanhemmuutta ja kyl se on kaikissa vuorovaikutuksessa ihmissuhteissa, että kyl se on luottamus ja arvostus, että voi luottaa ja arvostaa toista ihmistä”

Kuten Marjan ja Pekan tarinasta kävi ilmi, he ovat toteuttaneet asioiden erottamisen periaatetta jo pitkään. Pekka koki, että päätöksenteon jälkeen sen noudattaminen on ollut yllättävän helppoa. He eivät ole lähteneet työstämään eroon liittyviä tunteita yhdessä vaan tukeutuneet muihin ihmisiin. Marja kokee helpottavana, omaan jaksamiseen vaikuttavana sen, että ei tarvitse miettiä toisen tekemisiä ja menemisiä kuten avioliiton aikana.

Marja: ”Yks on mun mielestä se, että osattais erottaa ero ja vanhemmuus toisistaan, niitä ei sotketais yhteen, koska siitä tulee vaan sekasotkua, tavallaan kun niitä eroasioita puidaan, siihen ei, pidetään eroasiat omanaan ja kun tulee aika hoitaa vanhemmuuden asioita, niin osattais keskittyä siihen vanhemmuuteen. Et mä uskoisin, että jokainen tavallaan jaksais paljon paremmin silloin, että jos puhutaan vanhemmuudesta, ei sotketa siihen, että sä teit tätä ja sä teit tätä, että tulee siihen se semmonen kiukkisuus toista kohtaan ja silloin se vanhemmuuskaan ei onnistu, et ne kaksi erillään, tietysti se ei oo mikään helppo asia ja toinen on se tavallaan et, jossain vaiheessa täytyy osata luovuttaa, sillä lailla luovuttaa, että meidän ero on nyt totta ja ne toisen tekemiset, mitä sen nyt tekeekään tuolla, mun ei tarvi miettiä niitä, turha niinku rasittaa niillä itteänsä semmosella, mitä toinen tekee ja kenen kanssa se menee, mitä siellä nyt on, että siihen menee vaan turhaa energiaa, koska se ei hyödytä mitään. On se aina helppo sanoa toiselle, että teppä näin, se kuka on siinä tilanteessa, niin ei se välttämättä oo niin helppoa. Mut se on tärkeintä että siihen eroon ei sotketais vanhemmuutta.”

Vanhemmuuden ja menneen parisuhteen erottamiseen liittyy läheisesti toisen vanhemmuuden kunnioittaminen. Molemmilla on oman tapansa toteuttaa vanhemmuuttaan. Sen hyväksyminen ja arvostaminen on ollut hyödyllinen oppi Heidille. Hän suosittelee sitä myös muille.

Heidi: ”Se on uuden opettelua, mutta se on myös toiselle uuden opettelul, sitten se, mitä mä oon sanonut, mikä mulle oli opettelun paikka, olis ihanaa, jos olis osannut jo parisuhteen aikana, tavallaan ei määritellä niin paljon sitä toista, vaan antaa sitä tilaa ja varsinkin eron jälkeen, nyt mä nään sen, se on upeeta, kun toinen määrittelee sen vanhemmuuden ja lähtee toteuttamaan sitä, koska hirveen usein parisuhteessa se on se

nainen ja mies tavallaan toteuttaa sitä toisen määrittelemää tapaa, niin tavallaan antaa sen tilan ja mahdollisuuden ja osaa myös arvostaa sitä, niin sit siitä tulee kaksi erillistä vanhemmuutta”

Aino pitää tärkeänä ohjeena sitä, että vanhemmat näyttäisivät lapsille normaalin elämän jatkuvan kaaostunnelman sijaan. Asuminen lähekkäin on Ainosta lapsen parhaaksi. Lapselle molempien vanhempien läsnäolo luontevasti on tärkeää. Lopuksi vielä Roosan kommentti aikuisen esimerkin tärkeydestä lapselle:

”Tuleeko sulle jotain mieleen jota ei tajunnut kysyä ja olis tärkeä tietää lapsen näkökulmasta?”
Roosa: *”Hm, ei saa hätäntyä ja pitää koittaa selvittää riidat ja muut asiat miten haluu näyttää esimerkkiä lapselleen ja miten haluaa että oma lapsi tota noin, selviytyis sellasessa tilanteessa. Eli jos huonosti avioerot ja muut hoitaa, niin ei voi olettaa lapselta, että ne opettais omille lapsille hirveesti paremmin, niin siinä pelissä kannattaa kaikki ne jutut harkita.”*

Tähän kommenttiin ei ole mitään lisäämistä. Vanhemmat ovat hyvin tärkeä esimerkki lapsilleen.

7 TUTKIMUKSEN YHTEENVETO, USKOTTAVUUDEN ARVIOINTI JA POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten yhteenvetoa ja pohdintaa

Tutkimukseni seitsemän perheen moniääniset erokertomukset olivat kaikki selviytymiskertomuksia eron tuomien haasteiden suhteen. Selviytymistarinaa kerrottiin suhteessa eron jälkeisen arjen sujumiseen, lapsen edunmukaiseen yhteistyöhön ja omaan henkiseen kasvuun. Tavallisin tarinatyyppi kertomuksissa oli niin sanottu vaikeuksista voittoon -tarina. Tyypillisen juonen mukaan ero oli ensin ollut vaikea elämänvaihe ja yhteistyö ex-kumppanin kanssa hankalaa. Nykytilanteessa eroon on sopeuduttu ja yhteistyö lapsen asioissa toimii hyvin. Kahdessa kertomuksessa yhteistyö oli ollut hyvää alusta alkaen, mutta kehitystä on tapahtunut yhteistyötä tekemällä. Hyvän yhteistyön jatkumisen haasteina kertomuksissa esiintyivät uudet puoliset ja muutokset lapsen asuinpaikan suhteen. Tiivis yhteydenpito vanhempien välillä lasten asioissa voi muun muassa aiheuttaa mustasukkaisuutta uusissa kumppaneissa. Kertomukset sisältävät tarinoita vanhempien päättäväisyydestä, vahvuudesta, sinnikkyudesta ja joustavuudesta. Lasten kohdalla tarinoita löytyi lasten sopeutumisesta eronjälkeiseen arkeen sekä vanhempiin liittyvästä ymmärryksestä ja luottamuksesta. Oma sisäistä tarinaa luodaan suhteessa kulttuurisen tarinavarannon tarjoamiin tarinoihin (Hänninen 2002, 21). Sosiaalisen tarinavarannon laajuus eroasioissa näkyi tämän tutkimuksen kertomuksissa ja tarinoissa. Niissä kuuluivat muun muassa naistenlehtien erotarinoiden viisaudet, varoittavat esimerkit lähipiiristä sekä ero-oppaiden, nettipalstojen ja ammattiauttajien hyvän yhteistyövanhemmuuden mallit ja ihanteet.

Etsin eroperheiden kertomuksista niitä yhdistäviä tarinoita oivalluksista hyvän erovanhemmuuden onnistumiseksi. Kaikille vanhempien välisen hyvän yhteistyön tarinoille yhteistä on se, että *vanhemmat ovat tehneet tietoisien päätöksen hoitaa yhteistyö lapsen asioissa hyvin ja toimia lapsen parhaaksi*. He ovat asettaneet tavoitteen ja omistautuneet arvojensa mukaiseen toimintaan. Vanhemmat ovat nähneet lapsen parhaan, hänen hyvän olonsa, toimintaa ensisijaisesti ohjaavana arvona. Tämä tarkoittaa vanhempien omien tarpeiden ja tunteiden toissijaiseksi asettamista. Parisuhteeseen liittyvät asiat herättävät usein kielteisiä tunteita ja ajatuksia, joiden olisi helppo antaa ohjata toimintaa. Tämän tutkimuksen *vanhemmat ovat oppineet erottamaan parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta, jossa hoidetaan lapsen asioita*. Vanhemmat ovat hyväksyneet tapahtuneen avio- tai avoeron ja jatkaneet elämäänsä. Cullbergin (1980) kriisiteorian vaiheita ajatellen he ovat uudelleensuuntautumisen vaiheessa. He eivät näe toisiaan romanttisessa valossa vaan yhteistyökumppaneina. Yhteistyön keskeisiä arvoja ovat myös toisen vanhemmat arvostus ja

kunnioitus. Kertomuksissa kolmas yhteinen tekijä hyvän yhteistyön onnistumiselle on *joustavuus lasta koskevissa asioissa*. Tässäkin asioita mietitään omien tarpeiden sijaan ensisijaisesti lapsen näkökulmasta. Vanhemmat eivät kilpaile keskenään, vaan haluavat aidosti jakaa vanhemmuuden toisen vanhemman kanssa. Joustavuus on myös sitä, että vanhemmat ovat tarvittaessa luontevasti tekemisissä myös ex-kumppanin sukulaisten ja hänen muiden läheistensä kanssa. Kaiken kaikkiaan vanhemmat ovat ajattelussaan *psykologisesti joustavia*. Heillä on kyky toimia tietoisesti, avoimesti ja keskittyneesti haastavissakin yhteistyötilanteissa ja myös yksin lapsen/lasten kanssa. Impulsiivisuuden sijaan heidän toimintaansa ohjaavat arvot ja tavoitteet, joihin he ovat sitoutuneet. (Pietikäinen 2009, 16; 2011, 24, 28.)

Seitsemän eroperheen tarinan pohjalta muodostui kolme erilaista hyvän yhteistyön tapaa: *asiallisen yhteistyön malli, tiiviin yhteistyön malli ja saumattoman yhteistyön malli*. Malleja ei voi asettaa paremmuusjärjestykseen yhteistyön laadun suhteen. Vanhempien on löydettävä oma tapansa tehdä yhteistyötä. Mikä sopii joillekin vanhemmille, ei välttämättä sovi muille. *Asiallisen yhteistyön mallille* on tyypillistä se, että vanhemmat ovat asiallisissa, kohteliaissa yhteistyöväleissä, mutta eivät koe olevansa ystäviä keskenään. Yhteistyö on lapsen asioista tiedotusta, kasvatusasioissa yhdessä toimimista ja myös tarpeen tullen avun hakemista lapselle. Suhteessa Ayalonin (1996, 27-28) selviytymistyyppeihin liittyen vanhemmat ovat kognitiivisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti suuntautuneita. Asiallisen yhteistyön mallin ryhmän vanhemmat ovat muiden ryhmien vanhempiin verrattuna hakeneet ja saaneet paljon apua ystäviltä ja ammattiauttajilta. He ovat työstäneet tunteitaan eron suhteen. Vaikka eron taustat ovat voineet olla rankkoja (kuten jätetyksi tuleminen toisen naisen vuoksi), he ovat pystyneet toimimaan kriisitilanteessa lapsen parhaaksi antamatta kielteisten tunteiden vaikuttaa toimintaan. Hyvään erovanhemmuuteen kasvua on tapahtunut koko ajan. Jossain kohtaa vanhemmat ovat oivaltaneet ja ymmärtäneet, että riidat ja katkeruus eivät auta tilannetta. Oivallus on saanut aikaiseksi käänteen, suuren epifanian. Tämä on johtanut parempaan, lapsen edunmukaiseen yhteistyöhön ja edistänyt omaa erosta selviytymistä. Äkillisen eron vaikutuksesta vanhempien välisestä yhteistyösuhteesta tulee ”viileän asiallista” verrattuna yhteisestä päätöksestä eronneiden yhteistyösuhteeseen. Lämpöä ja ystävällisiä tunteita on lähinnä ex-puolison vanhemman roolia kohtaan. Hyvän yhteistyön myötä tunteet kuitenkin neutralisoituvat ja arvostus palautuu. Tärkeitä toimintaperiaatteita ovat toisen vanhemman kunnioitus ja vanhempana olemisen merkityksen ja ainutlaatuisuuden korostaminen. Tarinatyyppin mukaan arvioituna asiallisen yhteistyön mallin kertomukset ovat vaikeuksista voittoon -tyyppisiä progressiivisia kertomuksia. (Gergen 1999, 70-71).

Tiiviin yhteistyön mallille on tyypillistä se, että vanhemmat ovat hyvin usein tekemisissä toistensa kanssa. Käytännössä he pyörittävät arjen vanhemmuutta yhdessä. Vanhemmat eivät ole ystäviä keskenään niin, että uskoutuisivat henkilökohtaisista asioistaan tai haluaisivat toisen puuttuvan niihin. Eroa on mietitty vuosien ajan. Kun alun perin eroa ehdottanut ei ole pystynyt lopullista päätöstä tekemään, toisen puolison on pitänyt tehdä päätös tilanteen käytyä sietämättömäksi. Lopullinen päätös on ollut järkytys toiselle osapuolelle, mutta he ovat sen hyväksyneet. Aloitteellisuus erossa ei ole tässäkään tutkimuksessa selkeää (myös Kiiski 2001; Kääriäinen 2008). Alkuun yhteistyössä on ollut hankaluuksia, mutta koko ajan on päästy yhä toimivampaan yhteistyöhön. Vanhemmat ovat oivaltaneet, että yhteistyön eteen on tehtävä pitkäjänteisesti töitä. Yhtä vanhempaa lukuunottamatta vanhemmat eivät ole hakeneet ulkopuolista apua omaan tilanteeseen. Erosta on selvitty käsittelemällä eroa itse eli pohtimalla, suremalla ja hakemalla tukea esimerkiksi kirjallisuudesta. Ryhmän vanhemmat ovat toimineet eniten Ayalonin kognitiivisen selviytyjätyypin tapaan. Emotionaalisen mallin toimintatavat kuten ystäviin tukeutuminen ovat tyypillisiä kertomusten naisille. Miehet ovat olleet tilanteessa emotionaalisesti melko yksin. Yhteistä kertomuksille on myös se, että molemmissa ex-kumppanien uusilla kumppaneilla on ollut yhteydenpidon tiiviiden vuoksi mustasukkaisuuden tunteita. Tarinatyyppinä tiiviin yhteistyömallin kertomukset ovat myös progressiivisia vaikeuksista voittoon -kertomuksia.

Kuten tiiviin yhteistyön mallissa *Saumattoman yhteistyön mallissa* vanhemmat ovat myös usein yhteydessä toisiinsa. Vanhemmat ovat apuna toisilleen käytännön asioissa ja ovat tarvittaessa eron jälkeen auttaneet toisiaan myös raha-asioissa. Vanhemmat ovat ystäviä keskenään ja voivat puhua yhdessä myös henkilökohtaisista asioista. Kanssakäyminen ex-kumppanin uuden puolison kanssa on luontevaa tai ainakaan se ei aiheuta tunnemylläköitä. Kasvatusasioissa vanhemmat ovat melko yksimielisiä ja hyvin joustavia. Yhteistyö lapsen asioissa on sujunut eron jälkeen hyvin alusta alkaen, koska eroa on työstyetty pitkään jo avioliiton aikana. Varsinaista käännettä kertomuksista ei löydy, mutta yhteistyö on muotoutunut sujuvammaksi vähitellen. Päätös erosta on ollut vahvasti yhteinen, vaikka naiset ovat tehneet niin sanotun lopullisen aloitteen eroon. Kukaan vanhemmista ei ole tuntenut epäoikeudenmukaisuutta eroon liittyvissä ratkaisuisissa. Tämä on varmasti vaikuttanut yhteistyön luontevuuteen ja keskinäisen ystävyuden mahdollistumiseen. Päätöksissä lapsen asumisen suhteen he ovat uskaltaneet tekemään luovia ratkaisuja kuten asuminen vierekkäisissä taloissa ja lapsen asuminen isän luona. Selviytymismalleista vallalla ovat kognitiivinen ja emotionaalinen malli. Vanhemmat ovat pistäneet asioita tärkeysjärjestykseen ja luoneet toimintasuunnitelman, jota he ovat onnistuneesti toteuttaneet. Vanhemmilla on kykyä ilmaista tunteita ja uskoutua toisille ihmisille tunteiden patoamisen sijaan. Kertomusten tarinatyyppinä on

pääosin stabiili tarina, joka ei sisällä suuria nousuja tai laskuja. Toisaalta kertomus on lievästi progressiivinen, koska yhteistyössä tapahtuu kehittymistä sen tekemisen myötä.

Eri malleissa on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Yhteydenottoja toiseen vanhempaan on enemmän tiiviin ja saumattoman yhteistyön malleissa kuin asiallisen yhteistyön mallissa. Vain saumattoman yhteistyön mallissa vanhempien suhde on ystävyyssuhde, jossa toiselle uskoudutaan henkilökohtaisista asioista. Ayalonin selviytymistyyppien (1996) suhteen eri mallien vanhemmat eivät eroa paljoakaan toisistaan. Ainut ero on se, että asiallisen yhteistyön mallin vanhemmat käyttävät kognitiivisen ja emotionaalisen selvitymisstrategian lisäksi eniten sosiaalista ulottuvuutta. Ayalon (mt., 28) kuvaa sosiaalisen selviytyjätyypin ottavan vastaan tukea ja antavan sitä muille. Kertomuksen käännekohdan ja tarinatyyppin suhteen saumattoman yhteistyömallin vanhemmat eroavat yhteistyön tasaisuudessa toisista malleista.

Eron syyt olivat tutkimuksessani hyvin samantapaisia kuin aiemmissa kotimaisissa tutkimuksissa (Määttä 2002; Kääriäinen 2008; Kiiski 2011; Paajanen 2003). Lähdin etsimään tarinoista eron pääasiallista syytä. Tämä oli haastavaa tarinoissa esiintyneiden monen syyn yhteisvaikutuksien vuoksi. Yksittäisistä syistä puolisoiden erilleen kasvaminen/elämältä eri asioiden haluaminen oli yleisin. Se oli pääasiallisena syynä viiden vanhemman tarinassa. Uskottomuuden tulkitsin syyksi kolmen ja puolison rakkauten loppumisen myös kolmen vanhemman tarinassa. Päädyin jakamaan eron syyt eroperheen yhteisen tarinan perusteella kahteen ryhmään: *parisuhteen ”yhteisen” kadottamiseen liittyviin tarinoihin* (erilleen kasvaminen, keskenään erilaisten asioiden haluaminen elämältä) ja *uuden elämän aloittamiseen liittyviin tarinoihin* (puoliso löysi uuden kumppanin ja/tai halusi selkeästi elämänmuutosta). Ensimmäiseen lukeutui neljä ja toiseen kolme eroperheen kertomusta. Molempien syiden kohdalla voidaan puhua parisuhteen ja eron terapeuttisen mielen vaikutuksesta eropäätökseen (Maksimainen 2010, 2012). Parisuhde on lopetettu sen toimimattomuuden vuoksi tunnetasolla. Terapeuttisen mielen lisäksi moraalinen mieli on myös läsnä tämän tutkimuksen kertomuksissa ja tarinoissa. Päätöksenteko ei ole ollut helppoa. Syyllisyyttä on tunnettu eniten suhteessa lapsiin. Vanhemmat olisivat halunneet kasvattaa lapsensa ehjässä perheessä. Ero on koettu myös henkilökohtaisena epäonnistumisena. Syyllisyyden tunteet ovat kuitenkin helpottaneet vanhempien välisen hyvän yhteistyön mahdollistumisen ja oman selviytymisen myötä.

Eron syiden yhteydessä esiintyi Jallinojan (1997, 117) termin mukaista kliseytyntä puhetta eli ihmisten käyttämiä kuvauksia tilanteesta, joita pidetään yleisinä kliseinä²⁹. Muun muassa naistenlehdissä esiintyvää kliseytyntä puhetta on analysoitu tutkimuksissa (esimerkiksi Jallinoja 1997; Hemminki 2010; Mattila-Aalto ym. 2012). Ilmaisut ovat osaltaan arjen psykologisoitumista, psykologisten käsitteiden päätymistä arjen kielenkäyttöön. Naistenlehtien lisäksi myös psykologinen kirjallisuus tai ihmissuhdeohjelmat tarjoavat ilmaisujen muodossa aineksia sosiaaliseen tarinavarantoon, josta ihmiset poimivat aineksia osaksi sisäistä tarinaansa. Sisäinen tarina tulee osittain julki muille ihmisen kertomassa kertomuksessa. Kertomuksen muodossa se päättyy taas osaksi sosiaalista tarinavarantoa. Tutkimuksessa löytyi tarinoita erilleen kasvamisesta, ystävydestä eron jälkeen, asioiden työstämisestä ja itsensä löytämisestä. Käsitys eron jälkeen onnellisista vanhemmista ja sitä kautta onnellisista lapsista sekä erosta helpotuksena elivät vahvasti aineistossa. Notko ja Sevón (2008, 22) näkevät, että ihmiset peilaavat ja pohtivat omaa identiteettiään suhteessa kulttuurisiin tarinoihin sekä hyvässä että pahassa. Itselle sopivaa mallia ei välttämättä löydy tai tarjotut mallit voivat olla itselle jopa vahingollisia. Näissä tilanteissa ihmiset voivat luovasti toimien uusintaa tarinavarantoa tuottamalla sinne uusia malleja ja toimintatapoja.

Ilmaisusta erilleen kasvaminen on tullut niin sanottu hyväksyty syy ero syiden kohdalla. Kiiskan (2011) tutkimuksessa ja Paajasen (2003) Perhebarometrissa erilleen kasvaminen oli yksi usein mainittu yksittäinen syy eroihin. Pohdin ovatko kliseet osa ihmisen sisäistä tarinaa, tarkemmin reflektiivistä sisäistä tarinaa (Hänninen 2002, 22)³⁰ vai tulevatko ne esiin vasta kertomuksessa, jonka muodossa sisäinen tarina osittain esitetään muille ihmisille? Toisin sanoen ovatko ilmaisut jotenkin keveitä, helppoja ja riittävän hyväksytyjä kuvauksia eron syistä. Kerrotaanko niitä siksi, että ei haluta mennä syvällisiin keskusteluihin vaikeista asioista? Kuvaavatko kliseet nykyajan erojen syitä tarpeeksi laajasti vai tyypistävätkö ja yksinkertaistavatko ne kokemuksen kuvausta? Vai voiko olla, että ne kaikesta kliseemäisyydestään huolimatta kuvaavat osuvasti yleistä kokemusta ihmissuhteissa? Tässä tutkimuksessa näiden kuluneiden ilmaisuiden käyttö ei tuntunut kevyeltä vaihtoehdolta kuvata eron liittyviä asioita. Vaikka haastateltavat kertoivat ironisoiden ja ihmetellen naistenlehtien kliseiden sopivan myös heidän kohdallaan, ne kuvasivat mielestäni hyvin haastateltavien tilannetta. Nämä ilmaisut kuvaavat vahvasti eron terapeutista mieltä. Ne keskittyvät näennäisestä pinnallisuudestaan huolimatta parisuhteen sisältöön, tunteisiin ja toimivuuteen.

²⁹ Nykysuomen sanakirja suomentaa kliseen sovinnaiseksi kuluneeksi sanonnaksi, kuluneeksi ideaksi tai ilmaisuksi.

³⁰ Hännisen mukaan reflektiivinen taso sisäisen tarinan käsitteessä on sisäistä puhetta, jota ihminen käyttää rutiinomaisten merkitystenantojen tullessa ongelmallisiksi ja vaatiessa pohdintaa.

Etsin tutkimuksessani tarinoita hyväksi havaituista keinoista ja tavoista, joiden avulla tutkittavat ovat selvinneet erosta ja pystyneet hyvään yhteistyöhön. Kaikki haastatellut ovat pohtineet paljon eroaan eli työstäneet sitä yksin. Eroon ja siitä selviämiseen saatu tuki, tulipa se sitten läheisiltä tai ammattiauttajilta, on ollut kaikkien haastateltavien tarinoissa hyvin tärkeää. Ystävien kanssa keskustelu on tavallisin tapa käsitellä eroon liittyviä tunteita. Siihen turvautuivat yhtä lukuunottamatta kaikki haastateltavat. Toiseksi suosituin tukimuoto oli erilaiset vertaistuen muodot nettikeskusteluista eroryhmiin ja eroseminaareihin. Vertaistukeen oltiin hyvin tyytyväisiä. Erityisesti miesten vertaistukea kaipasivat myös ne, jotka eivät olleet hakeutuneet ammatillisen avun piiriin. Uuden suhteen avulla voimia saaneita oli aineistossa kuusi vanhempaa. Omilta vanhemmiltaan tukea koki saaneensa vain kaksi vanhempaa.

Vastoin ennako-oletustani ulkopuolisen tuen hakeminen lapselle erotilanteessa ei ollut tyypillinen tarina kertomuksissa. Ulkopuolista tukea ei nähty välttämättömänä. Avun piiriin hakeutumisen vähyys johtui osaltaan siitä, että osa lapsista oli kovin pieniä saamaan henkilökohtaista apua tilanteeseen. Osa lapsista sai apua epäsuorasti esimerkiksi lasten ryhmästä, joka ei liittynyt eroon. Tällöin lapsella oli ollut vaikeuksia jossain asiassa jo ennen eroa. Lapselle voi tuki riittää vanhempien antama tuki ja tunne siitä, että elämä jatkuu mahdollisimman normaalina. Lapsi saa apua myös sitä kautta, että vanhemmat hakeutuvat tuen piiriin. Silti pohdin, että jos hyvän yhteistyön perheissä nähdään ammatillisen avun mahdollisuus vieraana, kuinka luonnollista muiden vanhempien on sitä hakea? Joskus vanhempien on omassa kriisitilanteessaan vaikea nähdä tilannetta lapsen näkökulmasta ja keskittyä tukemaan lasta. Lasten sopeutumista eroon ehkä korostetaan ”eromyönteisimmässä” ja erilaisia perhesuhteita ymmärtävässä kulttuurissamme. Ehkä tämänkään vuoksi lapset eivät päädy lasten eroryhmiin ja muiden palveluiden pariin.

Hain tutkimuksessani tarinoita eron myönteisistä vaikutuksista ja niiden merkityksestä. Positiivisina vaikutuksina nähtiin useimmin toimiva erovanhemmuus. Vanhempien antama malli hyvästä ja toimivasta yhteistyöstä erosta huolimatta koettiin tärkeäksi. Toiseksi eniten löytyi tarinoita eroperheen jäsenten tyytyväisyydestä nykyiseen tilanteeseen. Moni vanhempi koki lastensa olevan tyytyväisiä siihen, että he voivat nähdä vanhempansa onnellisina. Eronjälkeinen voimien palautuminen ja siihen liittyvä helpottunut olo sekä riitojen loppumisen kautta saavutettu rauhallinen ilmapiiri mainittiin usein myönteisinä muutoksina eroa edeltävään tilanteeseen. Positiiviseksi nähtiin myös vanhemman oma kasvu ihmisenä, itsenäisyys ja vahvuus, lapsen saama erityinen huomio ja uuden onnellisen parisuhteen mahdollisuus. Myös uusperheiden mukanaan tuomat muutokset (uusi puoliso miehen mallina ja uudet sisarukset uuden suhteen kautta) kuvattiin positiivisina asioina.

Haastatteluja tehdessäni halusin kuulla tarinoita vanhempien hyvästä erovanhemmuudesta. Jaoin tarinoiden perusteella onnistuneeseen yhteistyöhön vaikuttavat tekijät kolmeen eri luokkaan. (1) Yhteistyökäytäntöihin liittyviin tekijöihin sisältyvät asioista yhdessä sopiminen, joustavuus päätöksissä ja käytännöissä, samanlaiset arvot ja käytännöt kasvatuksessa sekä konfliktitilanteiden välttäminen. (2) Vanhempien suhteen laatuun liittyviä tekijöitä olivat toisen vanhemman arvostaminen ja kunnioittaminen, ystävälliset välit tai ystävyys ex-kumppanin kanssa sekä luontevuus kanssakäymisessä. (3) Vanhemman elämäntilanteeseen liittyvät tekijät kuten uuden kumppanin asenne yhteistyöhön taas mahdollistavat hyvän yhteistyön ex-kumppanin kanssa. Kartoitin myös neuvoja ja ohjeita muille eroaville/eronneille. Vastauksista syntyi neljä ryhmää, joista ensimmäisessä korostettiin ulkopuolisen tuen tärkeyttä eron jälkeen ja toisessa tietoista päätöstä toimia lapsen edun mukaan. Kolmanneksi pidettiin tärkeänä kiinteää yhteistyötä vanhempien välillä ja neljänneksi lapseen ja parisuhteeseen liittyvien asioiden erottamista toisistaan. Ohjeet olivat samassa linjassa yhteistyötä auttavien tekijöiden ja eri yhteistyömallin toimintatapojen kanssa.

Kääriäinen (2008, 106) arvioi tutkimustuloksiaan suhteessa Buberin (esimerkiksi 1986) käsitepareihin Minä-Se ja Minä-Sinä. Hän havaitsi haastattelemiensa vanhempien, joista toiselle ero oli tullut yllättäen, puhuvan helposti parisuhteesta ja vanhemmuudesta Minä-Se-suhteena. Tutkimuksessa hyvin harva pystyi puhumaan suhteestaan entiseen puolisoonsa Minä-Sinä-suhteena. Kääriäisen mukaan se tarkoittaisi elävää ja vuorovaikutuksellista suhdetta, aitoa kääntymistä toisen vanhemman puoleen. Tutkimuksessa haastattelemini vanhempien yhteinen erovanhemmuus näyttäytyi tutkimushetkellä Minä-Sinä-suhteena. Haarakangas (2008, 47-51) pitää Buberia yhtenä suurena vaikuttajana dialogiseen terapiasuuntauksen kehittymisessä. Haarakangas (2008, 26) näkee dialogin sekä suhteena että prosessina. Se on vuorovaikutussuhde, jossa on parhaimmillaan keskinäistä kunnioitusta, tasavertaisuutta ja avoimuutta. Dialoginen keskustelu on kuuntelevaa keskustelua. Osapuolten on oltava halukkaita ja valmiita kuuntelemaan. Keskustelu on avointa, vahvasti tähän hetkeen liittyvää ja se sisältää aitoa kiinnostusta ja kunnioitusta toisen mielipiteitä kohtaan. (Mt., 28.) Tutkimukseni vanhempien vuorovaikutus täyttää dialogin kriteerit. Vanhemmat ovat dialogisessa suhteessa toisiinsa ja keskinäisen yhteistyönsä kautta dialogisessa prosessissa keskenään. Näin ei ollut kaikissa eroperheissä heti eron jälkeen, mutta tutkimushetkellä kaikki olivat saavuttaneet yhteistyöhönsä dialogisen ulottuvuuden.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että hyvää yhteistyötä voi tehdä eron jälkeen monella eri tavalla. Täydellistä, ideaalista yhteistyötä tuskin on kuin ero-oppaissa kuvattuna. Sosiaalisen tarinavarannot

ihanteet ja ideaalit voivat aiheuttaa suorituspaineita kriisitilanteessa asioiden kanssa painiville vanhemmille. Ulkopuolisen on helppo neuvoa, kuinka tilanteessa tulisi toimia. Tunteiden ollessa pinnalla ei kriisitilanteessa ole helppoa toimia järkevästi, vaikka ajatuksen tasolla siihen pystyisikin. Kaikki vanhemmat tekevät virheitä. Tärkeintä on, että oman käytöksen reflektointi saa aikaan muutoksia tulevaisuudessa. Kuten kertomuksista ja tarinoista tässä tutkimuksessa on ilmennyt, alku yhteistyölle on monesti ollut hankala. Hyvä yhteistyö on saavutettu oppimalla itselle hyvä tapa toimia suhteessa entiseen puolisoon.

Tutkimukseni kertomuksissa ja tarinoissa ero ollut muutamalle yllätyseron kokeneelle vanhemmalle hetkellisesti katastrofi (vertaa Jallinoja 2000, Kimpimäki 2012). Ero ei kuitenkaan ole ollut pysyvä katastrofi, krooninen tila, vaan Amaton (2000, 1273) avioerostressiin sopeutumisen kriisimallin mukainen ohimenevä psykososiaalisen kuormituksen vaihe. Ero on häiriötila, johon vanhemmat ovat sopeutuneet ajan kuluessa. Stressitilan jälkeen he ovat palautuneet toimintakyvyssään eroa edeltäneelle tasolle tai usein jopa paremmalle tasolle. Eron tuomista haasteista on selvitty ja päästy hyvään, toimivaan ja lapsikeskeiseen yhteistyöhön. Yhteistyö ei ole tutkimukseni vanhemmillakaan ollut täydellisen harmonista, mutta vanhemmat ovat oppineet käsittelemään mahdollisia erimielisyyksiään ja hillitsemään itsensä kiperissä tilanteissa. Katson, että yhteistyön eroperheissä olisi hyvä olla ”riittävän hyvää”³¹ lapsen näkökulmasta. ”Riittävän hyvän yhteistyön” avulla lapsella ja myös vanhemmilla on hyvä olla. Yhteistyö ei aiheuta stressiä vaan on sujuvaa ja toimivaa. Lasten ja vanhempien hyvä olo välittyi minulle tutkijan positiossa.

7.2 Tutkimustulosten uskottavuuden arviointia

Käsitykset reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden sopivuudesta laadullisen tutkimuksen arvioinnissa vaihtelevat. Heikkisen (2010, 153) mukaan validiteetilla tarkoitetaan yleisesti sitä, millä tavalla tutkimustulos vastaa tosiasioiden tilaa todellisuudessa. Reliabiliteetilla taas tarkoitetaan sitä, missä määrin satunnaiset tekijät ovat mahdollisesti vaikuttaneet tutkimustulokseen. Reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden katsotaan soveltuvan sellaisenaan paremmin kvantitatiivisen tutkimuksen piiriin, mutta osin niitä sovelletaan myös laadulliseen tutkimukseen. Osittain tutkijat ovat kuitenkin kehittäneet termeille paremmin laadulliseen tutkimukseen sopivia sisältöjä ja osittain luoneet aivan uusia termejä arvioinnin apuvälineiksi. (Eskola & Suoranta 2000, 211.)

³¹ Vertaa D.H. Winnicottin (1965) käsite riittävän hyvä äiti

Narratiivinen tutkimus ei pyri objektiiviseen tai yleistettävään tietoon, vaan paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Yleisesti sitä pidetään tutkimuksen heikkoutena, mutta narratiivinen tutkimus näkee saman vahvuutena. (Heikkinen 2010, 157; Hatch ja Wisniewski 1995, 113-135.) Kuten Ritala-Koskinen (2001, 67) Silvermania (1989) ja Holstein & Gubriumia (1995) mukailleen pohtii on eri asia etsitäänkö tutkimuksella kuvaa todellisuudesta sellaisena kuin asiat ”oikeasti” tapahtuvat vai ollaanko kiinnostuneita siitä, miten tutkittavat jäsentävät elämäänsä ja merkityksellistävät elämänsä tapahtumia. Tutkijana olen kiinnostunut nimenomaan jälkimmäisestä.

Kertomusten luotettavuus tarkoittaa sitä, missä määrin tarinoissa olevat väitteet vastaavat asiointilaa todellisuudessa eli puhutaan totuuden vastaavuusteoriasta. Konstruktivistisesti ajateltuna todellisuus tuotetaan tarinoiden välityksellä, joten vastaavuussuhteen toista osapuolta on vaikea tavoittaa. Kun paradigmaattisen muodon tarkoituksena on vakuuttaa *totuudesta* (truth), narratiivisen muodon tarkoitus on vakuuttaa *todentunnusta* (verisimilitude). Kertomuksen avulla maailma ymmärretään dialektisesti vähitellen kehkeytyvänä ja juonellisenä tarinana, jossa on vahva todentuntu. Tämä on hyvin erilaista verrattuna paradigmaattisen tietämisen muodon mahdollisuuksiin. (Heikkinen 2010, 153-154.) Riessmann (1993, 65) puhuu vakuuttavuudesta (persuasiveness) ja sen lähikäsitteestä uskottavuudesta (plausibility). Hän kehottaa tutkijaa miettimään onko tulkinta järkevä ja vakuuttava. Todentuntu, uskottavuus ja vakuuttavuus ovat ne seikat, joihin minä olen tutkimuksessani pyrkinyt.

Laitinen ja Uusitalo 2008, 136) näkevät, että ”*Analyysin ja tulkintojen tekemisen haasteena on se, miten tavoittaa ja kunnioittaa ihmisen narratiivin rakentumisen tapaa tunnistaen ja tiedostaen kaikki ne tasot, joilla kerronta liikkuu. Vain kunnioittamalla, tunnistamalla ja tiedostamalla tutkija voi päästä lähemmäksi narratiivisen tutkimuksen ajatusta tietämisen subjektivisuudesta, kohdentaa tutkimuksellisen kiinnostuksensa kertojan näkökulmaan, hänen valitsemaansa tarinaan ja siihen, mikä on yksittäisen ihmisen henkilökohtainen totuus.*” Tämä ja Hännisen (2002, 32) lause tutkijan eettisestä velvollisuudesta pyrkiä muodostamaan tulkintansa siten, että tarinan ”omistaja” voi tunnistaa ja tunnustaa sen omakseen, on kulkenut koko tutkimuksen ajan ohjenuorani. Omaksi tunnistamista ja tunnustamista pystyin testaamaan haastatelluilla pyytäessäni heidät lukemaan eroperheen kertomukset. Haastatellut tunnistivat tarinansa omikseen lukemalla ja hyväksymällä kertomusten sisällön ja suorat puhesitaatit, joita käytettiin tutkimuksessa.

Pidän niin vanhempien kuin lastenkin haastatteluja onnistuneina. Vanhemmat kertoivat eron liittyvistä asioista avoimesti, koskettavasti ja uskottavasti. Kiinnostukseni kohteena olivat lasten ja

heidän vanhempiensa subjektiiviset kokemukset ja niille annetut merkitykset eroon liittyvien asioiden suhteen. Uskon, että tarinat ja niistä muodostetut kertomukset ovat kertojalleen tosia ja tutkimuksen lukijoille todentuntuisia ja uskottavia. Mielestäni kertomusten moniäänisyys myös puhui uskottavuuden ja todentunnun puolesta. Eri perheenjäsenten haastattelut tukivat toisiaan. Kun sain toiselta vanhemmalta kuulla jotain sellaista, jota toinen ei kertonut, pohdin miksi asia ei tullut ilmi molempien haastattelussa. Jätettiinkö kenties jokin seikka kertomatta tahallisesti, jotta ei mentäisi liian syvälle haastattelussa tai koska itse voisi esiintyä epäedullisessa valossa. Mietin myös eron positiivisten vaikutusten kohdalla oliko kyseessä defensiivisestä uudelleenarvioinnista, yrityksestä tulkita tapahtuneita asioita positiivisesti tai nähdä ne aikaisempaa vähemmän kuormittavina (Lazarus & Folkman 1984, 38). En kuitenkaan kokenut kenenkään haastatellun tahallaan kaunistelevan tai vääristelevän tarinaa. Voi olla, että ajan rajallisuus (yksi haastattelu) yksinkertaisesti rajasi kertomisen laajuutta. Ihminen on myös subjektiivinen sen suhteen, mitä hän pitää tärkeänä kertoa. Toiselle vanhemmalle joku seikka ei ehkä ollut niin keskeinen kuin toiselle.

Laitinen ja Uusitalo (2008, 115) muistuttavat, että kerrottavan kertomuksen valinta ei ole pelkästään kertojan, vaan myös tutkija ohjaa valittavaa kertomusta toiveillaan siitä, mitä hän haluaa kuulla. Myös tutkijan tarkentavat kysymykset ohjaavat kerrontaa. Lähdin hakemaan positiivisia kokemuksia ja tarinoita onnistuneista eroista ja niitä myös pääasiassa sain.³² Kiiskan (2012, 162) mukaan erossa aloitteellisilla voi olla taipumusta korostaa omaa selviytymistään erosta. Erosta selvinneet voivat myös olla aktiivisempia tutkimukseen osallistujia, koska onnistumisen kokemuksista on helpompi kertoa. Tutkimuksessani useat haastatellut ovat erosta hyvin selviytymisen lisäksi aktiivisia erojärjestöjen toiminnassa. Tämä näkyy siinä, että he ovat keskimääräistä enemmän työstäneet eroteemaa ja identiteettiään eron suhteen. Koska lähdin hakemaan onnistuneita erosta selviytymistarinoita, joten en koe haastateltavien ”valikoituneisuutta” ongelmaksi.

Varsinkin kahden vanhemman lapsen haastattelu antoi minulle erittäin hyvän käsityksen siitä, miten nämä nuoret ovat kokeneet vanhempiensa eron. Kolmen nuorimman haastattelut täydensivät hyvin vanhempien kertomaa, mutta eivät yksin olisi riittäneet kuvaamaan vanhempien välistä yhteistyötä ja tapahtumia eron jälkeen. Näille lapsille vanhempien ero oli hyvin luonnollinen asia heidän elämässään. Ritala-Koskisen (2001, 67) mukaan lasten kohdalla tiedon luotettavuus kyseenalaistetaan lasten kehittymättömyyden kautta ja lapset nähdään viattomina. Pidän lasten

³² Kuulin luonnollisesti tarinoita myös negatiivisista asioista. Niiltä ei voi välttyä avio- ja avoerojen kohdalla.

kertomuksia myös uskottavina, todentuntuisina. Se mitä lapset kertoivat, on heidän käsityksensä asioista eikä se ollut ristiriidassa aikuisen kertoman kanssa. Olin hyvin tyytyväinen siihen, että päädyin haastattelemaan myös lapsia. Ilman lasten haastatteluja aineistoni olisi tuntunut puutteelliselta.

Hemminki (2010, 138-140) näki ”pieniä ja valikoituneita erokertomuksia tarkastelevan ja eronneiden kokemusmaailmaa esittelevän tutkimuksensa olevan osa suurta suomalaista erokertomusta.” Myös minä näen tutkimukseni olevan pienen otoksen monille tutuista tilanteista, niistä selviytymisestä ja yhteistyön vaikeuksien selättämisestä eron jälkeisessä maailmassa.

6.3 Pohdintaa eropalvelujen kehittämisestä ja jatkotutkimuksen tarpeesta

Vaikka eroista on tullut tänä päivänä tavallisia tapahtumia perheiden elämässä, ero on silti sen kokeneelle perheelle, lapsille ja aikuisille, iso ja raskas asia. Erokriiseihin tarvitaan oikeanlaista ja oikeanaikaista apua. Eroja voidaan jonkin verran ennaltaehkäistä puuttamalla parisuhdeongelmiin ajoissa. Eroja tulee kuitenkin tapahtumaan aina. Smart (2006, 168) näkee, että ihmiset eivät vahingoita lapsiaan eroamalla vaan sillä, että eivät pysty eroamaan rakentavalla tavalla. Ohjeita hyvään erovanhemmuuteen on runsaasti olemassa kirjallisuudessa ja internetissä. Perheneuvolat, kriisikeskukset, perheasiain neuvottelukeskukset sekä erilaiset järjestöt³³ tarjoavat yksilöllistä tukea ja vertaistukeen perustuvaa tukea eroon eroseminaarien ja -ryhmien muodossa. Kuitenkin käytännössä ihmiset kokevat usein jäävänsä vaille konkreettista ja henkistä tukea. Kaikki tarvitsevat eivät käytä eropalveluja. Monet vanhemmat, varsinkin miehet, jäävät tai jättäytyvät usein yksin kriisissään. Lasten eroryhmiä järjestetään, mutta ne eivät ole läheskään kaikkien saatavissa. Mitä pienemmässä kunnassa ihmiset asuvat, sitä vähemmän on olemassa eroihin liittyviä palveluja.

Eroihin liittyvän palvelujärjestelmän aukot olivat selvillä myös tutkimuksessa haastattelemillani vanhemmilla. Pauli kaipaa uudenlaisia tukipalveluja eroaville lapsiperheiden vanhemmille:

Pauli: *”Mun mielestä Suomessa pitäis olla erovanhemmille tämmönen tuki ihan niinku, sosiaali- ja terveysministeriön järjestämä ja rahoittama juttu, koska kyllä se ne rahat maksais taas takas, et olisi mahdollisuus, tai ehkä ne pitäis ohjata jollain tavalla, kun ero tulee ja on alaikäisiä lapsia, että olis tämmönen tukipalvelu... Et kyl näitten ihmisten ehdottomasti pitäisi, se on shokki kun erotaan, ja kyllä tämmönen tukipalvelusysteemi pitäis olla, missä ihmiset pääsee purkamaan yksin eroa ja myös yhdessä, että kyllä meiltä puuttuu tämmönen kulttuuri- ja toimintamalli ihan kokonaan.”*

³³ Esimerkiksi Neuvokeskus, Miessakit ja Yhden vanhemman perheiden liitto.

Paulin lisäksi monet tutkijat ja asiantuntijat kaipaavat uusia eropalveluja. Karvinen-Niinikosken ja Pellin (2010, 106) mukaan tarvitaan sekä uusia matalan kynnyksen palveluja että nykyisten palvelujärjestelmien ja auttamiskäytäntöjen uudistamista vastaamaan paremmin tehtäväänsä. Nykyisen palvelutarjonnan uudistaminen ja kehittäminen on varmasti järkevää, koska on jo olemassa paljon hyviä käytäntöjä eri auttamispisteissä. Mattila-Aalto ym. (2012, 237) kaipaavat perheasioiden sovittelun kehittämisen ja tuomioistuimessa tapahtuvan sovittelun³⁴ lisäksi mahdollisimman varhaisen vaiheen neuvottelutukea osana kunnan peruspalveluja. Tätä palvelua tarjottaisiin eroperheille ennen ohjausta erityispalveluihin. Wallerstein ja Blakeslee (2007, 312) haluaisivat järjestää erokurssin eroamista ajatteleville, jossa vanhempia koulutettaisiin yhteishuollon käytäntöihin ja lapsen tukemiseen erossa sekä tarjottaisiin perhesovittelua. Koskela (2011, 145) kannattaa eronjälkeistä avioerokoulutusta, jossa kasvatettaisiin tunneälyä, yhteistyötaitoja sekä tarjottaisiin tukea elämän kuntoon saamiseksi. Hämäläinen (2012b, 24) kaipaa perhekohtaisen auttamisen lisäksi yhteiskuntaamme uutta sovinnollista erokulttuuria lapsipolitiikan ja vanhemmuuskulttuurin tasolla. Eroon valmentautumiskurssit, vanhempien hyvän yhteistyön koulutukset ja muut eronjälkeiset tukipalvelut ovat tervetulleita. Eroa harkitsevien tai eropäätöksen jo tehneiden saatavilla olisi tärkeää olla tarjolla erilaisia tuen muotoja, joista jokainen voisi löytää itselleen sopivan.

Yleisin palvelumuoto eroasioissa on kunnan lastenvalvojan tarjoamat palvelut lapsen asumis-, elatus-, huolto- ja tapaamissopimusta tehtäessä. Niin sanotun psykososiaalisen orientaation käyttäminen lastenvalvojan työssä useammin tarjoaisi hyvän tuen erotilanteessa verrattuna rutiininomaiseen lapsen asioista sopimiseen. Psykososiaalisesti työskenneltäessä asiakkaiden kanssa pohdittiin asioita useammalla tapaamiskerralla ja tehtiin lyhyitä kokeilusopimuksia. (Antikainen 2007, 73-75.) Tämä voisi riittää monelle eroperheelle. Eroperheet eivät usein ole tietoisia saatavilla olevista palveluista ja lastenvalvojan työtavoista. Valitettavaa eroperheiden kannalta on se, että lastenvalvojat eivät työpaineissaan välttämättä lähde laajempaa palvelua mainostamaan.

Lastenvalvojan työhön liittyen Antikainen (2007, 169, 171) esittää lasten vaikutusmahdollisuuksien vahvistamista sopimusasiassa. Lastenvalvojat tapaavat harvoin lapsia, edes 12 vuotta täyttäneitä, joilla on vaikutusmahdollisuuksia asiaansa. Lapsen tapaaminen lastenvalvojalla käynnin yhteydessä olisi varmasti merkittävä asia perheille. Lapsen kuuleminen ja huomioiminen voisi saada vanhem-

³⁴ Oikeusministeriö aloitti vuonna 2011 asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen sovittelukokeilun, jota on vuodesta 2012 alkaen toteutettu suurimmissa kunnissa tuomarin ja psykologin/sosiaalityöntekijän muodostamana työparina. Mallia on haettu Norjan ns. Follo-mallista.

mat näkemään eron konkreettisesti lapsen näkökulmasta. Tämä voisi myös ennaltaehkäistä yhteiskunnalle kalliiksi tulevia huoltoriitoja. Lapselle tapaaminen antaisi vaikutusmahdollisuuden lisäksi tunteen siitä, että myös häntä tuetaan vanhempien erossa. Lapsella olisi tilaisuus kysyä häntä askarrettavia asioista myös lastenvalvojalta ja tämä voisi tarvittaessa ohjata häntä psykososiaalisen avun piiriin.

Uskon monien lasten jäävän melko yksin vanhempien eroon liittyvien tunteiden ja konkreettisten kysymyksien kanssa. Lapsen luonnollisissa verkostoissa olevat aikuiset usein varovat puhumista erosta lasten kanssa. Lapset saavat usein osakseen vain hiljaista myötätuntoa. Lapsen ”oireillessa” koulussa ymmärretään, että lapsella on vaikeaa vanhempien erotessa. Eron merkityksestä juuri tälle lapselle ei helposti lähdetä puhumaan. Erojen ilmeisesti ajatellaan olevan tavallisia ja normaaleja tapahtumia, joista lapset selviävät ajan kanssa. Eron kokeneen lapsen kokemuksen merkitystä ei voi kuitenkaan ohittaa erojen arkipäiväistymisen vuoksi. Asioiden käsittely aikaisessa vaiheessa auttaa eroon sopeutumisessa. Pitäisikö erotilanteessa automaattisesti tarjota lapselle mahdollisuutta jutella vaikka kouluterveydenhoitajan, -kuraattorin tai -psykologin kanssa? Tällöin myös nykyisen lastensuojelulain mukainen ehkäisevä lastensuojelu³⁵ peruspalvelujen tehtävänä toteutuisi ihanteellisella tavalla.

Kääriäisen (2012, 43) mukaan lasten ja nuorten kannalta olisi tärkeää etsiä molempien vanhempien vanhemmuutta tukevia malleja ja huoltoratkaisuja. Fabritius (2003, 393) peräänkuuluttaa lasten kuulemista ja vähemmän perinteisiä asumisratkaisuja erotilanteessa. Hän näkee isän ja lapsen tapaamisten laajuudella selkeän yhteyden lasten hyvinvointiin. Hänen haastettelemansa nuoret näkivät vuorotellen äidin ja isän luona asumisen parhaimpana vaihtoehtona lapsille. Linnavuoren tutkimuksessa (2007, 154) lapset kokivat vuoroasumisen hyvänä eronjälkeisenä asumisvaihtoehtona, jos vanhempien kanssa yhdessä asuminen on mahdotonta. Fabritius (mt.) haluaisi muutoksia myös lainsäädännölliselle tasolle. Neale (2002, 468) toteaa, että oikeiden olosuhteiden rakentaminen ja lasten kuuleminen ei ole helppo eikä yksinkertainen tehtävä. Aikuisten pitäisi oppia luottamaan ja arvostamaan lasten arvioita sekä toimia suoraselkaisesti ja moraalisesti vastuullisilla tavoilla. Parhaan asumismuodon ja tapaamisten laajuuden päättäminen ei ole vanhemmille helppo asia. Kaikissa ratkaisuissa on mietittävä asiaa yksilöllisesti kunkin lapsen parhaan näkökulmasta vanhempien välisen yhteistyön laadun rajoissa. Yleisistä normeista poikkeavat lapsilähtöiset joustavat ratkaisut ovat toivottavasti tulleet jäädäkseen.

³⁵ Ehkäisevää lastensuojelua on LSL 3 §:n mukaan erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Kunnan tehtävänä on lastenvalvojan palvelujen lisäksi tarjota perheasioiden sovittelua sitä tarvitseville. Perheasioiden sovittelusta säädetään avioliittolaissa (1988)³⁶. Sovittelu on perheessä esiintyvien ristiriitojen selvittämistä asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja niiden ratkaisemista yhteisesti hyväksytyillä sopimuksilla. Perheasioiden sovittelijoiden tehtävänä on antaa pyynnöstä apua ja tukea perheiden ristiriitatilanteissa. Sovittelijan on kiinnitettävä erityistä huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen. (Suomen sovitteluforumin nettisivut.) Mattila-Aalto ym. (2012, 237) näkevät, että perheasioiden sovittelu ei muutamaa poikkeusta lukuunottamatta ole vakiintunut osaksi sitä tarjoavien auttamispisteiden palveluja. Usein se on epämääräisenä osana muuta keskusteluapua ja neuvontaa. Kunnan perhepalvelujen sosiaalityöntekijänä ja perheasiain neuvottelukeskukseen perheneuvojana työskentelyni perusteella olen asiasta samaa mieltä. Sovittelun käytännöt ovat sekavia jopa niitä tekeville työntekijöille. Sovittelu voi tarkoittaa eri asiaa työpaikasta tai työntekijästä riippuen eikä niin sanottua ”puhdasta” avioliittolakiin perustuvaa perheasioiden sovittelua välttämättä tee kukaan. Eronneet vanhemmat eivät myöskään osaa kysyä sovittelupalvelua. Sovittelun käytäntöjä tulisi selkiyttää ja kehittää toimiviksi ja perheiden saatavilla oleviksi. Uusi sovittelumenetelmä on keino purkaa nykyistä riitelykulttuuria (Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010, 105).

Parisuhdeasioiden parissa työskentelevänä ja tämän tutkimuksen innoittamana minua kiinnostavat erityisesti perhe- ja yksilökohtaisen erotyöskentelyn kehittäminen. Aiemman avioliittolain aikaan vanhempien piti käydä perheasiain neuvottelukeskuksessa puhumassa eroaikeistaan. Voisiko käytäntö olla hyvä myös tänä päivänä eli pitäisikö jonkinlaisen eropäätöskeskustelun olla pakollista eron saamiseksi? Voisiko se ehkäistä myös huoltoriitoja? Molemmille osapuolille hahmottuvat keskustelussa eron syyt, mikä auttaa osaltaan tulevassa yhteistyössä. Dolto (2005, 26) ajattelee, että eroavien pitäisi ilmaista eron syyt kolmannen osapuolen läsnäollessa. Keskustelun avulla vanhemmille selkiytyisi toimivatko he kipeiden tunteiden ohjaamina vai järkevästi reflektoiden. Väestöliiton parisuhdekeskuksen johtaja Heli Vaaranen näkee tarpeellisena jokaisen perheen osallistumisen eronjälkeiseen perhetapaamiseen. Hänen mukaansa ”ero tarvitsee aina hoitoa.” Vaaranen on saanut ajatteluunsa vaikutteita Belgian erokoulusta.³⁷ Erokoulussa uskotaan, että 90 % erojen jälkeisistä riidoista johtuu väärällä tavalla annetusta eroilmoituksesta. Erokoulussa nähdään, että erota voi toista loukkaamatta. Vaaranen järjestää pareille ”rauhanistuntoja”, joiden puitteissa

³⁶ Lakia ollaan parhaillaan uudistamassa.

³⁷ Belgian erokoulu on syntynyt kansalaistoimintana. Erokouluun on kerätty yhteen sovittelukirjallisuuden ja erotutkimuksen hyviä käytäntöjä.

työskennellään niin kauan, että molemmat osapuolet hyväksyvät eron. Istunnoissa loukkauksia pyydetään ja annetaan anteeksi. (Heli Vaarasan luento Perheneuvojille Helsingissä 6.5.13; Kohti Erorauhaa, julkaisematon Heli Vaarasan teksti.) ”Rauhanistuntoja” voisi hyvin alkaa soveltaa Väestöliiton lisäksi myös muissa auttamispisteissä.

Lisensiaattitutkimukseni viitekehyksenä toimiva sosiaalinen konstruktionismi ja tarkemmin narratiivinen lähestymistapa ovat viitekehykseni myös työssäni perheterapeuttina. Näen narratiivisen ja dialogisen terapiasuuntauksen sopivan hyvin eroihin liittyvään auttamistyöhön. Se, miten ihminen keskustelun kautta muokkaa identiteettiään eron kaltaisen suuren elämänmuutoksen jälkeen, on mielenkiintoinen ja haastava prosessi. Pohdin miten eroaville pariskunnille voitaisiin auttamistyössä luoda hedelmällisen dialogin näyttämöitä ja tätä kautta mahdollistaa lasten tarpeiden nykyistä parempi huomioiminen? Miten lisensiaatintyössäni kuvatut vanhempien oivallukset, kertomuksen epifanijat ja käännekohdat olisivat entistä usemmin mahdollisia? Lisensiaatintutkimuksen kautta kiinnostukseni heräsi myös kognitiivisen psykoterapian piirissä vaikuttavaan hyväksymis- ja omistautumisterapiaan. Keskeisenä ajatuksena terapiasuuntauksessa on vaikeiden ajatusten ja tunteiden hyväksymisen parantava vaikutus sekä omiin keskeisiin elämänarvoihin sitoutumisen merkitys. Onnistunut erovanhemmuus on yleensä mahdollista vasta vaikeiden tunteiden hyväksymysprosessin kautta. Tähän kaivataan usein työkaluja. Lapsen edunmukaiseen toimintaan omistautuminen ja sitoutuminen eivät aina onnistu ilman ulkopuolista tukea. Hyväksymis- ja omistautumisterapian piirissä kehitettyjen mentaalisten työkalujen oppimisprosessi ei välttämättä vaadi vuosien psykoterapiaa vaan harjoituksia voidaan hyödyntää lyhyemmissäkin terapia- ja konsultaatiosuhteissa.

Eropalvelujen kehittämispohdinta tarvitsee tuekseen myös tieteellistä tutkimustietoa. Näen erittäin tarpeellisen suuren suomalaisen kvantitatiivisen tutkimuksen koskien lasten omia kokemuksia erosta selviytymisestä ja vanhempien välisestä yhteistyöstä.³⁸ Myös eroperheiden lasten kokemuksia kartoittavaa kvalitatiivista tutkimusta tarvitaan lisää. Erilaisten eroauttamisen metodien ja käytäntöjen systemaattinen tutkiminen antaisi tietoa työskentelyn vaikuttavuudesta. Erojen tutkiminen positiivisesta näkökulmasta on myös tärkeää (myös Kiiski 2011, 252). Mielenkiintoista olisi kartoittaa ”hyvän yhteistyön eroja” pitkittäistutkimuksena eli perheitä seurattaisiin vuosia eteenpäin ja haastateltaisiin eri ajankohtina.

³⁸ Kiiskan (2011) tutkimuksessa lasten tilannetta kartoitettiin vanhempien kautta

Eskolan (2010, 199) mukaan tutkijan on osattava jossain vaiheessa laittaa työlleen piste, vaikka aineistoa voisi pyörittää loputtomiin vaihtamalla näkökulmaa, teoriaa tai analyysimenetelmää. Nyt olen lähellä viimeistä pistettä. Konstruktiiivisesti ilmaisten tutkimuksestani tuli tällainen tässä vaiheessa elämäni, näillä resursseilla tämän taustakirjallisuuden ja juuri näiden ihmisten haastattelujen valossa.

Loppuun vielä Merin ja Paulin kommentit eroista selviytymisestään:

Meri: *”Ja mikä tärkeintä, niin tästäkin voi selvitä, jos muistakin elämän kolhuista, niin siitäkin voi oikeestaan vaan, niin minäkin ja musta tuntuu, että mun lapsetkin on siitä selvinnyt. Me ollaan ihan onnellisia ja meillä on hyvä arki.”*

Pauli: *”Kyl tää on positiivinen asia, en mä tarkoita, että ero on positiivista, tästä voi ihan hyvin selvitä, ihan hyvin paperein ja henkisin voinnein ja lapsi voi ihan hyvin. Kaikki mahdollisuudet on, kun me aikuiset vaan kasvetais ihmisinä hiukan enemmän ja eheydyttäis siitä omasta semmosesta itsekkyydestä. Se on helppo sanoo nyt kun on itse tän selvittänyt ja selvinnyt tästä, niin jälkeinpäin on helppo sanoo, mut et kyllä siitä on mahdollista, näitä selviytymistarinoita vaan ääneen ja ihmisille tiedoksi, ja positiivista asennetta kaikille työntekijöille seurakunnissansa, missä kukakin tätä työtä tekee, että rakkaudella on voimaa!”*

LÄHTEET

- Amato Paul 2000. The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and the Family* 62 (4), 1269-1288.
- Amato Paul 2003. Reconciling Divergent Perspectives: Judith Wallerstein, Quantitative Family Research, and Children of Divorce. *Family Relations* 2003 (52), 332-339.
- Amato Paul & Keith Bruce 1991. Parental Divorce and the Well-being of children: A Meta-analysis. *Psychological Bulletin* 110 (1), 26-46.
- Airio Ilpo 2010. Avioero suomalaiseen tapaan. Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen erosta. Teoksessa *Perhepiirissä*. Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas (toim.). Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 196-215.
- Alasuutari Maarit 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (toim.). Vastapaino, Tampere, 145-162.
- Antikainen Mari 2007. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. *Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 148. Kuopio.
- Arajärvi Terttu & Koski Maija-Liisa 1989. *Lapset ja avioero*. Tammi, Helsinki.
- Autonen-Vaaraniemi Leena 2009. Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. *Acta Universitatis Tamperensis*; 1445, Tampere.
- Auvinen Maija 2006. Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja A, N:o 272*. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki.
- Ayalon Ofra 1996. *Selviydyn. Yhteisön tuki ja selviytyminen*. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Helsinki.
- Ayalon Ofra ja Flasher Adina 1997. *Ketjureaktio. Lapset ja avioero*. WSOY, Juva.
- Bakhtin Mihail 1981.
- Bauman Zygmunt 1993. *Postmodern Ethics*. Blackwell, Oxford.
- Bauman Zygmunt 1995. *Life in Fragments. Essays in Postmodern Morality*. Blackwell, Oxford.
- Bauman Zygmunt 2003. *Liqued Love*. Polity Press, Cambridge.
- Bauman Zygmunt 2004. *Wasted Lives. Modernity and its Outcasts*. Polity Press, Cambridge.
- Beck-Gernsheim Elisabeth 2002. *Reinventing the Family: in Search of New Lifestyles*. Polity Press, Cambridge.
- Beck Ulrich & Beck-Gernsheim Elisabeth 1995. *The Normal Chaos of Love*. Polity Press, Cambridge.
- Booth Alan & Amato Paul 2001. Parental Predivorce Relations and Offspring Postdivorce Well-Being. *Journal of Marriage and Family* 63, 197-212.
- Broberg Mari 2010. Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Väestöliitto, Helsinki.

- Broberg Mari & Hakovirta Mia 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen & PirjoTölkki (toim.) Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki, 123-144.
- Bruner Jerome 1986. *Actual minds, possible words*. Harvard University Press, Cambridge.
- Bruner Jerome 1987. Life as a narrative. *Social Research* 54, 1.
- Buber Martin 1986. Minä ja sinä. *Therapeia-säätiön julkaisusarja 1/1986*. Helsinki.
- Burr Vivien 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. Routledge, Lontoo.
- Castrèn Anna-Maija 2009. Onko perhettä eron jälkeen? *Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Gaudeamus, Helsinki.
- Castrèn Anna-Maija 2012. Kahden mailman välissä: nuoret ja perheen sosiaalinen verkosto eron jälkeen. Teoksessa *Nuoren tukeminen vanhempien erotessa – tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä*. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto, Helsinki, 47-56.
- Chase Susan E. 2005. *Narrative Inquiry: Multiple Lenses, Approaches, Voices*. Teoksessa *The SAGE handbook of qualitative research*. Third Edition. Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.). SAGE Publications, Thousand Oaks, 651-680.
- Coysh William S., Johnston Janet R., Tschann Jeanne M., Wallerstein Judith & Kline Marsha 1989. Parental Postdivorce Adjustment In Joint and Sole Physical Custody. *Journal of Family Issues* 1989 (10), 52-71. <http://jfi.sagepub.com/content/10/1/52> Viitattu 7.4.2012.
- Cullberg Johan 1980. Psykkinen trauma. Kriisiteoriasta ja kriisipsykoterapiasta. *A-klinikkasäätiön julkaisu n:o 5*. A-klinikkasäätiö, Helsinki.
- Cullberg Johan 1991. *Tasapainon järkkyyssä – psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma*. Otava, Helsinki.
- Czarniawska Barbara 2008. *Narratives in Social Science Research*. Sage Publications, Lontoo.
- Day Laura 2006. *Eläköön kriisi. Voimaa vaikeista ajoista*. Basam Books Oy, Helsinki.
- Denzin Norman K. 1989. *Interpretive Biography. Qualitative Research Methods, Volume 17*. Sage Publications, Newbury Park, California.
- Dolto Françoise & Angelino Ines 2005. *Kun vanhemmat eroavat*. Eveil-kustannus, Helsinki.
- Edvall Lilian 2001. *Eron pelisäännöt. Näkökulmia avioeroon*. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Eskola Jari 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.). PS-kustannus, Jyväskylä, 179-203.
- Eskola Jari & Suoranta Juha 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Fabritius William 2003. Listening to Children of Divorce: New Findings That Diverge From Wallerstein, Lewis, and Blakeslee. *Family Realitions* 2003, Vol 52 (4), 385-396.
- Fisher Bruce 2002. *Jälleenrakennus, kun suhteesi päättyy*. Kehityksen avaimet, Jyväskylä.

- Flowerdew Jennifer & Neale Bren 2003. Trying to Stay Apace: Children with Multiple Challenges in Their Post-Divorce Family Lives. *Childhood* 2003 (10), 147-161. <http://chd.sagepub.com/content/10/2/147> Viitattu 7.4.2012.
- Frank Arthur 1995. The wounded storyteller. Body, illness, and ethics. University of Chicago Press, Chicago.
- Giddens Anthony 1991. Modernity and self-identity. *Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, Cambridge.
- Giddens Anthony 1992. The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Polity Press, Cambridge.
- Gähler Michael 1998. Life after divorce. Economic, social and psychological well-being among adults and children following family dissolution. Swedish Institute for social research 32. Stockholms University.
- Gähler Michael, Ying Hong & Eva Bernhardt 2009. Parental Divorce and Union Disruption Among Young Adults in Sweden. *Journal of Family Issues* 2009 (30), 688-713. <http://jfi.sagepub.com/content/30/5/688>. Viitattu 7.4.12.
- Gergen Kenneth 1999. An Invitatiton to social Construction. SAGE, Lontoo.
- Gergen Kenneth 1994. Realities and relationships. *Soundings in social construction*. Harvard University Press, Cambridge.
- Gottman John & Julie 2007. Kuinka uudistat avioliittosi? Kokemuksia rakkauslaboratoriosta. Rasalaskustannus, Helsinki.
- Gray John 1999. Mars ja Venus. Uusi rakkaus. WSOY, Juva.
- Gubrium Jaber F. & Holstein James A. 1995. The new language of qualitative method. Oxford University Press, New York.
- Haarakangas Kauko 2008. Parantava puhe: dialogisuus ihmissuhteissa, mielenterveystyössä ja psykiatrisessa hoidossa. Magentum, Nastola.
- Hakovirta Mia 2006. Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D/45 2006. Väestöliitto, Helsinki.
- Hautanen Teija 2010. Väkivalta ja huoltoriidat. *Acta Universitatis Tamperensis* 1544. Tampereen yliopisto.
- Hatch J. Amos & Wisniewski Richard 1995. Life history and narrative: questions, issues and exemplary works. Teoksessa *Life history and narrative*. Hatch J. Amos & Wisniewski Richard (toim.). Falmer Press, Lontoo, 113–136.
- Heikkinen Hannu L.T. 2002. Tarinat opettajakoulutuksen välineenä. Teoksessa *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Hannu L.T. Heikkinen ja Leena Syrjälä (toim.). Kansanvalistuseura, Helsinki, 101-105.
- Heikkinen Hannu L.T. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). PS-kustannus, Jyväskylä, 143-159.
- Helavirta Susanna 2007. Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista hermistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (6), 629-640.

- Hemminki Arja 2010. Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä. Suomalainen eropuhe pohjalais-ten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 399. Jyväskylän yliopisto.
- Hetherington Mavis E. 2003. Social Support and the Adjustment of Children in Divorced and Remarried Families. *Childhood* 2003 (10), 217-236. <http://chd.sagepub.com/content/10/2/217> Viitattu 7.4.2012.
- Hokkanen Tiina 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 267. Jyväskylän yliopisto.
- Hyvärinen Matti 2006. Kerronnallinen tutkimus. www.hyvarinen.info.
- Hyvärinen Matti & Löyttyniemi Varpu 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere 189-222.
- Hämäläinen Juha 2012. Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle: taloudellisen arvioinnin teoreettisia ja metodologisia haasteita. Teoksessa Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Toimittaneet Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen & Pirjo Pölkki (toim.). Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki, 187-212.
- Hämäläinen Juha 2012b. Huoltoriidan kallis hinta – eroauttamisen rakenteet ja kustannukset. Teoksessa Nuoren tukeminen vanhempien erotessa – tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto, Helsinki, 14-26
- Hänninen Vilma 2002. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampereen yliopisto.
- Hänninen Vilma 2010. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II . Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). PS-kustannus, Jyväskylä, 160-178.
- Jallinoja Riitta 1997. Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Gaudeamus, Helsinki.
- Jallinoja Riitta 2000. Perheen aika. Otava, Helsinki.
- Jalovaara, Marika (2007): The Effects of Marriage Partners Socio-economic Positions on the Risk of Divorce in Finland. Finnish Yearbook of Population Research XLIII 2007. The Population Research Institute, Helsinki.
- Kartovaara Leena 2007. Lapset hajoavissa perheissä. Teoksessa Suomalainen lapsi 2007. Tilastokeskus ja STAKES, Helsinki, 91-99.
- Karttunen Risto 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Acta Universitatis Tamperensis 1526. Tampereen yliopisto.
- Karvinen-Niinikoski Synnöve & Pelli Marja 2010. Perheasioiden sovittelu – riitelykulttuurista vastuulliseen osallisuuteen. Teoksessa Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus, Jyväskylä, 91-108.
- Kelly Joan B. 2003. Changing Perspectives on Children's Adjustment Following Divorce : A View from the United States. *Childhood* 2003 (10), 237-254. <http://chd.sagepub.com/content/10/2/237> Viitattu 7.4.2012.
- Kiianmaa Kari 2004. Sata neuvoa ja vinkkiä parisuhteen päättyessä selviytymisen avuksi. Kehityksen avaimet, Jyväskylä.
- Kiianmaa Kari 2008. Hyvä ero. Uusi Elämä. Multikustannus, Helsinki.

Kiiski Jouko 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. No 15. University of Eastern Finland, Joensuu.

Kiiski Jouko 2012. Avioeron synnyttämät haasteet ja ongelmat. Teoksessa Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Pölkki (toim.). Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

Kimpimäki Anneli 2012. Puolison rinnakkaissuhteen paljastuminen, äkillinen ero ja intimizeettiloukkaus – Narratiivinen tutkimus intiimin suhteen päättymisestä. Acta Universitatis Lapponiensis. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

Kinnunen Saara 2010. Kun tiet eroavat. Elämää avioeron jälkeen. Perussanoma Oy, Kauniainen.

Kontula Osmo. Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. Perhebarometri 2009. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 38/2009. Väestöliitto, Helsinki.

Koskela Jari 2012. Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 46. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

Kuronen Marjo 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen murroksessa. Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.). Gaudeamus University Press, Helsinki, 103-120..

Kuronen Marjo ja Hokkanen Tiina 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa Perhesuhteet puntarissa. Eija Sevõn ja Marianne Notko (toim.). Gaudeamus University Press/Palmenia, Helsinki, 27-42.

Kylmä Jari, Pietilä Anna-Maija. & Vehviläinen-Julkunen Katri 2002. Terveiden edistämisen etiikan lähtökohtia. Teoksessa Terveiden edistäminen: uudistuvat työmenetelmät. Pietilä, A-M., Hakulinen, T., Hirvonen, E., Koponen, P., Salminen, E-M. & Sirola, K. (toim.). WSOY, Helsinki, 62-75.

Kääriäinen Aino 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki.

Kääriäinen Aino 2012. ”Mieti miten eroat!” –vanhemmuus eron jälkeen. Teoksessa Nuoren tukeminen vanhempien erotessa – tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto, Helsinki, 38-46.

Landsford Jennifer E. Parental Divorce and Children’s Adjustment 2009 (4), 140-153. Perspectives of psychological Science. <http://pps.sagepub.com/content/4/2/140> Viitattu 12.1.2011.

Laitinen Merja & Uusitalo Tuula 2008. Narratiivinen lähestymistaptraumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 106-150.

Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 6/2012. [Http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-608-3](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-608-3)

Lapsi ja ero. Kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Päivi Lipponen ja Pirjo Wesaniemi (toim.). Gummerus, Jyväskylä 2005.

Lazarus Richard S. & Folkman Susan 1984. Stress, Appraisal. and Coping. Springer Publishing Company, New York.

- Leung Alexander K.C. & Lane M. Robson 1990. Children of Divorce. The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health. 1990 (110), 161-163. <http://rsh.sagepub.com/content/110/5/161> Viitattu 7.4.2012.
- Linnankoski Jouni & Valtonen Markku 2008. Erosta elossa. Ero-opas miehille. Miessakit ry:n julkaisuja 2008:2. Helsinki.
- Linnavuori Hannariikka 2007. Lastenkokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in Education, Psychology, and Social Research 313. Jyväskylän yliopisto.
- Litmala Marjukka 2003. Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia 1. Teoksessa Lapsen asema erossa. Marjukka Litmala (toim.). WSOY, Helsinki, 3-33.
- Makkonen Arja 2009. Aikuisten kertomuksen lapsena koetusta vanhempien erosta. Teoksessa Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Tölkki (toim.). Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki, 174-193.
- Maksimainen Jaana 2008. Terapiakulttuurinen parisuhde ja median erotarinat. Teoksessa Perhesuhteet puntarissa. Eija Sevön ja Marianne Notko (toim.). Gaudeamus University Press/Palmenia, Helsinki, 209-232.
- Maksimainen Jaana 2010. Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeutisesta ymmärryksestä. Sosiaaliteiden laitoksen julkaisuja 2010:10. Helsingin yliopisto.
- Maksimainen Jaana 2012. Avioeron mieli –moraalisesta kysymyksestä terapeutiseksi haasteeksi. Teoksessa Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Pölkki (toim.). Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki, 126-156.
- Malinen Vuokko ja Larkela Pekka 2011. Parisuhde – uusperheen ydin. Väestöliitto, Helsinki.
- Mason Jennifer 2011. Qualitative researching. Second Edition. SAGE, Lontoo.
- Mattila-Aalto Minna, Bergman-Pyykkönen Marina, Haavisto Vaula ja Karvinen-Niinikoski Synnöve 2012. Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palvelujen kehittämiseen. Teoksessa Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Pölkki (toim.). Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki, 213-241.
- Mies ja ero. Kertomuksia parisuhteen päättymisestä. Päivi Lipponen ja Pirjo Wesaniemi (toim.). Gummerus, Jyväskylä 2003.
- Mäenpää Marjut ja Poutiainen Salla 2009. Teoksessa Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Tölkki (toim.). Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki, 80-103.
- Moxnes Kari 2003. Risk Factors in Divorce : Perceptions by the Children Involved. *Childhood* 2003 (10), 131-145. <http://chd.sagepub.com/content/10/2/131>. Viitattu 26.9.2011.
- Morgan Alice 2004. Johdatus narratiiviseen terapiaan. Kuva ja mieli, Porvoo.
- Mykkänen-Hänninen Riitta 2009. Vanhemman neuvo –vertaistukiryhmän ohjaajan käsikirja. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki.
- Määttä Kaarina 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Tammi, Helsinki.
- Mönkkönen Kaarina 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edita-publishing Oy, Helsinki.

Nainen ja ero. Kertomuksia parisuhteen päättymisestä. Päivi Lipponen ja Pirjo Wesaniemi (toim.). Gummerus, Jyväskylä 2003.

Neale Bren 2002. Dialogues with Children: Children, Divorce and Citizenship. *Childhood* 2002 (9), 455-475. <http://chd.sagepub.com/content/9/4/455> Viitattu 7.4.2012.

Niemelä Sirkku & Kääriäinen Aino 2008. Millan isä ja äiti eroavat –miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto, Helsinki.

Nousiainen Kirsi 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. *SoPhi* 89. Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä.

Paajanen, Pirjo 2003. Parisuhde koetuksella: käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. *Perhebarometri* 2003. Väestöntutkimuslaitos – katsauksia E 17/2003. Väestöliitto, Helsinki.

Panttila Raija 2005. Kahden kodin lapsuus. Katsaus lapsen vuorottelevan asumisen kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen. *SOCCA:n ja Heikki Waris-instituutin julkaisussarja* 1/2005. Helsinki.

Pelkonen, Risto & Louhiala, Pekka 2002. Ihminen lääketieteellisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Sakari Karjalainen & Veikko Launis & Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.). Gaudeamus, Helsinki, 126-136.

Perheasiain neuvottelukeskukseen tilasto vuodelta 2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content3317D7>

Perho Hannu, Kärkkäinen Hannele, Nurminen Henna-Riikka ja Korhonen Merja 2010. Lyhyet Gottman – pohjaiset interventiot parisuhteen muokkaajina. 8-9 kuukauden seurannat. Väestöliitto, Helsinki.

Pernu Simo ja Pohjola Mikko. Ero ja isyys. Opas eroperheiden kanssa työskenteleville. Tasa-arvoa erovanhemmukseen – isät pois paitsiosta –projekti. Lahti.

Pettilä Ulla ja Yli-Marttila Lea 1999. Eron vaiheet. Kirja eroaville ja eroavien auttajille. Tietosanoma Oy, Helsinki.

Pietarinen, Juhani ja Launis, Veikko 2002. Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Toimittaneet Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Helsinki, 42-57.

Pietikäinen Arto 2009. Joustava mieli. Vapaudu stressin, uupumuksen ja masennuksen yliotteesta. Duodecim, Helsinki.

Pietikäinen Arto 2011. Joustava mieli parisuhteessa. Duodecim, Helsinki.

Pojjula Soili 2007. Lapsi ja kriisi: selviytymisen tukeminen. Kirjapaja, Helsinki.

Polkingthorne Donald. E. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksesta J.A. Hatch & R. Wisniewski (toim.). *Life history and narrative*. Falmer Press, Lontoo, 5-23.

Pruuki Heli, Timoria Marjo ja Väättäinen Markku 2013. Pari suhteessa. *Tunne itsesi, uskalla rakastaa*. Otava, Helsinki.

Pösö Tarja 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. *Tutkimuksia* 133. Stakes, Helsinki.

- Pösö Tarja 2008. Kiistanlaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraalit. Teoksessa *Perhesuhteet puntarissa. Toimittaneet Eija Sevón ja Marianne Notko. Gaudeamus, Helsinki, 93-110.*
- Ranssi-Matikainen Hanna 2012. Yhdessä sittenkin. Kokemukset erokriisistä, vertaistuesta ja muutoksesta parisuhteessa. *Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Tampere.*
- Rauhala Lauri 1993. Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. *Tampereen yliopiston filosofisia tutkimuksia 41.*
- Rauhala Pirkko-Liisa ja Vironkannas Elina 2011. Teoksessa *Sosiaalityön arvot ja etiikka. Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.). PS-kustannus, Jyväskylä, 235-256.*
- Riessman Catherine Kohler 1989. Life events, meaning and narrative: The case of infidelity and divorce. *Social Science and Medicine. 29 (6), 743-756.*
- Riessmann Catherine Kohler 1993. *Narrative Analysis. Sage Publications, Newbury Park, California.*
- Riessman Catherine Kohler 2004. Narrative analysis. Teoksesta *Encyclopedia of Social Science Research Methods. Michael S. Lewis-Beck & Alan Bryman & Tim Futing Liao (toim.). Sage Publications, Thousand Oaks.*
- Riessman Catherine Kohler ja Speedy Jane 2006. Narrative Inquiry in the Psychotherapy Professions. A Critical Review. www.sagepub.com/upm-data/13550_Chapter17.pdf Viitattu 1.6.2013.
- Ritala-Koskinen 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Väestöliitto, Helsinki.
- Ruishalme Outi & Saaristo Liisa 2007. *Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Tammi, Helsinki.*
- Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa *Haastattelun analyysi. Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.). Vastapaino, Tampere, 9-38.*
- Salo, Sirpa 2011. Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and social reserch 419. Jyväskylän yliopisto.*
- Saari, Salli 2008. *Kuin Salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Otava, Helsinki.*
- Seikkula Jaakko, Arnkil Tom Erik 2005. *Dialoginen verkostotyö. THL, Helsinki.*
- Sevón Eija ja Notko Marianne 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa *Perhesuhteet puntarissa. Eija Sevón ja Marianne Notko (toim.). Gaudeamus, Helsinki, 13-26.*
- Shapiro Adam 2003. Later-Life Divorce and Parent-Adult Child Contact and Proximity: A Longitudinal Analysis. *Journal of Family Issues 2003 (24), 264-284.* <http://jfi.sagepub.com/content/24/2/264> Viitattu 7.4.2012.
- Sinkkonen Jari 1998. *Yhdessä isän kanssa. WSOY, Helsinki.*
- Sinkkonen Jari 2005. *Elämäni poikana. WSOY, Helsinki.*
- Smart 2004. Chancing Landscapes of family life: Rethinking divorce. *Social Policy and Society, (2004) vol 3 (4), 401-408.*

- Smart Carol 2006. Children's narratives of post-divorce family life: from individual experience to an ethical disposition. *The Sociological Review* 2006 vol 54 (1), 155-170.
- Smart Carol 2007. *Personal Life: New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press, 2007.
- Smart Carol and Neale Bren 1997. Good enough morality? Divorce and postmodernity. *Critical Social Policy* 1997 8(17), 3-27. <http://csp.sagepub.com/content/17/53/3> Viitattu 7.4.2012.
- Smart Carol, Neale Bren and Wade Amanda 2001. *The changing experience of childhood. Families and Divorce*. Blackwell, Malden USA.
- Stern Daniel 1992. *Maailma lapsen silmin: mitä lapsi näkee kokee ja tuntee?* WSOY, Helsinki.
- Suomen sovittelufoorumin nettisivut (<http://www.sovittelu.com/sovittelu/sovittelu-perheasioiden-sovittelu.php>.)
- Sund Ralf 2005. *Ero! Selviytymisopas miehelle*. Kirjastudio, Helsinki.
- Sveland Maria & Wennstam Katarina 2013. *Onneksi erosimme. Naiset kertovat*. Minerva-kustannus, Helsinki.
- Taskinen Sirpa 2001. *Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle*. STAKES, oppaita 46. STAKES, Helsinki.
- Tilastokeskuksen julkistus 25.5.2012
- Tilastokeskuksen julkistus 19.4.2013
- Tilastokeskuksen julkistus 24.5.2013
- Tilastokeskus: Väestö- ja siviilisäättilastot 2011.
- Timoria Marjo 2013. *Koulutuspäivät perheneuvojille 18-20.3.2013*. Kirkkohallitus, Helsinki.
- Tolska Timo 2002. *Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitys*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 178. Helsingin yliopisto.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uusitalo Tuula 2006. *Miten päästä yli mahdollittoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä*. Acta universitatis Lappeensis, 105. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Vaaranen Heli 2013. *Luento Väestöliiton Parisuhdekeskuksen järjestämänä koulutuspäivänä perheneuvojille 6.5.13* Kirkkohallitus, Helsinki.
- Vaaranen Heli 2013. *Kohti Erorauhaa*, julkaisematon teksti. Väestöliiton Parisuhdekeskus.
- Valkama Elisa & Litmala Marjukka 2006. *Lasten huoltoriidat kärjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224*. Helsinki.
- Valkonen Jukka 2007. *Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina. Kuntoutussäätiön tutkimuksia*, Research reports 77/2007. Kuntoutussäätiö, Helsinki.

Vikström Lotta Van Poppel , Frans and Van de Putte Bart. New Light on the Divorce Transition. Journal of Family History 2011 (36), 107-117. <http://jfh.sagepub.com/content/36/2/107> Viitattu 7.4.2012.

Väyrynen Susanna 2008. Lapsen tuska huoltoriidassa. Elämää vanhempien välissä. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus. Kehitys- ja kasvatopsykologian erikoistumiskoulutus. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19004/URN_NBN_fi_jyu-200810235825.pdf?sequence=1 Viitattu 12.1.2011.

Wallerstein Judith S. & Kelly Joan Berlin 1980. Surviving the breakup. How children and parents cope with divorce. Basic Books Inc, New York.

Wallerstein Judith ja Blakeslee Sandra 1991. Avioeron jälkeen. Otava, Keuruu.

Wallerstein Judith, Lewis Julia, Blakeslee Sandra 2007. Avioeron perintö. Eron lapset aikuisina. Thrapeia-säätiö, Helsinki.

White Michael 2008. Karttoja narratiiviseen työskentelyyn. Kuva ja Mieli, Porvoo.

Wu Zheng , Hou Feng and Schimmele Christoph M 2008. Family Structure and Children's Psychosocial Outcomes. Journal of Family Issues 2008 (29), 1600-1624. <http://jfi.sagepub.com/content/29/12/1600> Viitattu 7.4.2012.

Liite 1

TUTKIMUSESITE JA SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Yhteystiedot:

Tutkija: VTM Nina Kauppinen
SOSNET erikoistumiskoulutus/Turun yliopisto
Sähköpostiosoite: nina.kauppinen@utu.fi
Puhelinnumero 050-4910231

Lisätietoja tutkimuksesta:

Ohjaaja: VTT, Sosiaalityön professori/SOSNET Leo Nyqvist
Sähköpostiosoite: leo.nyqvist@utu.fi
Puhelinnumero: 02 333 5092 tai 040-572 7698

Tutkimuksen tavoite

Lisensiaatintyössäni "Tarinoita onnistuneista eroista. Vanhempien ”hyvä ero” lapsen näkökulmasta", haluan lasten ja heidän vanhempiensa positiivisten selviytymistarinoiden pohjalta selvittää mitkä tekijät mahdollistavat onnistuneen, lasta mahdollisimman vähän vaurioittavan avoeron tai avioeron. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin uutta tietoa niistä keinoista, joiden avulla vanhemmat ovat onnistuneet toimimaan rakentavasti lapsen parhaaksi eron jälkeen. Tutkimuksen tuomaa tietoa pystytään hyödyntämään eroperheiden kanssa työskenneltäessä eri auttamispisteissä

Tutkimukseen osallistuminen

Tutkimukseen osallistuneet ovat vastanneet haastattelukutsuun, joka on lähetetty eri eroauttamispisteisiin yhteyshenkilöille sähköpostina. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tavoitteena on haastatella eronneen perheen vanhemmat tai toinen vanhemmista sekä perheen mahdollisesti kouluikäiset lapset. Tutkimus toteutetaan kertaluontoisena haastatteluna, joka vie aikaa noin 1 ½ - 2 tuntia haastateltavaa kohden.

Lasten haastattelut kestävät noin tunnin verran ja niissä apuna voidaan käyttää piirtämistä ja erilaisia kortteja. Lasten haastatteluihin tarvitaan molempien huoltajien kirjallinen suostumus. Lapsen suostuminen haastatteluun kysytään myös lapselta itseltään.

Luottamuksellisten tietojen suojaaminen

Haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan tutkimusjulkaisuissa tavalla, jossa tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voi välittömästi tunnistaa. Haastattelu kirjataan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä haastateltavien ja haastatteluissa esille tulevien muiden henkilöiden muutetaan peitenimiksi. Tarvittaessa muutetaan tai poistetaan myös paikkatietoja ja muita erisnimiä (työpaikkojen tms. nimet).

Haastattelusta tehtyä äänitallennetta ja tekstitiedostoja ei käsittele kukaan muu kuin Nina Kauppinen.

Tutkimusaineiston käyttötarkoitus, säilyttäminen ja hävittäminen

Tutkimusaineistoa käytetään vain Nina Kauppisen lisenssiaatin tutkimuksessa ja siihen liittyvässä opetuksessa.

Tunnisteellinen aineisto eli haastateltavien yhteystiedot, sähköpostiviestintä ja äänitallenteet hävitetään tutkimuksen tulosten oikeellisuuden varmistamisen jälkeen.

Suostun haastateltavaksi Nina Kauppisen eroja koskevaan tutkimukseen.

Paikka ja aika

nimi ja nimenselvennys

Liite 2

HUOLTAJIEN SUOSTUMUS LAPSEN/LASTEN HAASTATTELUUN

Suostun siihen, että lastani/lapsiani

nimi

nimi

haastatellaan Nina Kauppisen erotutkimusta varten. Olen myös tutustunut Nina Kauppisen tutkimusesitteeseen, josta käy ilmi haastattelun tarkoitus, aineiston käyttämiseen liittyvät seikat ja aineiston hävittäminen tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Paikka ja aika

Huoltajien allekirjoitukset

nimi ja nimenselvennys

nimi ja nimenselvennys
